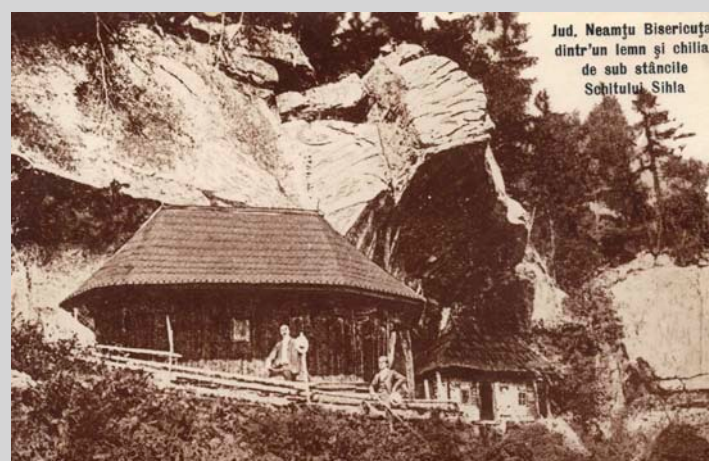

Schitul Sihla - Secu privit din spre Sihla.

Jud. Neamtu Biserița
dintr'un lemn și chilia
de sub stâncile
Schitului Sihla

Schitul Nifon

Schitul "Maria Magdalena" - Tîbucani

ISSN 2392 - 6988
ISSN-L 2392 - 698

Buletin informativ

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei V

Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național
Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

V

Monastirea
Secu

**Complexul Muzeal Național
„Moldova” Iași**

Mănăstirea Secu

Buletin informativ

al Simpozionului Național

Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei

V

**Editura Cetatea Doamnei
Piatra Neamț, 2019**

Colegiul director

Dr. Lăcrămioara Stratulat

Arhim. Vichentie Amariei

Redacția

Cosmin Niță - secretar de redacție

Costică Asăvoaie

Vitalie Josanu

Costin Clit

Tehnoredactare și corectură

Cosmin Niță

Costică Asăvoaie

Costin Clit

Tamilia Elena Marin

Tudor-Ion Pascaru

Coperta I – Carte poștală „Mănăstirea Secu” (1901-1915). Deținător: Muzeul de Istorie a Moldovei din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, inv. 9508.

Coperta IV:

– Carte poștală Schitul Sihăstria (cca. 1900): Deținător: Muzeul de Istorie a Moldovei, inv. 15084.

– Carte poștală Schitul Sihla (cca. 1900): Deținător: Muzeul de Istorie a Moldovei, inv. 15107.

– Fotografie: Noul Schit Nifon. Sursa: <https://secu.mmb.ro/schitul-sfantul-nifon-1>

– Fotografie: Schitul Țibucani. Sursa: <https://tibucani.mmb.ro/schitul-tibucani-imagini>

ISSN 2392 - 6988

ISSN-L 2392 - 698

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

Costică Asăvoaie, Vitalie Josanu, Cosmin Niță, Ioan Grămadă, <i>Rezultate preliminare ale cercetărilor arheologice de la Mănăstirea Sihăstria, com. Vânători Neamț, jud. Neamț</i>	5
Nicoleta Steluța Băhnăreanu, <i>Ctitorii domnești și boierești din județul Giurgiu. Mărturii tăcute ale secolelor XVI-XVIII</i>	19
Mihail Bulmaga, <i>Stăpânitorii moșiei Tohatinului de pe Nistru în secolul al XVII-lea</i>	29
Cosmin Niță, <i>Proprietățile Mănăstirii Secu din ținutul Roman în perioada 1606-1859</i>	35
Mihai Gicoveanu, <i>Pisania cu stemă de la Mănăstirea Secu</i>	45
Ion Gumenăi, <i>Personalitatea Mitropolitului Varlaam și legătura sa cu Mănăstirea Secu reflectată în opera lui Andronic Popovici</i>	51
Aurel Florin Țuscanu, <i>Un ierarh moldovean mai puțin cunoscut din secolul al XVIII-lea. Ghedeon - Episcopul Hușilor și al Romanului</i>	59
Igor Bercu, <i>Unele considerații privitoare la viața lui Paisie Velicikovski de până la sălășluirea sa la Muntele Athos în lumina lucrării lui Andronic Popovici</i>	67
Marcel Ioan, <i>Din viața călugărilor de la Mănăstirea Secu în perioada 1758 – 1975</i>	77
Costin Clit, <i>Unele precizări privitoare la egumenii Mănăstirii Secu între 1836 și 1854</i>	81
Emanuel Balan, <i>Contribuția Mănăstirii Secu la obținerea Independenței de Stat și la Marea Unire</i>	109
Valentin Arapu, <i>Observații eclesiastice și etno-confesionale în „Însemnările guvernatorului” Basarabiei, Serghei Dmitrievici Urusov (1903-1904)</i>	113
Cristiana Chircu, <i>Înfluența Rusiei asupra României în 1918</i>	123
Iustin Lehonschi Meșeșmith, <i>„Pioșenia” românilor față de eroi în Anul Centenar. Câteva ipostaze</i>	131
Laurențiu Dragomir, <i>Etape în cercetarea științifică privitoare la datarea bisericilor de lemn din Bucovina</i>	137

DOCUMENTE

Costin Clit, <i>O catagrafie a Mănăstirii Secu din 1840</i>	145
Costin Clit, <i>O catagrafie a viețuitorilor din Mănăstirile Neamț și Secu de la 1848</i>	159
Cosmin Niță, <i>Istoria Schitului Sihăstria Secului a arhimandritului Andronic Popovici</i>	183

RESTITUIRI

<i>Monastirea Secu de ani 261 după inscripție, iar după istorie 303 ani, fiindcă data inscripției este de la reparație (editor Costin Clit)</i>	191
---	-----

PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Corina Cimpoeșu, Marcelina Brîndușa Munteanu, Ludovic Stawski. <i>Un pictor în Moldova secolului al XIX-lea, Iași, Editura Palatului Culturii, 2014 (Valentin Arapu)</i>	209
Pr. drd. Paraschiv Banciu, <i>Balcani Marginea-File din Istorie, Editura StudIS, Iași, 2018 (Valentin Ioan)</i>	213

ABREVIERI

215

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

216

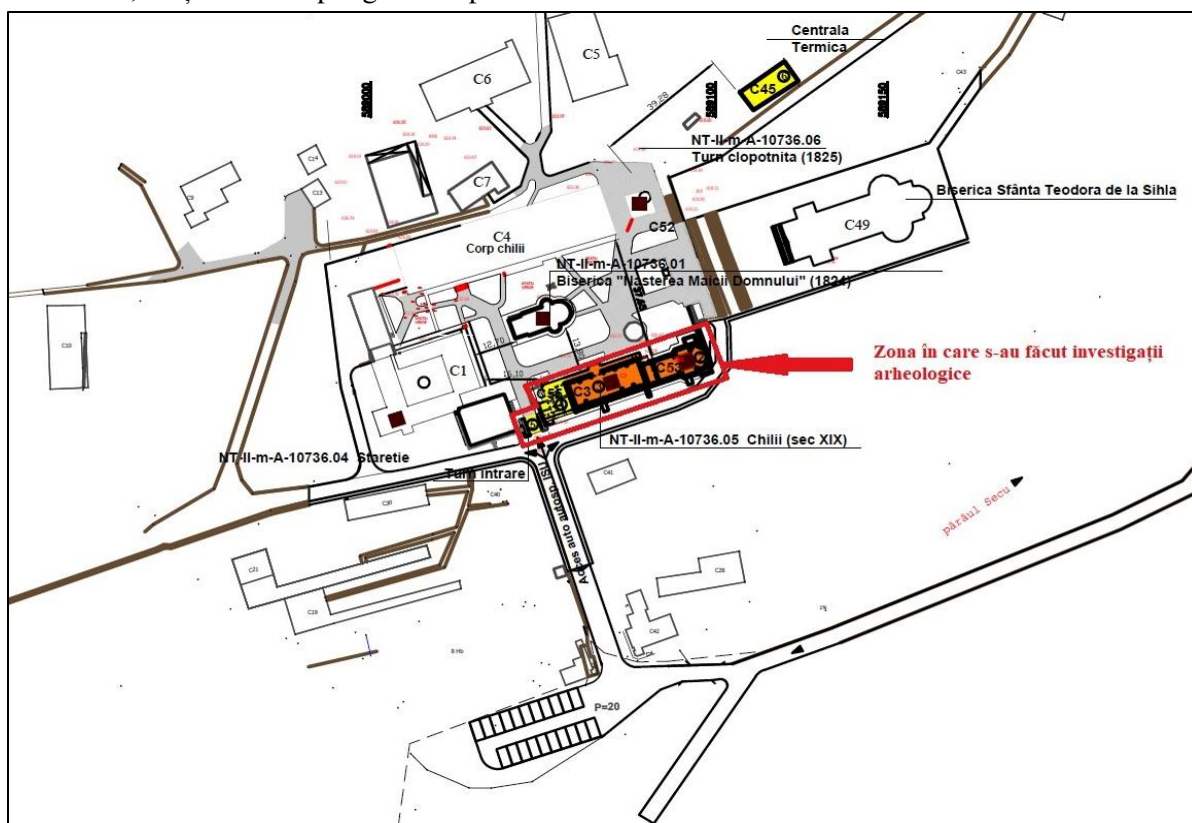

REZULTATE PRELIMINARE ALE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DE LA MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA, COM. VÂNĂTORI NEAMT, JUD. NEAMT

**Costică ASĂVOAIE^{*}, Vitalie JOSANU^{**},
Cosmin NITĂ^{***}, Ioan GRĂMADĂ^{****}**

La Mănăstirea Sihăstria din comuna Vânători Neamț, județul Neamț, s-a declanșat proiectul ce are ca scop *Consolidare, restaurare și conservare complex monahal – Mănăstirea Sihăstria* pentru care s-a impus și cercetarea arheologică ce s-a desfășurat în cursul lunii iulie 2019, după obținerea Autorizației pentru supraveghere arheologică nr. 434/01.07.2019 emisă de către Ministerul Culturii și Identității Naționale – Direcția Patrimoniu Cultural.

Intervenția supravegheată arheologică a vizat zona *extra-muros* a zidului de incintă, pe latura de sud – la est față de turnul de intrare – în dreptul chiliilor și paraclisului „Sf. Ioachim și Ana” (**Fig. 1; 2**). Aici s-au trasat cinci casete arheologice, numerotate C1-C5, pornind de la primul contrafort care sprijină zidul de incintă cu corpul de chilii și terminând cu axul longitudinal al paraclisului. Acest sector de zid se sprijină pe trei contraforți adosați incintei: primul susține chiliile, al doilea – cu dimensiuni mai reduse – fixează peretele despărțitor dintre chilii și paraclis iar ultimul, asemănător celui dintâi, susține absida poligonală a paraclisului.

Fig. 1. Planul Mănăstirii Sihăstria, com. Vânători Neamț, jud. Neamț

* Complexul Muzeal National „Moldova” Iasi.

Inspectoratul Județean de Poliție Neamț.

***
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iasi.

În dreptul fiecărui contrafort a fost trasată câte o casetă iar caseta C4 a fost efectuată pe colțul de sud-est al incintei și ultima dintre secțiunile executate în zona extra-muros, a vizat axul longitudinal al paraclisului, pe partea de nord. C5 a urmărit și identificarea unor eventuale efecte distructive ale atacului biologic (mușchi), remarcat pe această porțiune a zidului, în perspectiva intervenției restauratorilor, cu aplicarea soluțiilor corespunzătoare.

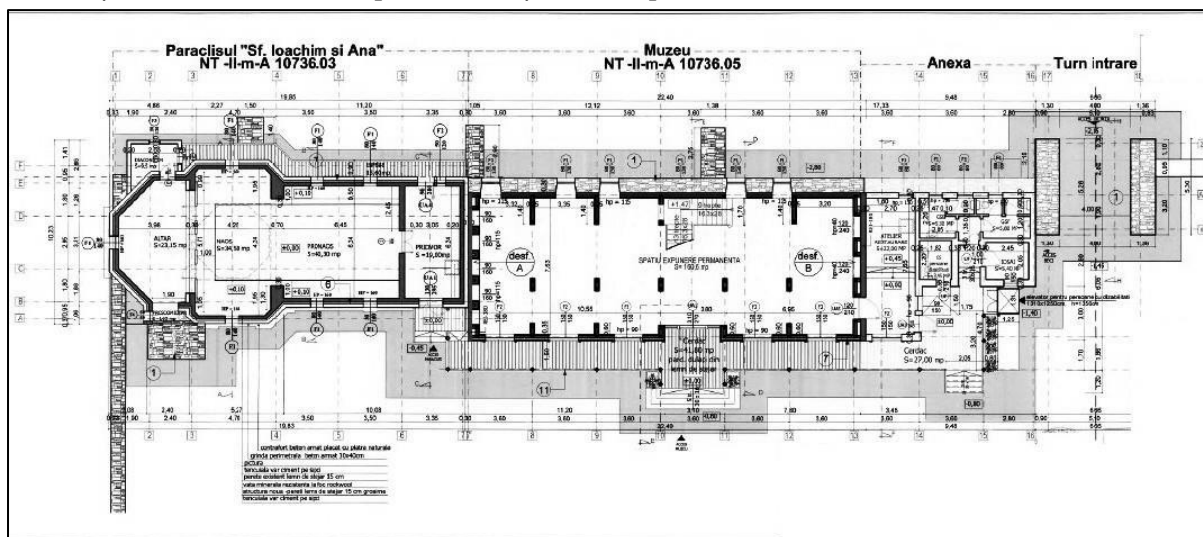

Fig. 2. Planul general parter, planșa A14

Urmând *Planul de Arhitectură* (Planșa A14)¹, numerotarea și localizarea casetelor corespund următoarelor indicii: Caseta C1 se află pe axa longitudinală F cu axele transversale 10-11, are dimensiunile de 3,50 m × 2,60 m și adâncimea de 1,70 m, față de nivelul actual de călcare; Caseta C2, axul F cu 7-8, are dimensiunile de 2,40 × 3,70 m și adâncimea de 1,60 m; Caseta C3, axul F cu 3-4, dimensiuni de 2 × 2 m și adâncimea de 1,60 m; Caseta C4, axul F cu 2 și Caseta C5, axa C cu transversala 1, are dimensiunile de 2,50 × 2,80 m și adâncimea de 2,80 m față de nivelul actual de călcare. Diferența de adâncime a casetelor este generată de raportul dintre nivelul de călcare actual și talpa fundației, așezată în stratul steril, de lut amestecat cu rocă nativă. Terenul din dreptul pridvorului paraclisului și absida coboară cu 0,29 cm.

În interiorul incintei, supravegherea arheologică a vizat suprafața chiliilor, denumită S1, la care se adaugă alte două casete arheologice, C6 și C7; prima a fost executată pe absida laterală a paraclisului, pe colțul format de naos și absida laterală al bisericii iar a doua, pe latura de nord a chiliilor, acolo unde acestea formează o ieșire de formă rectangulară, față de linia de front. Această ultimă casetă a fost executată cu profilul vestic pe mijlocul laturii de nord a acestei fundații din piatră și dezvelind în întregime jumătatea de nord-est a construcției.

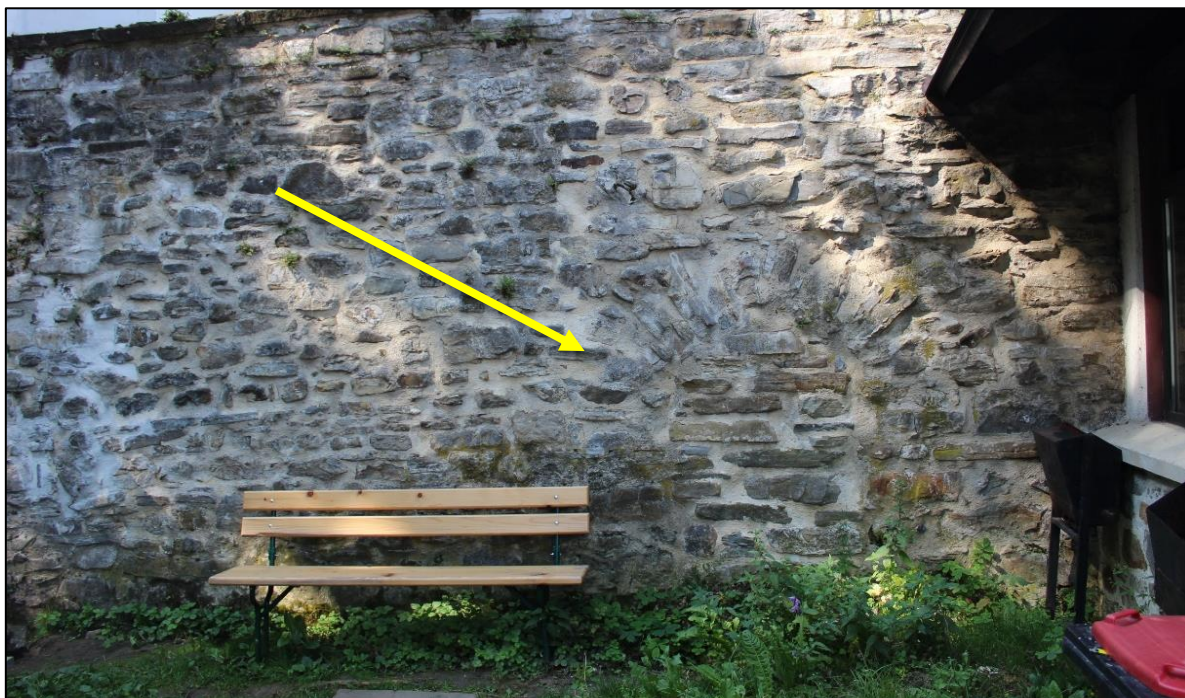
Săpăturile executate la contraforți au confirmat lipsa legăturii cu zidul de incintă și la nivelul fundației. Contrafortul din mijloc are talpa dreaptă, așezată în stratul vegetal. În comparație, ceilalți doi contraforți au pornire la punctul de joncțiune cu zidul de incintă, de la nivelul actual de călcare și ancorează extremitatea sub un unghi de 45°, atingând adâncimea de -0,70 m.

Casetele executate în *zona extra muros* surprind o stratigrafie simplă, compusă din nivelul vegetal, suprapus stratului de argilă sterilă și rocă de stâncă, rezultată din compresia lutului cu nisipul, tip *loess*. În Caseta C5, executată pe axul paraclisului, au fost surprinse câteva etape de amenajare a spațiului, aspect ce duce la concluzia că în apropiere se afla o zonă de acces sau cu o oarecare

¹ Proiectul de restaurare a fost întocmit de SC AFL COM SRL, proiectant arhitect Gr. Filimon.

funcționalitate. Câteva fotografii din 1960² confirmă cele constatate pe cale arheologică și surprind o puternă ce deschidea o cărare prin fața paraclisului. Pe zid, locul intrării încă mai poate fi „citit” și în prezent, deși este bine ascuns în mortar (**Fig. 3**).

Fig. 3. Mănăstirea Sihăstria - puternă, pe latura de est

Astfel, stratul vegetal corespunde unei nivelări cu balast fin de râu, așezat peste un strat de umplutură, prin care s-a urmărit o ușoară supraînălțare a terenului din apropierea zidului de incintă, foarte probabil, cu scopul realizării unei pante pentru degajarea apelor meteorice. Soluție de acest fel a fost documentată arheologic, în apropiere, pe exteriorul bisericii Schitului Nifon – vechi, sit clasat recent în patrimoniul cultural național și reprezintă – probabil – cea mai răspândită modalitate, ieftină și eficientă, de protejare a structurilor împotriva umidității. Sub acest strat apare o altă nivelare cu balast, de calibrul celui menționat anterior, așezat pe un pat de nisip fin, care suprapune o depunere de pământ negru, purtat, întrerupt de groapa de fundare a zidului de incintă, cu conținut de piatră și var.

În același registru stratigrafic se înscrie și Caseta C6, executată pe absida de nord a paraclisului, cu strat vegetal, suprapus solului steril. Lipsa gropii de fundare indică folosirea cofrajului natural.

Suprafața S1, corespunzătoare perimetrului fostelor chilii, ridicate peste o galerie de beciuri, dispusă longitudinal, a permis un set de observații relevante pentru reconstituirea evoluției schitului. Până la restaurare, chiliile de pe latura de sud erau alipite zidului de incintă și făceau corp continuu cu paraclisul „Sf. Ioachim și Ana”, de la turnul de poartă până la colțul de sud est al ansamblului. Liniile de șarpantă erau printre primele indicii constructive care trădau evoluția etapizată a construcțiilor de pe latura de sud.

După desființarea structurii de lemn a chiliilor, s-a procedat la desfacerea podului, sub care s-a găsit un strat gros de beton, de aproximativ 10 cm. Stratul de beton a suprapus un nivel consistent de umplutură, cu pământ, piatră, cărămidă spartă și foarte multă arsură. O concentrație mai mare de arsură se constată în sectorul ce începe de la axa transversală 10 la 13 – spre turnul de poartă –, conform *Planului de arhitectură*. Aceeași concentrație de arsură se constată în umplutura de sub

² *Un Pridvor al Raiului. Mănăstirea Sihăstria*, ediția a II-a (revizuită), coord. Arhim. Petru Bălan, Ed. Mănăstirea Sihăstria, foto de la p. 23.

cerdac. Practic, din acest nivel au fost recoltate și cele mai multe fragmente de vase ceramice, faianță, piese din metal, sticlă calcinată, așa cum vor fi prezentate mai jos.

Stratul cu multă arsură constituie indiciul cronologic cert, fiind rezultatul incendiului din 1941³ care a cuprins întreaga mănăstire și au ars, până la temelii, chiliile din sectorul de sud. Acest nivel suprapune galeria de beci, cu o dispunere longitudinală, pornind de la peretele paraclisului, până la gârliciul actual de lângă turnul de poartă. Mai jos, spațiul dintre beciuri și zidul de incintă este umplut cu un strat de pământ galben, purtat, sărac în materiale arheologice, cu pigmenti de cărbune de lemn sau cărămidă, nivel care coboară până la talpă.

Trebuie de precizat că galeria beciului este ușor descentrată spre latura de nord și este compusă din 3 corpuri, bine conturate, datorită structurii din mijloc, dispusă perpendicular. În urmă cu câțiva ani, din cauza mucegaiului, obștea mănăstirii a afumat pereții interiori ai beciului, până la negru. „Tratamentul” a întins o perdea de funingine pe pereți și printre rosturile gurilor de aerisire și a pus în dificultate efectuarea unor observații de parament, în condițiile luminii artificiale asigurată de echipa de constructori. Cu toate acestea, se poate spune – în mod cert – că cele trei corpuri corespund unor etape constructive diferite. Nu se poate certifica dacă există o prelungire a corpului 1 sub spațiul ocupat astăzi de paraclis, atâta vreme cât cercetările nu au cuprins și acest spațiu. Probabil că nu, chiar dacă trebuie făcută constatarea că zidul de înfundare nu se leagă cu arcul semicilindrului. Foarte probabil, aici a fost intrarea initial, scoasă din uz, odată cu amenajarea corpului transversal.

Semicilindrul acestui corp 1 - despre care se poate anticipa concluzia că este cel mai vechi – stă pe un soi de fundație, formată din patru asize de piatră, într-o depunere mult mai ordonată și cu liant de calitate mai bună, față de suprastructura sa și este ieșită în rezalit, spre interior (**Fig. 4**). Acesta este indiciul că structura actuală precede o altă etapă de existență a unui beci, care a trebuit să fie demantelat aproape până la talpă și refăcut.

Nu este exclus ca această primă etapă să fi fost în legătură cu perioada de funcționare ante 1824, relație care – prin prisma datelor culese în teren – nu poate fi decât bănuită. Există însă unele mărturii ale evenimentelor din 1821, cu efecte distructive și la Mănăstirea Sihăstria. După ce au ars Mănăstirea Secu, turcii au lăsat în viață doar 15 eteriști pe care i-au luat prizonieri. Printre acești captivi era și un anume Hriste Anastasi, care a fost silit să-i călăuzească spre Schitul Sihăstria. Acesta este și martorul ocular care consemnează – mai târziu, după evadare – tragicele evenimente de la Mănăstirea Secu dar și cele întâmplate la Schitul Sihăstria⁴.

Așadar, după ce au ajuns la Sihăstria, au prădat schitul. Nu a scăpat nici beciul schitului, unde jefuitoarii au fost ademeniți de „licoarea lui Bachus”, fiind apoi nevoiți să rămână peste noapte acolo. Profitând de situație și cu ajutorul călugărilor, Hriste Anastasi a reușit să evadeze, faptă ce a atras mânia și răzbunarea turcilor. Schitul a fost incendiat și distrus iar călugării împrăștiați⁵. În acest context istoric s-ar fi putut încheia și prima etapă de înființare a beciului (Corpul 1), fiind demantelat și refăcut apoi, aproape din talpă, cu ocazia lucrărilor de rezidire – în piatră – a ansamblului monahal, în anul 1824.

Partea din mijloc, dispusă perpendicular, sparge din prima galerie și deschide o nouă comunicare. Aceasta, ca și intrarea gârliciului vechi au fost – inițial – mai largi dar au fost ulterior îngustate, fapt pus în evidență de câteva cărămizi și șamotă specifice sec. XX, de la comunicarea dintre Corpul 2 cu Corpul 1. Caseta 7, executată pe latura de nord a acestui cilindru, a confirmat suspiciunea că această ieșire rectangulară față de linia de front a paraclisului, reprezintă vestigiul reamenajat al unui gârlici inițial care deschidea accesul în corpul 1 de beci. Panta veche a gârliciului a

³ Ierod. Ioanichie Bălan, *Monografia Sf. Mănăstiri Sihăstria 1655-1955* (variantă tehnoredactată, needitată), p. 113-117; Idem, *Mănăstirea Sihăstria*, ediția a VI-a, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1989, p. 9; *Un Pridvor al Raiului...*, p. 19.

⁴ Ierod. Ioanichie Bălan, *Monografia...*, p. 44.

⁵ *Ibidem*, p. 45.

fost surprinsă în profilul de vest al secțiunii, fiind umplută cu arsura din 1941, sub care se distinge groapa de fundare a zidului structurii actuale. Pentru construcția acesteia s-a practicat o demantelare, până la primele 3-4 trepte de sus, a gârliciului vechi. Constatările efectuate duc la concluzia că această reamenajare, corespunde etapei de reconstruire a corpului de chilii, imediat după incendiul din 1941. Drept indiciu servește și faptul că talpa fundației cerdacului este așezată pe nivelul de arsură rezultat în urma marelui incendiu (**Fig. 5**). S-a remarcat că ultimele asize dintre fundațiile longitudinale ale cerdacului sunt înnegrite de funingine, fapt cauzat de tratamentul cu fum aplicat beciului, fumul s-a evacuat prin aerisiri și a pătruns în golul de aer de sub podeaua cerdacului.

Fig. 4. Beci, corpul 1

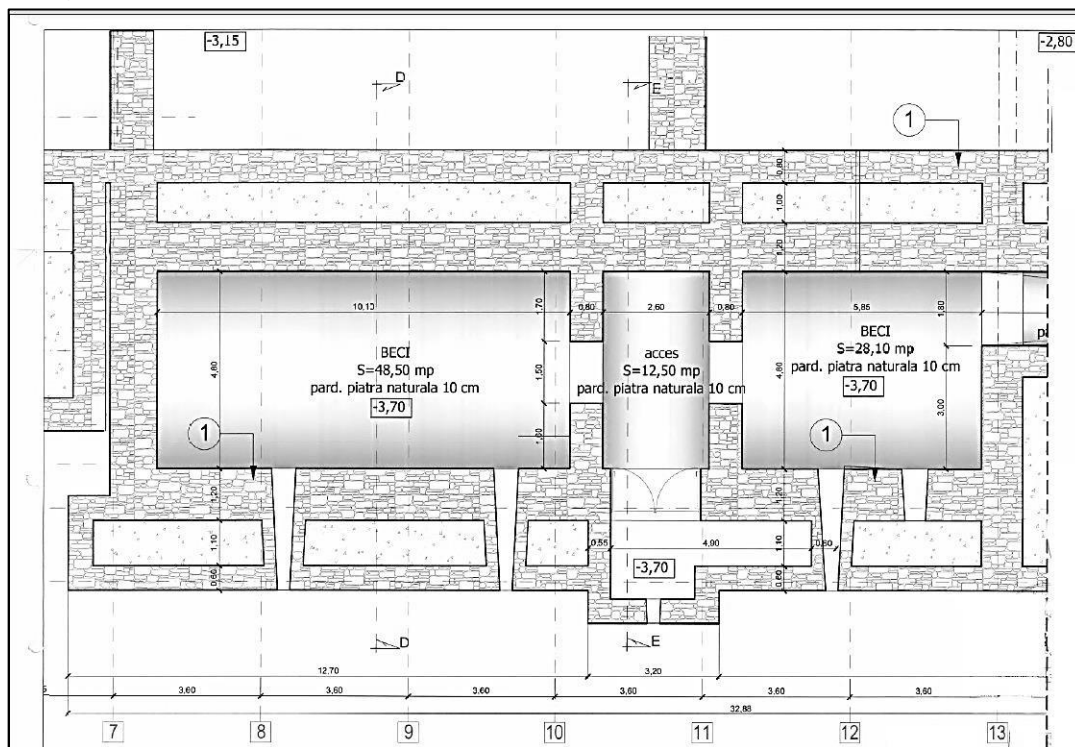

Fig. 5. Suprafața S1, fundația cerdacului

Corpul transversal se fixează cronologic într-o perioadă anterioară, dar după etapa din 1824. Inițial, aceasta a fost concepută ca o prelungire cu gârlici, pentru corpul inițial, mai vechi și abia după

incendiul din 1941, constructorii au adăugat un nou corp pe axul longitudinal și reorganizează calea de acces, dinspre turnul de poartă iar spațiul gărliei vechi se redefinesc într-o nouă structură și utilitate (**Fig. 6**).

Fig. 6. Planul beciului⁶

Faptul că galeria transversală, Corpul 2 al beciului, este anterioară incendiului din 1941 este dovedită de depunerile de arsură, în partea superioară. Profilul din caroul format de axele AF cu transversalele 11-12 surprinde o podea de lemn ars, peste care s-a depus un strat de arsură. Podeaua stă pe un pavaj din cărămidă, întrerupt de arcuirea corpului 3, cu gărliei actual. Sub pavaj este un strat gros de umplutură, până la $-0,70$ m sub cota de nivel a cheii de boltă a Corpului 2. Aici se disting urmele unei podele din lemn, așezată direct peste pământ de umplutură. Situația surprinsă duce spre constatarea că anterior beciului 3 – într-o etapă inițială – a funcționat o amenajare, o construcție adosată, fără subsol, a cărei podea a fost astfel surprinsă în profil.

Cele trei corpuri ale galeriei au cote de nivel diferite, Corpul 3 având cheia de boltă mai ridicată și crează probleme suplimentare proiectului de restaurare.

Latura de fundație ce desparte corpul de chilii față de paraclis nu se țese cu zidul de incintă, fapt ce relevă etape de construcție diferite. În mod cert se poate vorbi despre o amenajare spre turnul de poartă, cu fundație ușoară. Întrucât proiectul de restaurare nu a impus săpături în sectorul ce suprapune corpul 3 al galeriei de beci, nu au putut fi culese date în completarea constatărilor, corespunzătoare acestei suprafețe. Altminteri, două fotografii din 1900 a schitului Sihăstria⁷ surprind acoperișul din draniță al unei modeste construcții (**Fig. 7; 8**), la aproximativ 4-5 m distanță față de turnul de poartă – loc unde se află fântâna – și continuă până spre transversala 11-12 din *Planul de arhitectură*, folosit aici drept element principal de localizare. Această construcție nu mai apare în fotografia din anul 1925⁸ pentru că în anul 1940⁹, pe această latură, fotografiile păstrate să dezvăluie

⁶ Proiect de restaurare, Arh. Gr. Filimon.

⁷ Un Pridvor al Raiului..., 16-17;

⁸ Ibidem, p. 18;

⁹ Ibidem, p. 18.

un corp de chilii dezvoltat pe planul actual, fără a avea și paraclisul „Sf. Ioachim și Ana” în prelungire și fără contraforți. Pe locul acestuia, la 1940, se vede acoperișul îngust deasupra unor atenanse.

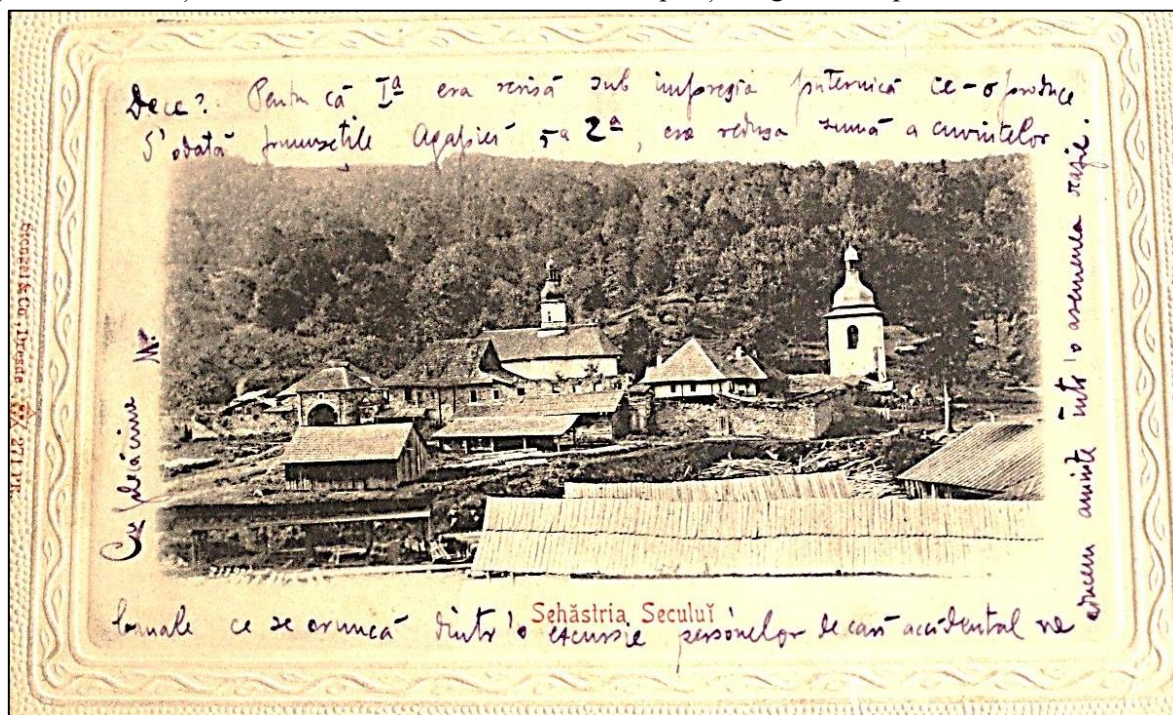

Fig. 7. Carte poștală. Schitul Sihăstria la anul 1904 (Colecția Viorel Nicolau)

Pe de altă parte, acoperișul terminat în linie dreaptă a modestului corp de chilii, surprins fotografic la 1904 și 1909¹⁰, reprezintă, de fapt, vestigiul încă funcțional al unei construcții de lemn care se sprijinea cândva pe întregul segment supraînălțat al zidului de incintă. Altă explicație pentru existența golurilor de fereastră pe un zid fără spate, nu există. Între această construcție și turnul de poartă exista fântâna, scoasă recent din funcțiune.

Fig. 8. Carte poștală 1909 Schitul Sihăstria (Colecția Viorel Nicolau)

¹⁰ Cărțile poștale privitoare la Mănăstirea Sihăstria au fost puse la dispoziție de către dl. Viorel Nicolau, căruia îi mulțumim și pe această cale.

În interior, între colțul de nord-est al corpului de chilii și absida principală a bisericii se distinge o casă cu cerdac, identificată cu locul vechiului Paraclis „Ioachim și Ana”. După incendiul din 1941 acesta a fost mutat pe locul actual, respectiv în colțul de sud-est al incintei, în continuarea corpului de chilii. Imaginea din 1938 (**Fig. 9**) este deosebit de relevantă pentru a înțelege ușurința cu care s-a propagat focul și a cuprins întregul ansamblu, de jur-împrejur. Acoperișul bisericii, fiind la o înălțime mai mare s-a aprins ultimul din cauza temperaturii ridicate.

Fig. 9. Carte poștală. Mănăstirea Sihăstria 1938 (Colecția Viorel Nicolau)

Altarul vechi al paraclisului este astăzi protejat de un Aghiazmatar, devenit celebru și grație unor realizări cinematografice românești de referință. Dincolo de această trimitere, este cazul să împărtășim bănuiala că paraclisul amenajat la 1837¹¹ reprezintă – foarte probabil – amplasamentul bisericii din lemn, care fixează începutul vieții de obște în acest spațiu. Această supoziție este alimentată nu doar de amplasamentul – „la un loc nu prea potrivit”¹², chiar sub streșina bisericii mari – cât și de însuși hramurile acestora. O filiație ce pare să sugereze – într-un mod cât se poate de rafinat – și legătura între cele două lăcașuri de închinăciune: unul dedicat „Nașterii Maicii Domnului” și altul închinat părinților acesteia. Este doar o ipoteză ce ar motiva o verificare arheologică.

Astfel, pe baza datelor colectate – prin metode intruzive, observații de parament, coroborate cu datele foto-documentare aflate la dispoziție –, se pot estima următoarele etape de evoluție în sectorul supus supravegherii arheologice:

Etapa I *ante* 1824, când obștea construiește un beci din piatră, în dreptul colțului de sud-vest a bisericii din lemn și – probabil, un corp de chilii, alăturat, a cărui podea din lemn a fost surprinsă în caroul format de axele AF și transversalele 11-12. Sursele cunoscute susțin că în preajma evenimentelor din 1821 aici viețuiau 7 ieroschimonahi. Așa cum s-a arătat mai sus, războinicii turci – călăuziți de câțiva eteriști, luați captivi – s-au îmbătat și au trebuit să rămână peste noapte la schit, altfel spus au găsit și un beci cu cele necesare. Structurile, împreună cu biserica veche de lemn, au fost distruse în cursul jafului din 1821.

Etapa II 1824-1825, este legată de reconstruirea schitului, cu biserică din piatră, zid de incintă din piatră cu turn clopotniță pe colțul de nord-est și un turn de poartă pe mijlocul laturii de sud. Pe *intra muros*-ul laturii de sud se refăcea beciul, Corpul 1, suprapus pe întreaga latură supraînălțată a zidului de incintă de un corp de chilii, din lemn, pe o fundație din piatră. În continuare, spre colțul de sud-est, zidul avea o poternă, de tipul celei încă păstrate pe latura de vest. Această cale de acces nu poate fi văzută acum din cauza stratului de tencuială și var.

Etapa III (1837-1842) altarul bisericii inițiale este reintrodus în viața cultică, prin reamenajarea un mic paraclis, o casă cu cerdac, supraînălțat și acoperiș în patru ape. De asemenea, biserica de zid primea un pridvor, iar în dreapta turnului de poartă, pe exterior, în anul 1842 se amenaja o cișmea, cu lucrările aferente de aducțiune a apei. Lucrările actuale nu au surprins

¹¹ *Op. cit.*, p. 18.

¹² Ierod. Ioanichie Balan, *Monografia...*, p. 61.

arheologic aceste amenajări, întrucât suprafața în cauză nu a fost supusă intervențiilor în sol. După 1859, schitul intră într-o perioadă de criză iar din 1899 era amenințat să se stingă complet sub presiunile unei fabrici de lemn, înființată chiar lângă zidul de sud și care a funcționat între 1875-1909¹³. Din cauza tumultului și a muncitorilor ce și-au găsit adăpost în chilii, majoritatea viețuitorilor au părăsit schitul, astfel încât viața duhovnicească mai rezista doar grație nevoinței unui singur călugăr, părintele Ionaftan¹⁴. Pe la 1900 corpul de chilii își redusese dimensiunile la jumătate, partea dinspre răsărit fiind scoasă din funcțiune.

Etapa IV 1920-1940, corespunzătoare anilor de păstorire a egumenului Ioanichie Moroi, este perioada de renaștere a schitului. În această perioadă s-a construit corpul 2 al beciului, cu acces spre biserica principală, ce a dus la spargerea și apoi rezidirea fundației, iar deasupra s-a refăcut întregul corp de chilii. În continuare, până la colț, întreaga latură adăpostea o serie de anexe gospodărești, probabil ateliere.

Etapa V (1947-1971), corespunzător anilor de păstorire a egumenului Ilie Cleopa (1946-1949) și Ioil Gheorghiu (1949-1959). O perioadă de refacere generală a schitului, după incendiul din 1941. În acest context, era scos din uz gârliciul corpului 2 și se construia corpul 3 al galeriei de beci (**Fig. 10**). Deasupra, erau reconstruite chiliile din lemn, pe fundația veche din piatră a chiliilor vechi, care capătă un al doilea zid de fundare în față, aferent cerdacului. Ulterior, segmentul de zid dinspre colțul de sud-est capătă o reconfigurare în formă de absidă poligonală cu un contrafort – în acest context apar și doi contraforți mai mari – pentru a susține Paraclisul „Sf. Iachim și Ana”, reamenajat.

Fig. 10. C7. Gârliciul vechi, refuncționalizat (săpătură nefinalizată)

Un alt punct de interes a fost reprezentat de turnul de poartă. Proiectul de restaurare a impus demantelarea parțială a acestuia pentru lărgirea căii de acces, astfel încât să permită pătrunderea mijloacelor tehnice de intervenție în caz de urgență. Turnul de intrare era o construcție de dată recentă, fără valoare arhitecturală. După demantelare, s-au identificat o serie de fisuri verticale, duble

¹³ *Ibidem*, p. 74. Cu ocazia lucrării de consolidare a fundației zidului de incintă, s-a săpat un șanț în fața acestuia. Astfel, la 8 m distanță față de turnul de poartă, s-a intersectat o fundație ușoară din bolovani de piatră, ce cobora imediat de sub nivelul asfaltului la -0,50 m avînd traseul perpendicular pe incintă. Este construcția surprinsă fotografic în anul 1904, iar pandantul fundației găsite se află în apropierea cișmelei, în sectorul nesăpat.

¹⁴ *Ibidem*, p. 89.

iar cauza producerii acestora s-a constatat la nivelul solului, atunci când au fost dezvelite vestigiile vechi ale curtinei zidului de incintă. Acestea au făcut diferența de presiune la nivelul tălpii ce a rezultat crăpăturile în cauză.

Suprafața supraveheată arheologică a corespuns unui carou interior de 5×5 m, format din șanțuri de 0,50 m lățime, unde urma să se toarne o centură de beton, necesară consolidării noii suprastructuri. Latura de est a caroului, astfel rezultat, a intersectat traseul zidului de incintă. Pe latura opusă, a fost surprinsă structura tălpii vechiului turn de poartă în trei asize de bolovani mari, legați cu var, înglobând zidul de incintă (**Fig. 11**). În colțul de nord-vest al caroului au fost surprinse vestigiile unui stâlp masiv de poartă, din brad, având 0,65 m în secțiune și înălțime de 0,50 m. Stratul de lut îmbibat cu apă a creat condiții foarte bune de conservare a materialului lemnos și a permis recoltarea unor carote pentru efectuarea analizelor dendrocronologice.

Fig. 11. Vestigiile turnului cu sâlpul de poartă și podina din lemn

Legat de acest stâlp și pe întreg profilul de est a laturii vestice au fost surprinse vestigiile unei amenajări din dulapi de stejar, dispuse pe lungime, în strat dublu. Vestigiile descoperite converg spre concluzia că acestea stau drept mărturie pentru existența unui turn de intrare cu poartă masivă din lemn și acces podit cu dulapi, încă de la început. Faptul că pe laturile de sud și nord ale caroului, în profil sau suprafețele deschise, nu s-au găsit urme similare arată că structura din lemn a fost demontată și doar o parte a acesteia, fiind fixată între stâlpul masiv de poartă și zidărie, a rămas la fața locului. Scoaterea din funcțiune a acestei structuri din lemn a corespuns etapei de demantelare a vechiului turn de poartă și a rezidirii celui nou, practicându-se o ușoară lărgire și supraînălțarea nivelului de călcare, cu aproximativ 0,50 m.

În continuare, se impun câteva observații rezultate din analiza materialului arheologic recoltat, nu înainte de a preciza că existența acestuia – ce-i drept, în stare fragmentară – se prezintă într-o varietate semnificativă de forme ceramice și este rezultatul incendiului din 1941. Ca o ironie a sorții,

ceea ce nu a putut fi salvat, a ajuns să constituie un prețios material documentar cu privire la viața cotidiană a obștii monahale. După incendiu, molozul rezultat a fost evacuat, astfel încât nu au putut fi recoltate mai mult de trei fragmente de la același obiect.

Așa cum s-a precizat, focarul incendiului s-a aflat în zona de mijloc a corpului de chilii, de pe latura de sud a incintei. S-au atins temperaturi foarte ridicate de până la 1000 °C, care au dus la topirea și deformarea sticlei.

Numeroasele resturi de veselă găsite dar și unele resturi animale, denotă faptul că acolo era bucătăria. Legat de resturile animale, au fost recoltate doar câteva segmente osoase ale membrilor inferioare de pasăre (galinacee) și trei fragmente osoase, sparte, de bovideu. Această cantitate infimă este firească pentru o comunitate care nu consumă carne de animale, cu excepția peștelui. În mod surprinzător, din săpăturile efectuate nu au rezultat oase de pește dar – în schimb – a surprins prezența, într-o cantitate apreciabilă, a cochiliilor de melc. Sunt cochilii până la 3 cm în diametru, ceea ce duce la bănuiala că melcii au făcut parte din meniul auster al monahilor.

Din umplutura cerdacului au fost culese două fragmente metalice de plită și două de ceaun. Tot acolo au fost găsite și două sape, una cu urme de reparații (**Fig. 12**). Trebuie menționate și recuperarea unei catarami rectangulare (**Fig. 13**), precum și a unei verigi (**Fig. 14**) (?), ambele din bronz, cu ocazia curățării arcului de galerie a corpului 1 de beci. Două cuie, în secțiune rectangulară, o balama, fragmente de doagă întregesc inventarul obiectelor din metal.

Fig. 12. Sape, cea din stânga cu urme de reparare

Fig. 13. Cataramă

Fig. 14. Verigă

Materialul ceramic este cel mai numeros și prezintă o varietate de forme și tipuri, de la veselă fină, până la ulcioare și oale-borcan. Un număr restrâns corespunde sec. XVIII dar majoritatea acoperă veacurile XIX-XX. Ca tipuri, predomină castroanele, o formă relativ unitară, cu fundul adânc și buza dreaptă, ușor evazată. Ulcioarele sunt o altă formă frecvent depistată, din fragmentele găsite s-au putut identifica fundurile drepte, corp bitronconic și gâtul drept, probabil cu o singură toartă (**Fig. 15**). Ceramica smălțuită se prezintă prin fragmentul unei farfurii, având pete diforme de culoare verde, pe un fond alb, asemănător ceramicii descoperite în zona Pometea, Tîrgu Neamț și poate fi încadrată spre finele sec. XVIII-XIX. Smălț de culoare verde opac se regăsește și pe buza dreaptă a unei posibile farfurii.

Smalțul de culoare brun-închis sau roșu-cărămiziu, lucios, pe unele oale și pe gâtul interior al unor ulcioare, este specific producției ceramice din secolul trecut.

Penuria decorului este întreruptă timid de cele câteva fragmente cu smalț policrom, ori unele linii circulare pe umerii ulcioarelor, trase în dungă cu vopsea, ori doar zgâriate.

Printre fragmentele colectate se numără și două cioburi găurite, înainte de ardere. Acestea provin de la două vase-ciur diferite, folosite la strecurat, în bucătărie (**Fig. 16**).

Sticla este de asemenea, destul de prezentă, dar în stare fragmentară, adesea deformată de foc, astfel încât este aproape imposibil să se ghicească formele inițiale. Cel mai probabil, având pereții subțiri, majoritatea ar putea proveni de la pahare. Nu este exclusă și varianta ca unele să provină de la recipiente farmaceutice ori pentru esențe.

Fig. 15. Fragmente de ulcior

Fig. 16. Fragmente de vase – tip ciur

Deși puțin reprezentate, un interes aparte îl constituie prezența recipientelor de faianță, văzută aici ca un produs de lux. Un fragment din faianță păstrează un blazon despicat și o inscripție ce-l înconjoară, distingându-se „...*que de sarreguemi...*”, ceea ce permite facil reconstituirea „*Opaque de Sarreguemes*” (**Fig. 17**). Este vorba despre producția unui centru francez din bazinul râului Moselle, în provincia Lorraine, dezvoltat de la o manufactură în anul 1790 într-un centru industrial, grație lui

Paul Utzshneider – venit din Bavaria în anul 1791 – și asociaților săi după anul 1800¹⁵. Centrele franceze de producție a faianței au luat avânt după blocada napoleoniană a produselor britanice, căutând să acopere cererea pe piețele europene. Concurența le face să țină pas cu evoluția industrială a vremii, dezvoltând tehnicile de ilustrație, cu subiecte antice dar remarcându-se și prin propagarea unor splendide litografii cu teme desprinse din aventura lui Napoleon I. Aceste ilustrații pe faianță au apărut la Sarreguemines în anii 1828-1829, marcând reușitele împăratului¹⁶ și s-au perpetuat până în pragul celui de-al doilea Război Mondial¹⁷.

Merită reținut că după anul 1913, compania s-a scindat, o parte mutându-se pe teritoriul german iar alta rămânând să activeze în Franța. La finele Primului Război Mondial, unitatea franceză se reorganiza sub numele „*Sarreguemines – Digoun – Vitry-le-François*” folosind prescurtarea „SDV”¹⁸. Acesta ar fi unul dintre indiciile care ar permite fixarea anului 1913 drept termen *post quem non* pentru această descoperire. Deși fragmentul este rupt în partea superioară a scutului, nu există probleme a identifica blazonul Lorenei, scut cu câmp de aur, tăiat în bandă roșie și ornată cu trei alerioni de argint, ultima pasăre heraldică fiind pierdută, împreună cu restul reprezentării. Deasupra scutului era reprezentată o coroană deschisă cu trei fleuroane, așa cum se vede în imaginea de mai jos. Această marcă datează producția de faianță de Sarreguemines în perioada 1857-1913¹⁹, un interval cronologic ce ar putea fi, totuși restrâns. Fără a exclude întru totul posibilitatea ca obiectul – vestigiul existent nu permite reconstituirea vreunei forme – să fi fost adus de lucrătorii fabricii, există mai multă înclinație spre a fixa perioada când a intrat în patrimoniul schitului, undeva între 1857 și 1875. Aceasta corespunde etapei de înflorire, când schitul se bucura de o serie de înzestrări din partea ctitorilor săi, printre acestea și cele de trebuință vieții de zi cu zi, fără a lipsi, desigur, și materialele culturale mai rafinate. În context, merită amintite și câteva fragmente de porțelan fin, probabil de ceașcă. Ultima mențiune în pomelnicul ctitoricesc, pînă în 1941, datează din 3 noiembrie 1875 și fixează dania de 10 galbeni făcută de schimonahia Epraxia Vilnav²⁰.

Fig. 17. Fragment de faianță marca *Opaque de Sarreguemines*

Fără a avea posibilitatea reîntregirii, trebuie semnalat și fragmentul buzei drepte din faianță, provenind, probabil, din același vas cu fragmentul ce păstrează marca, fapt sugerat de culoarea smalțului precum și de modul de execuție a unor caneluri fine. Pe un colț al fragmentului cu marcă se văd două asemenea brâuri, iar pe fragmentul cu buză dreaptă, doar unul.

¹⁵ Charles J. Bolender, *Faïences imprimées de Sarreguemines et légende napoléonienne*, în *Les cahiers Lorrains*, nr. 1, 1987, p. 96; *Jardin d'hiver - Musée de la Faïence*, Catalog de expoziție, Sarreguemines, p. 5.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 97-99.

¹⁷ *Ibidem*, p. 123.

¹⁸ *Op. cit.*, p. 6.

¹⁹ Marie Rose Brévilliers, *La faïence "Opaque"*, <http://www.aafs.asso.fr/la-faiumlence-opaque.html>.

²⁰ Ierod. Ioanichie Balan, *Monografia...*, p. 78.

Un fragment de porțelan, corespunde suportului de lumânare al unui sfeșnic. Din păcate, este unicul fragment de acest fel recuperat.

În concluzie, deși este vorba despre un monument de perioadă târzie, cercetarea arheologică se dovedește importantă în suplinirea și confirmarea puținelor mărturii scrise păstrate. Fiind prima cercetare arheologică, aceasta reprezintă punctul de plecare pentru alte constatări de teren ce vor putea fi făptuite în viitor. Printre principalele obiective, ar fi identificarea locului bisericii inițiale, din lemn, pentru a confirma supoziția mărturisită aici privind locul aghiazmatarului ori, dimpotrivă, dacă este suprapus de actuala biserică de zid.

Deși există unele reprezentări în plan ori chiar fotografice a dispunerii corpurilor de clădire din incinta Sihăstriei, înaintea incendiului din 1941, acestea ar avea nevoie de o localizare exactă, precum și de recuperarea pe cale arheologică a tuturor informațiilor de interes științific.

CTITORII DOMNEȘTI ȘI BOIEREȘTI DIN JUDEȚUL GIURGIU. MĂRTURII TĂCUTE ALE SECOLELOR XVI-XVIII

Nicoleta-Steluța BĂHNĂREANU*

Județul Giurgiu face parte din zonele cu o importanță turistică scăzută la nivel național, iar adevăratele opere de artă rămân necunoscute publicului larg din indiferență și din slaba mediatizare a obiectivelor turistice. Nu de puține ori, aceste obiective cu real potențial turistic ajung ruină sau trec prin transformări atât de radicale, uneori ireversibile, încât nimic din înfățișarea originală nu se mai păstrează, păstrându-și doar valoarea documentară, dar pierzând-o pe cea artistică. Prin acest scurt studiu se dorește ca aceste biserici din județul Giurgiu, ctitorite de domnitorii țării, de membri ai familiilor domnești sau de mari boieri de pe lângă curtea domnească să fie cât mai cunoscute publicului larg, să intre în atenția celor care pot contribui în mod real la conservarea lor pe termen lung și acolo unde va fi posibil - să fie restaurate pentru a li se reda strălucirea de odinioară. Valorile culturale românești și istoria locală trebuie păstrate și valorizate pentru a putea fi transmise mai departe generațiilor viitoare.

Actul ctitoricesc reprezenta până în secolul al XV-lea, aproape un privilegiu domnesc, iar spre sfârșitul acestei perioade, membrii familiilor domnești și marii dregători au început să ctitorească lăcașuri de cult. Deși în această perioadă teritoriile românești se aflau sub dominație otomană, în primele decenii ale secolului al XVI-lea are loc o renaștere a artei și culturii românești, sprijinită de cei doi mari domni ai vremii – Radu cel Mare și Neagoe Basarab.

Satul românesc a fost din cele mai vechi timpuri așezământul de bază al societății românești, cei care locuiau în orașe fiind minoritari, iar satul bucurându-se de o însemnătate deosebită în rândul celor care se aflau în fruntea țării. Biserica reprezenta principalul loc de comuniune și de mare însemnătate pentru locuitorii unei așezări, de aceea, odată cu dezvoltarea satului românesc, din ce în ce mai mulți boieri au început să-și dorească dreptul de a ctitori, ridicând biserici uneori chiar împreună cu domnul, pe moșiile pe care erau proprietari. Din păcate, în zilele noastre, tot mai multe sate se află în plin proces de depopulare, iar o mare parte din lăcașurile de cult, altădată frumoase și impunătoare, se găsesc astăzi într-o stare avansată de degradare. Nu de puține ori, cei care se află în trecere printr-o localitate, trec nepăsători pe lângă biserica din sat, neștiind că unele dintre aceste lăcașuri de cult ascund adevărate comori din punct de vedere istoric și artistic, așa cum se întâmplă în zonele mai puțin cunoscute și mediatizate din punct de vedere turistic, cum este și cazul județului Giurgiu.

Alteori, în urma numeroaselor transformări pe care le-au suferit de-a lungul celor câteva sute de ani de existență, nu mai păstrează nimic din înfățișarea originală, fie că vorbim despre arhitectură sau componentele artistice, cum ar fi catapeteasma și pictura murală. Un astfel de caz îl întâlnim la binecunoscuta Mănăstire Comana, ctitoria domnului Vlad Țepeș, atestată documentar prima dată într-un act emis de cancelaria acestuia în data de 27 septembrie 1461, – „*ca să fie hotarul (mănăstirii) până unde se împreună cu balta Comanei, drept în iezorul Câlniței*”¹.

Situată la o distanță de 35 de kilometri sud față de București, în apropierea frumoasei delte a Neajlovului, mănăstirea a fost poziționată strategic, fiind înconjurată de ape, iar accesul făcându-se inițial pe un pod de lemn care oricând ar fi putut să fie ușor incendiat în caz de pericol din partea

* Universitatea „Valahia” din Târgoviște.

¹ *Mănăstirea Comana: istorie, legendă, spiritualitate*, Editura Episcopiei Giurgiului, Giurgiu, 2012, p. 9.

otomană². Biserica ctitorită de Vlad Țepeș a fost ridicată din bârne de lemn pe fundație de piatră, iar supravegherea împrejurimilor se putea face ușor din turnul clopotniță, pentru a se putea acționa imediat în caz de pericol, rezistând până la sfârșitul secolului al XVI-lea. Ajunsă ruină, domnul Radu Șerban, pe atunci serdar, originar dintr-un sat numit Coiani, din apropierea Comanei, astăzi cunoscut ca Mironesti, reface mănăstirea din temelii în anul 1588, pe vechile ziduri ale bisericii dispărute. Biserica ridicată de Radu Șerban primește hramul Sfântul Nicolae, menținut până astăzi, iar în anul 1609 va fi pictată în tehnica frescei, ajunsă la apogeu în acea perioadă. Însemnele domnești vor fi adăugate în tabloul votiv după ce Radu Șerban devine domn, la cererea acestuia. Acesta moare în 1620 la Viena, iar în 1640 rămășițele domnului român sunt aduse și înmormântate la Comana³.

Pisania așezată deasupra intrării în biserică datează de la refacerea din 1699-1700, realizată de către strănepotul lui Radu Șerban, vornicul Șerban Cantacuzino⁴, care adaugă pridvorul, o inovație din ce în ce mai prezentă începând cu secolul al XVIII-lea, perioadă de înflorire a artei brâncovenești.

Textul pisaniei îl găsim transcris de către Nicolae Iorga:

„Această sf[ă]ntă și d[u]mnezeiască mănăstire și d[u]mnezeescu lăcaș făcut iaste den temelie de cel de demult, ce în bl[a]gocestivie sa au săvârșit-o, răposatul Șarban Voevod, care au domnit Țara-Rumânească, cel adevărat și vechiu Băsărăbescu, la l' 7097 [1588-9]; deci vechindu-se de multa vreme, cât și la stricăciune ajunsease, nu numai sf[ă]nta biserică, ce și alte ziduri după împrejur; care ajungându până la nepoții și strenepoții aceluiaș răposat Domnu de mai sus zis, den multa osărdie și pohtă d[u]mnezeiască s'au îndemnat cel den strenepoți Șerban Cantacuzino Vel Păh., fiul răposatului Drăghiciu Cantacuzino Vel Spăt., nepotul aceluiaș răposat Șerban Voevod dentr-a lui fică Ilinca și fecior lui Costandin Cantacuzino biv Post., și s'au apucat cu multă osteneală și cheltuiala de o au înnoit, și cu lucrul, și cu altele, înfrumusețând biserica întâiu cu innălțarea și zidirea slomnului⁵ acestuia, precum se veade, și, afară dentr'alte ziduri, și cu multe arginturi, odoară și moșii și Țigani o au adaos și o au întărit, arătându-se desăvârșit ctitor întru slava lui D[u]mnezeu și a celui de minuni făcătoriu Marelui Nicolae, care și hramul iast[e], întru veacunica pomenire a lui și a neamului său; 7208 [1699-1700]”⁶.

În secolul al XIX-lea este închinată Patriarhiei din Ierusalim, iar călugării greci care ar fi trebuit să o aibă în grijă, au adus-o iarăși într-o stare deplorabilă. Cezar Bolliac ne-a lăsat mărturie faptul că în anul 1854 este dărâmată și reconstruită în forma actuală de către niște meșteri nemți: *„rezidiră, la 1854, cu ajutorul meșterilor nemți, cari pe acea vreme își făcuseră o specială îndeletnicire din renovarea monumentelor noastre istorice, biserica ce se adăpostește azi între vechile ziduri ale mănăstirii Comana, aruncând ca netrebnice lespezile cu inscripții și pietrele sculptate ce rămase din vechia ctitorie a lui Radu-Vodă și a lui Șerban Cantacuzino Paharnicul”⁷.*

Astfel, din păcate, nimic, cu excepția pisaniei de la 1699-1700 și a pietrei funerare a lui Radu Șerban, nu mai poate sta mărturie vreuneia din înfățișările pe care le-a avut mănăstirea până la reconstruirea sa din 1854. În ciuda acestui fapt, nimic nu poate tăgădui importanța pe care Mănăstirea Comana a avut-o de-a lungul timpului, iar ceea ce se păstrează în zilele noastre se va istoriciza odată cu trecerea timpului(**Fig. 1 a, b**).

² V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, Editura Științifică, 1957, p. 163.

³ *Mănăstirea Comana: istorie, legendă, spiritualitate*, p. 10.

⁴ Pisania sculptată în piatră este unicul element original de la biserică de secol XVII.

⁵ Termen medieval care desemnează, în cazul de față, un pridvor.

⁶ Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I, fascicula 1, Institutul de Arte Grafice și Editură Minerva, București, 1905, p. 84-85, nr. XL.

⁷ A. Lapedatu, *Mănăstirea Comana. I. Date istorice*, în *BCMI*, București, 1908, p.18.

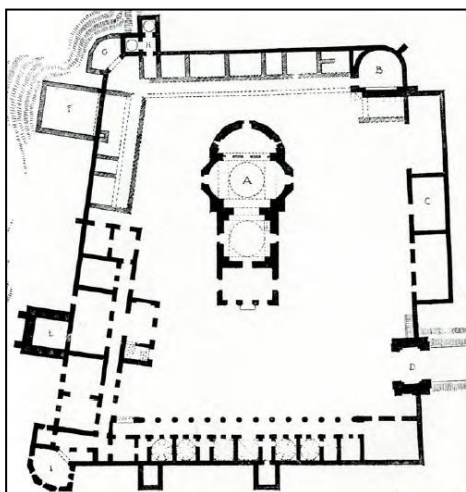

Fig. 1a. Mănăstirea Comana - planul general după N. Ghika-Budești

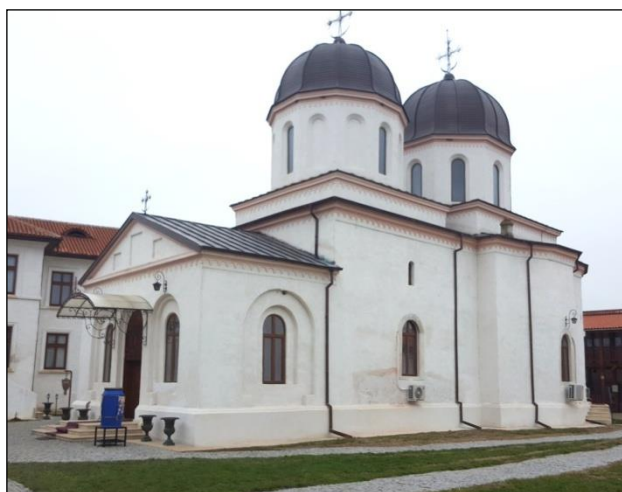

Fig. 1b. Biserica Sf. Nicolae a Mănăstirii Comana (2017)

Satele de pe teritoriul județului Giurgiu ascund mici comori arhitecturale, pe nedrept mult mai puțin cunoscute față de celebra Comana, dar care păstrează mult mai multe elemente originale. Este adevărat că și acestea au trecut prin transformări necesare în urma unor degradări produse de calamități naturale sau modificări realizate odată cu schimbarea gusturilor estetice, mai mult sau mai puțin realizate în conformitate cu principiile restaurării științifice. Aceste mici bijuterii arhitecturale merită cunoscute și salvate de la uitare, puse în valoare, iar în cazurile unde există o avansată stare de degradare, trebuie făcute serioase demersuri pentru salvarea acestora într-o formă cât mai apropiată de starea inițială.

În satul Popești, pe un mic deal, se află una dintre aceste biserici la care s-a făcut referire, biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” (**Fig. 2**), citorită de vistierul Cristea Lopescu în anul 1688 conform pisaniei, în vremea lui Constantin Brâncoveanu: „*Această sfântă și dumnezeiască beserică ziditu-se-au den temelie până se au isbrănit de totu de robul lui Dumnezeu Jupân Cârstea vel Vistiar întru cinstea și lauda Sfinții și nedespărțitii Troiță în zilele prea-luminatului Domn Io Constantin Băsărabă Voevod, mesița septemvrie 1 dni, leat 7198 (=1689)*”⁸.

Fig. 2. Biserica „Sf. Nicolae” – Popești

Este o biserică cu dimensiuni modeste, de tip navă, fără abside laterale, fără pridvor și turlă pe naos, dar cu un turn clopotniță pe pronaos. La aspectul pitoresc al bisericii contribuie un turnuleț alipit la peretele nordic, în exterior, care adăpostește scara ce duce la clopotniță. Ferestrele sunt de mici dimensiuni, iar un brâu median format din două rânduri de cărămizi așezate în dinți de fierăstrău înconjoară biserica. Același tip de decorare tipică epocii brâncovenești, în dinți de fierăstrău, se întâlnește și la cornișă și turnul clopotniță.

Dar nu elementele arhitecturale o fac deosebită, ci ceea ce ascunde în interior – pictura murală originală, realizată în tehnica frescei, se presupune de către ucenici

⁸ G. D. Florescu, G. Gr. Cantacuzino, *Biserica din Popești-Vlașca*, în *BCMI*, anul XXIV, fascicolul 67, București, 1931, p. 40.

din școala marelui pictor Pârvu Mutu, lucru încă neverificat oficial, dar nu dificil de crezut odată ce o poți admira in situ. Din păcate, această minunată pictură murală se află într-o stare avansată de degradare. Sub stratul gros de depuneri aderente, format din depozite de praf atmosferic, fum, gudroane, eflorescențe etc., care îngreunează citirea imaginii, încă se mai poate ghici frumusețea coplesitoare a acestei picturi (**Fig. 3a, b**).

Fig. 3 a. Detaliu din tabloul votiv, peretele de Nord

Fig. 3b. Detaliu din tabloul votiv - chipuri de ctitori, curățate empiric

În naos, în urma unor intervenții anterioare de restaurare, câteva zone au fost curățate, putându-se admira finețea detaliilor și chipurile hieratice care parcă ne vorbesc despre vremuri atât de vechi, implorând salvarea lor de la uitare (**Fig. 4**).

Fig. 4. Scene din viața lui Iisus: „Spălarea picioarelor” și „Predica de pe munte”

În afara depunerilor aderente care fac ilizibil acest minunat program, un alt factor contribuie, în mod negativ, la deteriorarea frescei și anume factorul antropic. Omul a fost dintotdeauna un puternic factor de degradare a operelor de artă, fie din neștiință ori nepăsare, fie chiar în urma unor acte de vandalism. La biserica din Popești se pot observa foarte ușor intervenții necorespunzătoare ale factorului antropic, prin adaptarea inadecvată la modernitate. Nimeni nu poate fi acuzat că folosește mijloace tehnice chiar și în biserică, menite să creeze o stare de confort omului modern, dar acestea trebuie folosite în mod adecvat, fără să aducă prejudicii operei de artă, ci beneficii. Primele încercări de modernizare au venit prin instalarea sistemelor de iluminat, iar la biserica din Popești întreaga rețea de conductori de electricitate este fixată direct de pictura murală și iconostas (**Fig. 5**). În afara aspectului inestetic, acest mod de fixare a dus la pierderi de pictură murală, lacune în zidărie și

structura iconostasului și la creșterea pericolului de a se declanșa incendii greu de prevăzut și controlat.

Fig. 5. Conducători electrici prinși în mod necorespunzător de pictura murală

Într-o avansată stare de degradare se află și pictura murală originală a bisericii „Buna Vestire” din satul Stoenеști (**Fig. 6**), componentă a ansamblului arhitectural „Gavril Drugănescu”, compus din biserică și un conac boieresc. Ctitorită în perioadă postbrâncovenească de către Gavril Drugănescu, mare vornic de Târgoviște, este ridicată în anul 1723, pictura fiind finalizată la diferență de un an, după cum stă mărturie pisania: „Întru slava Înălțării Tale, Mântuitorule Hristoase, ale Tale dintru ale Tale Ție aducând dumnealui

Gavrilă Drugănescul vel vornic dă Târgoviște acest sfânt lăcaș dumnezeiesc, unde să prăznuiește hramul Bl[a]govișteniia Preasfintei dă Dumnezeu Născătoare și purure Feciore Marii, den satul dumnealui Drugănești, care den râvnă dunmezeiască o au înălțat dă piatră, zugrăvind[-o] și înfrumusețându[-o] cu toate podo[a]bele ei. Și s-au înălțat în zilele prealuminatului domn Io Alixandru voevod. Care s-au sfârșit în luna iulie leat 7213 [1723]⁹”, iar în pridvor găsim „Zugravi: Popa, Nicolae, Petre, Toader, septe[m]vrie 20 7233 [1724]¹⁰”.

Fig. 6. Biserica din Stoenеști, aspectul actual și cel original, din tabloul votiv

Din punct de vedere arhitectural, biserica este de tip navă, cu pridvor și turn clopotniță pe pronaos, fără abside laterale, iar absida altarului de formă pentagonală. Pridvorul, așa cum se poate observa din tabloul votiv, a fost inițial deschis, astăzi fiind închis cu ferestre.

Din cauza cutremurului din 1841, biserica a fost grav avariată, realizându-se o serie de reparații de către moștenitorul moșiei, paharnicul Dimitrache Drugănescu, care a acoperit tavanul cu scânduri, astfel pierzându-se o parte din frumoasele fresce. La fel ca și la biserica din Popești, și aici factorul antropic își pune amprenta, având loc de-a lungul timpului intervenții necorespunzătoare. Așadar, cea mai lesne de observat sunt chituirile unor lacune și fisuri din zidărie cu ciment, acesta regăsindu-se pe porțiuni însemnate, aplicat neglijent peste pictura murală (**Fig. 7**). Pe porțiuni însemnate, pictura

⁹ Ion Dumitrescu, Radu Crețeanu, *Trei conace boierești din prima jumătate a veacului al XVIII-lea aflate în județul Ilfov*, în *BMI*, an XLII, Nr. 4, București, 1973, p. 4.

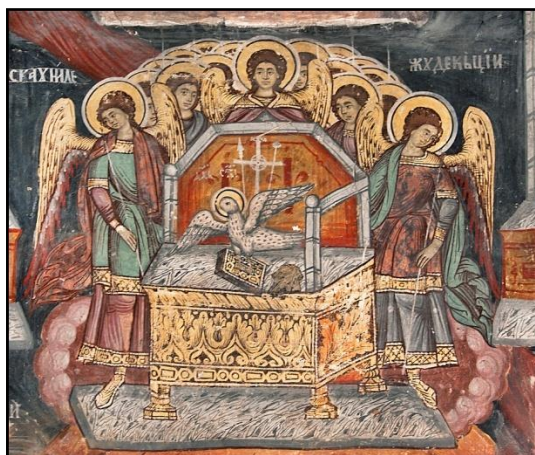
¹⁰ *Ibidem*.

murală se află într-o stare bună de conservare, iar aceste frânturi iconografice descoperă privitorului o parte dintr-un program iconografic amplu, de o frumusețe specifică perioadei postbrâncovenești (**Fig 8 a, b**).

Fig. 7. Intervenții necorepunzătoare cu ciment aplicat peste pictura murală

Fig 8 a. „Tronul Hetimasiei”

Fig. 8b. Fragment din „Judecata de Apoi”

Un alt tip de amplă deteriorare se găsește în zona inferioară, de jur-împrejurul bisericii, unde pictura murală este extrem de degradată din cauza sărurilor rezultate în urma infiltrațiilor și a umidității ascensionale de capilaritate (**Fig. 9**).

Fig. 9. Efectele umidității de capilaritate - eflorescențe

Putem afirma că bisericile din satele Dobreni și Florești au fost mai norocoase decât cele prezentate anterior, prin prisma faptului că, deși ponderea picturii murale originale care se păstrează este mult mai mică, acestea au beneficiat de restaurări de dată recentă care respectă într-o oarecare măsură, principiile restaurării științifice. Astfel, biserica din Dobreni, ctitorită de Constantin Șerban Cârnu, pe vremea când era sardar al oștirii, în anul 1645, este declarată monument istoric abia în anul 1990, la inițiativa academicianului Răzvan Theodorescu. Deasupra ușii de la intrare, pisania săpată în piatră cu caractere chirilice stă mărturie (**Fig. 10**): „Cu bună voie a Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu stăruința Sf. Duh, s-au ridicat sfântă, cinstită și dumnezeiască biserică pre hramul Adormirea Precestei (indescifrabil) în zilele prea înălțatului Io Voevod vel Serdaru, și s-au făcut din temelie de Jupîn Constantin vel Serdaru sin Io Șerban Voevod, a Jupânesei Bălașa (leatu 7154)”¹¹.

Fig. 10. Pisania bisericii din Dobreni

Construcția este impunătoare, caracteristică stilului tradițional muntenesc, pe plan de tip navă și cu absida altarului heptagonală (**Fig. 11**). La fel ca și la biserica din Popești, pe peretele de Nord se află un turn alipit de zidul exterior, care are rol de scară de acces către turnul clopotniță. Paul de Alep descrie în binecunoscutul jurnal de călătorie conacul boierului și menționează că „alături se află o biserică de piatră foarte frumoasă, cu hramul Adormirea Maicii Domnului”¹².

Fig. 11. Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Dobreni și fragment din tabloul votiv din care se poate observa aspectul original al bisericii

¹¹ George Ioan Lahovari, general C. I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, București, Stab. Grafic J. V. Soccec, 1900, vol. III, p.146.

¹² Paul din Alep, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, ediție și traducere adnotată de Ioana Feodorov, București, Editura Academiei Române, 2014, p. 389.

În 1998 începe un amplu proces de restaurare, în urma căruia se restaurează puținele fragmente de pictură murală originală care se mai păstrază în pronaos, dar de o deosebită frumusețe, între acestea remarcându-se scena Sinoadelor ecumenice (**Fig. 12**), o reprezentare iconografică mai rar întâlnită în bisericile de sat. Din păcate, doar aceste fragmente de pictură murală originală, la care putem adăuga pisania și ancadramentul ușii și al ferestrelor, mai stau mărturie pentru înfățișarea inițială a acestei ctitorii, în naos și altar fiind prezentă o pictură de factură neoclasică, de valoare îndoielnică, iar plastica fațadelor fiind denaturată în urma transformărilor prin care a trecut de-a lungul anilor.

Fig. 12. Fragment din scena Sinoadelor ecumenice

Biserica din satul Florești (**Fig. 13**) a fost înălțată în perioada brâncovenească, între anii 1690 și 1715, fiind ctitorită de către marele dregător al domnitorului Șerban Cantacuzino, comisul Stoian Florescu, originar din județul Prahova. Genealogia familiei boierilor Florești începe cu Vintilă Florescu, care este menționat ca martor în hrisoavele vremii încă din perioada domniei lui Radu cel Frumos (1462–1473) și din timpul domniei lui Vlad al IV-lea Călugărul, purtând titlul de paharnic, logofăt sau jupân¹³. Totuși Octav-George Lecca susține că Vintilă Florescu nu ar avea legătură cu descendenții acestei importante familii boierești și că primul strămoș cert ar fi Drăghici vornicul de Mărgineni¹⁴.

Remarcabile sunt fragmentele de frescă originală realizată de pictori ai școlii zugravului grec Constantinos, de la curtea domnului Constantin Brâncoveanu. Din păcate, nici aici nu se păstrează zone semnificative ca suprafață, doar Sinoadele ecumenice, Pantocratorul, Maica Domnului Orantă și câteva zone din jurul acestor scene mai stau mărturie a frumuseței de odinioară cu care a fost împodobit acest lăcaș de cult.

Pictura a fost restaurată recent, iar pentru zonele care nu mai păstrau pictură murală originală s-a ales repictarea în tehnica frescei în stil bizantin cu influențe specifice perioadei brâncovenești, inspirată din pictura murală de la Hurezi, ctitoria de suflet a marelui domn Constantin Brâncoveanu.

¹³ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 26.

¹⁴ Octav-George Lecca, *Familie boierești române. Istorie și genealogie după izvoare autentice*, București, Editura Muzeul Literaturii române, 2009, p. 290.

Și în arhitectura bisericii se poate observa stilul autentic brâncovenesc, cu pridvor deschis sprijinit de stâlpi cu capiteli ornamentate, având un turn clopotniță pe pronaos. Plastica fațadei este realizată elegant prin două rânduri de arcade oarbe, despărțite de un brâu median.

Fig. 13. Biserica din Florești și aspectul original al bisericii din tabloul votiv

Bisericile prezentate în acest succint studiu sunt doar o parte din ceea ce ascund satele de pe teritoriul județului Giurgiu. Aceste biserici de sat sunt mărturii tăcute ale secolelor anterioare, ale istoriei locale și regionale, ale vieții culturale și sociale, care pot fi ușor distruse sau modificate ca rezultat al neglijenței și indiferenței oamenilor. Majoritatea acestor biserici, deși se află incluse în Lista Monumentelor Istorice, nu se află în atenția publicului și nici a autorităților care ar putea contribui la păstrarea acestor mici bijuterii de artă românească. Starea avansată de degradare a picturilor murale de la bisericile din Popești și Stoenеști este îngrijorătoare, fiind necesare măsuri cât mai urgente pentru conservarea și restaurarea lor pentru a putea fi puse în valoare și de ce nu – incluse pe harta turismului regional și național!

STĂPÂNITORII MOȘIEI TOHATINULUI DE PE NISTRU ÎN SECOLUL AL XVII-LEA

Mihail BULMAGA *

În ultimele secole s-a încercat de mai multe ori rescrierea istoriei teritoriului pruto-nistean. În dependență de apartenența teritorială, ideologia și situația politică, în prezent ne confruntăm cu o serie de păreri și „istorii” ce țin de acest teritoriu. Una dintre acestea afirmă că înainte de 1812, teritoriul respectiv avea puțini locuitori, dar mai ales era lipsit de importanță și atenție din partea autorităților centrale¹. Într-adevăr necunoașterea voită a studiilor istorice cu privire la situația Moldovei de la răsărit de Prut de până la 1812 produce această impresie. Din acest motive se impune ca perioada vizată să fie cercetată mai intens, pentru a nu lăsa loc subiectivității și speculațiilor.

Ne propunem drept scop să arătăm că spațiul pruto-nistean, fiind parte integră a Țării Moldovei, se bucura de importanță și însemnătate, ca și toate regiunile țării, boierii vremii stăpânind moșii atât în dreapta cât și în stânga Prutului, fără vreo deosebire, având drept studiu de caz, moșia Tohatinului de pe Nistru din ținutul Orheiului². Pentru îndeplinirea scopului amintit ne-am propus identificarea primei mențiuni documentare a moșiei și satului Tohatin din ținutul Orheiului și analiza contextului istoric și curgerea stăpânitorilor moșiei în secolul al XVII-lea.

Cercetătorul Dinu Poștarencu în lucrarea sa *Pănășești: File de istorie*, vorbește despre boierul Ionașcu Rusu, în contextul evoluției moșiei Pănășești³, autorul a folosit documentele de arhivă, unele din ele publicate, iar altele inedite. Din cele publicate amintim în special volumele *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*⁴, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*⁵, editate de cunoscutul Aurel V. Sava, colecția *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacul XVII*, volumele III-IV, precum și din alte colecții. Documentul inedit pe care îl folosim noi este o hotarnică din 28 iulie 1650⁶, care ne furnizează informații cu privire la stabilirea hotarelor moșiei Tohatinului, precum și despre stăpânitorul acesteia.

Într-un uric din 15 decembrie 1517, Ștefăniță Voievod, domn al Țării Moldovei (1517-1527), a întărit vistiernicului Ieremia o jumătate de sat, „de pe acea parte a Bâcului, în dreptul băii lui Albal, la Fântâna Mare”⁷ pe care a cumpărat-o pentru 130 de zloți tătarești de la Iacob, fiul lui Oțel pisar, iar hotarul stabilit pentru acea jumătate de sat, începea „după hotarul vechi, apoi pe tot hotarul panului Șarpe postelnic, până în vârful dealului, care este deasupra Tohatinului”⁸. Documentul menționează toponimul Tohatin, însă nu se face nici o precizare, ce ar reprezenta acest toponim. Un sat, râu, vale, sau poate altă formă de relief?

* Parohia „Tuturor Sfinților Moldovei”, Protopopiatul Chișinău IV, Mitropolia Moldovei.

¹ *Бессарабия наша: неудобная правда для властей Румынии*, <https://ruposters.ru/news/24032015/bessara-biya-nasha-neudobnaya> (accesat: 01.07.2019).

² În prezent satul Tohatin de pe Nistru din ținutul Orheiului, este identificat cu localitatea Mălăiești, (denumirea a fost schimbată în perioada interbelică) din cadrul comunei Bălăbănești, raionul Criuleni, Republica Moldova, iar moșia Tohatinului corespunde în mare parte moșiei din prezent a comunei Bălăbănești. Satul Mălăiești este amplasat la 25 km de municipiul Chișinău și 0,4 km de centrul de comună.

³ Dinu Poștarencu, *Pănășești: File de istorie*, Chișinău, 2002, 287 p.

⁴ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.

⁵ Idem, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944.

⁶ Arhiva de Stat a Actelor Vechi din Rusia (ASAVR), Fondul 1299, inventarul 1, dosarul 5438, (document pus la dispoziție de către conf. cercet., dr. Teodor Candu, căruia îi mulțumim și pe această cale).

⁷ *Documente privind Istoria României*, Veacul XVI, A. Moldova (în continuare *DIR*), vol. I, p. 111.

⁸ *Ibidem*, p. 112.

Într-un alt document din 12 februarie 1525, Ștefăniță întărea Mănăstiri Moldovița, tot acea jumătate de sat, de „pe cealaltă parte a Bâcului în dreptul Băii lui Albaș, la Fântâna Mare, jumătatea de sus cu balta și cu moara pe Bâc”⁹ cumpărată în 1517 de pan Ieremia fost vistiernic, și care „de bună voia lui, nesilit de nimeni nici asupra” dăruia această ocină lăcașului monahal. În continuare documentul descrie și hotarul acestei moșii, „jumătatea de sus ... să fie după hotarul vechi, iar din jos să fie, începând de la zădazul Chișinăului ... până la vârful dealului, care este pe Tohatin”¹⁰. Este menționat din nou toponimul Tohatin, fără nici o precizare. Lesne ar fi să credem că a fost vreo localitate, și ar putea fi prima mențiune documentară a satului Tohatin, însă dacă comparăm hotarul descris cu acel din hotarnica moșiei din 28 iulie 1650¹¹, observăm neconcordanțele.

În hotarnica moșiei de la 28 iulie 1650 se precizează, că hotarul moșiei Tohatin începea de la țărmul Nistrului și se termina în țărmul Nistrului, și fără ca să aibă la hotar, acea jumătate de sat, de pe malul râului Bâc. Înțelegem că de fapt se menționează Valea Tohatinului, nu o localitate. Valea Tohatinului este localizată în apropiere de râurile Bâc și Chișinău, după descrierea lui Zamfir Arbore în dicționarul său¹². Însăși ne dau înțelesul cuvintele „până în vârful dealului, care este deasupra (văii-n.ns.) Tohatinului”.

Într-un document emis în data de 3 septembrie 1607, Toader, fiul lui Cristea Ivul din Negrilești de pe Tutova și sora sa Stanca, dăruiau Mănăstirii Secu „partea de ocină din sat din Negrilești din partea tatălui nostru Cristea Ivul, trei părți . cu vad de moară în Tutova”¹³ precum și alte proprietăți de ale lor, ca să fie pentru sufletele lor, și pentru sufletele părinților, iar egumenul și cu toți monahii să îi scrie în pomelnicul mănăstirii și să facă pomenire după moartea lor din an în an, iar printre cei care au adevărit această hrisov și l-au legalizat prin semnătură, au fost Grigore Ureche, vornicul cel mare din Țara de Jos, Donici pârcălabul de Orhei, Călin, care a fost comis, Năvrăpăscul fost pârcălab și cel mai interesant pentru noi, un anume Rusul, despre care el însuși scrie „pe după scrisoare m-am întâmplat și eu Rusul de Orhei, dregător de Tohatin”¹⁴.

Cu toate că nu este precizat ce reprezintă, este clar că se menționează o localitate. O lămurire mai clară asupra acestor referințe, le obținem dintr-o mențiune documentară mai târzie, despre satul Tohatin de pe Nistru, dintr-un hrisov de danie din 31 martie 1643. Domnul Moldovei, Vasile Lupu (1634-1653), făcea cunoscut „tuturor care o vor vedea sau o vor auzi citind” că văzând „dreapta și credincioasa slujbă” a cinstului și credinciosului boier, fost vornic, Ionașcu Rusu, pârcălab de Orhei, care a slujit și înaintea altor răposăți domni, l-a miluit pe el cu deosebită milă, pentru care îi întărea un sat din Țara Moldovei, „cu numele Tohatinul cu tot hotarul și cu tot venitul, care este în ținutul Orheiului pe râul Nistru, sat care a fost drept al nostru domnesc din vechile vremi”, ca să fie „dreaptă ocină și danie și miluire și uric și întăritură cu tot venitul lui, copiilor lui, nepoților lui, strănepoților lui, răstrănepoților lui și la tot neamul”, în semn mulțumire, boierul Ionașcu Rusu a dăruit domnului Vasile Lupu, șase cai buni, pe care domnul i-a dat în slujba țării¹⁵.

În document se menționează că „hotarele acestui mai sus zis sat, Tohatinul pe râul Nistru, în ținutul Orheiului să fie după vechile sale hotare”¹⁶, iar o clarificare asupra hotarelor o face hotarnica cerută la 1650, de boierul Ionașcu Rusu de la domnul Vasile Lupu, în care aflăm că hotarul începea

⁹ *Ibidem*, p. 224.

¹⁰ *Ibidem*, p. 225.

¹¹ ASAVR, F. 1299, inv. 1 d. 5438.

¹² Zamfir Arbore, *Dicționarul geografic al Basarabiei*, București, 2012, p. 281.

¹³ *DIR*, A, veacul XVII, II, p. 127.

¹⁴ *Ibidem*, p.128.

¹⁵ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, p. 58-61; *Documenta Romaniae Historica* (în continuare *DRH*, A. Moldova, XXVII, p. 74-76, nr. 65.

¹⁶ Aurel V. Sava, *op. cit.*; *DRH*, A. Moldova, XXVII, p. 74-76.

din țărmul Nistrului, se învecina cu moșiile Dubăsari¹⁷, Bilacău¹⁸, Mereni¹⁹ Cemișenilor²⁰, și se încheia hotarul la fel în țărmul Nistrului²¹.

Actul de la 1643 a fost adeverit și întărit cu prezența fiilor domnului, Ștefan Vasile Lupu Voievod și Ioan Vasile Lupu Voievod, precum și din credința panului Grigore Ureche, mare vornic al Țării de Jos, panului Toader Petriceicu, mare vornic al Țării de Sus, panilor Bălan și Apostol, pârcălabii Hotinului, panului Savin Prăjescu, pârcălab de Neamț, panului Gavriil, hatman și pârcălab al Sucevei, panului Apostol postelnicul, panului Iorgachi spătarul, panului Ghiorghe ceașnicul, panului Iorga visternicul, panului Toma stolnicul și a panului Coste comisul, precum și credința tuturor boierilor. Actul a fost scris în orașul de scaun Iași, la 31 martie 1643, iar Toderașcu Ianovici, mare logofăt, din porunca domnului a atârnat pecetea domnească²².

Din cele expuse, ajungem la concluzia, că în documentele prezentate mai sus cu toate că conțin în textul lor același toponim, important pentru noi, poartă înțelesuri diferite. În primele două documente, toponimul Tohatin este utilizat cu sensul unei forme de relief, iar în celelalte două, este folosit pentru a defini localitatea.

Actul de danie emis de domnul Moldovei, Vasile Lupu la 31 martie 1643, este într-o legătură foarte strânsă cu cel anterior de la 3 septembrie 1607, deoarece vine să explice, lapidara mențiune documentară anterioară a moșiei Tohatinului, care și corespunde cu hotarnica întocmită la 28 iulie 1650.

În concluzie, moșia Tohatinului a fost menționată documentar pentru prima dată la 3 septembrie 1607, cu statut de moșie domnească, însă existența acesteia conform actului de danie este una mult mai veche, fiind sat domnesc „din vechile vremi”²³.

După cum s-a menționat, la 31 martie 1643, domnul Moldovei, Vasile Lupu l-a dăruit pârcălabului de Orhei, Ionașco Rusu, satul Tohatin, situat în ținutul Orheiului pe râul Nistru, sat domnesc din cele mai vechi timpuri, fapt prin care intră în domeniul boieresc al neamului Rusu. Ionașco Rusu, a fost fiul marelui stolnic Rusu, cu cel care și începe spița acestui neam²⁴, menționat ca deținător al acestui rang în două acte, unul din 9 februarie 1614²⁵ și altul din 14 aprilie 1617²⁶.

Prin actul din 14 aprilie 1617, domnul Moldovei Radu Mihnea îi întărea marelui stolnic Rusu și soției sale, Antemia, parte din satul Căpenegi, așezat pe Ichel, cu loc de moară la vătăci, cu vie, pădure, prisacă și grădini care erau în ținutul Orheiului, cumpărate de la Văscan, fiul Maricăi, nepotul lui Căpeneag vătav, o altă parte din satul Boxești pe Ichel și alte două părți de moșie de pe Ichel.

Ionașco Rusu, fiul marelui stolnic, a ocupat următoarele dregătorii: vornic de poartă (29 aprilie 1632 - 3 aprilie 1639), fost vornic de poartă (3 aprilie 1639), pârcălab de Orhei (22 aprilie 1641 - 22 martie 1645), pârcălab (22 februarie 1646), mare sluger (20 martie 1647 - 14 august 1647), mare medelnicer (14 august 1648 - 16 august 1649), fost mare medelnicer (28 iunie 1650 - 1 septembrie 1652), mare vornic al Țării de Jos (15 ianuarie 1654 - 18 martie 1654, mare logofăt (1 septembrie 1654 - 20 aprilie 1658) și a decedat după data de 20 aprilie 1658²⁷.

---

¹⁷ În prezent satul Dubăsarii Vechi, raionul Criuleni, Republica Moldova.

¹⁸ În prezent satul Delacău, raionul Anenii Noi, Republica Moldova.

¹⁹ În prezent satul Mereni, raionul Anenii Noi, Republica Moldova.

²⁰ În prezent satul Cimișeni, raionul Criuleni, Republica Moldova.

²¹ ASAVR, F. 1299, inv. 1, d. 5438.

²² Aurel V. Sava, *op. cit.*; DRH, A. Moldova, vol. XXVII, p. 74-76.

²³ *Ibidem*, p. 60; *Ibidem*.

²⁴ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în sec. XIV – XVII*, București, Editura enciclopedică română, 1971, p. 440.

²⁵ DIR, A, XVII, III, p. 160.

²⁶ DIR, A, XVII, IV, p. 140.

²⁷ N. Stoicescu, *op.cit.*, p. 440.

Pe lângă satul Tohatin, boierul a avut și alte moșii, printre care a parta parte din satul Volosăni²⁸ de pe Bâc din ținutul Lăpușnei²⁹, satul Visterniceni din ținutul Orheiului³⁰, precum și moștenirea tatălui său.

Ionașco Rusu și cu soția sa, Nastasia au lăsat o bogată prelungire de neam. Într-un act de la 1 februarie 1659, sunt enumerați copiii văduvei Nastasia: Apostol ce a fost pârcălab, Gligoraș ce a fost spătar, Vasile, Toader, Carp, Ana, Axenia, Antemia, Anisia și Istinca³¹. N. Stoicescu a arătat că a mai avut două fete: călugărița Sofia și Ruxanda, căsătorită cu marele jîtnicier Ion Stroiescu. Axenia menționată mai sus, a fost dată în căsnicie marelui stolnic Hrisoscul, căreia Ionașco Rusu i-a dat zestre moșia Visterniceni din ținutul Orhei.

După moartea marelui logofăt Ionașco Rusu, moșia Tohatinului din 1658 o stăpânește, soția sa, Nastasia, însă o dă fiului ei Postolache pârcălab, în schimbul satului Capeneji³². Postolache Rusu, fiul marelui logofăt Ionașco Rusu, a fost pârcălab de Orhei (1654-1667) și agă³³. Pe lângă satul Tohatin, a mai stăpânit și seleștea Ivancea³⁴. Însă văduva Nastasia răscumpără satul Tohatin de la dânsul și în 1677 „Nastasia, fostă logofeteasă, dă fiului ei Carp satul Tohatinul, pe care să-l stăpânească după moartea ei”³⁵.

Carp Rusu, fiul marelui logofăt Ionașco Rusu a ajuns pe scară ierarhică la demnitatea de mare spătar, a participat la rebeliunea din 1671-1672, din care cauză Gheorghe Duca-vodă l-a depozat de satul Cojești³⁶. După marele spătar Carp Rusu, stăpânitor al satului Tohatin, devine fiul său Toader Rusu, ultimul stăpânitor al moșiei din neamul lor. Acesta ajunge să fie mare stolnic, însă el a emigrat în urma evenimentelor din 1711, în Rusia.³⁷

În anul 1700, Toader „feciorul lui Carpu, fost spătar” împreună cu Andreiaș fratele său, și cumnații Alexandru Crupenschie, jîtnicier și Enache Ranet, căpitan, au vândut întregul sat Tohatin, cu vecini, cu tot venitul, și cu o parte de loc din Feșteliți și din Păducheți, de pe apa Nistrului, pe care le-a cumpărat marele vornic, Iordache Ruset, pentru 600 de lei, la 31 august 1700³⁸. Începând cu această dată familia boierească Rusu se desparte pentru totdeauna de moșia Tohatinului, care prin vânzare-cumpărare a trecut în posesiunea familiei boierești Rosseti.

Pe parcursul secolului al XVII-lea în evoluția moșiei Tohatinului pot fi identificate două perioade distincte. Perioada când moșia s-a aflat în cadrul domeniului domnesc și cea de-a doua, din 1643, când devine domeniu boieresc. Însăși faptul că fusese sat domnesc din cele mai vechi timpuri, dovedesc importanța moșiei pentru domnie iar localizarea geografică ne arată acest lucru, fiind așezată la hotarul estic, pe cursul mijlociu al Nistrului, în apropiere de vărsarea Ichelului în Nistru, și nu departe de cetatea Tighinei, prin aceasta sporindu-i și mai mult importanța. Atât timp cât fusese sat domnesc, stăpânitorul era domnul țării, reprezentat prin vatamani, care administrau moșia, după cum era și acel dregător de la Tohatin, Rusul de Orhei.

Domnii aveau obiceiul de a înzestra cu moșii pe boieri, pentru slujire vrednică și credincioasă. Acest lucru s-a întâmplat și în cazul boierului Ionașcu Rusu, care a primit de la domnul Moldovei,

²⁸ În prezent comuna Pănășești, raionul Strășeni, Republica Moldova.

²⁹ Aurel V. Sava, *op. cit.*, p. 53.

³⁰ *Ibidem*, p. 99.

³¹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*. vol. IV, Iași, Tipografia „Dacia” Iliescu, Grosu & Comp., 1908, p. 246.

³² *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare CDM), vol. IV, București, 1970, p. 72.

³³ N. Stoicescu, *op.cit.*, p. 440.

³⁴ Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, p. 103.

³⁵ CDM, IV, p. 72.

³⁶ CDM, III, p. 456.

³⁷ Gh. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, București, vol. II, 1943, p. 64.

³⁸ Elena Bedreag, *Descendența și averea marelui vornic Iordache Ruset*, în *Avere, prestigiu și cultură materială în surse patrimoniale, Inventare de averi din secolele XVI–XIX*, volum editat de Dan Dumitru Iacob, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 171.

Vasile Lupu, moșia Tohatinului. În anul 1643, Ionașcu Rusu era pârcălab de Orhei, deci prin alte cuvinte era reprezentantul puterii centrale, adică al domnului țării în ținut, având atribuții administrative, militare și judecătorești. El atinge vârful carierii sale dregătorești, când devine mare vornic al Țării de Jos. Cei care au stăpânit ulterior moșia pe parcursul secolului al XVII-lea din neamul Rusu, Postolache Rusu, Carp Rusu și Toader Rusu au deținut de asemenea dregătorii importante în stat. Postolache Rusu a fost ca și tatăl său pârcălab în ținutul Orheiului. Carp Rusu, a fost mare spătar, prin alte cuvinte comandat de oști, care a participat și la revolta din anii 1671-1672 a lăpușnenilor și orheienilor condusă de boierii Mihalcea Hâncu și Apostol Durac, cauzată de fiscalitatea excesivă ce a fost impusă de către domnul Gheorghe Duca și de boierii greci, fapt pentru care a suportat consecințe. Fiul său, Toader Rusu, de asemenea a deținut dregătorii importante, fiind între cei apropiați domnului și a curții domnești.

Aceste precizări vin să demonstreze faptul că toate regiunile Țării Moldovei, prezentau însemnătate pentru domnie. Astfel domeniile domnești se întindeau de la Nistru până în Carpați, boierii din ținuturile Orheiului și Lăpușnei dețineau dregătorii importante în cadrul țării, iar moșiile din spațiul pruto-nistrean prezentau interes și importanță. În aceste condiții reieșind din argumentele aduse putem afirma în concluzie, că spațiul pruto-nistrean nu era ceva deosebit sau mai prejos de alte regiuni din cadrul Țării Moldovei, cum unii astăzi încearcă să o prezinte. Iar unele scăderi în comparație cu regiunile vestice pot fi explicate, mai ales prin instabilitatea hotarului estic, mai ales că după Nistru nu exista o autoritate statală puternică, precum era în vest sau nord, tătarii în permanență pătrundeau în Țara Moldovei, iar prima lor țință devenea tocmai acest spațiu, fapt pentru care era mai deschis și vulnerabil spre jafuri și stricăciuni.

PROPRIETĂȚILE MĂNĂSTIRII SECU DIN ȚINUTUL ROMAN ÎN PERIOADA 1606-1859

Cosmin NIȚĂ*

Mănăstirea Secu, ctitorie a lui Nestor Ureche din anul 1602, a fost înzestrată de familia ctitorului și rudele sale cu importante proprietăți în Țara Moldovei. Astfel prin alianțe matrimoniale Nestor Ureche¹ și-a căsătorit pe trei dintre copii săi: Vasile², Grigore³ și Nastasia⁴ cu membrii ai familiilor Movileștilor și Prăjeștilor care au avut o mare influență în Țara Moldovei în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

Membrii familie Ureche au dăruit mănăstirii Secu mai multe sate în ținutul Romanului din care amintim dania lui Nestor Ureche care a dat satul Ecușeni. Nepotul lui Nestor, după fiica lui Maria, Nistor Batiște a dăruit satul Brătești (1665)⁵ iar nepoata lui Alexandra, fiica lui Grigore Ureche, a dat satul Stroești din același ținut⁶.

Membrii ai familiei Movileștilor au făcut danii la mănăstirea Secu, dintre aceștia se pot aminti domnii Țării Moldovei, Ieremia Movilă, fiul său Constantin, și fratele său Simion. Dorința lor de a se asocia la actul ctitoricesc este menționată în actul de danie a lui Ieremia Movilă din 12 mai 1606, când a dăruit satele Săbăoani și Berindești din ținutul Roman, în care se precizează că „am dorit ca și acolo, la aceia care este nou zidită în zilele noastre, să ne numim adevărați ctitori”⁷ iar fiul său Constantin a dăruit un vad de moară la Șcheia. De la Simion Movilă nu sunt cunoscute acte de danie el doar a întărit ceea ce mănăstirea dobândise de la predecesorii lui.

Alte persoane ce s-au înrudit prin alință cu familiile menționate mai sus, cum este cazul lui Lupu Hăbășescu⁸ a dăruit o baltă de pește în satul Adjudenii⁹.

O altă categorie de donatori care au făcut danii mănăstirii Secu în ținutul Romanului au fost călugării cu metania în mănăstire, cum ar fi Vasile Fușteli călugărit sub numele de Varlaam Pătrășcanul, care a dat înainte de 18 aprilie 1737 părțile lui din moșia Averești¹⁰.

---

* Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

¹ Pentru înrudirile familiei Ureche a se vedea: Ștefan Sorin Gorovei, *Urecheștii – model de ascensiune socială*, în *ArhGen*, I-IV, 1989-1993, ediție anastatică, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, Iași, 2010, p. 501-507; Idem, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche*, în *ALIL*, XXIV, 1973, p. 109-126; Maria Magdalena Szekely, *Neamul lui Nestor Ureche*, în *AIIX*, XXX, 1993, Iași, Editura Academiei Române, p. 653-670.

² Vasile Ureche s-a căsătorit cu Magda, fiica lui Andrei hatman și a Tudoscăi Hără, ce a fost sora doamnei Marghita a lui Simion Movilă.

³ Grigore a fost căsătorit cu Lupa Vorontar Prăjescu, fiica lui Vorontar Prăjescu și nepoata lui Ion Prăjescu ce a fost căsătorit cu Greaca sora fraților Ieremia și Simion Movilă, domni ai Țării Moldovei.

⁴ Nastasia a fost căsătorită cu Isac Balica, fiica lui Meletie Balica și a Anei-Șcheauca, sora fraților Ieremia și Simion Movilă.

⁵ Costin Clit, *Documente privitoare la istoria Mănăstirii Secu din a doua jumătate a secolului XVII* (I) în „Prutul”, VII, nr. 1 (59), 2017, p. 168-169, nr. 30.

⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, II, editate de Ioan Caproșu, Editura Dosoftei, Iași, 2000, nr. 301, p. 280.

⁷ *DIR*, A, XVII, II, p. 40-43, nr. 45.

⁸ Despre familia Hăbășescu a se vedea Ioan Ungureanu, *Hăbășeștii – mari boieri și dregători*, în „Carpica”, XXXV, 2006, p. 151-160.

⁹ *DRH*, A, XX, nr. 555, p. 608-609.

În continuare se vor prezenta proprietățile mănăstirii Secu, din fostul ținut al Romanului, în ordinea cronologică în care au fost dobândite.

Satele Săbăoani și Berindești. Satul Săbăoani a fost situat la est de actualul sat la o distanță de cca 1-1.5 km. Pe locul vechiului sat s-au efectuat cercetări arheologice în punctul *La Bisericuță* descoperindu-se o biserică medievală de rit catolic construită în secolele XIV-XV și o necropolă de peste o mie de morminte¹¹. Satul Berindești a fost amplasat pe teritoriul actualului sat Traian din comuna Săbăoani iar cercetările arheologice datează așezarea ca fiind încă de la sfârșitul secolului XIV¹² iar Andronic Popovici menționează despre sat: „Să fie știut că satul Berindești acum nu înfițează ci pe locul unde au fost este un cimitir pustiu lângă o biserică stricată tot pe moșia Săbăoani pe șesul Siretului”¹³. Satele Săbăoani și Berindești au fost date de Petru Șchiopul, pentru a achita diverse datorii lui Bartolomeo Brutti postelnic, înainte de acest eveniment au fost în componența ocolului târgului Roman¹⁴. Însă la începutul domniei lui Aron Tiranul satele au fost confiscate, revenind la ocol, și Brutti a fost asasinat de acest domn întrucât acesta era foarte bogat și domnul a avut nevoie de averea sa pentru a-și achita datoriile¹⁵. Despre aceste sate nu mai sunt informații până la 13 aprilie 1606, când sunt dăruite de Ieremia Movilă mănăstirii Secu pentru pomenire¹⁶. Ieremia Movilă a mai dat un act de întărire pentru aceleași sate la 12 mai 1606, într-un cadru mai larg și mai solemn¹⁷. Satele au mai fost întărite de Constantin Movilă (30 mai 1608¹⁸), Ștefan Tomșa (16 ianuarie 1612¹⁹, 21 aprilie 1612²⁰) și Alexandru Movilă (8 ianuarie 1616²¹, 27 aprilie 1616²²). În ultimul document Alexandru Movilă dă de știre părcălabilor de Roman că satele au fost întoarse mănăstirii Secu dar procesul între mănăstirea Secu și nepotul lui Brutti postelnic, Bernardo Borissi, a continuat până pe 17 aprilie 1617 când acesta la presiunea domnului Radu Mihnea a dăruit cele două sate mănăstirii, aici fiind o danie mascată, de fapt o răscumpărare din partea călugărilor care au dat 12 cai „f<o>arte buni”²³. După acest episod satele au fost întărite mănăstirii Secu de Moise Movilă (4 ianuarie 1631²⁴), Alexandru Iliș (30 aprilie 1632²⁵) și Vasile Lupu (15 mai 1634²⁶). La începutul secolului XVIII satul se afla în stăpânirea vel spătarului Sturza dar domnul Mihai Racoviță, la 28 septembrie 1724, a luat satul „pe seama gospod”²⁷ după care a înapoiat satul mănăstirii Secu.

---

¹⁰ Arhimandritul Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, vol. II, *Istoria Mănăstirii Secu de la origini până la 1775, Studiu introductiv* pr. Dormidont Bădăraș, Transcriere și prelucrare text Ion Gumenăi, Piatra Neamț, Ed. Cetatea Doamnei, 2017, p. 126.

¹¹ <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=762>, [Accesat: 19:15, 20.04.2019].

¹² <http://cronica.cimec.ro/detaliu.asp?k=117>, [Accesat: 19:48, 20.04.2019].

¹³ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 51, nota 97.

¹⁴ Liviu Pilat, *Comunități tăcute. Satele din parohia Săbăoani (secolele XVII-XVIII)*, Editura Presa Bună, Iași, 2002, p. 50.

¹⁵ *Ibidem*, p. 53.

¹⁶ CDM, I, nr. 1273, p. 296.

¹⁷ DIR, A, veac XVII/2, nr. 45, p. 40-43.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 197, p. 154.

¹⁹ *Ibidem*, veac XVII/3, nr. 84, p. 52.

²⁰ *Ibidem*, nr. 128, p. 78-79.

²¹ *Ibidem*, veac XVII/4, nr. 3, p. 2-3.

²² *Ibidem*, nr. 6, p. 5.

²³ *Ibidem*, nr. 323, p. 269-270.

²⁴ DRH, A, XX, nr. 408, p. 422-423.

²⁵ *Ibidem*, XXI, nr. 45, p. 50-51.

²⁶ *Ibidem*, XXII, nr. 132, p. 145-146.

²⁷ *Relațiile agrare din secolul al XVIII-lea în Moldova*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 62.

Satul Berindești era dispărut la 1790 când a fost întocmită harta de către armata austriacă, în acea zonă existând doar satele Săbăoani și Ecușeni (**Fig. 1**). Moșia satului Berindești a fost înglobată în Săbăoani iar în secolul XIX respectivul loc a fost trup al moșiei Săbăoani²⁸. Despre populația satului Săbăoani se știe că la nivelul anului 1774 au existat 64 de familii din care 53 erau birnici și restul erau: 1 popă unguresc, 1 țigan și 9 văduve sărace²⁹ iar la jumătatea secolului XIX erau 368 de moldoveni birnici, 27 de oameni nevolnici cu femeile și copiii lor și 7 văduve³⁰ fapt ce arată că localitatea era bine populată.

Despre Săbăoani, Andronic Popovici face o descriere amănunțită în care arată realitățile demografice, venitul moșiei, clădirile pe care le avea mănăstirea în sat și alte resurse economice, după cum urmează: „... monastirea Secul mai are încă și o altă moșie ce să numească Săbăoanii unită cu altă moșie Berindeștii, pe care este o d(u)mnezeiască biserică întemeiată de piatră și acoperită cu draniță și este înzestrată cu de toate ceale ce trebuiesc. Și pentru îndeplinirea a trebuințelor bisericesti are pre acești slujitori, adecă un preot, doi dascăli și un ponomariu. Și este și un mitoc, adecă un corpus de case întemeiat pre temelie de piatră cu părății din bârne de lemn, lipiți, tencuiți și văruiți, și acoperit cu draniță, întru carele sânt unsprezece chilii și este și o kuhne cu două chilii alături, asemenea făcute, și sânt și două hambare durate din lemn și acoperite cu draniță întru carele sânt multe racle spre sprijinirea pâinei și a legumilor, și sânt și șapte coșare îngrădite foarte bine, din nuiale și acoperite cu draniță spre sprijinirea popușoilor, și este și o căsoae, și o șură, și o umblătoare, și este și ogradă înprejardin nuiale bine îngrădită și acoperită cu draniță. Întru carele mitoc viețuiaște poseasorul ce după vremi ține pre această moșie luată prin mezat de la monastire, carele are întru stăpânirea sa un vătăjăl, treisute șaseueci și opt moldoveni birnici /f. 150 v./ douăzeci și șapte oameni nevolnici toți cu femeile și cu copiii lor, și douăzeci și șapte văduve. Și are și pământ de de hrană, fânaș și imaș o mie dooă sute cincizeci și una de fâlci și sânt și trei crâcime cu câte dooă case și cu câte un beciu de piatră, și sânt și dooă mori, cu câte o piatră, și este și un iaz pentru peaște. Și primeaște monastirea de la poseasor banii poseasiei, pe fiecarele an câte nooașeci și opt de mii șapte sute șasesprezece lei”³¹.

Satul Ecușeni (Iecușeni/Lecușeni) a fost situat, din secolul XVIII, în partea de nord a actualului sat Săbăoani și a fost inclus definitiv în acesta din urmă în anul 1968³². La începutul secolului XVII era seliște domnească ce ținea de târgul Romanului pe care Petru Șchiopul a dăruit-o lui Benedict ceașnic (fratele lui Bartolomeo Brutti) întrucât acesta îl împrumutase cu douăzeci de mii de aspri³³. Ulterior a fost cumpărat de Manole, pârcălab de Roman, de la Benedict ceașnic cu 200 de galbeni roșii din care el a plătit doar șazeci și șase³⁴ apoi Manole l-a vândut lui Nestor Ureche care l-a dăruit mănăstirii Secu așa cum reiese din actul de întărire dat de Constantin Movilă din 21 august 1609³⁵. Pentru Ecușeni a început un proces în prima jumătate a anului 1618 iar la 6 mai, Radu Mihnea l-a întărit lui Manole medelnicer deoarece mănăstirea și fii lui Nestor Ureche nu au putut demonstra proveniența iar Manole a jurat că „nu a vândut acel sat și nici n-a luat nimic de la Ureche vornicul, ci el l-a luat cu mare asuprire și privilegiile de cumpărătură ce le avea, încă i le-a luat”³⁶. După cum s-a menționat, Manole nu plătit integral toată suma lui Benedict ceașnic iar nepotul său Bernardo Borissi

²⁸ coord. Dragoș Moldovanu, *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, A. Unități simple (Localități și moșii) A-O, București, 1991, p. 76.

²⁹ *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, vol. VII, partea II, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 279.

³⁰ Arhimandritul Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 175.

³¹ *Ibidem*.

³² *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 2, 1992, p. 1130.

³³ *DIR*, A, veac XVI/3, nr. 531, p. 441-442.

³⁴ *Ibidem*, veac XVII/4, nr. 335, p. 279-280.

³⁵ *Ibidem*, veac XVII/2, nr. 319, p. 247-248.

³⁶ *Ibidem*, veac XVII/4, nr. 330, p. 275-276.

(Bărnat mare postelnic) a reclamat neplata datoriei și a solicitat plățirea ei, astfel la 29 mai 1618, acesta mărturisește că Manole a vândut satul pentru două sute de galbeni roșii ungurești lui Dumitru Goia vornic și a dat o sută treizeci și patru de galbeni lui Bernardo Borossi³⁷.

În secolul XVII mănăstirea Secu a reușit să recapete satul prin cumpărare și schimburi. Astfel, la 10 aprilie 1714, Ilinca, femeia lui Ilie Poroh, cu fiii ei Sandul și Lupașco, au vândut o treime din sat cu 40 de lei. Totodată se menționează în document că mănăstirea mai are moșie în sat³⁸. O altă treime din acesta a fost obținută la 30 noiembrie 1761 în urma unui schimb făcut cu Dionisie Hudici și mănăstirea Bisericiani, cărora le-a dat un sălaș de țigani și o bucată din hotarul satului Jidești³⁹. Tot aici se menționează că celălaltă parte a moșiei aparținea mănăstirii Secu⁴⁰, însă nu mai era menționat ca fiind sat, ci seliște și nici în Recesămintele populației din anii 1772 – 1773 și 1774. Apare în schimb pe hărțile austriece din anul 1790 (**Fig. 1**). Tot seliște era și în prima jumătate a secolului XIX⁴¹ și a rămas în stăpânirea mănăstirii Secu până la secularizarea averilor mănăstirești.

Vadul de moară lângă Șcheia. În perioada medievală Târgul Șcheia era inclus în ținutul Romanului, în zona actualului sat Șcheia din comuna Alexandru Ioan Cuza, județul Iași⁴². În hotarul târgului Șcheia, Simion Movilă a dăruit, la 22 septembrie 1606, un vad de moară și o bucată de loc pentru a paște boii cei care vor veni la moară⁴³. Locul dăruit mănăstirii de către Simon Movilă este mărit de Constantin Movilă, la 10 martie 1608, care întărește dania unchiului său dar mai dă o bucată de loc cât să își așeze sat cu treizeci de case⁴⁴. Pentru vad și bucata de loc din hotarul târgului Șcheia, Vasile Lupu dă un act de întărire la 18 august 1645⁴⁵ iar Gheorghe șoltuz, pârgarii și târgoveții din Șcheia dau mărturie că mănăstirea Secu stăpânește un vad de moară mai jos de târg⁴⁶. Un alt act de întărire a fost emis de Ștefăniță Lupu la 16 ianuarie 1660⁴⁷. Mănăstirea Secu nu a mai reușit să facă așezare acolo deoarece nu este consemnat în documentele cunoscute până în prezent, dar se știe că terenul a fost învăluit de vornicul Iordache Rosăt în anul 1787⁴⁸.

Satul Brătești a fost situat în partea de NE a satului Ion Creangă din comuna cu același nume în județul Neamț⁴⁹ iar conform hotarniciei din 16 august 1746, se învecina cu satele Gâdinți și Averești⁵⁰, aceeași situație fiind și în anul 1790 (**Fig. 2**). Satul a fost întărit lui Nestor Ureche de către Radu Mihnea la 16 aprilie 1617, odată cu toate proprietățile sale⁵¹ iar la împărțirea satelor sale de către urmașii săi, Grigore Ureche, Neculai Ureche și Nistor Bațiște la 8 martie 1643, așezarea a revenit ultimului⁵². Nistor Bațiște, spre sfârșitul vieții, s-a călugărit și a luat numele de Nicodim iar la 20 ianuarie 1665 a dăruit mănăstirii Secu satul Brătești din ținutul Roman, „cu tot venitul din câmpu și din pădure și cu vadu de moară în Sirét și cu bălți de pește și cu locuri di priséci în hotarul satului și cu heleșteu în sat”, pentru sufletul său, al mamei sale, Maria și al unchiului, Nestor Ureche, care sunt îngropați la mănăstirea Secu⁵³. Dania lui a fost întărită de Eustratie Dabija în aceeași zi⁵⁴ și de către

³⁷ *Ibidem*, nr. 335, p. 279-280.

³⁸ *CDM*, V, nr. 1215, p. 330.

³⁹ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 143.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 143.

⁴¹ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, 1991, p. 631.

⁴² *Ibidem*, Partea 2, 1992, p. 1137.

⁴³ *DIR*, A, veac XVII/2, nr. 73, p. 66-67.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 187, p. 147.

⁴⁵ *DRH*, A, XXVIII, nr. 168, p. 139-140.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Costin Clit, *op. cit.*, p. 158-159, nr. 19.

⁴⁸ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 61.

⁴⁹ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, 1991, p. 148.

⁵⁰ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 132, nota 135.

⁵¹ *DIR*, veac XVII/4, nr. 183, p. 144-146.

⁵² *DRH*, A, XXVII, nr. 42, p. 45-48.

⁵³ Costin Clit, *op. cit.*, p. 168-169, nr. 30.

Gheorghe Duca la 15 aprilie 1669⁵⁵. În acest sat, Misail, mitropolitul Moldovei, a dăruit o prisacă la 7 aprilie 1707⁵⁶. După moartea episcopului de Roman, Ghedeon, în anul 1743⁵⁷, o parte din documentele mănăstirii Secu, care au fost lăsate în seama sa, au ajuns la alte persoane iar mănăstirea nu putea să își stăpânească proprietățile, printre acestea fiind și satul Brătești. Nicolae Mavrocordat a dat un act de întărire, la 22 iunie 1744, prin care întărea satul și podul de peste râul Siret⁵⁸. Totuși acest act nu a rezolvat problema hotarelor așezării deoarece oamenii din satele Gâdinți și Averești au împresurat o bucată de loc ce se numește *David* fapt pentru care, mitropolitul Nichifor a dat un act, la 16 august 1746 prin care blestemă pe cei care au luat acea bucată de loc⁵⁹.

Despre demografia satului Brătești se știe că în anul 1774 au existat 39 de familii din care 38 erau birnici și restul era un popă unguresc⁶⁰ iar la jumătatea secolului XIX erau 112 de moldoveni birnici, 10 dezrobiți, 4 mazili și 30 de văduve⁶¹.

Referitor la această localitate, Andronic Popovici face o descriere a schitului care exista acolo, a gospodăriei pe care o avea mănăstirea în acest sat și a bisericilor existente aici, după cum urmează: „... pe care sânt două sf(i)nte Biserici, întemeiate pre temelie de pîiatră cu părății durații din lemn și acoperite cu draniță, care înși au fiecare toată înzestrarea sa osebită, adecă catapiteazme frumoase, și sf(i)nte icoane, și câte un rând de sf(i)ntitele vase de argint, poleite cu aur, și cinstite cruci, și văzduhuri bune, și sf(i)nte cărți, și sf(i)nte veșminte, și candel, și cadealnițe, și sveașnice, și policandre, și cristealnițe, și clopote și altele toate câte sânt de trebuințe cu îndestulare. Și au și țintirimuri înprejur îngrădite foarte bine și acoperite cu draniță și pentru îndeplinirea a d(u)mnezeștilor slujbe. Au pre acești slujitori, adecă trei preoți și patru dascăli., și toate ceale de nevoie pentru sf(i)nte slujbe bisericesti, adecă luminări de ciară, făină de grâu, pentru prescuri, unt de lemn pentru candel, vin, tămâe, smirnă, mângal și altele, toate să dau de cătră monastire prin îngrijirea dechiului, celui de la viile a acestei moșii. Și este și un mitoc aicea, adecă niște case întemeiate pre temelie de pîiatră și cu părății din bârne de lemn, lipiți, tencuiți și văruiți, și acoperite cu draniță pentru sprijinirea pâinei și a tot fealiul de legumi. Și sânt și cinci coșare din nuiale, acoperite cu draniță pentru sprijinit popușoi, și este și un grajd, făcut de lemn și acoperit cu draniță. Sânt și dooaă pivinițe de de pîiatră și este și o căsoae, și sânt și dooaă șuri mari, și este și o ogradă înprejur, bună din nuiale îngrădită și acoperită cu draniță. Și este și o livadă cu copaci bine roditori, între carele mitoc viețuiaște posăsorul carele după vremi i-a în posesie pre această moșie de la monastire prin mezat, dând pre fiecarele an câte treizeci și șapte /f. 145 v./ mii de lei. Și are această moșie și lăcuiitori, adecă un vătăjăl, o sută doisprezece moldoveni, birnici, zece dezrobiți, patru mazili și treizeci văduve. Iară pământ de hrană, fânaș și imaș are nooaă sute cincizeci și una fălci, și are și dooaă crâcime, câte cu dooaă odăi și câte cu un beciu. Și are și dooaă mori cu câte o pîatră și este și un pod preste râul Siretiului.

Unit, însă, tot cu aceastași moșie, Brăteștii, mai este încă și un alt mitoc, adecă un corpus de case, întemeiat pre temelie de pîiatră și cu părății din bârne de lemn, lipiți, tencuiți și văruiți, și acoperite cu draniță, întru carele sânt patru chilii și este și o cuhne cu o chilie, și un hambariu durat din lemn și acoperit cu draniță cu mai multe despărțituri prin lăuntru, spre sprijinirea pâinii și a altor produse, și este și un coșariu din nuiale înpletit și acoperit cu draniță. Este și un grajd de lemn, și

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 32, p. 171-172.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 38, p. 181.

⁵⁶ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 118-120, nota 130.

⁵⁷ *** *Istoria românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, București, 2002, p. 987-988.

⁵⁸ Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 128-129.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 132, nota 135.

⁶⁰ *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, vol. VII, partea II, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 275.

⁶¹ Arhimandritul Andronic Popovici, *op. cit.*, p. 169.

iarăși cu draniță acoperit. Este și o pivniță de piatră și o căsoae de lemn, și o șură, și o crămă, și o căldare pentru vealniță, și o eșitoare cu dooaă despărțituri, și dooaă cue cu dooaă gavane pentru învălit sucman. Și este și o livadă cu copaci roditori. Întru carele mitoc viețuiaște dechiul monah și cu alții ascultători, ce să rânduiesc acolo de la monastire. Și acest dechiu are întru îngrijirea sa patruzeci și șapte de pogoane vie, și patru sute șaptezeci și cinci fâlcii patruzeci și trei prăjini pădure mare-fag, teiu, mai mult frasin, carpăn, giugastru și de altele soiuri, împărțită în patruzeci de parceate câte unsprezece fâlcii și treisprezece prăjini, în fiecarele parchet. Și are și o prisacă cu o sută cincizeci de matce și vinul ce să face îl trimite pre tot la monastire. Așijderea și miiarea și 37 2 /f. 146/ după instrucțiile date de cătră iconomul cel mare al monastirilor, și acolo să fac și funii din scoarță de teiu, și covăți, fiind foarte mulți copaci de acel soi. Și cu banii ce adună înși dă socoteala la cămara cea mare a monastirilor. Are și docomeante cu moșia Avereștii la un loc șasezeci și cinci de bucăți”⁶².

Satul Stroești a fost situat în partea de N a actualului sat Stroești, comuna Todireni, județul Iași⁶³ la N de DJ281C, iar în anii 1788-1790 conform hărților topografice realizate de austrieci, se mai consemna doar o biserică veche, satul fiind mutat mai spre S în zona actualului sat Băiceni care purta denumirea de Laiul⁶⁴. Așezarea a fost întărită lui Nestor Ureche de Radu Mihnea, la 16 aprilie 1617, odată cu toate proprietățile sale⁶⁵ iar la împărțirea satelor sale de către urmașii săi, Grigore Ureche, Neculai Ureche și Nistor Batiște, la 8 martie 1643, satul a revenit primului dintre aceștia⁶⁶. După moartea lui Grigore Ureche satul a revenit fiicei sale, Alexandra Ureche, care a fost căsătorită cu Chiriac paharnicul iar în izvodul averii ei din 7 februarie 1670, se consemnează printre altele satul „Stroeștii, de la [ținutul] Roman, sat întreg, și o dughiană din târg din Eși, dat-au la sfânta mănăstire Săcul”⁶⁷. Dania ei a fost întărită de Gheorghe Duca la 13 februarie 1670⁶⁸. La sfârșitul secolului XVIII, satul Stroești nu mai exista, pe locul său fiind marcată doar o biserică în ruine (**Fig. 3**).

Satul Averești a fost situat în comuna Ion Creangă din județul Neamț⁶⁹ iar vatra satului a rămas aproximativ pe același loc fapt consemnat în hărțile austriece și de la sfârșitul secolului XVIII (**Fig. 2**). Distanța dintre cele două așezări este de cca. 4 km⁷⁰. O parte din satul Averești a aparținut lui Pătrășcan, fiul lui Luca Fuștel din satul Averești, nepotul lui Sava Averescul, care dă mărturie, la 4 noiembrie 1671, că a vândut partea sa de moșie lui Gorovei logofătul care la rândul lui a vândut-o lui Constantin Jora⁷¹. Fiul lui Pătrășcan, Vasile Fușteli, a răscumpărat partea de moșie vândută de tatăl său de la Ion, fiul lui Constantin Jora, informațiile acestea fiind consemnate într-un act de întărire dat de Mihai Racoviță la 1 iulie 1717⁷². După această data, Vasile Fușteli s-a călugărit și a luat numele de Varlaam Pătrășcanul și a dăruit partea sa de moșie mănăstirii Secu pentru care Grigore Ghica a trimis, la 18 aprilie 1737, pe medelnicerul Toader Canta să aleagă părțile de moșie dăruite de Varlaam⁷³.

Balta de pește la Adjudeeni. Satul Adjudeeni este situat în comuna Tămășeni din județul Neamț⁷⁴, în apropierea satului Săbăoani și a așezărilor dispărute Berindești și Ecușeni, proprietăți ale

⁶² *Ibidem*, p. 169-170.

⁶³ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 2, 1992, p. 1123.

⁶⁴ <https://mapire.eu/en/map/firstsurveymoldva/?bbox=2989818.119928045%2C5993992.529822%2C2995851.867848306%2C5996858.918382694&map-list=1&layers=osm%2C148>, [Accesat la 14:25, 20.04.2019].

⁶⁵ *DIR*, A, veac XVII/4, nr. 183, p. 144-146: „...satul Stroeștii ce iste în dal în ținutul Romanului...”.

⁶⁶ *DRH*, A, XXVII, nr. 42, p. 45-48: „...Stroeștii, deasupra Cotnariului, ce-s la ținutul Romanului...”.

⁶⁷ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, II, editate de Ioan Caproșu, Editura Dosoftei, Iași, 2000, nr. 301, p. 280.

⁶⁸ *Ibidem*, nr. 304, p. 283-284.

⁶⁹ *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, Partea 1, 1991, p. 22.

⁷⁰ <https://mapire.eu/en/map/firstsurveymoldva/?bbox=3000443.4745357838%2C5919212.127764525%2C301332.668430371%2C5923033.979178784&map-list=1&layers=osm%2C148> [Accesat: 13:22, 22.04.2019].

⁷¹ *CDM*, III, nr. 2123, p. 445.

⁷² *Ibidem*, V, nr. 1482, p. 403.

⁷³ Andronic, *op. cit.*, p. 126.

⁷⁴ https://ro.wikipedia.org/wiki/Adjudeeni,_Neam%C8%9B [Accesat 17:43, 14.03.2019].

mănăstirii Secu în secolele XVII-XIX. În hotarul satului Adjudei, Lupu Hăbășescu, mare vornic al Țării de Jos, a dăruit mănăstirii Secu, la 20 iunie 1631, o baltă cu pește pe râul Siret⁷⁵. Dania lui Lupu Hăbășescu a fost recunoscută și de fiul său, Ion Hăbășescu, părcălab de Hotin, la 27 ianuarie 1660.

Despre moșiile Ecușeni și Berindești se știe că erau înglobate la un loc cu cea a Săbăoanilor iar moșia Averești cu cea a Brăteștilor. Vadul de moară de lângă Șcheia a fost învăluit în anul 1797 de vornicul Iordache Rosăt dar despre proprietățile din satul Adjudei și Stroești încă nu se cunosc informații despre evoluția lor.

În *Bugetul mănăstirilor Neamț și Secu pe anul 1858*, la secțiunea *Venitul moșiilor pe anul 1858*, sunt menționate veniturile moșiei Săbăoani, în sumă de 98716 lei, și ale moșiei Brătești în valoare de 37000 lei⁷⁶. Tot aici se arată că perioada de dare în posesie era valabilă de la 23 aprilie 1855 și până la 23 aprilie 1860⁷⁷.

Aceste proprietăți ale Mănăstirii Secu din ținutul Romanului care mai erau în posesia mănăstirii în anul 1859, au fost secularizate împreună cu toate averile prin decretul domnesc nr. 4381 din 1 iunie 1859 privitor la administrarea averilor mănăstirilor neînchinat⁷⁸ (Anexa 1). Prin acest decret, datoriile pe care le avea de încasat mănăstirea Neamț și Secu până la expirarea contractelor de împosesuire (23 aprilie 1860) trebuiau să fie achitate la Casa Clerului. Conform art. 4 din DeComisia însărcinată cu executarea acestui decret urma să întocmească și bugetul anual necesar întreținerii mănăstirii Neamț și Secu.

Anexa 1

Ministerul Cultului și al Instrucției Publice

No. 4399. Să publice spre obșteasca știință ordonanța Prea Înaltului Domn cu No. 4381, cu adăogire că unul din membrii Comisiei rânduite după art. 2 din această ordonanță și anume: d-lui vorn(ic) Grigorie Cuza ne putând primi asemenea misie din cauză de nesănătate. Înălțimea sa asupra raportului No. 4517 au rânduit prin ordonanța telegrafică No. pe D-lui. ....

PRINCIPATELE UNITE MOLDOVA ȘI VALAHIA.

Noi Alexandru Ioan I.

Cu mila lui Dumnezeu și Voința Națională Domn al Moldovei și Țarei Românești, la toți de față și viitori sănătate.

Având în priivire Art. 23 din Convenție care hotărăște concentrarea la un loc a tuturor resurselor Statului.

Având în priivire legiurile votate de Obșteasca Adunare în anul 1835 și 1844, care hotărăște principul administrării tuturor averilor Monastirești de către Guvern.

Având în priivire raportul Consiliului nostru de Miniștrii No. 1907, prin care ni s-au adus la cunoștință abaterile urmate de la acele legiuri în administrarea averilor Monastirelor Chinovii: Neamțu, Secul, Agapia, Varaticul, Adam și Vorona, precum și aceea a unora din moșiile celorlalte Monastiri pământești neînchinat, și ni s-au propus măsurile de luat spre restatornicirea vigoarei acelor legi.

Am decretat și decretăm:

⁷⁵ DRH, A, XX, nr. 555, p. 608-609.

⁷⁶ Radu Rosetti, *Conflictul dintre guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțului*, I, în AARMSI, seria 2, tom. XXXII, 1909-1910, București, p. 739.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ „Buletinul Oficial a Moldovei”, nr. 47, anul XXVII, Iași, 11 iunie 1859.

Art. 1. Administrarea tuturor averilor numitelor mai sus Monastiri Chinovii se va lua de îndată de către Ministeriul Culturilor, care va urma întru aceasta conform legiuirei obștești, privitoare pe administrarea averilor bisericesti.

Art. 2. O comisie micstă se va constitui de îndată, alcătuită din 2 fețe duhovnicești și anume: Rectorii Seminariilor din Roman și Huși, din 2 fețe mirene anume: Vorn(icul) Grigorie Cuza și Grigorie Cozadini, și de domnescul nostru Adjutant, Colonelul Iancu Ghica, iar secretar Comisiei va fi și șeful Secției a 2-a, D.C. Cristodulo Cerchez.

Art. 3. Această Comisie, sub direcția Ministrului nostru secretar de stat la Depart(amentul) Culturilor, va păși fără cea mai mică întârziere la scaunile arătatelor Monastiri, și luând toate actele și lucrările privitoare pe administrarea averilor lor, va face lămurit inventar de niște asemenea averi mișcătoare și nemișcătoare și de chipul cum se administrează ele astăzi.

Art. 4. Această Comisie în vederea legiuirei de la 1835, va alcătui bugetele cheltueleur trebuitoare pe fiecare an arătatelor chinovii, cu toată îndestularea, iar pentru Monastirea Neamțul, la alcătuirea unui asemenea buget, va avea în vedere și așezământul din 1839, încuviințat după anaforaua răpos(atului) Mitropolit Veniamin, (a căruia parte duhovnicească să nu se smintească întru nimic) atât în ceea ce priivește ținerea în cea mai bună rânduială a slujbelor bisericesti și a osebitelor așezăminte de binefaceri hotărâte a se ține de acea Monastire precum: spitaluri, scoale și altele, cât și pentru îndestularea materială a tuturor petrecătorilor în aceste sfinte lacașuri și pentru întâmpinarea în tot timpul după toată cuviința a închinătorilor ce vin la aceste Sf(inte) Monast(iri). Toate aceste cheltuele se vor întâmpina cu preferință din veniturile monastirilor și Ministeriul Culturilor va fi pururea cu toată privigherea a să urma cea mai bună orânduială și cu toată îndestularea pentru ca prin așa chip părinții să se poată în linește ocupa de cele sufletești, conform canoanelor bisericesti și să se întărească în soboară morala religioasă, spiritul de concordie și de frăție, care înainte de toate trebuie să predomnească în asemenea comunități religioase, și astfel să se îndeplinească în totul scopul dorit al fondatorilor.

Art. 5. În vederea inventariului ce va face Comisia, Ministerul Cultului va regula pentru acele din moșii ce vor fi împosesuite de către Monast(ire) cu legiuita formă a mezatului, respectarea contractelor până la a lor ecpirare, și câștiurile de pe ele, precum și rămășițele ce vor fi la posesori se va încăsui în Casa clerului, iar acele ce vor fi date fără mezat se vor înainti de îndată legiuitele lucrări spre a să da în posesie prin licitație cu începere de la 23 aprilie 1860. Această măsură însă nu se va aplica și pentru acele din moșii care de și par fi date prin mezat, totuși ar fi încheete pentru ele contracte întărite de mai înainte de instanțele judecătorești respective, pentru care contracte Ministeriul rămâne în dreptate a urmări a lor desființare prin instanțele competente. Pentru acele însă din moșii care se vor descoperi că să țin pe socoteala Monastirilor, Comisia făcând amăruntă prescriere de tot ce să află pe ele, va chibzui măsurile cele mai nimerite pentru căutarea lor până la strângerea recoltei acestui an; îndatorindu-să numai Ministeriul a ecsersa privigherea cea mai de aproape spre a nu să face nici o răsipă sau rășluire în produse, unelte gospodăriei și altele spre asigurarea veniturilor acelor moșii care la timpul convenit se vor aduna iarăși în Casa Clerului, înaintându-să și pentru aceste moșii legiuitele publicații pentru înposesuirea lor de la 23 Aprilie 1860.

Art. 6. În vederea aceluiași inventar Ministeriul Cultului va opri din vitele, stupii și alte înzăstrări a moșiilor și a Monastirilor numai pentru acele ce de cătră Comisie se vor arăta că sânt neapărat trebuitoare soboarălor; iar celelalte se vor vinde prin forma legiuită și costul se va vărsa în Casa Clerului.

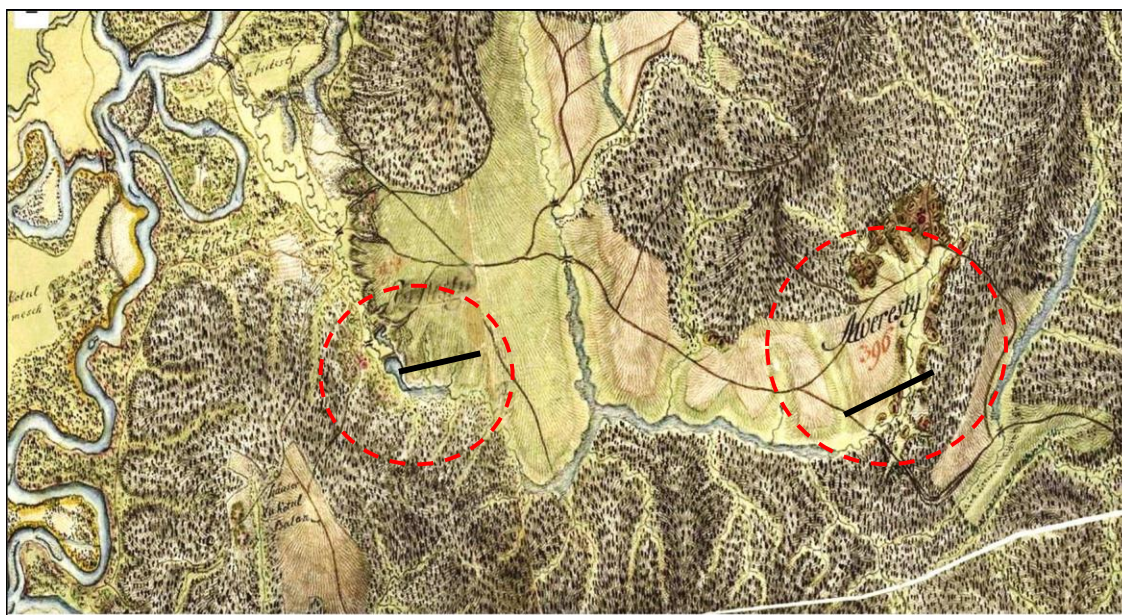
Art. 7. Budgetele ce se vor alcătui de cătră Comisie după modul arătat mai sus la Art. 4, se vor supune Consiliului nostru de Miniștri spre cercetare, aprobare și punerea în aplicație.

Art. 8. Moșiile arătate că în contra legii sunt lăsate la dispozițiunea egumenilor Monastirilor pământești se vor catagrafici de asemenea de cătră Comisie și vor intra de îndată în dispoziția

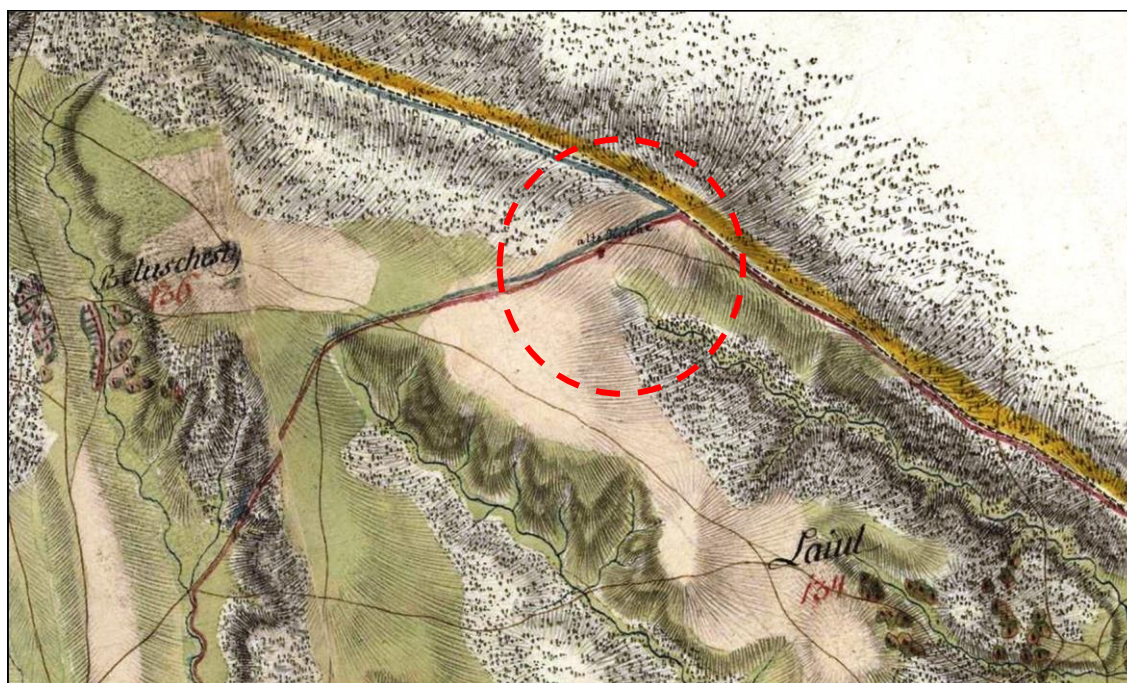

Fig. 2. Satele Brătești (1) și Avești (2) din țin. Roman.

Sursa: <https://mapire.eu/en/map/firstsurvey.moldva/?bbox=2994154.8476808085%2C5917513.177525954%2C3019933.2354699844%2C5925156.8803544715&map-list=1&layers=148> [Accesat: 01.09.2019].

Fig. 3. Vechea amplasare a satului Stroiești din țin Roman.

Sursa: <https://mapire.eu/en/map/firstsurvey.moldva/?bbox=2981182.376470155%2C5990254.290430951%2C3006960.764259331%2C5997897.993259468&map-list=1&layers=148> [Accesat: 01.09.2019].

PISANIA CU STEMĂ DE LA MĂNĂSTIREA SECU

Mihai GICOVEANU*

Călătorul avizat care ajunge la Mănăstirea Secu, județul Neamț, descoperă în peretele din colțul de sud-est al împrejmuirii masive, ascuns printre arbori seculari, o ocnită străjuită de două ferestre, în interiorul căreia se desfășoară o compoziție heraldică, încadrată de un chenar neregulat. Privită de lângă zid, de la cei aproximativ 10 metri care o separă de sol, sau din drum, de la o distanță aproape dublă, opera sculpturală este dificil de deslușit.

Memoria locală, unii slujitori ai bisericii, admiratori ai trecutului și istorici consacrați au conturat în timp două păreri referitoare la momentul amplasării în acest loc a pisaniei cu stemă de la mănăstirea Secu și la conținutul acestui monument epigrafic.

Episcopul Melchisedec¹ și Ion Bianu² – care au vizitat Secul la sfârșitul veacului al XIX-lea – au semnalat existența în zidul Paraclisului cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” a unei pisanii cu stemă din cuprinsul căreia rezulta că lăcașul de cult secan ar fi ctitorie a lui Petru Rareș și a familiei sale: „*Această mănăstire o zidi Petru voievod în anul 7038 (1530). Și s-au îngrădit cu zid după moartea lui de Doamna Elena și cu fiii lor, Io Iliaș voievod, Ștefan și Constantin, în anul 7058 (1550), luna septembrie 4*”³. Textul transcris, tradus și promovat de către Melchisedec a fost acceptat și de către filologul rus Iațimirski și, probabil, de către Narcis Crețulescu, fost stareț al mănăstirilor Neamț și Secu⁴. De asemenea, credem că aceeași sursă a fost utilizată atunci când s-au redactat unele lucrări de popularizare geografică a spațiului nemțean⁵.

Nicolae Iorga, care a publicat în 1905 cunoscutele volume de inscripții culese din bisericile României, nu a indentificat la Secu vreo pisanie cu stemă⁶. Cu prilejul călătoriei sale prin Moldova a sesizat că piatra de mormânt a lui Ștefăniță Rareș, pe care Melchisedec o plasa în lăcașul de cult secan se afla de fapt la Probota⁷.

Arhimandritul Dionisie Udișteanu, un pasionat culegător al vestigiilor trecutului românesc, scria în 1939 despre pisania cu stemă de la Secu: „*Nu știu cum se face că unul din cei mai buni cercetători, episcopul de Roman, Melchisedec, când vorbește tot de ea, ne înfățișează alte cuvinte, alt înțeles*”⁸. Clericul își exprima această nedumerire după ce s-a convins pe baza investigațiilor proprii

---

* Liceul Tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt”, Vorona, jud. Botoșani.

¹ Melchisedec Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885, p. 12-28. Vizita clericului s-a petrecut, probabil, în 1879, când au fost văzute și alte lăcașuri de cult (v. *ibidem*, p. 169).

² Ion Bianu, *Note dintr-o excursiune în Moldova*, în „Columna lui Traian”, III, 1882, p. 110-114.

³ Melchisedec, *op. cit.*, p. 26; I. Bianu, *op. cit.*, p. 112. Inscripția a fost publicată, cu unele corecturi, și de către P. P. Panaitescu, *Inscripția din 1550 de la Cetatea Sucevei*, în *AP*, IV/2, 2008, p. 87.

⁴ Arhiereul Narcis Crețulescu, *Istoria Cetății Neamțu. Schițată pe scurt*, Extras din „România militară”, București, 1905, p. 19; Idem, *Inscripțiile Sf. M-ri Secul*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași”, XX, 1909, nr. 4, p. 195.

⁵ C. D. Gheorghiu, *Ape minerale, locuri istorice, mănăstiri, stațiuni balneare și climaterice etc. din județul Neamț*, Piatra-Neamț, 1904, p. 100-101.

⁶ N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I/1, București, 1905, p. 29-36.

⁷ *Ibidem*, p. 58. Un document scris de mitropolitul Dosoftei al Moldovei este edificator în acest sens (Theodor Codrescu, *Uricariul*, vol. IX, Iași, Tipo Litografia Buciumului Român, 1887, p. 129).

⁸ Arhimandrit Dionisie Udișteanu, *Inscripții vechi de la Secu*, în Idem, *Glasul evlaviei străbune*, Suceava, Editura „Mușatinii”, 2005, p. 81-82 și 85.

că inscripția atribuită lui Petru Rareș data de fapt din timpul domniei lui Vasile Lupu, deci era mai tânără cu aproximativ un secol decât se spusese!

Despre pisană din veacul XVII de la mănăstirea Secu au scris și George Balș⁹, preotul Nicolae Tomescu¹⁰, Ștefan Balș¹¹, Radu Popa¹² și protosinghelul Macarie Ciolan¹³.

Opiniile divergente despre conținutul stemei de la Secu impun câteva clarificări. Au existat în același timp la mănăstirile Secu și Probota pisanii cu stemă din timpul lui Petru Rareș și a lui Vasile Lupu? O astfel de posibilitate poate fi exclusă, parțial, având în vedere că începuturile așezământului religios nemțean nu coboară sub momentul primei domnii a lui Alexandru Lăpușneanu¹⁴. De asemenea, mai trebuie precizat că nu a fost dovedită vreo operă de ctitorire religioasă rareșiană în Cetatea Neamț.

Ce steme au văzut la Secu și la Probota Ion Bianu și episcopul de Roman, respectiv, la Secu, Narcis Crețulescu? Impresiile acestora le cunoaștem. Un amănunt, aparent nesemnificativ, consemnat de Nicolae Iorga, contribuie la o anume limpezire a lucrurilor. Savantul a cunoscut conținutul caietelor cu inscripțiile lui Nicolae Beldiceanu, culese spre sfârșitul secolului al XIX-lea de la anumite biserici și mănăstiri, unde a descoperit un text copiat la Probota, identic cu cel al pisaniei atribuite Secului¹⁵! De asemenea, dacă privim fotografia realizată pe la 1900 de către Stelian Petrescu¹⁶, cu turnul clopotniță de la intrarea în mănăstirea Probota, distingem o stemă care prin formă seamănă foarte mult cu aceea de la Petru Rareș, existentă și azi!

Credem că în ultimele decenii ale veacului al XIX-lea și la începutul veacului următor, când personalități ale culturii românești au vizitat mănăstirea Probota, la intrare exista o pisanie cu stemă ce amintea efortul constructiv al lui Petru Rareș și al familiei sale și nu o efigie din timpul lui Vasile Lupu. Cu excepția lui Nicolae Beldiceanu, ceilalți s-au aflat într-o evidentă confuzie. Probabil că episcopul Melchisedec a copiat și încurcat inscripțiile de la Probota și Secu iar alți cercetători au preluat ca veridice informațiile oferite de către clericul româșcan. De altfel, pentru stema de la Probota, Nicolae Iorga a și menționat că a publicat transcrierea și traducerea sa după Bianu și Melchisedec¹⁷. Cât privește pe Narcis Crețulescu, acesta a fost indus în eroare, la rândul său, probabil, de textul publicat de Melchisedec.

În anii interbelici, George Balș a arătat – la două decenii după ce el însuși acceptase traducerea episcopului româșcan¹⁸ – că pisană cu stemă de la Probota nu a fost așezată în locul de azi de către Vasile Lupu, ci de către urmașii lui Petru Rareș¹⁹.

De jos, cu ochiul liber, în vremurile de altădată, era practic imposibilă descifrarea corectă a textului pisaniei cu stemă de la Secu. Iar de pe o scară, destul de înaltă, de la o înălțime apreciabilă, cu

⁹ G. Balș, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 327 și fig. 519.

¹⁰ Nicolae C. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfânta Mănăstire Neamțul*, M-rea Neamț, 1942, p. 139.

¹¹ Ștefan Balș, *Mănăstirea Secu*, București, Editura Minerva, 1966, p. 8.

¹² Radu Popa, *Cetatea Neamțului*, București, Editura Meridiane, 1966, p. 8 și fig. 6.

¹³ Protosinghel Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 52.

¹⁴ Al. Gonța, *Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche. Schitul lui Zosin*, în Idem, *Studii de istorie medievală*. Texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Szekely și Ștefan S. Gorovei. Cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosofoei”, 1998, p. 211-228.

¹⁵ N. Iorga, *op. cit.*, p. 56, n. 1.

¹⁶ N. Ghika-Budești, G. Balș, *Mănăstirea Probota*, București, 1909, p. 2.

¹⁷ N. Iorga, *op. cit.*, p. 62.

¹⁸ N. Ghika-Budești, G. Balș, *op. cit.*, p. 9.

¹⁹ G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacul al XVI-lea (1527-1584)*, în *BCMI*, XXI, 1928, p. 194. În conținutul unui dosar consistent ce se referă la reparațiile realizate la Probota în prima jumătate a sec. XX, sub conducerea Comisiei Monumentelor Istorice, nu există nici o referire la posibilitatea unei mutări a stemei cu pisanie actuale de la mănăstirea Secu (Institutul Național al Patrimoniului, *Comisia Monumentelor Istorice. Mănăstirea Probota, 1921-1952*, dos. 2796).

picioarele tremurânde, chiar și unui entuziast cunoscător de slavonă i-ar fi fost dificil să-i deslușească conținutul în întregime. Așa explicăm citirea defectuoasă a pisaniei, sau chiar ignorarea acestei efigii valoroase.

Prima parte a pisaniei, care conține invocația divină, numele și calitatea comanditarului, a fost citită și tradusă unitar; în privința celei de a doua jumătăți a inscripției au apărut diferențe de lectură, traducere și nuanțare. George și Ștefan Balș au văzut în text cuvântul „drevno”, care înseamnă vechi, în loc de „Добро<ю>”, ce se traduce prin „bunăstare”, rezultând formularea „văzând învechite lucrurile mănăstirii”. Dionisie Udișteanu și Radu Popa au citit „s” litera „n”, din cuvântul М<ОНА>С<ТИР>, și prin asocierea cu grupul de litere ꙗс, prescurtarea termenului ц<е>рк<овъ>, adică biserică, au dedus că în inscripție este înscris cuvântul niemețcoi, adică Neamț, ceea ce nu este real. Tot ei, au confundat verbul ograditi, ce înseamnă a înconjura, a îngrădi (de aici și cuvântul românesc ogradă) cu termenul grad, adică cetate, întăritură. Așa a rezultat în traducerea celor doi autori pasajul „am văzut bunăstarea Cetății Neamțului”. Confuziile sunt evidente dacă descompunem părți ale pisaniei, cu mijloace moderne.

Incorectă este și echivalarea văleatului. Frecvent, ca dată a așezării pisaniei a fost prezentat anul 1646. În cazul nostru, în lipsa lunii și zilei din dată, anul corect care trebuie înșușit este 1645 septembrie 1-1646 august 31.

O lectură atentă a textului inscripției îi relevă următorul conținut: Изволением о(т)ца и съ поспѣшение с(и)на и съврѣшение с(ви)ат(ог)о д(с)ха ꙗко Басиліе воєвода божіе(ю) м(и)л(о)ст(ію) г(о)сп(ода)р(ъ) Земли Молдавскіи видѣавше добро(ю) дѣлони м(она)с(тир) ц(е)рк(овъ) оградѣ, в(ъ)л(ѣ)то 7154, adică, în traducere, „În numele Tatălui și cu săvârșirea Fiului și a Sfântului Duh, Io Vasile voievod, cu mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, după ce am văzut bunăstarea mănăstirii, am îngrădit biserica, în anul 7154 (1645 septembrie 1-1646 august 31)”.

Din punct de vedere tipologic, pisania cu stemă de la mănăstirea Secu este o operă unitară; conține elemente general obligatorii stemelor medievale moldovenești, dar dispune și de o serie de particularități. Într-un cadru cvadrilobat, asemenea stemei de la Biserica Sf. Dumitru din Suceava, se desfășoară un cap de bour cu gât, orientat la senestra. Între coarnezle puternic arcuite se găsește o stea cu șase colțuri, element astral care evidențiază originea divină a domniei. La partea superioară se află o coroană suverană deschisă care sugerează intențiile dinastice ale comanditarului. Din partea inferioară a gâtului puternic profilat, disproporționat în raport cu capul, se desprind doi lamberechini pe care se așează simboluri cosmice umanizate: soarele și luna. În aceeași zonă se disting elemente vegetale stilizate. Întreaga compoziție heraldică se sprijină pe un scut pe care s-a sculptat o cruce cu trei brațe. În afara cadrului, se observă palmete care în Evul Mediu românesc erau elemente obligatorii în decorurile exuberante din spațiul bisericii.

O particularitate a stemei de la Secu, cu caracter de unicat, o reprezintă conturarea unuia dintre picioarele din față ale bourului care pare a-l așeza într-o poziție rampantă.

Comparativ cu alte creații de acest gen din vremea lui Vasile Lupu, de la mănăstirea Trei Ierarhi-Iași²⁰ și Biserica Sântul Nicolae din Chilia²¹, unde capul bourului este puternic profilat și emană forță, agerime, în stema de la Secu această parte a corpului pare a fi realizată cu stângacie, este mai puțin expresivă; credem că aceasta a și fost intenția sculptorului, care a realizat o operă ce trebuia văzută de la distanță și la o anumită înălțime, unde detaliilor - oricât ar fi fost de bine conturate, li s-ar fi estompat din vizibilitate.

²⁰ Al. Andronic, *Stema cu pisanie de pe turnul clopotniță al mănăstirii Trei Ierarhi din Iași*, în „Romanoslavica”, XV, 1967, p. 255-257.

²¹ Henri Stahl, Damian P. Bogdan, *Manual de paleografie slavo-română*, București, 1936, p. 141.

Nu avem certitudinea că emailul de culoare verde-albastru, ce se mai distinge azi pe suprafața stemei, este contemporan cu momentul în care compoziția sculpturală a fost amplasată în perete²².

Pisania cu stemă de la mănăstirea Secu relevă o operă domnească de ctitorire, așa cum au existat în numeroase locuri ale Țării Moldovei, în diferite timpuri. Textul slavon evidențiază împlinirea materială și spirituală a unei mănăstiri și edificarea unor ziduri de apărare, poate repararea lor, în condițiile în care așezămintele monahale erau adesea ținta jafului din partea unora sau altora, creștini sau necreștini.

Majoritatea cercetătorilor care au studiat trecutul mănăstirii Secu au acreditat ideea că stema cu pisanie de la acest complex monahal a fost adusă de la lăcașul de cult care a funcționat în Cetatea Neamț, până în preajma anului 1720, cu prilejul dezafectării fortăreței medievale de pe culmea Pleșului²³. În acest context, bunurile bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae” din interior ar fi fost transferate și depozitate în paraclisul cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din ctitoria lui Nestor Ureche, apoi în paraclisul „Sf. Nicolae”.

S-a mai susținut că pisania cu stemă secană atribuită secolului al XVI-lea a fost inițial în Cetatea Neamț, și se referea la evenimente care s-au desfășurat în acest loc. V.A. Urechia a stabilit însă că mănăstirea din fortăreață a fost întemeiată de către Vasile Lupu²⁴, și nu mai înainte, iar documentele nu fac referire acolo la o altă ctitorie religioasă. În aceste condiții, ar fi fost lipsită de sens construirea de ziduri de protecție pentru un lăcaș de cult care era în interiorul unei fortărețe.

Textul pisaniei de la Vasile Lupu nu precizează vreun hram (de exemplu „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, în cazul mănăstirii Secu, sau „Sf. Nicolae”, pe care-l purta mănăstirea din cetate), detaliu care ar fi putut ușura identificarea destinatarului operei domnești. Acest lucru nu ne surprinde; nici pisania cu stemă de la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași nu conține vreo explicație referitoare la posesor.

Credem că pisania cu stemă a fost destinată mai degrabă mănăstirii Secu, unde, în preajma anului 1640, în vremea egumenului Ghedeon s-a construit Paraclisul cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”²⁵, dacă nu chiar și alte elemente de zidărie. Pentru a transmite peste veacuri implicarea sa în realizarea întăriturilor, Vasile Lupu a dispus așezarea unei opere sculpturale la exterior, exact în acea zonă pe care a ctitorit-o, cum se vede și azi.

În concluzie, probabil că la Secu nu a existat o pisanie cu stemă din vremea lui Petru Rareș, așa cum nici la Probota nu a existat o pisanie cu stemă din vremea lui Vasile Lupu²⁶. Pentru mai bine de o jumătate de secol, încurcătura produsă de episcopul Melchisedec s-a strecurat cu ușurință în mediul științific. Înălțimea la care a fost amplasată, a îngreunat accesul direct la suprafața ei, pentru a fi cercetată, dar au salvat-o de la degradare și dispariție, șansă pe care alte efigii asemănătoare nu au avut-o.

---

²² Un astfel de email a fost constatat și pe stemele din Cetatea Sucevei și de la Mănăstirea Putna (v. Șt. Bălan, C. Olteanu, *Stema cu pisanie din vremea lui Ștefan cel Mare descoperită la Cetatea de Scaun a Sucevei*, în *BMI*, XXXIX, 1970, nr. 1, p. 178; Ștefan S. Gorovei, *Un monument epigrafic și heraldic recuperat: pisania cu stemă de la Putna* (1481), în *AP*, VIII, 2012, nr. 2, p. 160.

²³ D. Udișteanu, *op. cit.*, p. 83-86.

²⁴ V. A. Urechia, *Biserica din Cetatea Neamțu și documente relative la Vasile Lupu și doamna Ruxandra*, în *AARMSI*, s. II, t. XI, 1888-1889, p. 114-115.

²⁵ Protosinghel Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 52.

²⁶ Prin studiul de față realizăm cuvenitele îndreptări referitoare la pisania cu stemă, la care ne-am referit și într-un articol publicat anterior (Mihai Gicoveanu, *Despre două pietre domnești care au existat la Mănăstirea Secu*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, IV, 2018, p. 17-21.

Stema din ansamblul heraldic de la Secu reprezintă una dintre ultimele reprezentări ale modelului de tip dinastic cu capul de bour cu gât în cimier²⁷, care s-a dezvoltat în Moldova începând cu epoca lui Ștefan cel Mare.

---

²⁷ Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 104.

Fig. 1. Pisania cu stemă amplasată pe latura de sud a turnului de S-E al Mănăstirii Secu.

PERSONALITATEA MITROPOLITULUI VARLAAM ȘI LEGĂTURA SA CU MĂNĂSTIREA SECU REFLECTATĂ ÎN OPERA LUI ANDRONIC POPOVICI

Ion GUMENĂ^{*}

Personalitatea și opera a marii personalități spirituale, cărturărești și politice a Mitropolitului Varlaam a fost subiectul a numeroase cercetări, fapt care ar ridica întrebarea dacă mai este cazul să revenim la acest subiect. Vom da un răspuns pozitiv, fiindcă vom încerca o tratare mai specifică a problemei reflectată în titlu, conform informațiilor furnizate de Andronic Popovici în lucrarea sa *Istoria Sfințelor Mănăstiri Neamț și Secu*, cu precădere în cel de al doilea volum.

După moartea egumenului Andrei, care a trecut la cele veșnice după data de 3 februarie 1626, a fost urmat în egumenie de ieromonahul Varlaam, care este menționat pentru prima dată în acest rang la data de 10 aprilie 1626¹, acesta fiind anul în care acesta devine egumen al mănăstirii.

Încă din momentul în care a ajuns stareț, Varlaam a avut de rezolvat o situație conflictuală, mai veche, cu vecinii săi, călugării nemțeni, pentru hotarul dintre mănăstirile Secu și Neamț, pentru moșia Munții unde aveau hotar comun. În acest caz s-au implicat și fețele bisericești, precum episcopul de Roman, Mitrofan care a avut metania tot la Mănăstirea Secu. Astfeal s-a întocmit un act de hotărnicie, pentru care au dat mărturie episcopul Mitrofan, ieromonahul Varlaam egumenul mănăstirii Secu, ieromonahul Nichifor, ieromonahul Teofan, ieromonahul Ioan, ieromonahul Silvestru, monahul Atanasie și ceilalți din sobor ². Actul a fost întărit a doua zi de către domnul Miron Barnovschi Movilă,

^{*} Institutul de Istorie din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, Chișinău.

¹ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare ANRM), Fond 2119, inventar III, dosar 71, fila 57v. ; *Vezi și Documenta Romaniae Historica*, București, Academia Română, Seria A, *Moldova* (în continuare DRH), vol. XIX, 1971, p. 23-24, nr. 17.

² *Ibidem*, fila 58-58v. Iată și zăpisiul de care se folosește Arhimandritul pentru a arăta hotarnica întocmită:

„Smeritul Mitrofan episcop, și ieromonahul Varlaam igumenul, ieromonahul Nichifor, ieromonahul Teofan, ieromonahul Ioann, ieromonahul Silvestru, monahul Atanasie și ceilalți tot soborul din sf(ă)nta monastire ce să numește Secul de la mare până la mic înșine noi asupra a noastră mărturisim că cunoaștem și dăm înștiințare cu a noastră scrisoare cum că este hotarul monastirii noastre despre Monastirea Neamțului apropiat și împreunat cu hotarale monastirii Neamțului asemenea amândooa hotarele și începându-să hotarul pre de la vale de Colibița lui Atanasie Trohan de la Muncel de la capul piscului de la o pîiatră și de la un bour drept locul până la chiliia lui Prohor ce să numește a lui Veniamin în iaz drept locul preste deal pre din sus de chiliia lui Vissarion aproape de chiliia lui Ștefan Răul, apoi locul drept până la straja veache într-o movilă, apoi matca Neamțului în sus până la strajă în capul poianii târgului, de acolo dealul înprejurul poianii târgului și coasta muncelului până la hotarul chiliei lui Chiriac prin mijlocul pietrilor, apoi drept până în pîiatră și bour și în părâul Neamțului, apoi pe apă în sus până la Gura Pipirigului. Iară poenile între părâul Neamțului și între părâul Pipirigului să se stăpânească precum și în vremea cea mai dinainte apărute și prin prejurul poenii nimenea să nu tae sau să sape pre dânsa nici în pădure să nu aibă nimenea trebuință. Iară din Gura Pipirigului drept în sus în Slatină, apoi obicina între obârșia Largului drept în Piatra Cornului și izvorul până în gură, și de acolo peste Bistrița până în vârful Vârstatului, apoi obcina drept până în vârful Hurdugului, și de acolo opcina până la obârșia Dreptului, și apoi drept în vârful Țiberișului.

Acesta este tot hotarul monastirii Neamțului despre monastirea Secului, și aceasta s-au făcut pentru ca să nu aibă părinții de la Monastirea Neamțului nici o sfadă sau judecată pentru hotarul cel mai sus despre noi și noi spre mai marea credință și întăritură am scris acest zăpis al nostru pentru ca nimenea dintre noi sau din oamenii nostri nici odată să nu aibă a să judeca pentru hotarele acestea până când sântem într-o această viață. Iară după moartea noastră pre cine vor aleage ca să fie înaintea stătătoriu sau din alți părinți ai sf(i)nteii monastirii aceștia, așijderea și el să nu aibă nici un cuvânt a vorovi, sau iarăși a rădica judecată asupra părinților din Monastirea Neamțului pentru hotarale ceale mai sus scrise ci ca să fie între noi bună pace până la săvârșirea noastră și până când vor sta amândooa monastirile, și să fie lor de la noi pace și odihnă cu hotarale lor care sânt scrise într-o așezământurile sale și dreaptele lor urice.

iar la 16 mai același an printr-un alt act domnesc scris în limba „sârbească”, în care „bine credinciosul domn Miron Barnovschi Movila voeovd arată că au întărit pre toate hotarele Munților a acestei sf(i)nteii monastiri Secului”³.

De numele egumenului Varlaam este legat și conflictul apărut între mănăstire și târgoveții nemțeni pentru satul Petricani, despre care Andronic a consemnat următoarele: „Să face întru aceste vremi mari supărări încă și de cătră lăcuiitorii din târgul Neamțului la moșiia Petricanii a acestei sf(i)nteii monastiri nelăsând în pace pre călugări ca să o administreaze și pentru aceasta preacuvioșiia sa părintele nostru igumenul Varlaam împreună cu toți frații soborului sau jeluît în privirea aceasta cătră bine credinciosul domn Miron Barnovschie Movila voeovd rugând-ul ca cu puterea stăpânirii cea dată lui de la D(u)mnezeu să ajutoreaze pre monastire atât la această moșie precum și la altele despre înpresurători. Iar el milostivindu-să îndată la 27 de zile ale lunii lui februarie în anul 7135 (1627) au dat o poruncă foarte aspră cătră părcălabii din Târgul Neamțului hotărându-le ca să lease în pace pre călugării dintru această sf(ă)ntă monastire Secul a-și stăpâni și a-și administra fără supărare moșiia Petricanii”⁴.

În data de 6 mai 1627 domnul Miron Barnovschi a întărit Mănăstirii Secu, la rugămintea Mitropolitului Anastasie Crimca și a celor patru ierarhi episcopi, ȋiganii robi⁵. Credem că acest lucru este legat de asemenea de numele lui Varlaam, dacă luăm în considerație legătura dintre el cu Anastasie Crimca și Miron Barnovschi.

Tot prin mijlocirea egumenului Varlaam, domnul Moise Movilă a întărit prin patru hrisoave emise în datele de 4 și 5 ianuarie și din aprilie 1631 proprietățile pe care le avea Mănăstirea Secu de la predecesorii săi și anume moșiile Gugea și Munții, satele: Giulești, Săbăoani, Berindești, Rusciorii, Jidești și o moară ce o aveau în satul Târgoveții⁶.

Egumenul Varlaam s-a ocupat nu numai de îngrijirea proprietăților mănăstirii dar s-a preocupat și de sporirea lor. Astfel după cum arată Andronic Popovici: „Este încă și un alt document între altele multe dintru carele să adevereaze cum că la 3 zile ale lunii lui mai întru aceiași an 7139 preacuvioșiia sa părintele nostru igumenul Varlaam împreună cu toți frații soborului a acestei sf(i)nteii monastiri Secului au cumpărat cu noozeci de zloți bătuți o casă cu pivniță și cu tot locul înprejurul său în Cotnariu îndatorindu-să încă prin documentul cel pomenit mai sus a scrie și în sf(ă)ntul pomealnic cel mare al monastirii numele lui Nicolae și a tot neamul său ale căroră au fost casele acelea precum mărturiseaze despre aceasta și Iosif șoltuzul și cu alții doisprezece oameni din Cotnariu prin al lor act osebit tot dintru aceiași zi”⁷.

Tot datorită legăturilor cu familia Moveștilor, Varlaam a obținut la 9 septembrie 1631 întărirea de la domnul Moise Movilă a satului dăruit de către Simeon Movilă, Vânători din ținutul Neamțului⁸.

Iară cine dintre noi sau bătrân, sau tânăr carii vor fi petrecători întru această sf(ă)ntă monastire sau după moartea noastră cine să va scula și va face sfezi sau judecăți pentru hotarul cel mai sus scris, să fie dară neertat de la D(u)mnezeu și de la preablagoslovita Maica sa și de la Sf(ă)ntul Ioann Botezătorul și de la Sf(i)ntii trei sute optsprezece părinți cei de la Nicheia și să fie aforisit de la amândooaă aceste monastiri.

Așa scriem și dăm de știre.

7134 apr(ilie) 10”.

³ ANRM, fila 58-58v.

⁴ Ibidem, fila 59 v.

⁵ DRH, A, XIX, Nr.201

⁶ ANRM, fila 60 v.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem 60 v. Iată întocma în copie și hrisovul:

† Нон, Моѳси Моѳчила воєводъ в(о)жнѳ м(и)л(о)стнѳу г(о)сп(о)д(а)рѳу Земли Молдавскон. Precum domnia ne-am milostivit de am dat și am înnoit și am întărit a noastră sf(ă)ntă rugă și monastirea ce să numeaste Secul unde este hramul Tăierea cinstitului cap a Sf(ă)ntului, slăvitului proroc înnaite mergătorului și botezătorului Ioann din uric de danie și de miluire ce l-au avut sf(ă)nta monastire făcut cu mare blestem de la

Despre alegerea ca mitropolit a lui Varlaam arhimandritul consemnează că: „Urmează trebuința acum de a o mai arăta aicea încă și pre aceasta, adică cum că prin voia începătorului păstorilor H(risto)s D(u)mnezeu și cu alegerea de obște prea cuviosul părintele nostru Varlaam ca un prea cinstit și vreadnic vas al prea sf(ă)ntului Duh s-au hirotonit arhieru și s-au pus mitropolit Sucevii și Moldaviei. Iar cârma igumeniei a acestei sf(i)nteii monastiri Secului cu alegerea și împreună glăsuirea a tuturor fraților a acestui sobor o au priimit preacuvioșii sa părintele nostru ieromonahul Efrem în anul 7140 (1632)”⁹.

Trebuie precizat că mitropolitul Varlaam este menționat în cronica lui Miron Costin când Vasile Lupu, încerca să dezlege complotul împotriva sa în care era implicat și un călugăr care, pentru a destăinui mesajul ce-l primise sub jurământ, a primit dezlegarea de la Mitropolit, urmarea fiind întemnițarea fraților Ciogolea¹⁰.

Andronic nu amintește nimic despre faptul că Varlaam a fost unul dintre cei trei pretendenți pentru ocuparea postului de Patriarh ecumenic de Constantinopol, dar în schimb descrie foarte frumos participarea acestuia la numirea lui Petru Movilă ca Mitropolit al Kievului despre care a scris următoarele: „Și acest prea sf(i)ntit mitropolit Varlaam împreună cu alți prea sf(i)ntiți episcopi adunându-să la Liov carele să zice și Lemberg în stavropighiia bisearică a Preacuratei Maicii lui D(u)mnezeu cea zidită de Ștefan voevod cel Mare domnul Moldaviei au hirotonit arhiepiscop și mitropolit al Kievului pre preaciosul arhimandrit și igumen al Lavrei Pecersca Kievului cel foarte înfrânat, Petru Movilă, fiul lui Simeon Movilă domnul Moldaviei ctitorul acestei sf(i)nteii monastiri Secului, carele Petru este și pomenit în hrisovul cel pentru dăruirea moșiei Vânătorii al lui Simeon voevod, tatălui său”¹¹.

Relația dintre Mănăstirea Secu și Mitropolitul Varlaam nu era una strict bilaterală, membrii familiei Moțoc fiind de asemenea apropiați de acest lăcaș de cult cum este și cazul următor: „Cere trebuința de a o mai arăta acum încă și pre aceasta aicea, adică cum că în anul 7141 (1633) la 26 de

---

răposatul întru sf(i)nti odihnitul părintele domniei mele, Simeon Movila voevod și din dreapte direase ce le are de întăritură de la alți domni pe satul Vânătorii ce este în ținutul Neamțului pe același părau din jos de Târgul Neamțului și cu locuri de mori și cu braniștile eii cu mari și mici și cu toate fânașurile și poianile planine și cu toate veachile hoatră între hotarale Secului și a monastirii Neamțului până la apa Bistriții. Asemenea și cu toate veniturile câte sânt pe dânsule, carele acest sat Vânătorii au fost drept domnesc supus supt ascultarea orașului Târgului Neamțului și au dat și au miluit această sf(ă)ntă rugă a noastră și monastirea ce să numește Secul răposatul întru sf(i)nti odihnitul părintele domniei mele Simeon Movila voevod, privind și dorind domnia sa cu toată osârda din inimă cu bine și d(u)mnezești fapte vrând a afla calea mântuirii. Drept aceia urmând și noi dorire și râvnei bunelor și d(u)mnezeștelor fapte ale acelora carii au dat și au miluit sf(i)nteii monastiri și biserici cu toată osârda și cu tot sufletul nostru și domnia mea mai vartos ne-am milostivit de am dat și am întărit mai sus numitei sf(i)nteii monastirii noastre Secului ca să-i fie satul acesta Vânătorii și de la noi danie și miluire cu toate veachile hoatre și cu toate veniturile ce sânt pe acel hotar nestrămutate niciodinioară în veaci de la sf(ă)nta rugă și monastirea noastră Secul unde răposatului întru sf(i)nti odihnitului părintelui domniei mele Simeon Movila voevod din an în an să face mare pomenire în zioa Sf(ă)ntului și dreptului Simeon priimitorul de D(u)mnezeu. Drept aceia și după a noastră viață cine va fi domn din fiii noștri sau din neamul nostru, acestei țerii noastre a Moldaviei sau altul dintru alt neam, sau oricine prin dreapta judecată a lui D(u)mnezeu s-ar aleage, domnia sa să nu strice pomana noastră și miluirea sf(i)nteii monastiri și bisericii ci mai vartos și domnia sa să miluiască și să întărească daniia noastră și miluirea a mai sus numitei sf(i)nteii monastiri Secului pentru ca și domnia sa întru această viață de acum și întru cereasca înpărție îndoit și însutit veacinicilor bunătăți cu sf(i)nti înpărați să se învrednicească.

Iar carele ar strica osârda noastră și ar răsipi pomana noastră pre acela să-l răsipească mânia lui D(u)mnezeu ca praful cel mai subțire și să piarză D(u)mnezeu toată rădăcina și toată pomenirea lui de pre pământ și să fie legat și sufletului lui înbrăcat cu întunericul diavolilor în veaci și nesfârșitele munci. Amin.

Anul 7139 septembrie 9.

L.P. domnești.

⁹ ANRM, fila 62.

¹⁰ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, Ediție critică de P. P. Panaitescu, București, Fundația regală pentru literatură și Artă, 1944, p.133-134.

¹¹ ANRM, fila 62-62v.

zile ale lunii lui martie bine credinciosul domn Vasilie Alvanitul aflându-să ocârmuitoriu Moldaviei, o femeie de bun neam anume Ecaterina, sora preasf(i)ntitului mitropolit Varlaam prin un document al său arată că au dăruit acestei sf(i)ntei monastiri Secului o prisacă cu treizeci de matce și cu tot locul prisecii pre carele sânt și copaci roditori pe moșiia Ruceștii, spre a sufletului său veacinică pomenire și a bărbatului său carele să numea Căzacul, hotărând între altele prin document ca să se scrie în sf(â)ntul pomeanic cel mare și zicând așa: „cum că cine le va înstreina pre acestea de la această monastire, acela să fie neertat și anatema”¹².

Șirul daniilor din partea acestei familii nu se termină aici astfel: „Asemenea și fratele său preasf(i)ntit mitropolit Varlaam prin un document al său arată că au dăruit acestei sf(i)nte monastiri Secului o moară ce este pe gârla Putnii în satul Cofeștii și totodată au rugat și pre bine credinciosul domn Vasilie voevod de au făcut mari întăriri stăpânirii monastirii Secului, atât pentru această moară cât și pentru moșiile Jideștii, Vânătorii, Gugea și Giuleștii prin cinci hrisoave ale sale care sânt scrise în limba sârbească din 14 zile ale lunii lui martie și 14 zile ale lunii lui maiu și 15 zile maiu pentru Săbăoanii și Berindești din anul 7142 (1634) și 11 octomvrie anul 7143 (1634) și 16 aprilie anul 7144 (1636)¹³. După moartea mitropolitului membrii familiei Moțoc au continuat să facă danii mănăstirii întrucât „la 26 de zile ale lunii lui iulie tot în anul 7166 (1658) un preot anume Ursul din satul Cofeștii nepot preasf(i)ntitului mitropolit Varlaam prin un document al său arată cum că au cumpărat de la un om anume Sima, cu doisprezece galbeni de aur un pământ în frunte în satul Cofeștii și l-au dăruit acestei sf(i)nte monastiri Secului spre a sa veacinică pomenire”¹⁴.

Nu doar familia mitropolitului a făcut danii Mănăstirii Secu ci și el însuși a dăruit locului său de metanie după cum urmează: „Și iarăși tot întru aceștiași an 7145 (1637) la 22 de zile ale lunii lui ianuarie preasf(i)ntit mitropolit Varlaam au cumpărat trei fâlcii de vie în Dealul Porcului la Cotnariu și le-au dăruit prin un document acestei sf(i)nte monastiri Secului dând totodată și zapisul lui Lupașco de la carele l-au cumpărat el.

Iar în anul 7146 (1637-1638) au dăruit un sacos arhieresc carele este făcut din catifea bună cu câmpul vearde și cu chinarele pe margene cusute cu fir de argint poleit cu aur și înpodobit cu multe fire mărgăritareși altele lucruri bisericesti au mai dăruit”¹⁵.

Se pare că Mitropolitul Varlaam a fost implicat în numirea pe scaunul episcopal de la Huși a unui alt membru al obștii monahale de la mănăstirea Secu și anume a lui Ghedeon, care l-a înlocuit în scaun pe Gheorghe în anul 1645, iar când la 11 aprilie Vasilie Voievod a scris șoltuzului și pârgarilor de Huși că: „m-am milostivit Domniia mea și am miluit cu acel scaun de acolo pe rugătorul nostru Ghedeon episcopul”¹⁶.

Despre episcopul Ghedeon în cronica lui Miron Costin se consemnează că atunci când a venit la domnie au mers cu ceva gloate la Biserica Sfântul Nicolae, unde a fost uns domn de către Ghedeon Episcopul de Huși, deoarece mitropolitul Varlaam era plecat la munte la Mănăstirea Secu¹⁷.

În Țara Moldovei în acea perioadă erau vremuri tulburi din pricina invaziei cazacilor, în frunte cu Timuș, precum și a tătarilor din care cauză: „... în anul 7158 preasf(i)ntit mitropolit Varlaam

---

¹² *Ibidem*, f.63-63 v.

¹³ *Ibidem*, 63 v. Credem că este vorba despre fratele lui Varlaam Damian și soția sa Nastasia. (Vezi *DRH*, A, XX, nr.129).

¹⁴ *Ibidem*, fila 73 v.

¹⁵ *Ibidem*, fila 64. Pentru a păstra intactă această danie la 1652 Mitropolitul Varlaam va reîntări această danie istoria mănăstirii consemnând: „Și tot întru aceștiași an 7160 la 15 zile ale lunii lui octovrie după rugămintea preasf(i)ntitului mitropolit Varlaam prin un domnesc hrisev al său carele este scris în limba sârbească arată că au întărit și pre această sf(â)ntă monastire Secul ca să stăpânească în pace în veaci trei fâlcii de vie la Cotnariu în Dealul Porcului pre care le-au fost cumpărat preasf(i)ntit mitropolit Varlaam de la Lupul Bucuic și le-au dăruit acestei sf(i)nte monastiri mai înainte” (fila 67 v.)

¹⁶ *Ibidem*, fila 64 v.

¹⁷ Miron Costin, *op.cit.*, p.138.

văzând acest fealiu de turburări neprecurmăte și voind ca să nu stea în mijloc ne mai fiindu-i cu puțință a le suferi în vederea ochilor au eșit de la scaunul său și s-au dus prin munții Carpați, ca în chip cu formă de a face revizie prin eparhie, și cea mai multă vreme o petrecea într-o această sf(â)ntă monastire Secul la metaniia sa, unde fusease și igumen mângâindu-să d(u)hovnicește împreună cu d(u)hovniceștii săi fii”¹⁸.

După ungerea ca domn a lui Gheorghe Ștefan: „Și preasf(i)ntitul Varlaam tot și-au prelungit reviziia în multă vreme, dar văzând cum că nu să mai sf(â)rșesc turburările de prin țară, apoi, s-au și paretisit cu desăvârșire de mitropolie și s-au așezat pentru totdeauna aicea în sf(â)nta monastire Secul la metaniia sa în anul 7161(1653). Iar la scaunul Mitropoliei Sucevii și Moldaviei s-au ridicat preasf(i)ntitul Ghedeon cel pomenit mai sus, și în locul lui la Huș s-au hirotonit episcop precuciosul ieromonah Savva, tot din sf(â)nta monastire Secul cu metaniia ...”¹⁹.

După retragerea lui Varlaam din scaunul mitropolitan acesta și-a menținut relațiile cu autoritățile centrale ale statului deoarece acesta a intervenit de mai multe ori pe lângă domnie pentru apărarea intereselor Mănăstirii Secu. Astfel datorită acestuia, la 14 și 24 ianuarie 1654, Gheorghe Ștefan prin mijlocirea fostului mitropolit a întărit pentru Mănăstirea cea din Cetatea de la Târgul Neamț stăpânirea pentru moșia Măneștii ce a fost dăruită de către Vasilie voievod și satele mănăstirii Secu Borceștii și Brătulești. Probabil tot prin mijlocirea sa a fost reconfirmat dreptul de proprietate al mănăstirii asupra hotarelor sale la 22 martie 1654²⁰.

---

¹⁸ ANRM, fila 68v.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, fila 69-70. Documentul amintit are următorul conținut :

† Noi, Gheorghie Ștefan voievod cu mila lui Dumnezeu domn Pământului Moldaviei. Iată domnia mea m-am milostivit și am înnoit Noi, cu această carte a domniei mele rugătorilor noștri călugării de la sf(â)nta monastire Xeropotam ce să zice Secul unde este hramul Tăierea capului Sf(â)ntului, cinstului și slăvitului Proroc înainte mergătorul și botezătorul lui H(risto)s pre a lor dreaptă ocină și danie din drease ce au avut ei de la Alexandru voievod, și de la Bogdan voievod, și de la Aron voievod și alt hrisov de judecată și de împărțală ce au avut ei de la Ieremia Movila voievod, cum s-au judecat și au împărțit ei hotările sf(i)ntelor monastiri împreună cu monastirea Agapiia și le-au fost lor atunci hotarnici părintele Agafon ce au fost episcop Romanului, și părintele Teodosie, episcopul Rădăușului și Filoteiu, ce au fost episcop și Gheorghie părcălabul Neamțului și le-au ales și le-au hotărât, și le-au pus seamne.

Și hotarul sf(i)nteii monastiri Agapiia de către Secul până la Bistrița peste râu și peste Bistrița precum scrie lor în dreasele lor și în hrisovul ce au ei de la Ieremia voievod, iar hotarul sf(i)nteii monastiri Xeropotamul ce să chieamă Secul să înceapă din Capul Sihlei din sus din piază și din buor până în buor drept peste obârșia Izvorului Negru în buor, și de acolo drept peste coasta Moiușului și peste Piciorul Cănelui pe din jos de Capul Petrilor în deal la Drumul Comorii în picior și în buor, și de acolo drept la molidviș în buor, și de acolo iarăși din buor până în buor până în capul din jos a poianei lui Ureache în buor și iarăși peste Topolița pe din jos de poiana lui Ureache și peste Pârâul Neamțului în doi paltini în buor în moviliță și în piază și în poiană peste drum până în marginea dumbrăvii în moviliță în piază și buor și de acolo prin dumbravă din buor până în buor până în pisc în mesteacăn și în buor și în piază de din sus de izvor și în sfârșitul piscului în buor pe din susul Chiliei lui Prohor și drept în deal într-o alt buor și piază și de acolo peste Valea Carpănelui, până în runcul carpănelui în buor și în piază și de acolo drept peste coasta plaiului în sus întocmai cu hotarul monastirii Neamțului pe din sus de Poiana Popii unde au fost Chilia lui Spiridon.

Iară de acolo drept peste coastă pe deasupra poenii Târgului Neamțului și în susul Muncelului pe din jos de Chilia lui Chiriic și drept peste râul Neamțului până în piscul de jos a Cotnărelului în piază și în buor și pe culmea dealului până în buor și drept la deal într-o alt buor, iar de acolo în jos la vale pe supt pădure în apa Cotnărelului și Valea Cotnărelului până în apa Pipirigului. Iar de acolo peste Pipirig și pe supt Bran, prin Gura lui Mihaiu unde să adună Gura lui Mihaiu cu Pipirigul și în sus apa Mihaiului unde să împreună Mihaiul cu Mihăeșul și în sus Mihăeșul până deasupra Plaiului în trapeză și în buor, și la Vârful Argealii în buor, iar de acolo tot pe potică până în mijloc și până în Argioa din jos din buor, până unde să împreună Coroiul și cu Lărgușorul și în jos pe lângă apă unde să împreună Lărgușorul cu Largul și pre privodiște la Largul până în Izvorul Țiganului, iar din Izvorul Țiganului drept la deal pe costișa Largului și prin Muncelul din buor până în buor drept în jos în Molidvel până în marginea Bistriței și peste râul Bistriței apa în sus pe de cea parte a Bistriței până la hotarul călugărilor nemțeanilor până unde să împreună hotarul nemțeanilor și a rășcanilor și a altor monastiri cu hotările ungurești. Iară de acolo în jos până în Piatra Tolgii și în Pietrile Roșii, iar de acolo

Călugări de la Mănăstirea Secu care au deținut funcții înalte în ierarhia bisericească a Țării Moldovei sau erau încă în funcție au susținut prin diferite metode lăcașul de cult, fapt relatat detaliat și de scrierile lui Andronic Popovici, care menționează că: „Și încă și pentru aceasta iarăși ne mai dau știință, adecă cum că în vreamile acestea multe și mari ajutoriri avea această sf(î)ntă monastire de către d(u)hovniceștii fiii săi prea sf(i)ntiții ierarhi ai Moldaviei Varlaam fostul mitropolit și Ghedeon carele era mitropolit, și Savva episcopul Rădăuțului că la 26 de zile ale lunii lui aprilie în anul 7162 preasf(i)ntitul mitropolit chir Ghedeon au mijlocit către binecredinciosul domn Gheorghe Stefan voevod de au întărit prin un domnesc hrisov al său stăpânirea a acestei sf(i)nte monastiri Secului asupra morilor sale celor de pe Gârla Putnii. Iară la 5 zile ale lunii lui maiu întru același an 7163 preasf(i)ntitul proin mitropolit Varlaam prin o mărturie a sa în scris arată însuși cum că cu învoirea precuvioșiei sale părintelui Teodorit igumenului monastirii Secului și cu a părinților de aicea nevoitori Tofan starețul și ieromonahul Gheorghie, Chirila Silvestru, Iorest Atanasie, Lazar Serafim și cu a celor mai tineri – Paisie, și Ioann eclisiarhul și Paladie și Silion și cu tot soborul au luat un vad de moară pre carele îl avea monastirea Secului pe apa pârâului Putna și iau făcut el cu a sa chieltuială dooaă mori, însă cu această hotărâre ca să rămâe tot în folosul a acestei sf(i)nte monastiri Secului în veaci, morile acelea spre a sa veacinică pomenire”²¹.

De multe ori, către sfârșitul vieții, călugării sau alte fețe din ierarhia bisericească, precum a fost și cazul Mitropolitului Varlaam, au lăsat metohuriile sale, proprietățile și alt bunuri agonisite pe parcursul vieții. Despre Mitropolitul Varlaam se precizează că: „Istorisitoarele documeante ctitoricești ale moșiiilor a acestei sf(i)nte monastiri Secului între altele ne mai dau mari și prea încredințate dovezi încă și pentru aceasta, adecă, cum că prea sf(i)ntitul mitropolit Varlaam cunoscându-și cu duhul mai înaintea mutarea sa dintru această viață trecătoare către cea dea pururi veacinică și pregătindu-să spre acea întoarsă călătorie au chiebat pre d(u)hovnicesul părinte Dositeiu, igumenul sf(i)nte monastiri Neamțului și în ființa lui, la 18 zile ale lunii lui avgust 7165, acesta au scris trei dieți și le-au și iscălit, întru care între altele ziceri spuind cum că el din neamul lui au fost răzăș, zice așa că au dăruit prin aceste dieți acestei sf(i)nte monastiri Secului acestea: adecă, o prisacă

---

drept către Bistriță în Hurduga și în Capul din Jos al teiului și peste Bistriță până la Fruntea Bubei și în sus pe culmea Bubei până în marginea din jos a Rătundeii în buor, iară de acolo tot obcina pe plaiu până în sfârșitul măcieșului în buor, iară din sfârșitul măcieșului tot obcina din buor până în buor până în măcieșul cel mare în buor și în stână, iară de acolo tot obcina din buor până în buor până în Crainicul, iară din Crainicul tot obcina până la Tăciune, iară de acolo pe obcina Tăciunelui din buor până în buor până în Vârful Pitelor, iară de acolo obcina peste toate vârfulurile din buor până în buor până la acei mai sus scriși buori și din piază și din sihlă, acestea toate mai sus scrise hotară pe seamnele lor ca să fie sf(i)nte monastiri Xeropotam ce sp chieamă Secul și de la noi dreaptă ocină și danie sf(i)nte monastiri cei mai sus scrise și hrisov și întărire cu tot venitul neclătit nici odată în veaci.

Și alții să nu să amestece.

În Iași anul 7162 martie 22.

Noi Gheorghie Stefan voevod .

L(ocul) P(ecetii) D(omnești)

²¹ *Ibidem*, fila 70-71 v. Disputele pentru morile de pe râul Putna încep, conform documentelor cunoscute, în jurul datei de 30 august 1639, când Vasile Lupul l-a obligat pe înaltul ierarh în urma judecății făcute după mărturia Banului medelnicer și Dumitrașco stolnic ca Varlaam să mute un vad de moară de pe Gârla Putnei care îneca un vad a altor oameni (*DRH*, A, XXV, nr.203). La 5 mai 1655 este făcută tocmla ci au făcut mitropolitul Varlaam cu călugării de la M(ănăstir)(ea) Secul, pentru ca să să strâci o moară a m(ănăstir)(ii) și să facă două, și pe urmă să rămâ(i)e a M(ănăstirii) Secului. La 8 ianuarie 1658 este emis un ispisoc întăritor pentru două mori pe gârli de la Gheorghe Ghica voievod. La 16 aprilie același an este emis un zapis de la Andrii asupra tocmliei ci au avut mitropolitul Varlaam cu călugării de la m(ănăstir)(ea) Secul pentru niști mori la Putna. În cele din urmă la 19 decembrie este emisă cartea domnului Gheorghie Stefan v(oi)e v(o)d, prin carele întărești stăpânirea moril(o)r ce sint pe gârla Putnii făcute de mitropolitul Varlaam, călugăril(o)r de la M(ănăstir)(ea) Secului. (După Costin Clit, *Un opis al documentelor Mănăstirii Secu din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Buletinul informativ al simpozionului național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, III, Piatra Neamț, 2017, p. 251-260).

în Dealul lui Vodă, cu patru fălci de vie cu cramă și cu pivniță și o altă prisacă la moșia Giuleștii cu casă și cu zemnic, și încă și o altă prisacă lângă râul Bistrița carele prin ale lui sânguinți s-au înființat cu tot venitul. Și satul Brătulețul cu o moară și o altă moară în lunca satului Vânătorii și două mori pe apa Putna în satul Cofeștii și patru telegari negri și cu hamurile lor bune și niște căldări pentru făcut beare și rachiu, și tigăi, și tingiuri, și ligheanuri, și ibricuri, și altele vase de aramă și de plumb. Și ca cuprinzetoriu să zic în scurt pre toate pojijia din chiliile sale o au afierosit acestei sf(i)ntei monastiri Secului, spre a sa veacinică pomenire, hotărând prin diețile ceale pomenite mai sus așa: „cum că cine le răpi pre acestea de la această sf(ă)ntă monastire acela să fie procleat și neertat de D(o)mnul D(u)mnezeu și de prea curata de D(u)mnezeu născătoarea și de sf(ă)ntul Ioann Botezătorul”, precum și însuși precuvioșia sa părintele nostru Dositeiu igumenul sf(i)ntei monastiri Neamțului cel pomenit mai sus prin dooă mărturii scrise de înseși mâna sa adeverește pentru toate acestea cum că sânt cu adevărat hotărâri ale preasf(i)nțitului Varlaam carele preafericit ierarh în grab după scrierea acestora întru aceștia an s-au mutat la începătoriul ierarhilor H(risto)s D(umnezeu) și prea cinstitul lui trup dus fiind în soborniceasca biserică și cântându-i-să prohodul de cătră prea cinstiții și marii ierarhi ai Moldaviei, Ghedeon mitropolitul și Anastasie episcopul Hușului și de cătră precuviosul părintele nostru igumenul Paisie și de cătră toți ieromonahii și ierodiaconii și de cătră toți frații soborului s-au îngropat cu mare țeremonie și cu lacrimi d(u)hovnicești lângă soborniceasca biserică a acestei sf(i)nte monastiri Secului în partea despre amiază zi lângă strana dreaptă a cântăreților unde să veade pîiatra pre mormântul lui și încă și pre zidul bisericii deasupra mormântului lui este scris numele lui.

Istorisitoarele docomeante ctitoricești pre lângă toate acestea apoi ne mai înfățișază încă și aceste dovezi, adecă, cum că la 8 zile ale lunii lui iannuarie în anul 7166 prin mijlocirea precuviosului părintelui nostru igumenului Paisie și a atuturor fraților soborului binecredinciosul domn Gheorghie Ghica voeovod milostivindu-să arată prin un domnesc hrisev al său cum că au întărit pre această sf(ă)ntă monastire Secul ca în pace în veaci să stăpânească atât morile ceale din ținutul Putnii, făcute de preasf(i)nțitul mitropolit Varlaam în vadul Monastirii precum și pre toate celelalte avere ce sânt cuprinse în diețile numitului mitropolit”²².

Informația este confirmată și în unul din pomelnicele de la Mănăstirea Secu în care se consemna: „Arhiepiscop Varlaam Ot Secul, au dat o prisacă la Dealul lui Vodă, patru pogoane de vie cu cramă cu pivniță și alte cinci priseci tot deosebite și morile de la Putna, și alte acareturi precum arată în diată <7165>”²³.

În concluzie se poate constata faptul că Mitropolitul Varlaam și-a avut metania la schitul lui Zosima iar în momentul rectitoririi Mănăstirii Secu și-a legat viața pentru totdeauna cu aceasta. Acesta și-a făcut studiile la școala ce exista la Secu la sfârșitul secolului XVI la care era dascăl Dosoftei. Aici el s-a dezvoltat din punct de vedere spiritual și intelectual fapt care l-a ajutat să fie propulsat în scaunul mitropoliei Țării Moldovei în perioada domniei lui Vasile Lupu. Iar în perioada cât a fost mitropolit a contribuit la dezvoltarea Mănăstirii Secu pe plan religios și economic fapt ce i-a conferit o mare importanță în Țara Moldovei pe tot parcursul secolului XVII, deoarece pe toate scaunele epicopale și cel mitropolitan au fost mulți ierahi cu metania la această mănăstire.

²² *Ibidem*, fila 71 v.-72.

²³ Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletinul informativ al simpozionului național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, III, Piatra Neamț, 2017, p. 206.

UN IERARH MOLDOVEAN MAI PUȚIN CUNOSCUȚ DIN SECOLUL AL XVIII-LEA. GHEDEON - EPISCOPUL HUȘILOR ȘI AL ROMANULUI

Aurel Florin ȚUSCANU*

Preliminarii

De câte ori poposim la Mănăstirea Secu, înconjurând biserica, pășim prin istoria veche a locului, printre viețuitorii de odinioară și ctitorii ei, printre cei care stau tăcuți sub pietrele de mormânt și așteaptă să le fie descoperite tainele (**Fig. 1**).

Într-un studiu recent publicat de Comisia de Heraldica, Genealogie și Sigilografie din Iași, s-a folosit sintagma: „*Voci de dincolo. Pietrele de la Dragomirna*”¹. Credem că aceasta se potrivește întru totul și pentru mormintele de la Mănăstirea Secu, care ascund atâtea taine și peste care s-a așternut praful uitării. Am considerat că este potrivit să deschidem cât va fi cu putință, „*capacul*” ce acoperă osteneala de o viață, a unuia dintre fiii duhovnicești ai Mănăstirii Secu, care de mai bine de

Fig. 1. Biserica cu hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, Mănăstirea Secu. Vedere generală

două secole și jumătate își doarme somnul de veci în umbra altarului bisericii, pe latura de nord a locașului de cult: episcopul Ghedeon .

Ghedeon de la Secu a fost un ierarh despre care s-a scris prea puțin până acum în istoriografia noastră. Eforturile ce s-au făcut pentru descoperirea vieții lui au fost pasagere, tangențiale, de aceea el a ajuns cunoscut doar într-un index de date al secolului al XVIII-lea².

Am pornit inițial cu gândul de a face un medalion biografic, printr-o înșiruire a datelor cunoscute din diferite izvoare, dar cercetând mai bine epoca sa, faptele lui, legăturile și cerințele acelor vremuri, mi-am dat seama că este un personaj complex, iar cei cincisprezece ani de episcopat la Huși și Roman, sunt întrepătruși cu o sumedenie de oameni ai Bisericii, domni, ierarhi, dregători și tot atâtea evenimente și personaje din prima decadă a secolului al XVIII-lea.

* Arhiepiscopia Romanului și Bacăului.

¹ Ștefan S. Gorovei, *Voci de dincolo. Pietrele de la Dragomirna*, în *SMIM*, XXXIII, 2015, p.287-318.

² Câteva contribuții sumare privitoare la viața episcopului Ghedeon, la Pr. prof. dr. Mircea Pacurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, vol. II, p.356; Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, ediție îngrijită de prof.univ.dr. Tudor Ghideanu, Roman, Editura Mușatinia, 2008, p. 337; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor – Pagini de istorie*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 67; Idem, *Episcopia Romanului*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 220; Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, extras *BOR*, nr.3-4, 1975, p.16.

Deschidem în continuare doar primele pagini de biografie, pentru a înțelege cine a fost și ce a reprezentat pentru epoca sa episcopul Ghedeon, lăsând subiectul să fie aprofundat în viitoare cercetări.

Ghedeon de la mănăstirea Secu, în scaunele episcopale de la Huși și Roman.

La începutul anului 1734, scaunul episcopal de la Roman era vacant, în urma retragerii episcopului Atanasie al II-lea (acesta, la bătrânețe s-a retras la Putna, metania sa), iar în locul său, a fost ales episcopul **Ghedeon** al Hușilor³.

În pomelnicul Catastifului breslei meseriașilor din Roman se menționează un detaliu important, că Ghedeon era cu metania de la Mănăstirea Secu⁴.

Este al patrulea episcop de Roman, din ultima sută de ani, care s-a format la Mănăstirea Secu, fapt ce demonstrează că în acest lăcaș monahal dăinuia atât o ambianță duhovnicească, statornicită aici de Sfântul Ierarh Varlaam și de ucenicii săi, între care amintim pe Sfântul Ioan, episcopul Romanului (1674-1685), precum și o ambianță cărturărească, în care s-au format toți acești ierarhi⁵.

Cu zestrea dobândită în mănăstirea sa de metanie și cu experiența arhierască căpătată în Episcopia Hușilor, acolo unde slujise vreme de 6 ani (1728-1734), episcopul Ghedeon a trecut în scaunul vlădicesc de la Roman la începutul anului 1734⁶.

Spre deosebire de predecesorii săi ce au păstorit această străveche episcopie (opt la număr într-o perioadă de 50 de ani, din 1685-1734), Ghedeon a purtat cărja episcopală a acestei eparhii aproape un deceniu (1734 început -1743 a doua jumătate)⁷.

În calitate de episcop al Romanului, Ghedeon și-a îndreptat privirile cu precădere spre treburile gospodărești ale eparhiei. Numele său este pomenit în câteva acte de cancelarie domnească, prin care domnii Moldovei acordau diferite privilegii unor boieri, fii de boieri, boieri maziliți, dar și preoților și diaconilor Episcopiei Romanului, iar în unele dintre acestea, Ghedeon apare ca martor, alături de ceilalți ierarhi moldoveni.

Vom enumera în continuare aceste documente în ordine cronologică, pentru că ele fac referire la perioada episcopatului lui Ghedeon, ilustrând totodată activitatea rodnică a acestui ierarh.

La 8 iunie 1734 (7242), domnul Constantin Mavrocordat scrie episcopului Ghedeon al Romanului și biv vel comisului Aristarchi că a scutit și iertat de dajdia către vistierie pe toți boierii și pe fii de boieri, atât pe cei actuali, cât și pe foștii „*de la vel-logofăt până la treti-logofăt*”, îndemnând pe episcop, să adune toți boierii mazili și să le arate mila domnească făcută, citindu-le suretul (copia) după hrisovul domnesc, „*ca înștiințându-se ei să se bucure, binecuvântând pe Dumnezeu cel ce l-a năstăvit a săvârși această milă cu dumnealor*”⁸.

La 15 iulie 1734, Ghedeon episcopul Romanului a întărit „*așezământul*” breslei mișeilor din Roman. Cine erau acești „*mișei*”? Episcopul Melchisedec Ștefănescu amintește în lucrarea sa „*Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*” despre breasla mișeilor și despre existența unui „*Catastif*” care se găsea la Episcopia Romanului, în care se păstrau pomelnicele cu domnii și ierarhii care au miluit și protejat breasla, sau frăția aceasta, breaslă alcătuită din infirmi, săraci, „*oropsiți*” și

³ Mircea Pacurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Romane*, p. 356.

⁴ Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Romanului*, p. 337.

⁵ Pr. Scarlat Porcescu, Episcopia Romanului, p.183-186 (Mitrofan al II-lea, episcop al Romanului în perioada 1607-1612 și 1634-1639); p.189-190 (Sava I, episcop al Romanului în perioada 1658-1660); p. 209-210 (Ioan, episcop al Romanului în perioada 1674-1685); p. 210 (Misail, episcop al Romanului în perioada 1689-1701), toți acești ierarhi fiind înmormântați lângă biserica Mănăstirii Secu.

⁶ Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor...*, p.67.

⁷ Idem, *Episcopia Romanului...*, p.220.

⁸ Melchisedec Ștefănescu, *op. cit.*, p.337-338.

„calici” din târgul Romanului, ce aveau ca ocrotitoare pe Sfânta Parascheva, protectoarea (hramul) catedralei episcopale⁹.

Printre cei care au întărit acest „așezământ” al breslei mișeilor se numără: patriarhul Ierusalimului Hrisant, cel care a vizitat Episcopia Romanului în drumul său spre Moscova, iar la 15 ianuarie 1715 a adăugat o notă în *Catastif*; dar și patriarhul Samuil al Alexandriei, care la 8 iunie 1721 se afla la Roman și a consemnat binecuvântarea sa în *Catastif*¹⁰.

La 29 august 1734, domnul Constantin Mavrocordat a dat o carte de scutire pentru preoții, poslușnicii și slugile Episcopiei Romanului, prin care îi apăra „de olăcari și de târgoveți, ca să nu le ia cari și căruțe la podvezi”¹¹.

La 25 ianuarie 1735, urmare a jalbei lui Toader, starostele breslei cioclilor din Roman, prin care acesta menționa faptul că s-a stricat această breaslă și nu mai are cu cine „astupa oasele morților”, domnul Constantin Mavrocordat a emis o carte domnească, prin care împuternicește pe acest staroste a-și aduna numărul de 30 de ciocli dintre holteii „căpetăieni” și întărește unele scutiri acestei bresle, așa cum avuseseră ei în timpurile vechi.

Astfel, îi scutește de „civerturi” și de toate dările și „angăriile” și de „zloți, și de galbeni, de podvezi, de cai de olac, de braniște, de fân, (...) de lucru de coasă și de tot lucrul domnesc, numai atâta vor da și ei: la vremea hârtiilor, hârtie de om câte un galben”¹².

Totodată, domnul autoriza pe staroste a-și numi un vătaf ajutor, care de asemenea va fi scutit ca și cioclii. În fine, acesta roagă și pe alți domni, care vor urma, de a conserva și a întări această binefacere; iar asupra celor ce ar strica această „așezare”, invocă blestemul din „Testamentul” făcut acestei bresle, de către patriarhii amintiți anterior, împreună cu ierarhii Moldovei din acea vreme¹³.

La 6 martie 1735, episcopul Romanului Ghedeon și ceilalți ierarhi ai țării (Varlaam al Rădăuților și Theofil al Hușilor), subscriu actul prin care Grigoraș beizadea închină Mitropoliei Moldovei Mănăstirea Mavromolul din Galați¹⁴.

La 3 august 1735, Ghedeon subscrive ca martor într-un act de vânzare-cumpărare. Mitropolitul Moldovei Antonie cumpără de la preotul Ioan și rudele acestuia două răzășii, Liveni și Hotcăuți, din ținutul Dorohoiului¹⁵.

La 17 octombrie 1738, doi răzeși din satul Giurgeni, ținutul Romanului, Ioniță și Ioan Stahie, au „hărăzit” episcopului Ghedeon al Romanului, răzășiile lor „ca să aibă Sfinția Sa a-și face schitcel în moșia aceasta”¹⁶. Episcopul Ghedeon ducând la îndeplinire dorința celor doi donatori, a construit pe moșia primită în satul Giurgeni un mic schit, căruia i-a încredințat același hram ca și cel al Mănăstirii Secu: „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul”, destinându-l a fi „metoc” al Episcopiei Romanului, destinație ce a rămas valabilă până în zilele noastre¹⁷.

Ca expresie a recunoștinței sale față de Mănăstirea Secu, în care îmbrăcase haina monahală și unde primise învățătura duhovnicească, Ghedeon a ctitorit Schitul Sihăstria Secului, situat în vecinătatea mănăstirii. Lucrările de construcție au început pe când acesta era episcop la Huși, apoi le-a continuat și finalizat de la episcopia Romanului¹⁸.

⁹ *Ibidem*, p.338.

¹⁰ Pr.Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, p.100-101.

¹¹ Melchisedec Ștefănescu, *op.cit.*, p.338.

¹² *Ibidem*, p. 337-338.

¹³ *Ibidem*, p.337

¹⁴ *Ibidem*, p.338

¹⁵ *Ibidem*, p.339

¹⁶ Pr. prof.dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p.356; Melchisedec Ștefănescu, *Chronica Romanului...*, p. 339; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, p. 220-221.

¹⁷ Melchisedec Ștefănescu, *op. cit.*, p. 339; Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p.220-221.

¹⁸ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974, p. 753, vezi și nota 41; Constantin

Într-o „carte” domnească din 28 septembrie 1741, emisă de domnul Grigorie al II-lea Ghica, se menționează că: „*Sihăstria este făcută de Ghedeon Episcopul Romanului, la poiana lui Atanasie, unde sunt câțiva călugări*”¹⁹. Pomelnicul ctitorilor mănăstirii Secu cuprinde următoarea mențiune, făcută în dreptul numelui episcopului Ghedeon: „*Acesta este cel mai întâi ctitor al Sfintei Sihăstriei a Monăstirii Secului*”²⁰.

Strădaniile sale ctitoricești dovedesc, așa cum apreciau istoricii Mircea Păcurariu, Scarlat Porcescu, Alexandru Gonța, Ilie Gheorghiță, ș.a. că episcopul Ghedeon era un „*călugăr cu viață îmbunătățită*”, un ierarh cultivat, un slujitor cu vocație de ctitor, care nu a uitat datoria față de mănăstirea de metanie, ctitorind și el un schit, asemeni lui Pahomie episcopul Romanului (1707-1714), ctitorul Schitului Pocrov de lângă Mănăstirea Neamț²¹.

Apreciind activitatea chiriahală a episcopului Ghedeon, domnul Grigore al II-lea Ghica, de comun acord cu mitropolitul Moldovei, Antonie, a conferit acestuia, dreptul de a purta la sfintele slujbe, atât în eparhia sa, cât și în capitală, „*pateriță*” (cârmă episcopală) *ferecată cu argint*, pe care însuși domnul personal i-a înmănat-o, împreună cu un document însoțitor, la Hârlău, acolo unde acesta se afla temporar și unde episcopul Ghedeon a fost chemat special pentru a se întâlni în luna noiembrie 1739²².

Din cartea domnească dată episcopiei cu acest prilej, rezultă faptul că până la acea dată, episcopii de Roman, numai în eparhia lor aveau dreptul de a purta pateriță cu argint, iar când se aflau în capitală, atât ei, cât și ceilalți ierarhi moldoveni (de la Rădăuți și Huși), purtau paterițe negre, fără a fi împodobite cu argint, rezervându-se această cinste doar mitropolitului țării. De asemenea, vedem că ceilalți episcopi, nici în eparhiile lor nu aveau dreptul să poarte paterițe argintate²³.

Reproducem în continuare, întregul text al acestei cărții domnești, emis în luna noiembrie 1739:

„*Noi Grigorie Ghica Voevoda Bojiu milostivu gospodar zemli Moldavskoi. Iubit-am pururea a cerceta pentru toate dregătoriile acestei țări, precum bisericești așa și politicești, și cele ce am cunoscut că se cade a se mai împodobi, n-am lăsat a fi lipsiți de cinstea lor. Precum și Episcopia Romanului, fiind mai veche și mai cinstită decât alte Episcopii ale acestei țări, al doilea scaun, după Mitropolitul țării, și având Episcopul obicei la Episcopia sa, a sluji sfânta liturghie cu mitra episcopescă, și a purta în eparhia sa, paterniță cu argint, care la scaunul Domniei în Iași, n-am avut obicei a purta acea paterniță, ci asemenea cu alți Episcopi, paterniță neagră, iar acum la veat 7247 Noiembrie în (...) întâmplându-se a ne afla noi la Hârlău, au venit la împreunarea cinstit părintele și rugătoriul nostru sfinția sa Kyr Ghedeon Episcopul Romanului, cu acea paterniță ce o poartă de obicei la eparhia sa, și după starea acelui scaun cunoscut-am Domnia mea că se cuvine, și am mai adaos podoaba cinstitei acestei Episcopii dându-i însumi, cu mâna Domniei mele paternița cu cornurile și legăturile ferecate cu argint. Cu blagoslovenia sfinției sale prea cinstitului Mitropolitul țării noastre a Moldovei Kyr Antonie, cu care de acum înainte, Episcopii de Roman să fie volnici, și am dat acest al nostru domnesc testament să fie stătătoriu în veci la sfânta Episcopie, aceasta scriem; și s-au scris testamentul acesta aici în ținutul Hârlăului de Dimitrie Sturza logofăt la veat 7247: Noiembrie, (subscris) Grigore Ghica Voevod*”²⁴.

Bobulescu, *Sihăstria Secului și Sihla din județul Neamț*, în „Anuarul Liceului Petru Rareș - Piatra Neamț”, 1936-1940, p.108-120.

¹⁹ Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 220-221.

²⁰ *Ibidem*, p. 221, vezi nota 53; a se vedea și Costin Clit, *Pomelnicul Mănăstirii Secu*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, III, 2017, p. 207 (În realitate este însemnat: „*Episcopul Ghedeon ot Secul. Acesta au făcut Sihăstria Secului*”).

²¹ Alexandru Gonța, *Un așezământ de cultura de la Alexandru Lapușneanu pe Valea Secului, înainte de ctitoria lui Nestor Ureche: Schitul lui Zosin*, în *MMS*, nr. 9-12, 1962, p. 694-712.

²² Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 221, Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 356.

²³ Melchisedec Ștefănescu, *op. cit.*, p. 339.

²⁴ *Ibidem*, p.339-340.

Un important hrisov emis de domnul Moldovei Constantin Mavrocordat în anul 1742, la întocmirea și redactarea căruia va fi contribuit probabil și episcopul Ghedeon al Romanului, cuprinde referiri legate de îndatoririle pe care le au clericii, precum și candidații la preoție²⁵.

Făcând un rezumat al acestui document, deosebit de prețios pentru noi, apreciem următoarele: domnul Constantin Mavrocordat a scutit prin hrisov domnesc, tot clerul Moldovei de dările către stat, chemându-i pe toți slujitorii Bisericii să-și împlinească cu sfințenie misiunea.

Egumenilor, li se impune datoria de a se îngriji de buna administrare gospodărească a mănăstirilor. Primirea unei persoane în călugărie urma să se facă prin cerere către mitropolit, care la rândul său va înștiința Domnia, iar aceasta va scoate de la bir (taxe) persoana care solicita intrarea în viața monahală, apoi se autorizează tunderea în monahism a candidatului în mănăstirea respectivă.

Preoții de mir urmau să se prezinte la episcopul lor, iar timp de 40 de zile să facă practică la serviciile religioase, sau după caz, mai mult sau mai puțin de atât, după care vor fi examinați. Cei găsiți vrednici, să aibă apreciere de preoți demni, iar cei neglijenți să se canonisească²⁶.

Candidații la preoție, mai întâi să se examineze dacă au pregătirea necesară, apoi să parcurgă treptat toate treptele: *citeț, ipodiacon, diacon*; iar de *preoție* să se învrednicească numai cei care au râvnă, cei demni de această chemare. Hrisovul domnesc a fost tipărit și difuzat în întreaga țară. În Arhiva Arhiepiscopiei Romanului se păstrează un astfel de exemplar, pe care îl reproducem în continuare, după textul publicat de episcopul Melchisedec²⁷: „*Ion Constantin Nicolae Voevod, din mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovei. Înștiințare dăm tuturor cui se cade a ști, de vreme ce cele sufletești, sunt mai de folos, acele după dreptate este ca de mai mult a se cinsti. Sfintele Mănăstiri și biserici fiind Dumnezeiești locașuri, ceata preoțească din Dumnezeiască rânduială, celor sfinte sunt slujitori, care învață pe oameni tainele credinței, și pentru mântuirea lor sunt rugători și mijlocitori la țara pravoslavnică, sub oblăduirea a domni creștini, prin puterea domnilor, a se păzi cu a lor căzută cinste, nu este peste putință, ca fiind apărați de lumeștile supărări, să aibă purtare de grijă, numai de orânduiala slujbei lor, și folosul sufletelor omenești și unele ca aceste sufletești lucruri, atâta sfintelor Mănăstiri, cât și oamenii bisericești nu numai preoți, ce încă și sfinții Arhierei cu dăjdi fiind supărați, (dacă am văzut Domnia mea ne-am părut un lucru prea necuviincios, și mai vârtos nedrept că se dă o pricină de zăticnire slujbei Dumnezeiești, care este păgubitoare, de sufletescul folos al obștei).*

Și aceasta cu dreptate aflând și răposatul fericitul întru pomenire, părintele nostru Nicolae Alexandru Voevod, dajdea Arhiereilor și a tuturor preoților, cu Hrisov i-au fost iertat, precum și Domnia mea la întâia Domnie, asemenea i-am fost miluit și eu Hrisov le-am întărit, de supărarea dăjdiei a fi mântuiți, și acum dară, din mila lui Dumnezeu fiind noi rânduieți și cu a doua Domnie la oblăduirea scaunului Țării Moldovei, și aflând sfintele Mănăstiri, cum și ceata bisericească întru aceeași supărare.

Întâi, aceasta am cercetat și ca un lucru cel mai de folos și plăcut lui Dumnezeu, după evlavia ce am avut, am socotit împreună cu sfinția sa părintele mitropolitului țării prea cinstit și duhovnicesc părinte și cu domnia lor mari boierii noștri, și găsind cu cale, am hotărât și cu hrisov am ridicat dăjdiile, atât a sfintelor Mănăstiri cât și sfinții Arhierei, și toți preoții și diaconii, ca să petreacă necumpărați, ci dar de acum înainte ceata bisericească având numai de grija sfintelor biserici, să aibă a urma porunca sfintei pravile, și curați și fără prihană să petreacă, și cu tot felul de învățături împodobiți, luminând vrednicia lor precum se cade, pentru că curați se cade a fi cei ce se apropie de cele prea curate, egumenii Mănăstirilor să poarte de grijă de economia lor, de sporul Mănăstirilor, de podoaba bisericii, călugări cine vor fi, afară de Mănăstire să nu șadă, a se călugări cineva, iar

²⁵ Ibidem, p. 340-342.

²⁶ Ibidem, p. 340.

²⁷ Ibidem, p. 341.

fără de știrea sfinției sale părintelui Mitropolit, să nu fie volnic, ci unul ca acela să vie la Sfinția sa părintele Mitropolitul, și sfinția sa ne va face știre nouă, ca să poruncim întâi să se scoată de la bir și apoi să se călugărească. Preoții să aibă datoria de a merge la Sfinția sa părintele Mitropolit, ca și ceilalți dintre alte eparhii, la sfințiile lor episcopii, ca să le dea sorocul până în 40 de zile, sau cum vor socoti fiecăruia după putința lui, să învețe înțelesul tainei bisericești, care înțeles se cade a-l ști tot cinul preoțesc.

Și cei ce vor vrea să se preoțească, iarăși întâi să meargă la Sfinția sa părintele Mitropolitul și la Sfinții Arhieri, să se ispitească și întâi să se facă țârcovinci și ipoddiacon, și diacon, apoi având râvnă de preoție, să se facă și preot. Și care se vor sili cu învățătura, făcându-se preoți iscusiți și cu totul vrednici, unii ca aceia vor avea și mai multă milă, iar cei care nu vor urma poruncii sfintei pravili, sau sfinților Arhieri, și nu vor învăța înțelesul până la sorocul ce li se dă, se vor pedepsi cu biserica. Aceasta facem știre. Leat 7259²⁸.

La 2 februarie 1742 episcopul Ghedeon „se plânge”, domnului Constantin Mavrocordat, de faptul că unii preoți de pe teritoriul episcopiei, precum cei de la Averești și de la Muncel, ținutul Romanului, au nemulțumiri cu răzeșii de la unele proprietăți bisericești. Domnul rânduiește pe medelnicerul Toader Cantacuzino și pe biv vel clucerul Mihalache Sturza ca să hotărască acele părți și „hotărâtura să o treacă la protocol, după ce va da episcopului mărturie”²⁹.

La 20 aprilie 1743, episcopul Ghedeon al Romanului, împreună cu mitropolitul Nichifor, cu episcopii Varlaam al Rădăuților și Theofil al Hușilor, participă la Divanul convocat de către Domnul Moldovei, cu ocazia vizitei patriarhului Ierusalimului Partenie, prilej cu care s-a făcut un nou „așezământ” pentru mănăstirile închinat Sfântului Mormânt³⁰. Acesta este ultimul document în care apare consemnat numele lui Ghedeon, fapt ce a condus la ipoteza că în acest an și-a încheiat activitatea pastorală la Roman, fără a se cunoaște în ce împrejurări.

Fig. 2. Biserica cu hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul”, Mănăstirea Secu. Vedere pe latura de nord, unde se află mormântul episcopului Ghedeon

S-a formulat ipoteza că ar fi trecut la cele veșnice în timp ce se afla în scaunul episcopal de la Roman, fiind înmormântat la Mănăstirea Secu, pe latura de nord a bisericii, alături de alți ierarhi cu metania de aici (**Fig. 2**)³¹. Piatra sa funerară a fost deteriorată de intemperiiile vremii, iar pe zidul bisericii a fost consemnat numele său („Arhiepiscopul Ghedeon”), cu caractere chilice, amintind trecătorilor despre locul său de veșnică odihnă.

²⁸ *Ibidem*, p.341-342

²⁹ *Ibidem*, p.342

³⁰ *Ibidem*, p.342; vezi și Theodor Codreanu, *Uricariul*, tom. I, Tipografia Buciumului Român, ediția a II-a, Iasi, 1871, p.65-66.

³¹ Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, p. 222.

În loc de concluzii

În colecția de artă bisericească a Centrului Eparhial de la Roman, se păstrează o *pateriță* (cârja arhierească) ce a aparținut episcopului Ghedeon cu următoarea inscripție: „*Aceasta pateriță au făcut-o smeritul Ghedeon episcopul Romanului în zilele Măriei sale prea Înălțatului Domn Grigore Ghica voievod purtînd cîrma păstoriei sfinția sa chir Nichifor mitropolit, anul 1740, luna iunie*” (Fig. 3).

Este chiar „distincția” despre care s-a făcut vorbire anterior, paterița primită de Ghedeon, împreună cu documentul din luna noiembrie 1739, atunci când domnul Moldovei și mitropolitul, i-au conferit acestuia dreptul de a purta pateriță ferecată în argint și în eparhia sa și în capitala țării. Această demnitate, primită pentru prima dată în istoria Episcopiei Romanului de către episcopul Ghedeon, este o recunoaștere și o răsplată a meritelor și ostinelilor sale, confirmând astfel respectul de care se bucura în epoca sa, înțâistătorul Episcopiei Romanului.

Readucerea episcopului Ghedeon „în lumina făcliilor de pomenire” este un act de prețuire și recunoștință a posterității, de cultivare a demnității noastre de fii și slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, pe care el a slujit-o cu atâta dăruire în prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Fig. 4. Pateriță (cârjă arhierescă) din colecția eparhială de la Roman, ce a aparținut episcopului Ghedeon

UNELE CONSIDERAȚII PRIVITOARE LA VIAȚA LUI PAISIE VELICIKOVSKI DE PÂNĂ LA SĂLĂȘLUIREA SA LA MUNTELE ATHOS ÎN LUMINA LUCRĂRII LUI ANDRONIC POPOVICI

Igor BERCU*

Arhimandritul și starețul Paisie Velicikovski a fost o personalitate duhovnicească remarcabilă a Bisericii Ortodoxe Române. Inițiator al revigorării monahismului ortodox, numele său va da denumirea unei noi epoci și mișcări cultural-spirituale.

Subiectul vieții și activității preacuviosului Paisie Velicikovski, pe parcursul deceniilor a fost obiectivul studiilor mai multor cercetători: Ștefan Berechet¹, Pr. Serghie Cetverikov², Paul Mihail³, Dan Zamfirescu⁴, Virgil Căndea⁵, Arhimandritul Ioanichie Bălan⁶ ș.a. O contribuție deosebită în acest sens l-a adus distinsa cercetătoare Valentina Pelin prin valorosul său studiu monografic⁷.

În prezenta cercetare ne-am propus drept scop, ca în baza lucrării lui Andronic Popovici, *Istoria sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, să completăm biografia vieții lui Paisie Velicikovski de până la plecarea sa la Muntele Athos.

Conform relatărilor arhimandritului Andronic Popovici, după douăzeci de ani de când arhimandritului și starețul Paisie Velicikovski trecuse în lumea celor dreپți, shimonahului Mitrofan⁸ i-a revenit drept ascultare sarcina de-a scrie o lucrare despre viața și activitatea părintelui său spiritual. În rezultatul efortului depus, a văzut lumina tiparului prima lucrare biografică despre arhimandritul și starețul Paisie Velicikovski, scrisă în limba rusă, însă nu a ajuns la perfecțiunea dorită, din cauza decesului părintelui Mitrofan.

Pentru a duce la bun sfârșit efortul depus de shimonahul Mitrofan, shimonahul Isaac dascălul a redactat și completat lucrarea predecesorului său în „*limba moldovenească, însă, cu oareșice deosebire de a părintelui Mitrofan, afară de mari lucruri*”⁹.

---

* Facultatea de Istorie și Filozofie din cadrul Universității de Stat din Moldova, Chișinău. Articol realizat în cadrul proiectului *Valorizarea patrimoniului național documentar al Republicii Moldova (surse istorico-religioase)*, Nr. 15.817.06.22F.

¹ Ștefan Berechet, *Autobiografia starețului Paisie Velicikovski*, Iași, 1918.

² Pr. Serghie Cetverikov, *Paisie, starețul mănăstirii Neamțului din Moldova*, traducere din rusește de Episcopul Nicodim, Mănăstirea Neamț, 1933.

³ Paul Mihail, *Starețul Paisie de la Neamț înnoitorul monahismului*, în *MMS*, XXXVIII, 1962, nr. 5-6.

⁴ Dan Zamfirescu, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualității europene*, București, Editura Roza Vânturilor, 1996.

⁵ Virgil Căndea, *Locul spiritualității românești în reînnoirea isihastă*, în *Românii în reînnoirea isihastă. Studii închinare Cuviosului Paisie de la Neamț la bicentenarul săvârșirii sale 15 noiembrie 1994* publicate cu binecuvântarea IPS Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, sub îngrijirea lui Virgil Căndea, Iași, Editura, Trinitas, 1997.

⁶ Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Patericul românesc*, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2005.

⁷ Valentina Pelin, *Paisianismul. În contextul cultural și spiritual și spiritual sud-est și est european (sec. XVIII-XIX)*, Chișinău, Editura Pontos, 2014.

⁸ Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, vol. II, Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fond 2119, inventar III, dosar 64, fila 1^a v.; Recent au fost publicate două volume prin care este valorificată o parte a manuscrisului: *Istoria sfintelor mănăstiri Neamțu și Secu a arhimandritului Andronic Popovici*, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2015, vol. I, 248 p.; vol II, 2017, 192 p.; În continuare oferim informații din manuscris.

⁹ Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, f. 1^a v.

După cum remarcă părintele Andronic Popovici, varianta shimonahului Isaac dascălul nu a fost pe placul călugărilor nemțeni, care „s-au mâhnit pentru atâta prelungire a ei: și au rugat pe un bărbat învățat ierodiacon; anume Grigorie: (a)¹⁰ ca să facă mai în scurt viața cea scrisă de părintele Isaac”¹¹. Versiunea ierodiaconului Grigorie, tipărită la Mănăstirea Neamț în anul 1817¹² într-o variantă prescurtată, prezenta povestiri din viața starețului Paisie Velicovski și nu biografia în întregime, după cum a fost concepută inițial de shimonahul Mitrofan.

Acest fapt a servit drept cauză în decizia viețuitorilor de la Mănăstirea Neamț ca „scrierea vieții în limbi moldovenești și russești trebuie să știe aceeași glăsuire și nu cu osebite”¹³. Drept urmare „părinții cei mai cu osârdie cercetând scrierea istoricilor, sobornicește au găsit de cuviință ca de al doilea să se scrie și în limba moldovenească și în cea rusească viața prea fericitului stareț fără osebite. Și așa, cu ajutoriul Milostivului D(u)mnezeu și cu rugăciunile fericitului întru pomenire părintelui nostru starețului Paisie, viața aceasta s-au îndeplinit de către prea cuviosul shimonah Platon, ce au fost scriitorii starețului mulți ani și au luat sfârșit. Tălmăcindu-se și în limba moldovenească de către ieromonahul Chiriac d(u)hovnicul. Și din porunca înalt prea o sfințitului Mitropolit Veniamin s-au și dat în tipărire într-o amândouă limbile în anul 1836 în tipografia Sf(i)nteii Monastiri Neamțului, și după aceasta și în anul 1847 iarăși s-au tipărit în limba rusească la Moscova în tipografia universitetului, însă cu ceva adăugiri prin sârguința a unor ucenici ai prea fericitului stareț: carii eșind din monastirea Neamțului s-au nevoit în Optinoi Pustîni, în Rossia”¹⁴.

Inspirat de lucrările predecesorii săi, care au scris despre viața și activitatea duhovnicească a arhimandritului Paisie Velicovski, dar și de exemplul vieții lumești a preacuviosului stareț, părintele Andronic Popovici, în anul 1857: „cu blagoslovenia prea cuviosului stareț Gherasim din porunca înalt prea o sf(i)ntitului mitropolit Sofronie”¹⁵ a început să adune și să aștearnă pe hârtie istorii din viața Ieroshimonahului Paisie.

Înainte de-a trece la descrierea vieții și activității starețului Paisie Velicovski se atenționează, că autorul s-a inspirat din „unele adică dintru însăși ale sale scrisori iară altele de la cei cu dânsul dintru început petrecători și împreună nevoitori, și altele dintru însăși acelea pre care cu urechile mele de la dânsul le-am auzit și cu dânsul gură cu gură le-am vorbit și mi le-au povestit”¹⁶ să vor culege”¹⁷.

Vocația este confirmată de virtuțile și calitățile spirituale a preacuviosului Paisie Velicovski: „Că iconomiile lui și cele de pre din afară și cele pentru acest lucru era întocma, cu ale sf(i)ntilor povățuitori carii oarecând au povățuit noroade, cu ale lui Moisi zic, cu ale lui David, și cu ale celor după D(o)mnul nostru Ii(su)s H(risto)s, carii după vremei au fost povățuitori de turmele lui H(risto)s. Socoteala lui care este sarea celorlalte fapte bune era prea lămurită, prea dreaptă și prea luminată, milostivirea și cea sufletească și cea trupească neasemănată. Blândețea ca a lui David, dragostea cea către D(u)mnezeu și cea către aproapele ca a lui Pavel. Smerenia, credința și toate faptele bune deplin era întru dânsul sălășluite ca în sf(i)ntii apostoli. Întreaga înțelepciune și curățenia minții cea născătoare de vederea lui D(u)mnezeu, ca a lui Iosif, de unde și cu darul cuvântării de D(u)mnezeu de

¹⁰ Carele viețuia atunci în Monastirea Neamțului: iară mai pre urmă s-au pus Mitropolit Valahiei (notă din manuscris).

¹¹ Andronic Popovici, *op. cit.*, fila 1^a v.

¹² *Ibidem*, f. 2.

¹³ *Ibidem*, f. 2.

¹⁴ *Ibidem*, f. 2-2 v.

¹⁵ *Ibidem*, f. 2 v.

¹⁶ Zice: preacuviosul schimonah Isaac dascălul.

¹⁷ Andronic Popovici, *op. cit.*, f. 4 v.

la D(u)mnezeu s-au dăruit, și ca în scurt să grăiesc pre toată fapta bună cea lucrătoare și cea privitoare o au câștigat în suflat în sufler”¹⁸.

Faptul că părintele Andronic Popovici a petrecut circa treizeci de ani alături de shimonahul Mitrofan¹⁹ i-a permis să se inspire dintr-o sursă primară în procesul elaborării scrierii despre viața și activitatea arhimandritului Paisie Velicikovski. Relatările shimonahului Mitrofan sunt întregite de consemnările altor părinți precucernici sau scrierile întocmite personal de cuviosul stareț.

Arhimandritul Paisie Velicikovski „s-au născut într-o preaslăvita cetate Poltava care este în Rossiea mică, în anul de la întruparea Cuvântului lui D(u)mnezeu 1722 la 21 de zile ale lunii lui dechemvrie, din părinți binecinstitori”²⁰, al protoiereului Poltavei Ioan Velicikovski și soției sale Irina. Numele de botez pe care l-a primit precucerviosul Paisie a fost Petru. La vârsta de patru ani rămâne orfan, deoarece protoiereul Ioan Velicikovski trecuse în lumea celor drepiți, circumstanță prezentată în felul următor: „Iar pruncu au rămas cu maica sa și cu cel mai mare unul născut al lui frate Ioann, carele după tatăl său au fost și îndreptătoriu soborniceștii Biserici a Adormirii Prea Sf(i)nteii Stăpânei noastre Născătoareii de D(u)mnezeu și Pururi Fecioarei Mariei a Poltaviei într-o care și tatăl lui, și moși, și strămoși au preoțit. După aceea l-au dat pre el maica sa într-o învățătura cărții, și D(o)mnul ajutându-i în puțină vreme au învățat Bucvariul, Ceasoslovul și Psaltirea, iară de la cel mai mare al său frate și a scrie s-au învățat și s-au deprins a ceti și a scrie bine. Și îndată au început cu ajutoriul lui D(u)mnezeu prea cu lesnire a ceti cărțile și din parte a înțelege. Și cetea foarte cu luare aminte cărțile d(u)mnezeeshii scripturi a cei vechi, iar mai vârtos al Noului Testament, Viețile Sf(i)ntilor, pre Sf(i)ntul Efrem Sirul cu Sf(i)ntul Doroteiu, a Sf(i)ntului Ioann Gură de Aur, Mărgăritarul și altele. Și din cetirea acestora, iar mai ales din Viețile prea cuvioșilor părinți cei ce în chipul monahicesc au strălucit au început și în sufletul lui a să naște râvnă spre părăsirea lumii și spre priimirea sf(i)ntului monahicescului și înțerescului chipu. Deci, să închidea și le cetea pre dănsule cu nesațiu, iară tăcerea într-o atâta o iubia într-o cât și însăși maica lui foarte rar cândva auzia vorba lui, că era blând și foarte rușinos și neândrăzneț, nu numai cătră streini, ci și cătră ai săi”²¹.

Din frageda copilărie, fiul lui Ioan și Irina, a manifestat o puternică atracție față de carte, în special față de Sfintele Scripturi. În această râvnă a sa de a se apropia de cel Autotputernic este ajutat de mama sa și fratele mai mare. Se caracterizează ca fiind o fire blândă, rușinoasă și tenace. Aceste calități vor juca un rol important în destinul viitorului reprezentant de vază al bisericii ortodoxe din spațiul nord-dunărean.

La vârsta de treisprezece ani, tânărul Petru, și mama lui au fost nevoiți să trecă printr-un nou mare necaz care s-a abătut asupra familiei Velicikovski. Preoțind doar cinci ani, moare fratele său Ioan. În aceste circumstanțe: „au urmat nevoe maicii lui ca luându-l, pre dănsul cu sine a merge cătră prea sf(i)ntul arhiepiscop și mitropolit al Kievului, Kir Rafail, cu scrisoare rugătoare din partea polcovnicului Poltaviei, fiindu-i tată din botez, și cu a tuturor bo(i)arilor și cinstiților cetățeni ca prin a sa scrisoare ai întări părinte(a)sca moștenire cea zisă mai înainte a soborniceștii biserici, căruia înaintea sf(i)nteii lui fețe când oareșicare stihuri alcătuite de un bărbat învățat cu bună cucernicie și cu cea cuviincioasă chibzuire grăindu-le s-au bucurat prea sfințitul și blagoslovindu-l pre el aceste cuvinte i-au zis: „să fii tu moștenitoriu”. Și dându-i scrisoarea ce de moștenire maicii sale i-au poruncit ca să-l dea la școalele Kievului, și i-au slobozit cu blagoslovenie. Deci, întorcându-să ea îndată l-au trimis pre el la Kiev spre învățătură, într-o care numai patru ani s-au învățat învățătura gramaticii, pentru că el arzând cu osârdia să îndeletnicea mai mult într-o cetirea sf(i)ntelor cărți,

¹⁸ Ibidem, f. 5-5v.

¹⁹ Ibidem, f. 7.

²⁰ Ibidem, f. 8.

²¹ Ibidem, f. 8v.- 9.

dintru care mult mai vârtos să întărea cu neschimbare în scoposul său în cel pentru călugărie. Și mergea adeseori la o monastire care să numește Bratska, unde aflând pre un ieromonah anume Pahomie carele era un cuvios și iscusit întru viața călugărească de la dânsul foarte mult s-au deprins spre viața călugărească²².

Astfel, el devine singurul moștenitor și protopop al Bisericii „Adormirea Măicii Domnului” pe care o păstoreau din generație în generație pe linia masculină reprezentanții familiei Velicikovski. Între anii 1735-1739 a urmat, timp de patru ani, cursuri de gramatică în Kiev. Deseori vizita Mănăstirea Bratska din Kiev, unde a făcut cunoștință cu ieromonahul Pahomie, pe care l-a ales drept părinte duhovnicesc. Pietatea și modul de viață călugărească a celui din urmă probabil au influențat decisiv viitorul lui Petru Velicikovski iar vizita Schitului Kitai al Lavrei Pecerska l-au întărit definitiv în intenția de alegere a vieții monahale.

Tentativa de-a deveni călugăr în schitului Kitai a eșuat, deoarece egumenul din acest așezământ monahal era foarte rezervat în cea ce viza decizia lui Petru. Drept argument, el s-a adresat către tânăr cu următoarele cuvinte: „O, fiiule iubite! Eu a-și fi bucuros, să te priimesc întru acest sf(i)nt lăcașu duple pofta și rugăminte ta, întru sf(i)nta ascultare, însă după ce mi-ai vestit neamul și patria nu îndrăznesc să te priimesc căci ești de aproape și mă tem să nu urmeze obștiei aceștia și încă și nooaă și ție vre o turburare. Pentru că maica ta deca să va înștiința cum că te afli aicea apoi cu porunca stăpânitorilor poate prea cu lesnire să te ia. Și să va împiedica, și să va curma duple cum am zis scoposul tău. Și pentru aceasta nu te scârbi nici de la acest scopos a te opri, căci nu te priimesc ci îți aruncă pre toată nădejdea la D(u)mnezeu și de la dânsul cere ajutoriu ca cu povățuirea lui să afli vre un loc mai depărtat și ne știut și despre niște turburări ca acestea și supărări scăpat, ca să poți fără de împiedicare a purta jugul monahicesc. Căci, eu, te încredințezu cum că D(u)mnezeu carele voiaște ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vie către un loc ca acesta te va îndrepta și dorirea ta întru însuși lucrul o va scoate²³.

Cuvintele înțelepte ale egumenului l-au convins pe Petru că nu este momentul și locul potrivit pentru a se călugări. Cu atât mai mult, și mama sa era împotriva unei astfel de decizii. Astfel el își cere iertare și ia blagoslovenia egumenului de la schitul Kitai după care se întoarce la Kiev pentru continuarea studiilor.

Războiul ruso-otoman dintre anii 1735-1739, după mărturiile părintelui Andronic Popovici a produs „multe supărări, pătimind Țara Moldaviei pre care ne putând să le mai rabde prea sf(i)ntitul Antonie Mitropoliul Țării Moldaviei s-au rădicat cu tot clirosul său și au mers în Rossia, unde ca un arhieru strein au fost priimit de prea Sf(i)ntitul Mitropolit al Kievului și de toți creștinii cei de acolo cu toată cuviincioasa cinste pre carele văzându-l, prea cuviosul Paisie, slujind d(u)mnezeasca Liturghie în limba moldovenească foarte s-au umplut de ne spusă bucurie. Căci, până atuncea încă nu auzisă nici vorbind nici cetind întru această limbă pre nimenea. Și de atuncea duple oareși care judecăți ne grăite și de mintea omenească ne ajunse multă dragoste și cătră limbă și cătră norodul moldovenesc întru inima lui s-au aprins. De unde încă și mai multă dorire cătră streinătate și cătră călugărie întru inima lui s-au aprins pentru aceea au început mai tare a i să răci sârguința cea către învățătură și a nu face nici o purtare de grijă pentru dânsa.

Deci, văzându-o aceasta un tânăru din cei ce învăța împreună în școală foarte i-au părut rău, și mergând au spus dascalului celui mare cum că nu voiaște să învețe, și maica sa în zadar să chiebtuiască. Iară, el auzindu-le acestea au trimis de l-au adus înaintea sa, și întrebându-l cu asprime pentru care pricină s-au lăsat de învățătura scoalei; prea cuviosul au răspuns zicând: „trei sânt pricinile pentu care eu m-am lăsat de învățăturile cele mai înalte. Adecă, cea întâiu este pentru că eu am pus gând să mă lepăd de lume și să mă fac călugăr ca să-mi mântuesc sufletul. Căci nu știu zioa și

²² Ibidem, f. 9-9v.

²³ Ibidem, f. 11v.

ceasul sfârșitului meu și mă tem să nu fiu răpit fără de veste și ne gata. Și pentru aceea adevărat că nu am învățat toate științele filosofiei mai puțin ori nici de cum nu voi fi întrebat, iară pentru că nu m-am pocăit oricât voi fi întrebat și schingiuit! Aceasta este cea întâiu pricină a lăsării mele mele de învățătură.

Iară a doua pricină este că dascalii vremii de acum nu paradosesc ucenicilor învățăturile cele însoțite de D(u)hul Sf(i)nt ale Sf(i)ntilor Părinți și dascalii ai Bisericii creștinești prin care ar putea ucenicii să se învețe și învățăturile cele din afară toate și filosofi prea iscusiți să se facă, ajutându-se și de la darul lui D(u)mnezeu cel pus întru dănsule, și să păzească și viața curată și mintea neîntinată și credința ne stricată. Ci ei paradosesc în ziua de astăzi învățături de la Aristotel, de la Chicheron, de la Platon și de la alți înțelepți păgânești, și cu înțelegerile lor cele răzvrătite și lui D(u)mnezeu neplăcute și de Biserică nepriimate învățându-se își mânjesc mintea lor și întunecându-se cu întunericul cel pus întru dănsule de basmele cele elinești să rătăcesc din calea cea dreaptă. Și așa numai cu părerea sânt creștini, iară cu socoteala și cu viața departe o are unde să afle de credința cea dreaptă și creștinească. Pentru aceea, eu, fiind, că până acum, nici un folos în sufletul meu dintru învățăturile care m-am învățat, nu am cunoscut păgânești fiind și bășnești, și temându-mă ca să nu pățimesc și eu precum acia, pentru carii s-au zis mai sus m-am părăsit și voesc încă de tot să mă părăsesc de acest felu de învățături nefolositoare și de suflete pierzetoare.

A treia pricină este că socotind eu cu mintea mea și cunoscând rodirile învățăturilor acestora ce am văzut întru oareși carii din călugări carii întru mare cinste și slavă luminează se afle ca niște mireni, și întru toată odihna și desfătarea trupească petrec, purtând și haine scumpe și în carete frumoase cu cai buni preumblându-se, și bucate delectate mâncând. Nu îi osândesc pre dânsii ca pre niște perduți și de mântuire scăpați să nu fie, ci arătând că acestea nu tuturor sânt de folos nici toți potu să le poarte. Că, cinstele și slavele lumii aceștia duple cum zice Sf(i)ntul Isaac Sirul și alții mulți nu pot toți să le poarte, ci, abia din mii, de să afle vre unul ca să le poată purta și să nu să vatăme și să se răstoarne de dănsule. Acestea, zicu văzându-le eu întru oareși carii din cei ce sânt în treptele și cinstele Bisericești și nici decum sufletul meu nepriimindu-le m-am temut foarte ca nu cumva după ce voi învăța că sânt încredințat pentru aceasta pusă fiind de la D(u)mnezeu această putere în omu toate învățeturile filosofiei și făcându-mă călugăr că întru alt chip nu să poate și în vre o dregătorie Bisericească suindu-mă și ne vrednic fiind pentru neputința mea a o purta duple cum place lui D(u)mnezeu să mă fac înșutit mai rău și să mă păgubesc de mântuirea sufletului. Și pentru (a)ceste vremelnice să mă păgubesc de cele vecinice, pentru puțină și mincinoasă ne adevărată și pământească slavă să mă păgubesc de cea ne încetată și adevărată și cerească. Și în scurt îți spui că ori și care școală pregătește pre om a trăi în lume iară Sf(i)ntii Părinți și dascalii Bisericii învață pre monahi a fugi de lume și de cele ale lumii. Deci, eu, voesc ca să mă fac monah adevărat. Și acestea sânt pricinile pentru care eu m-am înpușinat despre învățătură”²⁴. Auzind cele enunțate de elevul său, dascălul a rămas uimit de vorbele înțelepte și pline de sens, pe care nu le-a auzit de la alți bătrâni și dascăli. Cu toate aceste piedici Petru Velickovski și-a continuat studiile.

Întors din vacanța pe care a petrecut-o în Poltava, alături de mama sa și de Sfintele Scripturi, dorința de-a deveni călugăr s-a reaprins în pieptul tânărului cu o nouă putere. Ascultând chemarea lui Dumnezeu „aprinzindu-să cu sufletul spre streinătate au lăsat școalele și au eșit din Kiev și ca un oareși carele serac și strein cu sufletul întristat umbla din loc în loc căutând pre cea adevărată patrie cerească. Că încă în vârsta tinerețelor îi dăruisă D(o)mnul căruntețea înțelepciunii și a smeritei cugetări. Prin carea au gustat duple Scriptură bunătatea aceluia. Drept aceea au lăsat și pre soțiile carii îi făcea piedică spre ducerea cea degrab. Și s-au dus, D(o)mnul povățuindu-l pre dânsul cu multă osteneală și primejdii la cetatea Cernigovului la d(u)hovnicul său părintele Ieroshimonahul Pahomie pentru carele și mai sus am pomenit cum că să afle în sf(i)nta monastire Bratsca, iară acum

---

²⁴ Ibidem, f. 11 v.-13v.

să afla în Cernigov cu Prea Sf(i)ntul Mitropolit al Moldaviei Chir Antonie. Deci, luând prea cuviosul blagoslovenie de la d(u)hovnicul său l-au întrebat d(u)hovnicul zicând: pentru ce au luat asuprați atâta osteneală și au venit tocma aicea fiiule iară el i-au răspuns: „pentru ca să mi dai un sfat, și o povățuire să știu unde ași putea să mă învrednicesc cinului călugăresc și să pot fi povățuit după D(u)mnezeu”. D(u)hovnicul i-au zis: „decă voești, fiiule cu toată osârdia și din tot sufletul tău eși din patria noastră și a te înstreina pentru D(u)mnezeu în țară streină pentru mai bună, și mai după D(u)mnezeu viețuire, te du în Sf(i)nta monastire a Liubețkii care nu este departe de cetatea Liubece, patria precuviosului părintelui nostru Antonie al Pecerskiei, întru care vei afla pre precinstitul părinte Ieroshimonah Ioachim și acela te va povățui pre tine la ceea ce poțtești, căci este foarte iscusit întru cele d(u)hovnicești și întru a povățui la calea mântuirii pre cei ce vin cătră dânsul și încă acea monastire să află între înseși hotarale țărilor Rossiei mici și ale Poloniei tocma pre însuși malul Dnistrului și de acolo cu lesnire va fie ție să îți îplinești dorirea”²⁵.

Povățuit de duhovnicul său ieroshimonahul Pahomie pleacă la Mănăstirea Liubețk, de unde a primit blagoslovirea egumenului Nichifor. Iar după trei luni petrecute în pace și rugăciuni „au venit în monastirea aceea alt igumen, în locul cuviosului Nichifor cu numele Gherman, al Zagorovului: rânduit fiind de prea sf(i)ntul Antonie Mitropolitul Moldaviei carele avea atunci episcopia Cernigovului dată întru stăpânirea sa. Și acela, după ce au venit au început a ocărui nu, după asemănarea celui mai dinnainte zis fericit igumen cu dragoste ci, cu stăpânire, nu, părintește ci, tirănește nu d(u)hovnicește ci, politicește nu, călugărește ci, mirenește metaherisind stăpânirea”²⁶.

Noile circumstanțe l-au determinat pe Petru poslușnicul să părăsească Mănăstirea Liubețk cu gândul de a găsi un nou lăcaș monahal. Norocul i-a surâs „întâlnindu-să cu trei călugări carii avea scopos ca să vie în Moldavia foarte mult i-au rugat ca să-l i-a și pre dânsul. Pentru că foarte mult dorea de această de D(u)mnezeu păzită și blagocestivă țară”²⁷.

Soarta, la acea dată a decis altfel, astfel cei „trei monahi tovarășii prea cuviosului părintelui nostru s-au lăsat de a veni în Moldavia și s-au pornit să meargă în Ocraia la monastirile cele pravoslavnice de acolo. Iară când au ajuns în dreptul Munților Moșanilor auzind prea cuviosul cum că întru acei munți să sihăstrește un pustnic oarecarele și dorind ca să-l vază s-au despărțit de acei trei călugări și s-au dus la dânsul cu alt oareși carele ieromonah și văzându-i petrecerea cea sărăcească și sânguința cea cătră lucrarea poruncilor lui D(u)mnezeu și cătră cetirea d(u)mnezeștilor cărți foarte mult s-au folosit și l-au rugat tare mult ca să-l primească la dânsul poslușnic și împreună viețuitoriu”²⁸. Pustnicul a refuzat categoric să-i primească.

Drept urmare „împreună cu același ieromonah au mers în monastirea Motrenina, unde puține zile zebovind au mers întru altă monastire a Sf(i)ntului Ierarh Nicolae care este întru un ostrov al unui râu ce se numește Tesmin și monastirea își are numirea Medvedovschii”²⁹, carea atunci era supusă Mitropoliei Kievului și era igumen acolo prea cinstitul parinte ieromonah Nichifor om foarte bun, blând și smerit. Deci, apropiindu-să fericitul cătră dânsul au căzut la picioarele lui luând blagoslovenie și au început al ruga, ca să-l primească pre dânsul în sf(i)ntul său locașu, spre ascultare. Iară el, văzind lacrimile și rugăminta lui și înțelegând că dorința lui este de a fi călugăr sau milostivit și l-au priimit pre dânsul cu dragoste și i-au rânduit și chilie să șază împreună cu alt poslușnic”³⁰.

²⁵ Ibidem, f. 14 v.-15.

²⁶ Ibidem, f.16-16v.

²⁷ Ibidem, f. 18.

²⁸ Ibidem, f. 20.

²⁹ Conform mențiunii părintelui Andronic Popovici, aceste două monastiri să aflau la acea dată tot în gubernia Kievului, însă Medvedovschii, desființată, iară Motrenina, să povățuiește de arhimandrit. Și este întemeiată, întru cinstea Sf(i)ntei Treimi în ținutul Cighirinului, în pădurea ce să numește Motrenin.

³⁰ Andronic Popovici, *op. cit.*, f. 20-20 v.

Mănăstirea Medvedovschi se afla la sud de orașul Kiev, teritoriu aflat la acea dată în Regatul Poloniei. La începutul Postului Adormirii Maicii Domnului l-a chemat egumenul Nichifor pe poslușnicul Petru și l-a îndemnat să meargă la duhovnic pentru a se mărturisi, iar de sărbătoarea Schimbării la Față a Domnului a fost tuns de egumenul Nichifor, îmbrățișând astfel prima treaptă a monahismului, cea de rasofo, primind numele de Platon.

Dar nici în această Sfântă Mănăstire tânărul călugăr Platon nu a petrecut mult timp. După șapte luni de călugărie la Mănăstirea Medvedovschi, atât el cât și întreaga comunitate monahală au fost puși în fața unei provocări majore: „sau rădicat gonire în Ocraina asupra pravoslavnicii credință, de la rău credincioșii leși, silnicind pre pravoslavnici ca să primească pre a lor rea cinstire. Pentru aceasta au fost mare tulburare și năcaz și în monastirea aceea. Căci viind de la dregătoria laturii aceia, un boiaru la monastire au poruncit ca să se adune toți călugării și au început ai sfătui cu multe feliuri de cuvinte și ai silnici pre dâșii cătră unirea credinței sale cei rele, dar, după ce au văzut că nici de cum nu au voit părinții să se plece foarte sau mânieat. Și întrând în biserică, au scris, pre toate vasele bisericii și veșmintele. Apoi ieșind, o au încuiat și o au pecetluit cu pecetea sa. Și luând cheea bisericii, s-au dus cu mare mânie și îngrozire. Și dintru această p(r)icină au urmat nevoia, a se răsi, fiește carele din frați pre unde au putut. Fiind că de a petrece acolo, nu era cu puțință. Iară precuviosul părintele nostru, văzind o gonire ca aceasta asupra pravoslavniciei credință de la rău credincioșii aceia apuseni ș-au pus, această hotărâre înaintea lui D(u)mnezeu: ca nici odată, întru niște locuri ca acestea, unde să readică goana asupra pravoslavniciei credință și asupra bisericii lui D(u)mnezeu, nici de cum să viețuiască”³¹.

În situația creată, călugărul Platon și încă doi monahi, unul eclisiarh și altul cântăreț s-au decis să se întoarcă în Kiev, ca să viețuiască în Sfânta Lavră Pecerska. Arhimandritul Timoteiu Șerbatkie i-a primit cu bunăvoință pe noii veniți. Călugărul Platon a fost rânduit la precuviosul ieromonah Macarie „ce petrecea lângă tipografie ca să se învețe zugrăvia și a sepa icoane pre aramă și să meargă și la strană ca să dea ajutoriu”³². Experiența acumulată de la ieromonahul Macarie îi va fi de mare folos pentru precuviosul Paisie în activitatea sa pe viitor.

După o perioadă de timp petrecută la Sfânta Lavră Pecerska, călugărul Platon, s-a întâlnit cu cumnata sa, soția decedatului frate Ioan. Aceasta i-a povestit despre mama sa, care se pregătea să se călugărească. Vestea primită l-a bucurat foarte mult pe tânărul monah. După o scurtă perioadă de timp, soția răposatului protoiereu Ioan Velickovski se retrage la Mănăstirea Sfântului Pocrov³³, care se afla la cinci verste de Poltava și se călugărește primind numele Iuliana.

Nici de această dată șederea călugărului Platon la Sfânta Lavră Pecerska nu a fost una de durată. După o discuție de suflet, împreună cu prietenul său Alexie au hotărât să plece în străinătate. Luându-și rămas bun de la comunitatea monahală a Sfintei Lavră Pecerska, sărutând Sfintele Moaște, cei doi au luat calea străinătății: „S-au unit, împreună cu alți doi cinstiți monahi și cu prietenul său, Alexie, cel zis mai sus și rugându-să lui D(u)mnezeu au eșit din Kiev și s-au pornit spre Țara Muntenească. Și ajungând fără de nici o împiedicare la monastire ce să numește Motrenca i-au priimit igumenul, cu dragoste. Și au petrecut ei, acolo, toată vremea sfântului și marelui post. Și întru acea curgere de vreme a postului aflând ei acolo pre un părinte bătrân, iscusit întru sf(i)nte scripturi și întru înțelegeri d(u)hovnicești anume Mihail, foarte mult s-au folosit de la dânsul, și au luat și povățuire, ca să meargă la schitul Trăistenii³⁴, unde este hramul Sf(i)ntului Ierarh Nicolae și unde era igumen, atunce un ucenic al său, ieromonahul Dometie”³⁵.

³¹ Ibidem, f. 22-22v.

³² Ibidem, f. 22v.-23.

³³ Ibidem, f. 26v.

³⁴ Schitul Trăisteni se afla la curbura Carpaților.

³⁵ Andronic Popovici, op. cit., f. 27v.-28.

Îndemnat de povătuirile părintelui Mihail, călugărul Platon împreună cu alți trei monahi au pornit din nou la drum. Trecând „prin Ocraina și pre la Movilău și prin târgul Orgheiu și pre la schitul Condița, al Sf(i)nteii monastirii Chiprieana, și trecând Siretiul pre la Nicorești și prin Odobrești, trecând preste hotaru au mers la schitul Dălhăuții, carele era supt povățuirea starețului Vasile, cel zis mai sus, cel ce avea acolo igumen, pre un ucenic al său, anume Dorotheiu ieromonah”³⁶.

După o scurtă ședere la Dălhăuți călugărul Platon însoțit de ceilalți monahi au plecat la schitul Trăisteni. Aici au fost primiți de „ieromonahul Dometie, igumenul, ucenicul mai sus pomenitului stareț, cu mare dragoste și cu nespusă bucurie și zicea însuși prefericitul părinte nostru”³⁷ cum că, aicea, întâiu s-au învrednicit, a vedea pravila bisericii, săvârșindu-să duple tipicul Sf(i)ntului Munte, cu bună rânduieală și cu frica lui D(u)mnezeu, pentru care foarte mult s-au bucurat și au proslăvit pre D(u)mnezeu. Și acolo, au văzut, precuviosul părintele nostru, pre mulți din părinți, strălucind întru faptele cele bune, carii, din ostenelele mâinilor sale, își câștiga cele de nevoie și de acolo făcea și milostenie, duple cât se putea din dreapta osteneală, a mâinilor lor”³⁸.

În timpul viețuirii sale la schitul Trăisteni, călugărul Platon a avut ocazia să-l cunoască pe precuviosul stareț shimonahul Vasile de la schitul Poiana Mărului: „Cel ce mai înainte, în Rossia și în munții Moșențchii și în alte pustii nu puțină vreme cu d(u)mnezeiască râvnă au povățuit, cu mari râvnitori vieții monahicești. Și de acolo au venit împreună cu cel mai înainte zis ieroshimonahul Mihail ucenicul lui spre viețuire în pământul țării Munteneste, cei de D(u)mnezeu păzite. Acest de D(u)mnezeu plăcut bărbat întru înțelegerea d(u)mnezeieștii scripturi și întru învățătura de D(u)mnezeu purtătorilor părinți și întru înțelegerea d(u)hovnicească și întru cea desăvârșită știință a sf(i)nteii biserici a Răsăritului, sf(i)ntelor pravile și tâlcuirea cea dreaptă a lor duple a lui Zonoră și a lui Theodor Valsamon și întru alte înțelegeri pre toți cu neasemănare ce era în vremea lui părinți îi covârșea. De a căruia învățătură și plăcută de D(u)mnezeu povățuire spre calea mântuirii preste tot locul slava străbătea”³⁹.

Puternic impresionat de personalitatea duhovnicească a starețului Vasile de la Poiana Mărului, călugărul Platon s-a ferit de o eventuală apropiere de acest vestit monah al vremii și nu la urmat la schitul Poiana Mărului, de teamă să nu fie constrâns a primi hirotonia de preot. Vizita shimonahul Onufrie la schitul Trăisteni, pentru a primi blagoslovenia starețului Mihail de a întemeia un nou schit s-a soldat cu un răspuns pozitiv iar unul dintre monahi care îl va însoți pe shimonahul Onufrie în vederea realizării acestei intenții a fost călugărul Platon.

Acesta „au mers cu părintele Onufrie în calea ce le zicea înainte prin codrii cei prea mari și prin poienile cele frumoase și prin munții cei înalți. Și cu ajutorul lui D(u)mnezeu, în trei zile, au ajuns la schitul cel zis mai înainte. Întru carele prea cinstitul ieromonah Theodosie nacealnicul, l-au primit pre el cu dragoste. Iară a dooa zi, i-au rânduit lui și chilie sihăstrească. Și s-au așezat în chilia sa, bucurându-să, și cu lacrimi slăvind pre D(u)mnezeu. Deprinzându-să rânduiala adevăratei monahicești liniști, maica pocăinței și a rugăciunii duple cuvântul Sf(i)ntului Isaac”⁴⁰.

Rânduiala schitului Cârnel, era asemănătoare cu cea de la schiturile Sfântului Munte. De regulă mai tot timpul frații călugări de la schitul Cârnel îl petreceau în post și rugăciuni. Cu toate acestea călugărul Platon găsea timp pentru a merge la „prea fericitul părintele nostru și până la cel mainainte zis Onufrie Pustnicul, carele petrecea la liniște la chilia sa, pre un munte înalt ca la un ceas departe de la schit. Iară chilia lui, era la însuși fruntele muntelui acela de la care să vedea prea frumoasele pustii, munții, dealurile și văile cele depărtate toate fiind pline de prea mari codri. Iară mai la vale de

³⁶ Ibidem, f. 28.

³⁷ Povestește prea cuvioșia sa, shimonahul Isaac.

³⁸ Andronic Popovici, op. cit., f. 28v.

³⁹ Ibidem, f. 29v.-30.

⁴⁰ Ibidem, f. 33-33v.

chilia lui, era un izvor de apă pururea curgătoriu. Și era îndeletnicindu-să în rugăciune și cetire și cântări de psalmi și în rucodelie. Iară în cuvinte era foarte mângâitoriu și celor ce cu osârdie îl întreba cu demăruntul le spunea, adecă pentru patimile cele sufletești și trupești pentru cel înfricoșat și fără de răsuflare războiu gânditoriu al dracilor, pentru cele ascunse ale lor năpădiri, năvăliri și ispite ne ajunse cu mintea și zicea: ”că de nu ar fi stătut pentru norodul său, adevăratul, Mântuitoriu H(risto)s, cu iubirea de oameni a să lupta pentru cei credincioși nu s-ar fi mântuit cu adevărat nici un feliu de om, fie măcar și din Sf(i)nți, duple cum întărește lumina pentu aceasta și Sf(i)nțitul Patriarh al Constantinopoliei Calist al doilea. Apoi, iarăși zicea că cu credință și cu smerenie și cu lacrimi către H(risto)s D(u)mnezeu căzând degrab să fac sufletului, nepovestite mângâeri, pace, bucurie întru D(o)mnul și dragoste fierbinte către D(u)mnezeu. Iară martori ai acestora, fără înșelare pot să fie lacrimile cele din dragoste și cu prisos mahnire și bucurie ocărârea de sine, smerenia și fără de sațiu mulțămărită lui H(risto)s D(u)mnezeu, și pre tot omul ceasul acela din dragostea cea către D(u)mnezeu nesimțitoriu de lumea aceasta îl face. Și de au sporit cineva întru acestea măcar din parte acela știe, că adevărul grăiesc”⁴¹. Timpul petrecut în prejma bătrânului isihast a avut un puternic impact spiritual asupra tânărului călugăr.

În cei aproximativ peste trei ani de vrednicie în viața duhovnicească petrecuți în Țara Românească, în diferite sihăstii, călugărul Platon a învățat „limba moldovenească”⁴², dar mai cu seamă a avut posibilitatea de a se iniția în experiența unei vieții monahale, ce presupunea o intensă viață duhovnicească și contemplativă. La vârsta de douăzeci și patru de ani, cu „două zeci de parale” în buzunar viitorul preacuvios arhimandrit și stareț Paisie Velicikovski plecă spre Muntele Athos.

Din cele expuse mai sus se impun următoarele concluzii:

1. Născut în familia protoiereului Ioan, din frageda vârstă Petru a deprins învățătura Sfintelor Scripturi și acest fapt a jucat un rol important în viitorul destin al arhimandritului și starețului Paisie Velicikovski.

2. Cei patru ani de studii petrecuți la Kiev i-au întărit decizia de a-și dedica viitorul vieții monahale.

3. Un rol important în destinul devenirii sale monahale l-au jucat: ieromonahul Pahomie, egumenul Nichifor, ieromonahul Macarie, ieromonahul Dometie, schimonahul Vasile și schimonahul Onufrie.

4. Liturghia săvârșită în „limba moldovenească” de către mitropolitul Țării Moldovei, Antonie, în 1739, la Kiev, la determinat pe viitorul stareț Paisie Velicikovski să se îndrăgostească de această țară, limbă și popor. Faptul respectiv a devenit un imbold cheie de-a urma calea destinului către Țările Române.

6. Provocările prin care a trecut poslușnicul Petru la Mănăstirea Liubețk și Mănăstirea Medvedovschi l-au întărit spiritual și mai mult în intenția de a se dedica vieții monahale.

7. Experiențele acumulate la Mănăstirea Trăisteni și Schitul Cârnel, au constituit, probabil acea bază spirituală, care l-a determinat pe tânărul călugăr Platon să caute la Sfântul Muntele Athos locul ideal în care să-și realizeze în pace visul său monahal.

⁴¹ Ibidem, f. 34-34v.

⁴² Ibidem, f. 35.

DIN VIAȚA CĂLUGĂRILOR DE LA MĂNĂSTIREA SECU ÎN PERIOADA 1758 – 1975

Marcel IOAN*

Mănăstirea Secu din Munții Neamț, vechi așezământ de trăire monahală și însemnat monument istoric de artă religioasă și cultură românească, numără multe generații de călugări, care în diverse chipuri au lucrat la întărirea și înflorirea lăcașului lor. Mulți dintre ei au devenit ctitori de cultură și civilizație, iar prin munca lor, unii au tradus cărți de învățătură care pe atunci erau rare și foarte mult căutate, iar alții au reușit să prelucraze metale prețioase, să fie chiar adevărați sculptori în lemn și în piatră și pictori ai icoanelor bisericești după stilul bizantin. Mulți dintre călugării de la Mănăstirea Secu au devenit dascăli, tâmplari, dogari, îndeletniciri ce le erau necesare la îndeplinirea activităților zilnice. O ocupație de bază a viețuitorilor de aici a fost apicultura, dovadă stau poienile unde aceștia își aveau prisăcile, poieni cărora le-au rămas numele călugărilor: poiana lui Ghenadie, poiana lui Gheorghie, poiana lui Costandie și poiana lui Isachie din vecinătatea mănăstirii.

Dintre călugării care au viețuit la Mănăstirea Secu amintim:

Nifon Udrea Troțușanu, fiu de preot, un zugrav vestit, fost egumen al mănăstirii între anii 1758-1764 și 1765-1766, făcea parte dintr-o familie care picta icoane la Kiev, Muntele Athos și Pisa. În mănăstire a înființat o „școală de zugravi bisericești” unde au fost inițiați iconarii din mănăstiri și din satele vecine. De-a lungul timpului s-au păstrat icoane cu însemnele acestui călugăr, icoane care se remarcă printr-un stil renascentist. O contribuție deosebită a lui Nifon Udrea Troțușanu a fost înnoirea catapetesmei de la Biserica Mare, care în urma evenimentelor de la 1821, a fost mutată și așezată la Biserica Cimitirului. Picturile lui Nifon Udrea Troțușanu au fost luate drept model de mulți pictori de icoane care se aflau în zona mănăstirii. Acesta a murit departe de metania sa, la Mănăstirea Râșca, în 1802 unde a fost și îngropat¹.

Ieroschimonahul Benedict, egumen al mănăstirii Secu în perioada 1817-1832 și stareț al Mănăstirii Neamț în perioada 1836-1843, călugăr învățat și gospodar, originar din Ardeal². În timpul său s-au adăpostit greci de sub comanda lui Iordache Olimpiotul și a lui Nechita Farmache, care din cauza abuzurilor, furturilor și silnicilor săvârșite, și-au atras ura sătenilor din apropierea mănăstirii, iar turcii, chemați de la Iași de către proprietarii satelor s-au năpustit asupra mănăstirii pentru a-i alunga. Ieroschimonahul Benedict a restaurat mănăstirea Secu, schitul Nifon și schiturile Sihăstria și Sihla distruse de focul de la 1821³.

Documentele vremii ne relatează faptul că în 1821, surprinși de către trupele otomane, eteriștii care se deplasau spre granița cu Austria s-au retras în spatele zidurilor Mănăstirii Secu. Cei 350 de eteriști conduși de către Iordache și căpitanul Farmache au opus rezistență atacurilor turcilor. În timpul atacurilor, trupele otomane au aruncat cu dopuri de călți aprinse în zone unde era stuf în curtea interioară a mănăstirii, provocând un incendiu care s-a extins repede. Flăcările au cuprins scara și acoperișul turnului în care se aflau șapte oameni și Iordache. Fiind izolat și înconjurat de flăcări, lui Iordache i-a ars un picior, o parte a pieptului și partea superioară a capului⁴, cauzându-i decesul. Timp de 14 zile, Farmache rezistă atacurilor, însă pierderile fiind foarte mari, acesta poartă tratative pentru

* Căpitan la Gruparea de Jandarmi Mobilă „Alexandru cel Bun” Bacău.

¹ Arhivele Naționale Bacău, *Colecția Manuscrise*, dosar. 63, fila 40.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, f. 42.

⁴ *DIR, Răscoala de la 1821*, vol. V, p. 102.

capitulare în anumite circumstanțe. Întrucât nu s-au respectat condițiile, fiind dezarmați, Farmache împreună cu ceilalți eteriști au luptat cu mâinile goale, însă bătălia a fost pierdută, astfel că în data de 12 septembrie, Mănăstirea Secu a fost cucerită de turci și prăduită atât de averea proprie, dar și de multe alte bunuri ale familiilor boierești⁵. A urmat o perioadă foarte grea, plină de restricții și muncă, reușindu-se repararea zidurilor incintei, a chiliilor și a Paraclisului „Sf. Nicolae”. Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul” din cimitirul mănăstirii a fost reconstruită în 1832, pe locul unde a fost ridicat un edificiu de lemn de către monahii lui Zosim, și în 1850 lucrările de restaurare se încheie la ctitoria lui Nestor Ureche, aceasta fiind înfrumusețată cu o catapeteasmă nouă.

Arhimandritul Dimitrie Bradeș, călugăr învățat, fost egumen al mănăstirii de trei ori în perioada 1832-1845⁶. El a fost duhovnicul de casă a lui Mihai Sturza Voievod și a mai multor familii boierești din Moldova. În perioada cât a stat la mănăstire acesta nu a fost de acord și a protestat către Mănăstirea Neamț dar și la Mitropolie împotriva abuzurilor călugărilor ruși din Secu. Împotriva acestuia consulul rus a cerut înlăturarea lui din mănăstire și a fost surghiunit la schitul Orgoiești din ținutul Tutova și la Mănăstirea Cocosul din Dobrogea, dar și la Mănăstirea Râșca⁷ din Fălticeni⁸. Călugărul Bradeș a construit în incinta mănăstirii, în partea dreaptă de la intrare, un corp de chilii din piatră, cu două etaje, după modelul chiliilor făcute de Eftimie Cananău, chilii care au fost demolate, astupate cu bolovani și stricate de călugării ruși la 1845.

În anul 1879, împreună cu boierul Nicu Albu din Piatra Neamț, arhimandritul Dumitru Bradeș a îmbrăcat pentru a doua oară în argint icoana Maicii Domnului, adusă din Cipru de Vasile Lupu pentru Biserica Sf. Ioan din Mănăstirea Secu în semn de prețuire față de Mitropolitul Varlaam Moțoc. Această icoană a fost păstrată în perioada 1646-1763 în pronaosul bisericii mari din Secu, iar din 1763, egumenul Nifon U. Troțșanu restaurând catapeteasma, a dăruit-o bisericii Buna Vestire de la Schitul Nifon, unde a rămas până în 1821 când a fost readusă la Mănăstirea Secu. Tot arhimandritul Dimitrie Bradeș a mărit ferestrele bisericii mari, a făcut strănile, dușumeaua, toate numai cu banii lui. Este considerat ca unul dintre marii binefăcători ai acestei mănăstiri.

Epifanie Catrina

A fost identificat în documentele fondului arhivistic Parohia Balcani din cadrul Serviciului Județean Bacău al Arhivelor Naționale din anul 1919 cu semnătura Epifanie Catrina (**Fig. 1**), acesta s-a născut în anul 1891 în comuna Rădășeni, județul Suceava primind la botez numele Ioan. La vârsta de 18 ani Epifanie Catrina ajunge să fie frate la Mănăstirea Secu, pentru ca doi ani mai târziu să fie tons în monahism primind numele Epifanie. Aflat la Mănăstirea Secu, starețul l-a trimis să urmeze cursurile Școlii monahale la Mănăstirea Cetățuia de lângă Iași, deoarece în marile mănăstiri, mai ales în timpul posturilor, funcționau școlile monahale, unde monahii care aveau studii sau experiență bogată predau cunoștințe privind Noul și Vechiul Testament. În anul 1913 a fost hirotonit ierodiacon și a îndeplinit funcția de econom al obștii monahale. La 25 august 1916, starețul Mănăstirii Secu, protosinghelul Ilarion Bălăiță transmitea Mitropolitului Pimen Georgescu tabelul cu părinții de la această mănăstire, care vor fi mobilizați ca infirmieri la Crucea Roșie pentru campania din 1916-1918 .. „să luați imediat măsuri pentru ca ieromonahul Epifanie a Catrinei și ieromonahul Vichentie Malău repartizați ca infirmieri la Crucea Roșie să plece imediat la București prezentându-se la Internatul Teologic al Bisericii Radu Vodă unde se află și ceilalți călugări din serviciul Crucii Roșii”⁹. S-a implicat foarte mult în vederea ajutorării răniților și celor care au suferit de pe urma

⁵ Documente privitoare la istoria românilor, vol. XX, *Correspondența diplomatică și rapoarte consulare austriece: 1812-1822*, publicate de I. Nistor, s.n., 1940, p. 685-686.

⁶ SJAN Bacău, *Colecția Manuscrise*, ds. 63, fila 42.

⁷ Arhiereul Narcis Crețulescu, *Istoria Sfintei Mănăstiri Râșca*, Tip. A. Goldner, Fălticeni, p. 140.

⁸ SJAN Bacău, *Colecția Manuscrise*, ds. 63, fila 42.

⁹ Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, fond *Cancelarie*, d. 272/1916, fila 101.

Primului Război Mondial. La întoarcerea acestuia din campania războiului în anul 1919, Mitropolia Moldovei, având acordul Ministerului Cultelor, întrucât în acel timp existau numeroase parohii care

Paroh, *Epifanie Catrina*

Fig. 1. SJAN Bacau, Fond Parohia Balcani, dos. 1/1919, f. 3.

Fig. 2. Icoana Bunavestire

nu aveau preoți slujitori, a ales să-l trimită pe preotul călugăr Epifanie Catrina să păstorească provizoriu parohia Balcani, județul Neamț (astăzi în județul Bacău) începând cu 15 ianuarie 1919, misiune terminată la 1 decembrie 1919, când se întoarce la Mănăstirea Secu (**Anexa 1**).

Acesta era caracterizat de protoiereul județului Neamț, Gh. Popovici, ca fiind „*harnic în împlinirea datoriilor sale... enoriașii fiind mulțumiți de preotul Epifanie*”¹⁰. În data de 06 iunie 1919 preotul Bobulescu de la Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași a vizitat biserica din comuna Balcani, ocazie cu care a slujit alături de părintele Epifanie Catrina.

Spre sfârșitul anului 1919, preotul Epifanie Catrina face cerere pentru a se întoarce la Mănăstirea Secu¹¹. Acesta a lăsat la biserica cu hramul *Sfântul Ierarh Nicolae* din comuna Balcani o icoană pictată pe lemn reprezentând *Bunavestire* (**Fig. 2**). Acesta a revenit la Mănăstirea Secu, iar în perioada 1930-1932, a fost arhondar¹² al Mănăstirii Secu, și apoi, până în 1936, a fost egumen la schiturile Dumbrăvele și Țibucani¹³. A fost pentru un timp stareț la Mănăstirea Horaița (1936 și 1947), apoi stareț la Râșca și vreme de opt sau nouă ani preot slujitor la mănăstirea de maici de la Războieni, ctitorie ștefaniană. În ultimii cincisprezece ani ai vieții a revenit la Mănăstirea Secu și a trecut la cele veșnice la 18 august 1975, fiind înmormântat în cimitirul Mănăstirii Secu.

Sfântul Ioan Gură de Aur, îi numea pe monahi atât «făclii ce luminează fața întregului pământ», cât și «ziduri de apărare pentru cetate», îndemnându-i pe credincioși să meargă la mănăstiri și să se întâlnească pentru folos duhovnicesc cu viețuitorii acestora. Călugării de la Mănăstirea Secu îi reprezintă pe slujitorii

smeriți care s-au luptat mult cu încercările vieții, slujind cu credință și smerenie Biserica chiar și în

¹⁰ SJAN Bacău, fond Parohia Balcani, d.2/1919, fila 3v.

¹¹ *Idem*, ds. 1/1920 fila 14.

¹² Arhimandritul Timotei Aioanei, *Însemnări pe marginea unei biografii*, în ziarul Lumina 16 aprilie 2013.

¹³ Ierodiacon Hrisostom Filipescu, *Chipuri smerite din Mănăstirea Secu –medalioane duhovnicești*, Iași, Editura Doxologia, 2008, p.67.

locuri diferite. Ctitorii mănăstirii au avut un rol important în dezvoltarea acesteia. Pe lângă ctitorii principali o mare importanță în dezvoltarea Mănăstirii Secu au avut-o și călugării

care au susținut definitivarea lucrărilor de reconstrucție, zidirea bisericilor, au dăruit icoane și podoabe, contribuind prin aceste acțiuni la dezvoltarea ulterioară a așezământului monastic.

Anexa 1. SJAN Bacau, Fond Parohia Balcani, dos. 1/1921, f. 14.

Introduse în registratura No. 1 din 21 Jan. 1920

PRO
Judet

*Am luat cunoștința
și voi pleca la M. Secu
Secu Episcop. Episcopie Catolică*

Domnule Episcop,

*Vi se aduce la cunoștință că înalta Chinărie
prin ord. No. 3824 din 29 Decembrie 1919 cu avizul onor. Minister
de Culte sub No. 246880/919, a permis pe pâr. Părice
Morosanu la parohia Balcani, cu începere de la 1 Iunie
1919, în locul pâr. Episcopie a Catolică, care trece, după
cerere, la M. Secu; și va poartea să punete în vedere
mențiilor părinți, cu cel puțin de la 1 Ianuarie 1920
să îndeplinească în menționatul ordin, punzând în
cunoștință pe pâr. Morosanu ca să ied în darea
parohia și avutul ei - -*

Procurator Gheorghe Popovici

Episcopul Episcopiei ai parohiei Balcani

UNELE PRECIZĂRI PRIVITOARE LA EGUMENII MĂNĂSTIRII SECU ÎNTRE 1836 ȘI 1854

Costin CLIT*

Așezarea Cuviosului Paisie Velicicovski împreună cu 200 de monahi la Mănăstirea Secu în data de 14 octombrie 1775 va avea efecte asupra evoluției lăcașului monahal și prin mutarea acestuia în ziua de 14 august 1779 la Mănăstirea Neamț cu o mare parte din obște, realizându-se unificarea celor două mănăstiri sub conducerea unui singur stareț. Administrarea Mănăstirii Secu era asigurată de egumenii aflați sub ascultarea starețului de la Neamț.

Consulul Charles Lagau în raportul din 1828, intitulat *Notițe statistice asupra Moldovei*, apreciază numărul monahilor de la Mănăstirea Neamțului la 1500 de călugări, iar pe cel de la Mănăstirea Secu la 300¹. Pentru diplomatul Eugène Poujade (1815-1885), autorul lucrării *Chrétien et Turcs. Scènes et souvenirs de la vie politique, militaire et religieuse en Orient* (1859), „Neamț și Secu sunt două mănăstiri sau mai bine <zis> două aglomerări de credincioși, numărând mai bine de două mii de frați. Aceste două mari stabilimente produc tot ce este necesar consulului călugărilor. Veniturile acestor două mănăstiri depășesc 70000 de ducăți, în jur de 840000 de franci. Mănăstirea Neamț se afla sub protecția specială a țarului Rusiei și călugării ruși sunt aici în număr destul de mare pentru a forma o partidă sau o facțiune rusă în opoziție cu partida moldoveană. Pământurile mănăstirilor Neamț și Secu sunt foarte întinse”².

Mănăstirea Secu era în 1835 a doua din categoria a I-a a mănăstirilor neînchinat, supusă Mitropoliei, alături de Neamț, Slatina, Râșca, Bisericieni, Agapia, Coșula, Adam, Bogdana, Dolhești, Pângărați, Hangu, Socola, Zagavia, Văratec și Vorona³. Organizarea Mănăstirilor Neamț și Secu a fost reglementată la 30 mai 1839 prin hrisovul emis de către domnul Mihail Sturdza⁴.

În *Povestirea despre pelerinajele prin Rusia, Moldova, Turcia și locurile sfinte*, apărută la Moscova în 1855-1856, călugărul Partenie, viețuitor la mănăstirile din Moldova administrate de Paisie Velicicovski între 1837 și 1847, descrie și Mănăstirea Secu. Astfel, „femeilor nu li este îngăduit a intra în mănăstire, decât odată în an, la hram; în altă vreme nu li se îngăduie intrarea. Fraților trăitori în mănăstire, nu li se îngăduie a fi nici mai mulți nici mai puțini de 100 de inși. De aceștia se îngrijește mănăstirea Neamțului. Împrejurul mănăstirii, lângă dânsa, multe chilii și grădini anahoretice; iar ceva mai departe de mănăstire, două schituri ce aparțin Mănăstirii Secu, unul cale de un ceas, altul cale de două ceasuri, cu frați până la cincizeci de inși” (Sihăstria și Sihla). „Afară de biserica mare, mai sunt trei-patru mai mici, la cele patru colțuri ale zidurilor”⁵.

* Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși.

¹ *Călători străini despre țările române în secolul al XIX*, serie nouă, coordonatori: Paul Cernovodeanu și Daniela Bușă, București, Editura Academiei Române, 2005, vol. II, p. 353.

² *Călători străini despre țările române în secolul al XIX*, serie nouă, coordonator Daniela Bușă, București, Editura Academiei Române, 2010, vol. VI, p. 492-493.

³ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Suplement I/5, Documente adunate și coordonate de D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, București, 1894, p. 225-227.

⁴ *Ibidem*, Suplement I/6, Documente adunate și coordonate de D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, București, 1895, p. 46-53 (o traducere în limba franceză).

⁵ Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 346.

Egumeni

Dimitrie (1836-februarie1838).

Potrivit unei jalbe din 29 iunie 1838 în timpul egumeniei de doi ani de zile, egumenul Dimitrie ar fi adus Mănăstirea Secu „cu totul în pro(a)stă stare și au făcut multe risipiri și nerânduială, din cari pricini multă vreme nu poati să vii mon(asti)r(ea) în stare(a) cari au fost, toate fără sfătuire(a) soborului le-au făcut, că la facire(a) casil(o)r și iazul(u)i sfinții sali au adus țiganii lăeși cu familii și cu copii lor și mulțime de pâini le-au dat de la hambariu și de la moară, fiind că-i tocmisi cu preț mai gios, să îndatorisi să li dei câți a dim(e)r(lie) de pâini pi săptămână di toată șatra, și așa au urmat în două veri, osăbit mâncare(a) lor cu fimeili și copii lor”. Totodată s-a dat pietrarilor câte 80 demerlii și mâncare, „iar rachiu pesti 13 vedri au însemnat chelariul, iar după acie nu si mai știi măsura pentru că l-au luat la dâșii rachiul de opștii”. Se adaugă vitele, masculii și oile tăiate, 200 de ocă de pastramă „ce au scos de la cămară pentru odăi și numai 7 ocă au cheltuit la odăi, iar cielantă toată au mâncat-o salahorii, iar vinul cu cofa li scoate și li dă”. Sunt folosiți boii mănăstirii pentru transportul pietrei, varului și a lemnului de la Halăuca, unii dintre ei au murit, apoi sunt utilizați argații, rotarii, butnarii și bucătarii. Cheltuielile amintite sunt considerate cauza afectării stării livezilor, sursă de hrană pentru tot soborul, descrise drept „dizgrăditi și stricati”. Planul construirii caselor și amenajării iazului este văzut „cu totul nepotrivit” și s-a „astupat lumina pitării și au tăiat și stre(a)șina, asămine cu zidul și curgi apa în beciu, asămine și umblătorile le-au făcut lângă perg și si scurgi din umblători în beci”. Este acuzat de folosirea la noile case a fierului „rămas de la ardere(a) morii ... încă și șânili le-au luat di pi la roati și alte feri undi au găsit au vândut”. Săpătorul primește opt uși de la moară în loc de bani, „au mai dat 20 de oi ci le-au fost închinat un bătrân danie sv(intei) mon(asti)ri, 300 coți sucmani au rămas de la părinteli Calistrat, asămine și p(i)ei di oa(i)e și di m(i)ei ” date la argați „în locu di bani ... mai mult le-au plătit argaților și viziteilor și pietraril(o)r cu sucmani și cu p(i)ei, de la camară au scos mulțimi di bani pentru cheltuiala părinților ... odae au rămas pustie și goală, n-are nici de unile, nici car, nici căruță, nici șeli”. Ar fi fost folosiți chiar banii din cutia bisericii și paraclisului „cari au rămas di la păr. Calistrat”, 300 de lei de la un bătrân Luchiiian „și crășmă în câtă vreme au fost sfinția sa au ținut” „și ș-au făcut mindiruri și 24 de perni pentru casăli sali, aducând meșteri nemțești mindirigii”. Jăluitoarii subliniază și viață imorală a ieromonahului Isaia, fratele egumenului, pe care îl descriu drept „desfrânat, că și târgoveții îi știu pricina lui, că l-au găsit privighetoriul cu o călugăriță închiș în camară și au luat privighetoriu vreo câțva galbini și i-au dat paci”. Jalba este semnată de către duhovnicii Spiridon, Calistrat, Ilarion, Dorothei, ieromonahii Zaharia, Vasian, Manoe, Anthim, Neofit, monahii Pavel, Dosothei, Pahomii, Thoma, Hristofor, Dionisi, Ierinei (tipicarul), Mercurii, Ioil, Aron, Nicandru, Filaret, Noe, Vasian, Anthim (cântăreț), Sava, Calinic, Iustin, Darie, Vasian, Galaction (cântăreț) și shimonahul Gherasim⁶.

Veniamin Costachi, mitropolitul Moldovei, scrie la 17 februarie 1838 starețului și Dicasteriei Mănăstirii Neamțului și Secului amintind a doua numire a ieroshimonahului Teodor ca nacealnic al Schitului Orgoești, când a făcut „cunoscut că la întâmplare de oareșcare nemulțămire să ni să facă cunoscut spre a să cerceta cu pătrundere și fără pricini binecuvântate să nu să depărteze”, însă duhovnicul Dimitrie de la Mănăstirea Secu „mergând acolo la schit și făcând răzvrătire între unii din călugări turburători liniștii, au periorisit pe nacealnicu(l) din cârmuire(a) schitului, rădicându-i de asupră însărcinare(a) dată prin carte de nacealnicie”. Deplasarea duhovnicului Dimitrie la Orgoești s-a făcut fără știrea mitropolitului, care decide îndepărtarea lui din egumenia Mănăstirii Secu și din Dicasterie „neavând voe a lucra nici ale preoției, nici ale duhovniciei”, locul său urmând a fi luat de

⁶ Arhivele Naționale Iași (ANI), Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 39 / 1838, f. 1-2.

un alt duhovnic⁷. Despre ieroshimonahul Teodor știm că a fost în două rânduri nacealnic al Schitului Orgoești, prima oară fiind atestat pe la 1832-1833, iar a doua oară a fost numit la 24 ianuarie 1837 în locul lui Chiril Cazamir⁸.

Venedict (februarie 1838-octombrie 1839).

„Iconomiceasca Dicasterie” a Mănăstirii Neamț și Secu aducea la cunoștința părinților duhovnici și bătrâni de la Mănăstirea Secu la 7 octombrie 1839 porunca mitropolitului privitoare la trebuința de „a să faci alegere de părinte igumen acolo la Măn(ă)stiri(a) Săcului în locul dum(i)sale păr. Venedict ci au fost până acum egumen”. Alegerea urma să fie făcută la Mănăstirea Neamț⁹.

Venedict era dispus la 8 septembrie 1839 să predea Iconomiceștii Dicasteriei a Mănăstirii Neamț și Secu „sotelile di toate cheltu(i)elile și viniturile, cum și pentru dobitoace voi fi următori”, „iar pentru darea în posăsăe a moșiilor ci până acum au fost în socoteala Mon(a)s(tirii) Săcului rămâni pân(ă) voi lua dizlegare de la înalt preao(sfin)țitul și viind eu acolo să vor închipui cele de cuviință”¹⁰.

Se păstrează un izvod „pentru vasile ce s-au dat în Țara de Jos” de la Mănăstirea Secu: 3 deje, 5 ciubere, 5 leice, 20 cofe, 2 ciurpace și 2 cofere¹¹. Ieromonahul Vasian răspunde scrisorii Dicasteriei la 16 septembrie 1839 în problema vaselor de vin: „și vase de vin la noi nu sint decât acele două din care s-au rădicat praznicul, în care vase încă mai iaste câte puțin vin spre întimpinare(a) acelor mai ne(i)ertate datorii, mai iaste un vas cu puțin vin pentru besărică”¹². Același ieromonah cerea „păp(u)șoi” starețului de la Neamț la 4 octombrie 1839 „fiind că care ni s-au dat s-au măcinat și s-au înpușinat făina”. La sfârșitul scrisorii este însemnată recepția a 32 „merți di păpușoi de la Drăgulești”¹³.

Venedict se adresează starețului de la Neamț la 19 septembrie 1839 în privința rânduirii iernări a o mie de ovine la metohul Jidești, unde în 1838 au fost oile de la Mănăstirea Secu pentru care s-au pregătit 163 „de stoguri” de fân „și din pricina neajungerii tot s-au mutat cârlanii pe Tăciunile, și la vremea înmulțirii oilor era să să primejduiască”. În condițiile hotărârii de „a se face pâine m(ă)n(ăstirii)”, în acel an era nevoie de cantități mai mari de fân la Jidești, pe unde „osăbit de oile Secului, încă și carăle în trecire la țara de jos, de acolo i-au fân”. Tot în această chestiune dar și a arhondaricului scrie ieromonahul Vasian (Venedict ?) la 20 septembrie 1839 Dicasteriei Mănăstirilor Neamț și Secu¹⁴.

La 2 noiembrie 1839 monahii de la Secu după ce invocă paretisisul părintelui Venedict cer rânduirea în locul acestuia a duhovnicului Dimitrie „carile au mai fost și știe toate obiceiurile aceștii monastiri”¹⁵.

Venedict ajunge stareț la Mănăstirea Neamț și Secu la 15 mai 1841 „carele și mai (i)nainte de a fi stareț, a făcut multe lucruri bune întru amândouă monastirile acestea și a întemeat sfântul schit Sihla, făcând acolo biserica Nașterii sfântului Ioan Botezătorul și chilii pentru șiderea părinților”. Paretisisul starețului Venedict survine după 4 mai 1843, când s-a desființat dicasteria prin hrisovul domnului Mihail Sturza și înainte de numirea arhimandritului Neonil ca stareț la 19 iunie 1843, adus de la Mănăstirea Vorona, unde se afla surghiunit¹⁶. Arhimandritul și starețul Venedict dăruia la 1

⁷ Ibidem, f. 3-4.

⁸ Gheorghe Baci, *Schitul Orgoeștii Noi (1792-1860)*, Iași, Editura Panfilius, 2011, p. 110.

⁹ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 17.

¹⁰ Ibidem, f. 3.

¹¹ Ibidem, f. 4.

¹² Ibidem, f. 16.

¹³ Ibidem, f. 21.

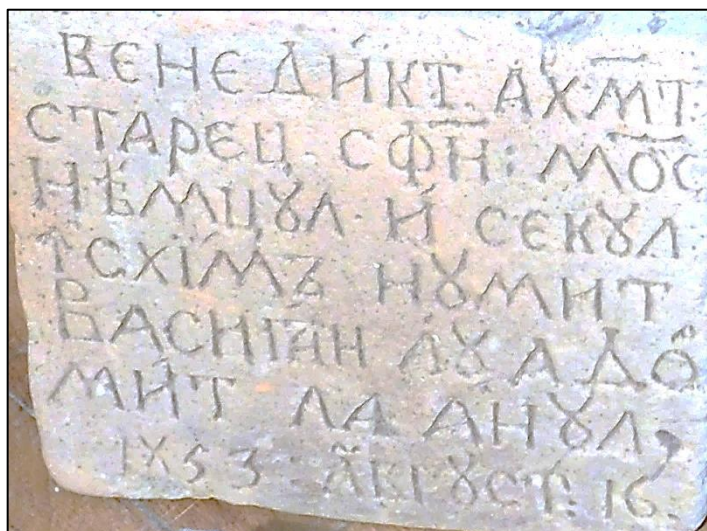
¹⁴ Ibidem, f. 5-6.

¹⁵ Ibidem, f. 100.

¹⁶ „Calendarul antic pe 1863”, București, Imprimeria Națională a lui Stephan Rassidescu, p. 101.

februarie 1842 ierodiaconului Iosif o *Antologhie/ Psaltichie* (Tipografia Mănăstirii Neamț, 1840)¹⁷, apoi Schitului Sihăstria aceeași carte la 8 februarie 1843, o *Biblie* ierodiaconului Iezechiil și ierodiaconului Teofan, care la rândul lor o dăruiesc Schitului Sihăstria la 21 noiembrie 1843¹⁸.

Redăm inscripția de pe o cărămidă păstrată în colecția Muzeului Mănăstirii Secu, care ne oferă noi informații: „*Venedict arh(i)m(andri)t, stareș Sf(i)n(tei) Mo(na)s(tiri) Neamțul i Secul, în shimă numit Vasiian, au adormit la anul 1853 avgust 16*”. Probabil a fost înmormântat la Mănăstirea Secu.

Muzeul Mănăstirii Secu.

Samuil / Samoil (octombrie 1839-ianuarie 1840).

Egumenia duhovnicului Samuil de la Neamț se datorează arhimandritului Neonic, starețul Mănăstirii Neamț, a cărui poruncă a fost primită de soborul de la Secu, „*socotind noi că doară sf. sa va fi lăsat obiceiurile sau năravurile firii sale cunoscute de noi încă din vremea aceia când au mai fost în Săcu igumen, adică la anul 1832*”¹⁹. Samuil a fost slovean și membru al dicasteriei (potrivit așezământului slovenii aveau doi reprezentanți)²⁰.

Samuil duhovnicul cere Dicasteriei Mănăstirii Neamț și Secu la 16 octombrie 1839 aprovizionarea Mănăstirii Secu cu 5 merțe de fasole și 5 de mazăre. În urma demersului său, părintele Miron de la Vânători urma să dea 3 merțe de fasole, una de bob și una de mazăre²¹. Samuil făcea cunoscută dicasteriei la 29 octombrie 1839 lipsa cailor („*noi cai de trim(i)s nu avem, nici pentru ca să întimpinăm nevoile casii, fiindcă au rămas în doi boi m(ă)n(ă)stirea Secul și în noao cai ... Eu pentru aceast(a) am să viu, dimineață mă aflu acolo pentru multe pricini, nu numai pentru aceast(a) ... încă și cu jalobă de la sobor, că M(ă)năstirea Secul au rămas ca o vădană ce nu are bărbat, având moșii ca și Monastirea Neamțului*”)²². Îmbrăcămintea monahilor era asigurată de la „cămară” din Mănăstirea Neamțului²³.

¹⁷ Costin Clit, *Însemnări de pe cartea veche din biblioteca Mănăstirii Secu*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, III, 2017, p. 131.

¹⁸ *Ibidem*, p. 132.

¹⁹ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, *dosar 46/1839*, f. 92.

²⁰ *Ibidem*, f. 119.

²¹ *Ibidem*, f. 22.

²² *Ibidem*, f. 23.

²³ *Ibidem*, f. 18.

Samuil duhovnicul a rânduit la 3 noiembrie 1839 caii, hamurile și vizitiul pentru transportul mitropolitului²⁴, iar la 20 noiembrie 1839 trimite prin fratele Gheorghe la Mănăstirea Neamț „*obezile ci au fost de la Criminal din Eș*” și cere căruța sosită de la Jidești de care era neapărată trebuință²⁵.

La 17 noiembrie 1839, egumenul Samuil se plângea starețului de „*surghiuniții ci ni sã triimit aicea, noi îi priimim, că n-am ci sã fac, dar vei ști că pitariul va sã sã lepede și sã iasă din chitãrie că numai poati sã-i mai rabde cu surghiuniții, pentru chilii precum știi că părinții noștri n-au unde sã șază*”²⁶.

Egumenul justifică la 4 decembrie 1839 predarea sumei de 30 de lei a fratelui Gheorghe de la pitărie duhovnicului Ilarion, „*apoi di i-au dat fratelui sau de nu i-au dat, eu nu am știință*”²⁷.

Arhimandritul Neonil, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, îi cere lui Samoil la 13 decembrie 1839 să îlesnească pe „*p(ă)r(intele) Theoctist cu trăsuri cu cari sã-ș(i) poată aduci calabâcelul ci va fi având*”²⁸, care însă refuză la 2 ianuarie 1840 să-i plătească „*meremetul chilii lui*” a cărui costuri au fost estimat la 74 de lei, „*el sã-ș(i) cauti socoteala cu starițul Nionil, fiind că el l-au scos din chilie de aici și l-au luat*”²⁹.

Lipsa opincilor pentru argați și posibilitatea plecării lor din această cauză îl determină pe Samuil la intervenția din 14 decembrie 1839 pe lângă Dicasterie în care specifică: „*s-au triimis în trecutile zile opincile de giuncan în cari au eșit numai 15 părechi ... apoi la numer sint 26 care poartă opinci. ... poftesc sã puniți la cale și pentru grăunțile de cai, de unde sã luăm, pentru că n-au ci mânca*”³⁰.

Într-o jalbă din 28 decembrie 1839 este pomenit duhovnicul Samoil, „*vechilul de la Mon(astirea) Săcului*” pentru al îndatora pe monahul Arsenie „*ca numaidecât sã plătiască banii jăluitoriului*”. Arsenie monahul ar fi luat niște fier fără acte și „*nici în socotelili ce-au dat egumenul ci au fost la Mon(astirea) Secului nu arată această datorii*”. Jăluitorul urma să-și recupereze datoria direct de la monahul Arsenie „*cari au luat acest fer din dugheana sa fără țidula egumenului sau a cămărașului*”³¹.

Venedict duhovnicul intervine din Mănăstirea Secu la 4 ianuarie 1840 la Dicasteria Mănăstirilor Neamț și Secu în favoarea lui Costache Miclescu din Botoșani care dorea să cumpere 10-30000 bucăți de draniță și a achitat costul lor și îi invită „*ai găsi draniță de acolo, bine, iară de nu, eu am vr(e)o șapte mii draniță pentru chiliile meli din Săhăstriei, dacă socotința d(u)m(nea)v(oast)ră a vri(a), apoi sã o dăm sã nu sã întoarcă saniile deșarti*”³².

Samuil făcea cunoscută Dicasteriei la 7 ianuarie 1840 lipsa făinei de porumb „*din pricina păr(intelui) Nazarie*” trimis înaintea sărbătorilor să ridice „*rămășiți 23 merți ci au rămas din țidulile mai dinainte și așa n-au adus făina la M(ănă)s(tire) ci au adus grăunți din pricina fânului, că s-au făcut greșală de aici di n-au luat fân deagiunsu, și păr(intele) Nazarie nu s-au îndurat sã dei puțin fân la boi până sã va măcina popușoi și au zis fă ci știi că fân nu-ț(i) dau, au mâncat boii gunoiul de supt grajdi pân(ă) au (în)cărcat grăunțile și au venit acasă, parcă era(u) niște boi jidovești, iar nu era(u) ai mănăstirii*”. La sfârșitul scrisorii este notat: „*S-au dat răvaș la Timișăști sã de(a) 30 merți făină la Secu în sãniile ci va triimite la 7 ghen(a)r (1)840*”³³.

²⁴ Ibidem, f. 35.

²⁵ Ibidem, f. 37.

²⁶ Ibidem, f. 36.

²⁷ Ibidem, f. 39-39v.

²⁸ Ibidem, f. 60.

²⁹ Ibidem, f. 61.

³⁰ Ibidem, f. 40.

³¹ Ibidem, f. 41.

³² Ibidem, f. 46.

³³ Ibidem, f. 48.

A fost preocupat de menținerea călugărilor în Mănăstirea Secu și în unele își exprimă refuzul îndeplinirii dispozițiilor, așa cum o face la 7 ianuarie 1840 când i se cere trimiterea spre ascultare a monahului Ghervasie, va răspunde la 10 ianuarie 1840 Dicasteriei: „*apoi la aceasta nu mă pot pricepe, doară de voiț(i) ca să-i luați pe toți de aici, acesta esti la arhondaric ascultători și nu putem ca să-l dăm*” și propune în loc pe Ghelasie „cam nesupus” (se arată nemulțumit și de chemarea lui Nicodim de la Jidești la Neamț, pentru care se solicită înlocuitor). Tot la 10 ianuarie 1840 cere un cișmigiu „*și cu vr(e)o câteva oali că ni s-au stricat cișmeo(a)*”. Prin atitudinea sa evită plecarea monahului Nicodim și obține pe cișmigiu în vederea reparațiilor necesare³⁴.

Samuil confirmă Dicasteriei la 13 ianuarie 1840 primirea jalbei lui Dumitrachi Sfetcu și o informează de respingerea solicitării: „*nu vor părinții ca să plătească acel f(i)er pentru că s-au luat în trebile mon(a)stirii în cari sint*”³⁵.

Soborul Mănăstirii Secu îi aduce o serie de acuzații la 19 ianuarie 1840: „*o însemnată scârbă*” pricinuită monahului Pahomie cămărașul, care s-a spânzurat, folosirea corecției pentru greșelile monahilor, urmată de fuga lor (exemplul ierodiaconului Athanasie, fugit la Neamț, Ierothei, „*cântărețul slovan*”, fugit într-o destinație necunoscută, fratele Gavril de la bucătărie, „*lipsindu-l di scofii l-au izgonit*”, ieromonahul Visarion, iconomul „*di ogradă*” „*pus în obezi*”, aflător bolnav la Neamț „*de picioară și olog*” din această cauză), deschiderea unei crâșme în mănăstire. Măsurile sale coercitive vor afecta mai ales „*strana slovenilor*” prin alungarea ierodiaconului Athanasie, monahului Irothei și a unui frate Pavel. Strana a rămas „*numai în trii părinți și cântăreți și cetevi, din rândul cărora Meletii cântărețul din însuși asprimea igumenului s-au lipădat di ascultari și ș(i)-au cerut altă ascultari; igumenul din porunca dicasteriei l-au rânduit în pitării luându-i câte ceva și din calabalâc, iară odinioară adecă în 18 zile ianuaru Meletii cântărețul având trebuință s-au dus sara la duhovnicescul său părinte Iacov slovanul; atuncea Samoil igumenul pentru ca să facă izbândă jalobii monahului Meletii, știindu-l pre el că iaste în chilii la duh(o)v(nice)s(cul) Iacov au mers târziu ca la două ceasuri di noapte cu Pavel moscalu și cu șasă țigani și îndată au poruncit părintelui Iacov să deschiză ușa chiliei în cari să afla tipicariul Irinei și monahul Galaton într-o șală, fiindu-le chiliile, și deacă părinții simțind atâta norod la ușă nu le-au deschis ușa, temându-să di vreo întâmplari di moarte, atuncea păr. Samoil văzând neîndemânaria prinderii în mâinile sale pe monahul Meletii au lovit din poruncă Pavel moscalu cu un par di v(re)o zăci ori foarte tari în ușă, și stricând ușa și broasca ei. Cu toate acestea părinții din năuntru sprijinindu-o stricată așa n-au lăsat pe Samoil să intri în chilia duh(o)v(nice)s(cului) Iacov”. Pentru faptele sale se cere scoaterea din egumenie. Semnatarii jalbei și soborul mănăstirii cer înlăturarea egumenului Samuil și au socotit „*pentru folosul sufletului a ave(a) di acum innainte igumen și năcealnic în Săcu pe Sf. sa păr. Dimitrachii duhovnicul, carile iaste om cinstit, cucernic și fără de prihană, pe lângă acestea și iscusit precum în celi duhovnicești, asemenea și în cele trupești*”³⁶. Un Samoil, ieromonah și duhovnic, este atestat ca egumen la Schitul Orgoeștii Nou între 1843 și 1845, de unde revine în soborul Mănăstirii Neamț³⁷. Să fie Samuil, fostul egumen al Mănăstirii Secu?*

Dimitrie (25 ianuarie 1840-10 ianuarie 1842)

Prin porunca mitropolitului din 25 ianuarie 1840 s-a rânduit ca egumen pe duhovnicul Dimitrie³⁸. Decizia de înlăturarea a egumenului Samoil și înlocuirea sa cu Dimitrie a fost transmisă de

³⁴ *Ibidem*, f. 62-62v.

³⁵ *Ibidem*, f. 59.

³⁶ *Ibidem*, f. 92-93v.

³⁷ Gheorghe Baci, *op. cit.*, p. 111.

³⁸ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, *dosar 46/1839*, f. 90-90v.

mitropolitul Veniamin Costachi arhimandritului Mardarie, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu în aceeași zi³⁹.

Samuil era considerat încă egumen la 27 ianuarie 1840, așa cum reiese și din scrisoarea lui Venedict cu data amintită, adresată Dicasteriei: „Fiind că păr(intele) Samoil au venit de unde au fost dus, pentru aceasta rugăm pe sf(in)ți(ile) v(oastre) ca se nu-mi scriiți mie nimic, ori și pentru ce punere la cale a pricinilor, fiind că sf(in)ția sa nu-i încă scos după formă din ascultarea în cari iaste rânduit, apoi nu iaste bine a mă amesteca ca se nu aduc vreo supărare”⁴⁰.

La 5 februarie 1840, Dimitrie, egumenul Mănăstirii Secu, primește porunca mitropolitului Veniamin Costachi, „urmată către păr. nostru starețul arhimand(ritul) Mardarie și către această dicasterie la 4 a următoarei luni februar”, ca urmarea a raportului din 2 februarie, prin care „curat să lămurește chipul venirii în acest sobor a sf(i)nției sali păr. arhimand(rit) Irinarh, ce s-au declarisit singur pe sineș stareț și ocârmuitoriu acestor soboară, fără ai fi de nimene încredințată o asămine sufletească dregătorie ... să binevo(i)ești ca prin tragire(a) clopotului în trapeză să o faci cunoscută aceasta spre obștescul auz al soborului”⁴¹.

Duhovnicul Dimitrie vestește Dicasteriei înainte de 20 februarie 1840 despre plecarea părintelui Ilarion la la Mănăstira Mogoșești și cere să i se dea „vr(e)o trii oi de ce(le) bătrâne ... pentru arhundaric ... și la găinărie acum n-avem găini, că câte au fost s-au cheltuit”⁴².

Monahul Pavel își lua la 16 februarie 1840 angajamentul de a nu mai isca tulburări în rândul viețuitorilor mănăstirii, deși își mai luase unul în fața starețului Dometian după venirea de la Mănăstirea Vorona, în urma jalbei din 16 februarie 1840 semnată de către duhovnicul Iacov, ieromonahii Neofit și Matheiu și alții, prin care cereau starețului și Dicasteriei „să rădicați pre acest turburători ... ca să urmezi pace în sobor”⁴³.

Dicasteria transmite egumenului Dimitrie la 4 martie 1840 dispoziția mitropolitului de întocmire a catagrafiei „de toț(i) părinții duh(o)v(nici), ieroshimonahi, ieromonahi, diiaconi, shimonahi, monahi și fraț(i)” de la Mănăstirea Secu (asemenea circulare au fost trimise și la Pocrov, Schitul Vovidenia, Sihla și Sihăstria)⁴⁴.

Dimitrie intervine la 5 mai 1840 pe lângă dicasterie pentru Pavăl cărămidarul care „cere ca să fii tocmis să facă cărămidă dac(ă) sfinți(i)le vo(a)stre de voiți ca să faceți bolta la Adormiri, apoi să-l tocmiți(i)să facă cărămidă sau să-i spunim că nu ne trebui, să să tocmască unde să va pute(a)”⁴⁵.

Dicasteria Mănăstirilor Neamț și Secu îi cere la 23 februarie 1840 egumenului Dimitrie să pună la dispoziție 257 boi de jug „fiind că la moșia Jădeștii urme(a)ză nevoie ... de ajutor la vreme(a) aratului”⁴⁶, iar această trimite 12 perechi înainte de 1 martie „neavând niciun chip despre mai mulți”⁴⁷.

Dicasteria solicită la 24 octombrie 1840 săvârșirea fântânii de la Schitul Sihla, conform dorinței nacealnicului de acolo⁴⁸.

La 5 februarie 1841 Dimitrie scria „părintelui” Vichentie despre care auzise că a „pornit lăcaș Pre(a) Sfintii Treimi”, însă era „mâhnit, căci ai pus înainte stă(tă)toriu pe un transilvan” ce ar fi urmărit câștiguri pentru sine și de ai avea „pre toți lui supuși”, sfătuindu-l „să puniți pi un alt frati drept moldovan egumen, nu se ni stepenească oameni streini, iar di nu aveți acum preut, faceți pi

³⁹ Ibidem, f. 91.

⁴⁰ Ibidem, f. 38.

⁴¹ Ibidem, f. 101.

⁴² Ibidem, f. 115.

⁴³ Ibidem, f. 116-117.

⁴⁴ Ibidem, f. 123.

⁴⁵ Ibidem, f. 154.

⁴⁶ Ibidem, f. 120.

⁴⁷ Ibidem, f. 122.

⁴⁸ Ibidem, f. 260.

carile di sfinția voastră veți socoti că esti cu bună așăzare și poate să învrednicească acest post, și și mai prost si fii, numai să fii patriot și de alti niamuri di esti cu puțință nici să-l priimiți întri sfințiili voastre di voiți să aveți pace și si petreceți fără zavistie”⁴⁹. Transilvăneanul amintit este Visarion, care s-a întors de la Sfântul Munte „și după buna așăzare sau așăzement a vieții di opștii și după multili și pristi măsură osténelili noastre cari suferit până am alcătuit viața de opștie ... și norodul să folosăști di buna așăzare noastră ”. Monahii au fost ajutați de mitropolitul Veniamin Costachi, care a trimis o scrisoare părintitoare „cătră mitropolit(ul) aceștii eparhii a Dristrii pentru noi” (a se vedea scrisoarea trimisă de Visarion părintelui Costandin de la Mitropolia Moldovei la 16 octombrie 1841)⁵⁰.

Conform surselor istorice ctitorii Mănăstirii Cocoș sunt monahii Visarion, Gherontie și Isaia de la Mănăstirea Neamțului, care au venit de la Muntele Athos în Dobrogea și au ridicat în 1833 pe dealul Cocoșului o bisericuță de nule lipite cu pământ, fără turle și clopote, cu hramul Sfânta Treime⁵¹. Potrivit altor surse începuturile mănăstirii sunt plasate în 1835, fiind o ctitorie ardeleană, Visarion era din părțile Făgărașului. Visarion, Gherontie și Isaia după sosirea de la Muntele Athos obțin acordul pașalei din Tulcea și cumpără o tarla de la o cadână „pe care au pus temelia unei modeste case de rugăciune, făcută din chirpicu [nuele tencuite]”⁵².

Visarion se plângea în scrisoarea din 16 octombrie 1841 de părintele Dimitrie, egumenul Mănăstirii Secu, care „a scris o scrisoare hulitoare asupra me(a)” ieromonahului Vavila, „priiaten a svinții sali și ctitor al micului nostru lăcaș din care scrisoare multă sminteală și scârbă s-au pricinuit între noi, dintru cari și viața di obștie s-au stricat”. Scrisoarea este trimisă mitropolitului Veniamin Costachi „ca si vază că nu li agiungi acolo în Moldavie tulburările câti li fac prin mon(asti)ri unii cu alții, ci și pre noi niște săraci prin scrisori né tulbură, cari cu mânili și osteneale(le) noastre ne-am făcut biserica, și mai vârtos în țară străină”. O parte a viețuitorilor de la Mănăstirea Cocoș „ci nu au voit viața di obștie s-au dus di aici, unii în Moldavie, iar alții în Svântul Munte, iar acii ci au voit obștie aice au rămas în paci și liniști”⁵³.

Adresându-se arhimandritului Venedict, starețul Mănăstirii Neamț și Secu, la 10 ianuarie 1842 mitropolitul Veniamin Costachi amintește tânguiriile nacealnicului „schitului Cucosul de priste Dunăre ... asupra duhovnicului Dimitrie, igumenul Monastirii Secul pentru tulburarea ce au pricinuit și răzvrătirea în care au adus pe monahii acolo petrecători cu o scrisoare” adresată unuia dintre ei, pentru care ierarhul decide îndepărtarea din egumenie a lui Dimitrie și alegerea urmașului la cârma mănăstirii Secu⁵⁴.

Dimitrie se pare că va viețui la Schitul Urguești (Orgoești), ținutul Tutova, până în 1843 când i se permite întoarcerea la Mănăstirea Secu, hotărându-se pentru fratele său Isaie să-i ia locul la Orgoești și se scrie de Meletie Lefter, episcopul Romanului, la 15 octombrie 1843 duhovnicului Samoil „nacealnicul acelui schit <Orgoești> ca să-l priveghezi foarte purtările lui neavând voe a i(e)și nici la târg(ul) Bârladului, nici undiva prin pregiur schitului, fiind și aproape acolo un schit de călugăriți, numit Bogdănița ... și oprit de toati lucrările preuții sali”. Samoil urma să cerceteze pe tovarășii lui Isaie, inclusiv un argat, pomeniți în raportul duhovnicului Chiriac, pentru a descoperi „și ci au avut în gând a mai urma, după cum au fost pregătiți și cu arme, din cari bastonul cu șap(...) ci s-au găsit să să strângă în păstrare ”. Meletie Lefter, episcopul Romanului, îi cere să afle „numili

⁴⁹ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 39 / 1838, f. 5-6.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 6-7; vezi și Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol 3 (secolele XIX-XX), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 21.

⁵¹ <https://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/manastirea-cocos-67799.html>

⁵² Nicolae Vonica, *O ctitorie ardeleană în Dobrogea. Mănăstirea Cocoș, jud. Tulcea*, în „Revista teologică”, Anul XXII, octombrie-noiembrie 1932, nr. 10-11, p. 340

⁵³ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 39 / 1838, f. 6-7.

⁵⁴ *Ibidem*, f. f. 9; ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 65/1842, f. 11.

călugărițil(o)r cu cari au avut fișticari înțelegiri și corespondenții”⁵⁵. Se pare că a fost trimis apoi la o altă mănăstire sau schit.

Dimitrie se afla la Mănăstirea Secu la 14 august 1843, când discută cu egumenul Chiriac și îi spune „că de este să să ducă, apoi să i să hotărască mai de grabă și cere un car cu patru boi și o căruță cu 3 cai” și pe diaconul Gavril în loc de poslușnic. Chiriac sugerează tocmiterea unui harabagiu. Egumenului Chiriac i se transmite „că pentru d(u)hovnicul Dimitrie să-i închipuiască car cu boi, iar căruță să-i tocască, și pe diiaconul Gavril să-l dei poslușnic precum îl cere”⁵⁶. Starețul Neonil „l-au primit fără voia soborului în M(ănăstirea) Neamțului a fi petrecători până la moarte, rânduiindu-i chilii și poslușnic i altele spre odihna sf(inției)sale”⁵⁷. Monahul Diomid însemna la 7 aprilie 1848 pe un Miscelaneu: „Cu darul lui D(u)mnezeu și cu blagoslovenia părintelui arhimandrit și stareț sfintei monastirei Neamțului și Săcului, chir Neonil, m-am îmbrăcat eu, fratele Dimitrie, în shima monahicească, numindu-mă Diomid, făcându-mi tundere părintele ieroshimonahul Thiodor, iară naș me-au fost părinte dohovnicul Dimitrie proin igumen sfintei monastiri Secului, la anul 1848 april(ie) 7”⁵⁸.

Starețul de Neamț poruncește la 26 iunie 1851 trimiterea duhovnicului Ilarion „bătrânul” la Mănăstirea Văratice pentru împărțirea monahiilor de acolo și „să pui spre a risipi ruinatele chilii a duhovnicului Dimitrie pentru ca să să cărăască locul de molozi”⁵⁹, a doua zi punându-se „în lucrare dărâmare(a) lor”⁶⁰. Anterior datei de 30 iulie 1851 starețul indică egumenului Theodosie prin monahii Chiriac și Thimotei, aflați în vizită la Neamț, „ca să facem toate chipurile și chiliile lui Dimitrie se se strice și până la prasnica să se facă și șurișoară precum au fost mai înainte. Deci eu alt chip n-am putut afla fără numai cu părinții soborului să dărâm, pentru că oameni nu să află, fiind vreme(a) lucrului și cu mare silință de ne vom sili ca să putem curăți locul acela până la prasnica, iară eri ni s-au poroncit ca amândoo arșișile să se adune de cătră părinți. Noi cinstite părinte nu ne înprotivim poronci(i), măcar că de câțiva ani nu s-au adunat de cătră părinți, ci chiar acum când o parte din ograda îi îngrămădită cu pietri cu molus și cu năriturile chiliilor și n-ar o trăsura loc ca să se întoar(că)” (a se vedea scrisoare lui Theodosie din 30 iulie 1851 către starețul de Neamț)⁶¹.

Isihie Dicastiriotul (19 ianuarie 1842-ante 9 iunie 1843).

Prin raportul arhimandritului Venedict, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, cu nr 74 din 19 ianuarie 1842, mitropolitul este înștiințat de îndepărtarea duhovnicului Dimitrie din egumenie, conform poruncii ierarhului de la Iași, și rânduirea ca vechil a duhovnicului Dorothei, apoi de statornicirea ca egumen a duhovnicului Isihie Dicastiriotul, pentru care se cere încuviințarea⁶². Mitropolitul Veniamin Costachi la 22 ianuarie 1842 „luând încredințare din raportul ... No. 74, că alegirea urmată asupra duhovnicului Isihie pentru rânduire în igumenii Monastirei Săcul iaste cu obștească socotință a soborului, să încuviințază și de cătră noi ca unul ce mai vârtos ne iaste și nouă cunoscut”⁶³. Locul lui Isihie în Dicasterie este ocupat de ieromonahul Anthim, realitate încuviințată de Comitetul Mitropoliei și a mănăstirilor pământești (actul este primit la mănăstire la 10 februarie

⁵⁵ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 39 / 1838, f. 11-11v.

⁵⁶ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 136/1843, f. 7.

⁵⁷ ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f.114-114v

⁵⁸ Olimpia Mitric, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, Iași, Editura Junimea, 2006, vol. I, p. 135; reprodușă în *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei, Un Corpus editat de I. Caproșu și E. Chiaburu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, vol. IV (1829-1859), p. 358.

⁵⁹ ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 76.

⁶⁰ *Ibidem*, f. 78.

⁶¹ *Ibidem*, f. 80.

⁶² ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 65/1842, f. 5; vezi și f. 8.

⁶³ *Ibidem*, f. 9.

1842)⁶⁴. Anthim nu-și îndeplinea sarcinile de la Dicasterie („nu vo(i)ești a veni la căutatul trebilor scriitorii cari să lucrezi hârtiile ce neapărat să cer”)⁶⁵.

Chiriac (ante 9 iunie 1843-2 octombrie 1845).

Potrivit ieromonahului Andronic (Popovici), duhovnicul Chiriac „Popoviciu” s-a născut în târgul Șiștov (Sveatog) în „Țara Turcească” la 1793 și a primit numele de botez Constantin, s-a stabilit la Mănăstirea Secu în 1815, îmbracă haina monahală în 1817, este hirotonit ierodiacon în 1823 și preot în 1827 „și au fost de ascultare ucenic la preacuviosul duhovnic Vasilie, igumenul monastirii Secului, și nacealnic la tipografia acestor monastiri, și igumen monastirii Secului și multe cărți au tălmăcit din limba cea slavenească și grecească în limba moldovenească; știia bine și limba bolgărească și cea turcească”⁶⁶. După Melchisedec Ștefănescu, care l-a vizitat ultima oară în 1872, Chiriac era român din Șiștovul Bulgariei și a sosit în Moldova împreună cu tatăl său în timpul unui război cu otomanii, probabil cel dintre 1806 și 1812, care a devenit preot la Bârlad⁶⁷.

La 20 septembrie 1849 a decedat iconomul Manolachi Chiriac din Bârlad, așa cum ne atestă o însemnare de pe un Tipicon (Iași, 1816) de la biserica cu hramul Sfântul Nicolae Tuchilă, pe care o redăm: „Să știi de când au răposat iconomul Manolachi Chiriac în 20 de zile săp(tembrie), în zioa Sfânt Mare Mucenic Eftatii, anul 1849, și s-au însemnat spre științi de mine, Frumuzache dascăl”⁶⁸. Să fie vreo legătură între egumenul Chiriac și iconomul Manolachi Chiriac din Bârlad?

Chiriac, aplecat către literatură, traduce în limba română: *Analele eclesiastice* de cardinalul Cesar Baronius, copiată și completată de Andronic Popovici sub titlul *Istoriile bisericesti și politicești*; *Praștia* de arhimandritul Ioanichie Galeatovschi (tipărită în 1837); o parte a *Cronografului* Sfântului Dimitrie Rostovski, tipărit la Mănăstirea Neamț (*Adunare în scurt pentru eresurile lipovonești*). Călătorește la Muntele Athos (1840-1841), apoi la Ierusalim și alte Locuri Sfinte, începând cu 1 iunie 1841, iar în 1850 la Kiev, Moscova și Petersburg, de unde se întoarce în țară prin Varșovia, Viena, Budapesta, Cluj și Bistrița⁶⁹.

La 12 iunie 1843 este făcut cunoscut cazul ieromonahului Ignatie, cu metania de la Mănăstirea Slatina, „surghiunit în fieră ” la Mănăstirea Secu pe la 1833, timp în care „nu au încetat, tulburând soborul cu feliuri de pricini”, fiind oprit de a sluji de către mitropolitul Moldovei, pentru care îi reproșează egumenului Chiriac la 9 iunie 1843, când a invocat jalba adresată domnului Mihail Sturdza, amenințând chiar cu sinuciderea „ca să să ducă acolo undi este Satana și Iuda și vom da samă pentru sufletul lui”. Pentru evitarea actului suicidal se recurge la blocare ieromonahului Ignatie în chilie, unde devine violent și este „pus în obezi, legându-i și mâinele și l-am dus la odăi întru o casă, puind și strajă până a doua zi, iară a doua zi l-am adus la Monastirea Niamțului”. Semnatarii raportului cer mitropolitului îndepărtarea ieromonahului Ignatie din soborul Mănăstirii Secu și trimiterea la metania sa. Raportul este semnat de ieromonahul Chiriac, egumenul Mănăstirii Secu,

⁶⁴ *Ibidem*, f. 11-12.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 15.

⁶⁶ Petronel Zahariuc, *O călătorie la Muntele Athos în căutarea „urmelor” românești*, în „Tabor. Revistă de cultură și spiritualitate românească”, Cluj-Napoca, an II, nr. 4, 2008, p. 73-86 (http://www.tabor-revista.ro/in-ro.php?module=content_full&id=11597); și în *AIIX*, Iași, t. XLV, 2008, p. 477-483; idem, *Călătoria ieromonahului Chiriac din Mănăstirea Secu la Muntele Athos (1840-1841)*, în *AȘUI*, s.n., Istorie, LXVI (2015), p. 249-250.

⁶⁷ Melchisedec, *Mitropolitul Grigorie Țamblac. Viața și operele sale*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, an II, vol. I, fascicula I, București, 1884, p. 44-45; a se vedea și Petronel Zahariuc, *O călătorie*; idem, *Călătoria ieromonahului Chiriac*, p. 250.

⁶⁸ Preotul Ioan Antonovici, *Documente bârlădene*, Bârlad, Tipografia Neculai P. Peiu, 1911, vol. I, p. 346, nr. 46; reprodusă în *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. IV, p. 387.

⁶⁹ Petronel Zahariuc, *O călătorie*; idem, *Călătoria ieromonahului Chiriac*, p. 250-251; a se vedea și însemnarea din 1854 de pe *Istoria pentru începutul și stricarea Ierusalimului*, în *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. IV, p. 462-463; respectiv p. 412.

duhovniciei Dorothei, Spiridon și Andrei, ieromonahii Ilarion, Epifanie, monahii Noe și Gherontie și iconomul Neonel⁷⁰.

Egumenul Mănăstirii Secu este însărcinat cu așezarea ieromonahului Anthim ca nacealnic la Mănăstirea Sihăstria în locul ieromonahului Methodie, care „*de multe ori s-au cerut în stăreția păr(in)t(elui) Venedict, proin stareț, ca să fie ușurat de ascultare(a) năcelniciei*”, „*iară păr(in)t(ele) ierom(ona)h Methodie să va liniști la chiliuța sa după dorită sa cerire și totodată îș(i) va da socoteala pentru toate noului nacealnic*”, alcătuindu-se un izvod a obiectelor bisericești și cele din exterior, un exemplar urmând a se trimite la Mănăstirea Neamț pentru păstrare în „arhiva logofeției” (documentul este nedatat, probabil că este de după 12 iunie 1843)⁷¹. La 7 august 1843 se solicită deplasarea ieromonahului Chiriac, egumenul Mănăstirii Secu, la Schitul Sihăstria în vederea cercetării arhimandritului Venedict pentru icoana Maicii Domnului din Sfântul Altar al Mănăstirii Neamț „*ci era ferecată cu argint și poliită cu aur, fiind că lipsăște și s-au luat știință că ar fi luat-o sfinție sa*”⁷². La 8 august 1843 i se cere pregătirea unui car pentru transportul duhovnicului Clavdii la Schitul Urguești (Orgoești) „*de ascultare ca să fie iconom*”⁷³.

Egumenul Chiriac se adresează starețului de la Neamț la 21 septembrie 1843 pentru a cere reîntoarcerea ierodiaconului Paisie chemat la Neamț „*pe puțină vreme*”, lăsând „*oltariu(l) fără diiacon slovenește și strană fără cântăreț*”, sau înlocuirea sa cu un preot, un diacon și un cântăreț „*ruși, căci eu nu am cu ce ține strana rosiienească, că din parte(a) moldovenilor tot să mai găsesc a da ajutoriu, iară din parte(a) rușilor nu găsesc pre nimenea ... că de să vor tot lua așa, apoi strană rosiiiană în zilele noastre o să să răsipească*”⁷⁴.

După incendiul izbucnit în 1844 la mănăstire duhovnicul Dimitrie cere și obține învoirea mitropolitului de a se deplasa la Mănăstirea Secu pentru a cerceta starea lucrurilor sale rămase acolo „*în care prilej putând dobândi (i)ertarea precuvioșiei tale și a soborului să rămâ(i)e și pentru totdeauna în acea mănăstire, iar la dinprotivă să să întoarcă iarăș fără zăbavă de a-ș(i) căuta un alt loc de pitrecere*” (vezi adresa cu nr. 231 din 14 aprilie 1844)⁷⁵.

Ieromonahul Chiriac relatează în raportul din 17 aprilie 1844 cercetarea focului „*întâmplat la Săcu*” și sugerează implicarea lui Vartolomei, ce a fost „*trimes la canon anterior de ierarh*” și diaconul Isachi, „*cel mai iubit ucinic a lui Dimitrii*” și alți ucenici ai fostului egumen pe care îl așteptă să revină, „*fără numai au rămas să încingă armi și să facă ci vor faci*”. Un alt ucenic, „*cel mai di aproapi*” de al duhovnicului Dimitrie era Gherontie Gângavu de la Sihla. Egumenul afirmă în raport: „*iar aproapi di patru ceasuri au văzut foc mari în podul pitării la două locuri*”, timp în care Vartolomei și Isachi au salvat „*calabalâcul*” lui Dimitrie. Focul distruge mai multe chilii „*și mulți au scăpat pârlți și arș(i) după ce(a) mari iuțală a mergirii focului*”. Vartolomei și Isachi, potrivit raportului întocmit de Chiriac, alergau „*în toati părți furând lucrurile părinților și le ascunde(au) calabalucu(l) lor*”, cum ar fi două valuri de „*șiiac*” ale duhovnicului Dorothei sau 10 *Psaltiri* ale bisericii. Vartolomei ajunge la Mănăstirea Neamț de unde fuge „*ca să-ș(i) găscă locu pentru că toți strigă asupra lui cum că au dat foc Secului*”, odată cu Gherontie de la Sihla. Dintre lucrurile subtilizate au mai fost găsite la Isachi un șal, un potcapic, un „*oghe(a)l*” și trei cămăși noi „*cu izmenele lor*”⁷⁶.

Informații despre incendiul de la Mănăstirea Secu sunt inserate și în raportul starețului Neonil din 25 aprilie 1844 în care prezintă înfățișarea lui Dimitrie „*spre a-ș(i) cerceta pentru calabalâcul ce*

⁷⁰ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 136/1843, f. 1-2.

⁷¹ *Ibidem*, f. 3.

⁷² *Ibidem*, f. 5.

⁷³ *Ibidem*, f. 6.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 8.

⁷⁵ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 39 / 1838, f. 15.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 13-14.

l-au avut". Potrivit arhimandritului Neonil, Dimitrie „*au fost norocit a ave(a) ucenici vrednici pentru acea treabă*", iar chilia sa era amplasată „*întru o poziție așa încât să socoti a fi cia mai primejdioasă, aproape fiind cu totul în cale(a) focului*". Salvarea bunurilor fostului egumen de către ucenicii lui dă naștere îndoielilor starețului și soborului și li se aduc o serie de acuzații, așa cum s-a văzut și în raportul egumenului Chiriac. Ucenicii, potrivit lui Neonil, „*sânt zidiri și nașteri a d(u)h(o)vnicului Dimitrie, a căroră creștiri în urmare a zeci ani ci au petrecut sporesc rodurile vătămării și a căroră cutezări giudecați la ce grad s-au înălțat*". Soborul respingea revenirea lui Dimitrie la Mănăstirea Secu, iar Neonil îi propune mitropolitului Meletie pe care îl aștepta în vizită „*să-i porunciți de acum a-ș(i) căuta alt loc de pitrecire*"⁷⁷.

Ieromonahul Chiriac roagă la 1 octombrie 1844 „bunătatea” starețului de a-l ierta „*ascultarea ce sânt însărcinat cu igumenie Secului, pre care la intrarea me(a) vremelnicește o am priimit-o, după neputință cu care mă aflu, care neputință cu totul m-au biruit și mă văd că nu-s dostoinic de a mai purta aceasta sarcină ... și pre mine de veț(i) voi a mă mai îngădui spre a petrece la chilie bine veț(i) face ... eu de acum nu mai sânt igumen*”⁷⁸. Cu toate acestea la 25 august 1845 încă mai era egumen⁷⁹.

Theodosie (2 octombrie 1845-1854).

Despre ieromonahul Theodosie, egumenul Mănăstirii Secu, avem puține informații, știm că a fost nepotul starețului Mardarie (1813-1818), a egumenit între 1845 și 1854, după care s-a retras la Mănăstirea Neamțului⁸⁰. Prin jurnalul arhimandritului Venedict, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, din 3 ianuarie 1842 sunt aleși în Dicasterie 4 „cilenuri”, anume duhovnicul Iacov, duhovnicul Theodosie „*nepot răp(osa)t(ului) păr(inte) stariț Mardariu*”, ieromonahul Nictarie Hirmiziu (Hermeziu) și Gherasim, fostul vechil al mănăstirii în Țara de Jos⁸¹. În august 1842, alături de ceilalți membri ai Dicasteriei (arhimandritul Venedict, stareț și „prezident”, duhovnicul Petru, ieromonahul Nectarie, ierodiaconul Gavril și monahul Ghermano), Theodosie semna jurnalul prin care „*s-au rânduit căutători ... și dichiu*” moșiilor Vânătorii și Petrimani pe Timothei de la Ocea în locul lui Neofit (la Ocea este rânduit Gavril)⁸², iar la 18 ianuarie 1843 un jurnal privitor la cumpărarea hainelor monahale cu care a fost desemnat ieromonahul Ghenadie cămărașul⁸³.

Catagrafia din 1848 ne arată vârsta lui Teodosie, egumenul Mănăstirii Secu, născut probabil în 1797, a luat calea mănăstirii în 1818 și s-a călugărit la 1820.

Jurnalul cu nr. 405 din 2 octombrie 1845 consemnează cererile „*părintelui duhovnic*” Chiriac, egumenul Mănăstirii Secu, „*cu rugămintă ca să-l scoată din ace(a) ascultare, fiind că stare(a) sănătății nu-l agiută a să mai purta*” și se acceptă paratesisul acestuia, apoi se alege în locul său pe duhovnicul „*Theodosai slovan*” și „*s-au încuviințat a să statornici egumen*”. Jurnalul este semnat de Neonil, arhimandritul și starețul Mănăstirilor Neamț și Secu, duhovnicii Iosaf, Alistarh, Filip, Iacov, Petru, Dorothei, Ghenadie ieromonah, Nechifor Sirul, Chiril și Gherasim⁸⁴. La 3 octombrie 1845 se cere blagoslovenia mitropolitului. Despre fostul egumen se arată că „*în destule rânduri verbal și prin scris ne-au făcut rugămintă ca să-l slobod din această ascultare, fiind că stare(a) sănătății nu-l agiută a o mai purta*”⁸⁵. Arhimandritul Neonil este informat de încuviințarea paratesisului și

⁷⁷ *Ibidem*, f. 16-17.

⁷⁸ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 136/1843, f. 15.

⁷⁹ *Ibidem*, f. 16.

⁸⁰ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 84.

⁸¹ ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 65/1842, f. 4.

⁸² *Ibidem*, f. 27.

⁸³ *Ibidem*, 29.

⁸⁴ ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 1-2.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 4.

acordarea blagosloveniei de către mitropolitul Veniamin Costachi la 7 octombrie 1845⁸⁶, însă nu poate participa la ceremonia de instalare a noului egumen: „*Starea sănătății meli mă va (i)erta să merg însumi să-l pui cu îndeplinirea rându(i)elilor cuviincioasă, iară sfințielor voastre părinților și fraților ca părinte vă triimet sfātuire și ca stareți acestor Monastiri Niamțu și Secu vă scriu ca să-i dați pomenitului egumen din nou ales cuviincioasa cinsti, supunire și ascultari la celi ci vă va rândui, fiind că aceste sânt celi di căpitenie chipuri a mântuirii / Al sfințielor voastre părinte sufletesc și cătră Dumnezeu rugătoriu*”⁸⁷.

La 21 aprilie 1847, mitropolitul Moldovei era înștiințat de supărarea călugărilor de la Mănăstirea Secu „*la prasnice, iar mai ales la praznicul m(ă)n(ă)stirii pentru micșorarea altariul(u)i și lipsa de ușă*” și i se cere prin duhovnicul Chiriac blagoslovenia de a „să face și una și alta”⁸⁸. Până la 21 septembrie 1849 neprimindu-se contractele încheiate cu ieromonahul Nicandru pentru zugrăvirea bisericii nu s-a putut începe „lucrul cerut”, iar ieromonahul Theodosie intervine pe lângă stareț, apoi ieromonahului Teofan, logofătul Mănăstirilor Neamț și Secu, pentru finalizarea lor⁸⁹.

În timpul său este turnat clopotul de acatist și zile obișnuite, realitate demonstrată de inscripția de pe el: „*Acest clopot s-au făcut pentru sfânta Mănăstire Secu cu ajutorul părinților, în vremea Prea Cuvioșiei Sale chir Neonil, starețul sfințelor mănăstiri Neamțu și Secu, fiind egumen Părintele Teodosie slovean, anul 1849*”⁹⁰.

Autoritățile au luat atitudine față de oștenii ruși dezertori adăpostiți în lăcașele monahale. Astfel la 15 decembrie 1848 i se scrie egumenului Theodosie despre publicațiile Departamentului din Iași „*din foile și buletinul oficial*” „*pentru fugirea unor soldați rosieniști din polcuri, carii s-au mistuitaice în Moldova și pentru care se pune aspră îndatorire tuturor ca oriunde s-ar găsi asămine fugari să se prindă și să se de(a) la isprăvnicia ținutală, ca de acolo să să trimată la locul unde să cuvine, și pentru ca nu cumva unii asămine(a) fugari vrând a scăpa să vie supt nume de lucrători sau argați să se tocmească*”. Egumenul urma să nu primească fugarii, iar „*asămine(a) știință vei împărtași și nacealnicilor de schiturile Sihăstria și Secu*”. Asemenea adrese au fost trimise și lui Petru, egumenul Schitului Vovidenia sau egumenului Schitului Pocrov⁹¹.

Ieromonahul Theodosie confirma starețului Neonil la 21 ianuarie 1848 „regularisirea” întocmirii catagrafiei cerută de mitropolit prin porunca din 10 noiembrie 1847⁹².

Duhovnicul Theodosie, igumenul Secului, primește la 21 octombrie 1846 de la soborul Mănăstirii Neamț porunca mitropolitului prin care „*ne înștiințază despre oarecare rană purtătoare de pedeapsă cari prin slobozirea lui Dumn(e)zeu pentru păcatile noastre au lăsat să amerință asupra aceștii țări, adică îngroparea ci di cu toamnă a lăcustel(o)r, boala și omorul vitilor, precum și altile asămine, care vederat altă nu însămnează decât mânia ce cu dreptati pornită asupra noastră ... închipuind preosfinția sa rugăciunile cuprinsă în alăturata filandă și odată cu pomenita poruncă triimițându-le aice la m(ănă)s(tire) spre întâmpinarea îngrozitoaril(o)r primejdii poruncești soborului amunduror m(ănă)s(tirilor), precum numai puțin și schiturilor, post și rugăciuni*”, urmând ca „*spre mercuri, spre vineri și spre luni, zilile viitoare, să să facă priivigheri cu rugăciunile și molitfîle Sf(ântului) Modestu*”, conform „filandrei”, iar în zilele respective „*la trapeză să nu să facă bucate nimic*”. Porunca mitropolitului este trimisă și „schiturilor” Sihăstria și Sihla⁹³.

⁸⁶ Ibidem, f. 6.

⁸⁷ Ibidem, f. 2v.-3.

⁸⁸ Ibidem, f. 9.

⁸⁹ Ibidem, f. 54.

⁹⁰ Arhimandritul Dionisie I. Udișteanu, *Graiul evlaviei străbune*, Suceava, Editura Mușatinii, 2005, Ediția a II-a revizuită și adăugită, colecție recuperate, îngrijită și editată de Mircea Motrici, p. 90-91.

⁹¹ ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 38-40.

⁹² Ibidem, f. 14.

⁹³ Ibidem, f. 8-8v.

Știrea despre „bântuitoarea boală a holerii care cu slobozirea dumnezeiască sânt bătute megieșitele țări apropiate ... și pentru lăcusteli ce sânt îngropati pe alocuri” va fi urmată de „post și rugăciune” și se scrie egumenului Theodosie la 3 martie 1848 să pună îndatorire la Mănăstirea Secu, Schiturile Sihăstria și Secu „ca toți părinții să postească trei zile pe săptămână post, nimic să nu mănânce, adică luna, miercurea și vinerea, decât numai cari va fi foarte slab să-i dei tocmai sara o bucătică de pitan, iar la bucătării nici cum să nu să facă bucate întru aceli trei zili de post, și în toate sâmbitele spre duminică să-s(e) facă privighere cu ecteniili și (...) potrivit”⁹⁴. La 31 mai 1848 i se cere egumenului „să pu(i)e la cale ca desară să se facă privighere de toată noaptea” la Mănăstirea Secu, Schitul Sihăstria și Schitul Sihla, „cu ectenii și rugăciuni cu îngenuncheri pentru lăcuste, care urmare să se păzască în toate zilele, osăbit de privighere”, precum și a doua zi după Liturghie, „precum vor fi preoții îmbrăcați cu sobor să sfințască apă în mijlocul bisericeii, din cari apă luând întru un vas să trimață pe părintele d(u)hovnicul Dorothei la metoacele Petrăcanii, Vânătorii și Jideștii ca să stropească țarinile”⁹⁵.

Neonil îi cere colaborarea cu „sfinție sa părintele starețul Venedict” în problema postului numit de călugării „cârtitori” de la Mănăstirea Secu „netrebnic” și pentru „rugăciunile cele așazate pentru bătăile aceste D(umne)zăești ce sânt venite asupra-ne pentru păcatele noastre, precum celelalte nemulțămiri”. La 27 martie 1848, starețul Neonil hotărăște „să fie după cererea sf. voastre, ca de acum să se curme atât postul precum și rugăciunile”, care au fost orânduite de ocărnuire în toată Moldova „și cu atâta mai mult la noi, ca unii ce sântem monahi și ne hrănește țara numai pentru ca să ne rugăm lui Dumnezeu pentru toată lumia”⁹⁶.

Theodosie se dovedește a fi și un bun chivernisitor. La 20 februarie 1849 cere înlocuirea prescurarului cu unul care „să poată chivernisi mai bine pentru răsipă ce să face cu grâul, care să află că tare puțin este” și „mulțime de făină e acest prescurariu pentru tainaturi, care cu chiverniseală nici jumătate nu s-ar duce, că el sau de sânt oaspeți cât de mulți la arhondaric tot atâtă făină e, și de nu sânt tot ace(a) făină o cheltuiește”, fiind „încurcat cu călugărițe neamuri precum s-au prins de câteva ori cu argatul trimițând făină”⁹⁷.

Pe lângă problemele administrative, egumenul Theodosie este preocupat și de sporirea numărului viețuitorilor. În urmă solicitării starețului de la Neamț, Theodosie propune în august 1849 nouă frați de mănăstire „vrednici de primire(a) chipului monahicescu” și îl roagă „cu diosăbire ca pentru fr(atele) Vasăli Rusu ci este vinit din Niamțu aice, rămâne pi chizășie me(a)”⁹⁸.

Oferă informațiile cerute de mitropolitul Moldovei și starețul Neonil de la Mănăstirea Neamț. Mitropolitul era interesat în urma intervenției Vistieriei de Ilie sin Manolache Oancă, mazil din satul Corodu, ținutul Tecuci, care și-a părăsit locuința din 1845 și despre care se crede că „să află petrecător la aceste mon(asti)ri” (egumenul urma să facă cercetări și la Sihăstria)⁹⁹.

Theodosie era preocupat de viața morală și comportamentul călugărilor, luând atitudine împotriva celor care încălcau regulile conviețuirii din cadrul mănăstirii. La 12 octombrie 1847 propune trimiterea la Schitul Orgoești (Urguești) a monahului Victor, a cărui purtări „sânt cu totul din împotrivă rânduielii soborului nostru și la mulți de smintială”¹⁰⁰. În august 1848, duhovnicul Serafim, artizanul unor „tulburări și smintele” este trimis la Schitul Lipova¹⁰¹. Monahul Irothei după ce se împotrivește deciziei egumenului din 17 ianuarie 1850 de a-l „încărca și triimite” la Mănăstirea

⁹⁴ Ibidem, f. 16-16v.

⁹⁵ Ibidem, f. 22.

⁹⁶ Ibidem, f. 18-19.

⁹⁷ Ibidem, f. 44.

⁹⁸ Ibidem, f. 52-52v.

⁹⁹ Ibidem, f. 12.

¹⁰⁰ Ibidem, f. 10.

¹⁰¹ Ibidem, f. 33.

Neamț, părăsește Mănăstirea Secu, „și văzând așa s-au trimes străjerii spre a-l înnapoe, și apropiindu-se de dânsul, el au scos do(u)ă pestoale îndreptându-le într-înșii”. În aceste condiții străjerii s-au întors „fără nici o ispravă, făcându-se și el nevăzut din monastire”, iar în „calabalucul” monahului Irothei s-au găsit un pistol cu pungi și un baltag¹⁰². Dintre armele confiscate, pistolul ajunge la „casa igumeniei” prin părintele Chiriac, pistol care a fost „predat de zâsul monah unui bătrân Ghiorghie ... și după aflare eu <egumenul Theodosie-N.A.> am triimes și le-(a)u luat”. Bătrânul Gheorghe se plânge de Irothei care „cu strășnicie îl apucă ca să-i dei pistolu(l) sau să-i plătească 40 lei” (conform adresei din 30 iunie 1850)¹⁰³.

Theodosie supune la 26 mai 1851 blagosloveniei starețului de la Neamț dorința arhimandritului Gherman din Valahia pentru a oficia slujba la Mănăstirea Secu¹⁰⁴.

Monahii bolnavi din Mănăstirea Secu erau tratați de către „doftorul mănăstirii” Neamțului, în lipsa căruia duhovnicul Ilarion este vizitat la 7 mai 1852 de „Grigore Pădure, spițeru(l) mănăstirii” pentru ai elibera un certificat medical¹⁰⁵.

ANEXĂ

1. 1839 septembrie 11.

Izvod de vacile M(ănăstirii) Secului pe anul 1839 sept(em)v(rie) 11.

Vaci

70 vaci mari.

2 buhai mari.

16 mânzați bouți.

17 mânzate văcuțe.

20 viței sugari, bouți.

20 vițele sugare.

2 buhai de jug.

22 juncani de câti un vițal.

23 juncani gonitori.

2 buhai gonitori.

27 văcuțe gonitoare.

221

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 77, original.

2. 1839 septembrie 15

Izvod pentru oile Sf(intei) M(ănăstirii) Secului pe anul 1839 sept(em)v(rie) 15

Oi

720 oi mari mânzări m(ă)n(ăstirești).

407 mioare m(ă)n(ăstirești).

455 cârlani.

1582

¹⁰² *Ibidem*, f. 56-56v.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 58.

¹⁰⁴ *Ibidem*, 74.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 83.

Berbecii
 121 berbeci.
 27 capri.
 8 vătui.
9 (i)ezi
 165
1582 oile di mai sus.
 1747
 14 boi la oi la târlă și un cal.
 875 oi ciobănești.

Oi mănăstirești.
 721 oi mari.
 407 oi mioare.
 455 cârlani.

121 berbeci măn(ăstirești).
 27 capri m(ă)n(ăstirești).
 8 vătui (?) m(ă)n(ăstirești).
 9 i(e)zi m(ă)n(ăstirești).
 1748 oi mănăstirești.

Oi la Gheorghe Lărganu.
 4 oi mari.
 4 oi mioare.
 8 cârlane.

Oi la Gheorghe Balmuș.
 18 oi mari.
 22 oi mioare.
 8 cârlani.

Oi la Tâmpescu.
 2 oi mari.

Oi la Ion Vrance(a)nu.
 31 cârlane.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 78, original.

3.

1839 octombrie 29.

Izvodul părinților și fraților din Mon(astirea) Secul / 1839 oc(tom)vr(ie) 29¹⁰⁶.

<i>D(u)hovnici</i>	44. Gurie	92. Nicon tij	6. Grigorie în arhondoric
1. ~~Părin. Samoil igumenul~~	45. Chesarie	93. Serafim grădinariu	7. Vasilie în arhondoric

¹⁰⁶ Unele nume sunt tăiate, probabil mai târziu și le redăm ca atare.

2. ~~Părin. Venedict~~	46. Nicodim	94. Aron moldovan	8. Gheorghe în arhondarie
3. Calistrat	<i>Monahi</i>	95. Visarion la livadă	9. Gheorghe în prescurărie
4. Vasiian	47. Nionil Cucu	96. Gamaliil portariu	10. Gavril la păr(intele) Samoil
5. ~~Dimitrie~~	48. Nicandru prescurariu	97. Vucul la pitărie	11. Costand(in) la păr(intele) Ilarion
6. Spiridon	49. Luca prescurariu	98. Manasie ce au fost la fărăstrău	12. Theodor în pitărie
7. Ilarion	50. Isachie prescurariu	99. Irodion moldovanu	13. Gheorghe din pitărie
8. Andreiu	51. Noe chelariu	100. Vasiian moldovanu	14. Gheorghe de la Jidești
9. Dorothei	52. Vasiian chelariu	101. Silevestru bulgariu	15. Gheorghe de la păr(intele) Spiridon
10. ~~Veniamin~~	53. Visarion iconom	102. Isidor din pitărie	16. Petru bătrănu(l)
11. ~~Isaia~~	54. ~~Pahomie camaraș~~	103. Iona de la păr(intele) Vasiian	17. Ioan la curecherie
<i>Ieromonahi</i>	55. Arsenie Odagiu	104. Ioachim de la Petricani	18. Andrei la bolniță
12. Valerian	56. Darie, la văcărie.	105. Irinarh tij	19. Theodor Crupenschii
13. Neofit	57. Sava pitar mare	106. Grigorii tij din Petricani	20. Stefan din văcărie
14. Manoe	58. Filaret hambaragiu	107. Pimen tij	21. Gheorghe de la păr(intele) Dimitrii
15. Ghedeon	59. Ioan bolnicieriu mare	108. Filaret la Mănești	
16. Anthim	60. Thoma ciobotari mare	109. Ghermano la Jidești	
17. Ignatie	61. iustin, în pitărie	110. Iustin la Vânători	
18. Varnava, însă nu vr(e)a să sluj(ească).	62. Ghelasie din pitărie	111. Ionathan la Vânători	
<i>Ierodiaconi</i>	63. Ghervasie la păr(intele) Dimitrie	112. Macarie la Vânători	
19. Athanasie	64. Avramie trăpezariu	<i>Părinții din Săhăstrie</i>	
20. Nionil	65. Nichifor, la păr(intele) Venedict	Theofilact nacealnic	
21. Gavriil	66. Sofronie Velea	1. Daniil clisiarhul	
22. Iosif	67. Nicanor arhondari mari	2. Alexa tipicariu	
23. Nectarie	68. Galactionot arhondarie	3. Chiriiac	
24. Elefterie	69. Isaac la arhondarie	4. Varnava	
<i>Cântăreții</i>	70. Ghenadie Tăutu	5. Ghedeon	
25. Irineiu tipicariu	71. Ioil Grosu	6. Mathei	
26. Luca	72. Ioil Crețu	7. Ieronim	
27. Mathei	73. Ioil Soiurău	8. Pamvo	
28. Anthim	74. Dionisie la văcărie	9. Gherasim	
29. Thalasia	75. Ignatie sloveanu	10. Neofit	
30. Meletie	76. Filaret sloveanu	<i>Părinții de la Săhla</i>	
31. Platon	77. Luchiiian bătrânul	1. Vitalie d(u)h(o)v(nic)	
32. Ierothei	78. Isaia	2. Calirst bătrănu(l)	
<i>Clisierșii</i>	79. Iason stoleriu	3. Calimah	

33. Dionisie	80. Iulian butnariu	4. Vitalie tipicariu	
34. isidor	81. Iezăchiil găinariu	5. Nil	
35. Theofan	82. Vitalie velnicariu	6. Varsanufie	
36. Iacov d(u)h(o)v(nicul) sloveanu	83. Ioanichie Gușatu	7. Ioanichie	
<i>Shimonahii</i>	84. Ioan la d(u)h(o)v(nicul) Calistrat	8. Vechentie ierodiacon	
37. Dionisie	85. Pavel moscalu	9. Chesarie	
38. Ilarie	86. Mercurie sloveanu	<i>Frații</i>	
39. Savastian	87. Dosotheiu sloveanu	1. Gheorghie în clesierșii	
40. Macarie	88. Daniil moldovan	2. Simion în clesierșii	
41. Gherasim	89. Theodosie curecheriu	3. Costachi cântărețu(l)	
42. Paisie	90. Ananiia grădinariu	4. Gheorghie chelariu în odăi	
43. Ioasaf	91. Theoctist croitoriu	5. Vasilie la păr(intele) Vasiian	

<La sfârșit>: Cătră cinstita dicasterie a Monastirii Neamțului.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 24-43, original.

4.

1840 ianuarie 4.

Cătră cinstită iconomiceasca decasterii a Sf(in)telor Monastiri Neamțul și Secul

Dum(nea)lui cuconul Costachi Miclescul de la Butușăni me-au triimis o scrisoare pe însuș feciorul acesta, împreună cu cinci sanii, ca să-i găsăm să cumpere vr(e)o zăce, două, tre(i)zăce mii draniță, pentru care au dat acum și banii; de aceasta fac cunoscut dacă d(u)m(nea)v(oast)ră veț(i) binevoi ai găsi draniță de acolo, bine, iară de nu, eu am vr(e)o șapte mii draniță pentru chiliile meli din Săhăstriei, dacă socotița d(u)m(nea)v(oast)ră a vri(a), apoi să o dăm să nu să întoarcă saniile deșarti. Pentru aceasta înștiințazu rugând să am și cinst(it) răspunsul d(umnea)v(oastră). Iaru eu cu acele părăli îmi voiou altă draniță.

<ss> Venedict duh(ovni)c.

1840 ian(uarie) 4

S(fânta) M(ănăstire) Secu

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 47.

5.

1840 iunie

Izvod pentru părinții și frații Mon(a)stirii Secul, anul 1840 iunie.

<i>Părinții d(u)hovnici -60 lei</i>	39. Chesarie bătrănu.	83. Avramie din pitărie.	8. Niofit cetețul.
1. Părinteli Dimitrie igumenul.	40. Nicodim.	84. Serafim grădinariu.	9. Ieronim bătrănu.
2. Calistrat.	41. Stefan chelariu la brânză.	85. Ananiia grădinariu.	10. Chiriiac bătrănu.
3. Spiridon sloveanu.	42. Nionil arhondariul.	86. Daniil din bolniță.	11. Pambo bătrănu.
4. Casiian.	43. Theofilact chelariu la	87. Theodosie curecheriu.	12. Varnava cetețu.

	vin.		
5. Andrei.	44. Nicanor camamraș.	88. Iulian Budnariu.	13. Gherasim de la părint(ele) Valerian.
6. Dorothei.	45. Filaret hambaragiul.	89. Iason stoleriu.	Părinți din Săhlă.
7. Niofit.	46. Irinarh nacealnicul văcăriei.	90. Ierodion din pitărie.	1. Epifanie ierom(ona)h, nacealnic-50.
8. Iacov sloveanu.	47. Nicandru nacealnicul prescurăriei.	91. Silvestru bătrănu, bulgariu.	2. Calistru bătrănu-30.
<i>Ieromonahii-50</i>	48. Ghenadie dichiul odăiei.	92. Ioachimdin Petricani.	3. Vitalie tipicariul.
9. Manoe, eclesiarh mare.	49. Visarion portariu.	93. Pimen tij.	4. Nil.
10. Ignatie.	50. Aron iconomul.	94. Pambo ciobotariu.	5. Varsanufie.
11. Platon.	51. Ioan hagiul bolnicieriul.	95. Dalmat de la igumenie.	6. Ioanichie clisiarh.
12. Eletherie.	52. Luca din prescurărie.	96. Noe ce au fost chelariu.	7. Chesarie.
13. Varnava, însă nu vra să slujască.	53. Meletie din precurărie.	97. Grigorii.	8. Vichentie ierod(iacon), însă este cântăreț.
14. Pahomie, ce au venit acum din Poiana Mărului.	54. Sava pitariu.	98. Ionathan căldărariu.	9. Meletie ierom(ona)h din schit(ul) Hangul ce s-au priimit acum.
<i>Ierodiaconii-50</i>	55. Visarion bătrănu.	99. Galaction cântărețul.	10. Ghelasie ierod(iacon), însă nu slujește.
15. Athanasie.	56. Arsenie.	100. Isaiia Cărjaliu din pitărie.	11. Calimah.
16. Gavriil.	57. Manansie.	101. ~~Meletie ierom(ona)h Hangul ce s-au priimit.~~	
17. Nectarie.	58. Thoma.	<i>Frații-30</i>	
18. Isachie.	59. Iustin din pitărie.	1. Simeon din eclesierhie.	
19. Gherasim, venit acum or Episc(opia) Romanu(lui).	60. Darie trăizariu.	2. Gheorghie tij.	
<i>Clesiarhii-30.</i>	61. Sofronie Velea.	3. Gheorghie de la igumenie.	
20. Isidor.	62. Galaction din arhondaric.	4. Costachi cântărețu.	
21. Isaac.	63. Vasiian Bărlibă.	5. Vasilie ot d(u)h(o)v(nicul) Vasiian.	
22. Dionisie.	64. bătrănu(l) Vasiian din bolniță.	6. Gligorie din arhondaric.	
23. Ghelasie.	65. Iona bătrănu ot pār(intele) Vasiian.	7. Gheorghie din prescurărie.	
<i>Cântăreții-30.</i>	66. Filaret sloveanu bătrănu.	8. Gheorghie ce au fost la Jidești.	
24. Irineiul tipicariul, sloveanul.	67. Pavel moscalu.	9. Vasili chelariu din odaie.	
25. Luca.	68. Nikon croitoriu.	10. Petru bătrănu din văcărie.	
26. Matheiu sloveanul.	69. Ioil grasu.	11. Ioan morariul.	
27. Visarion.	70. Ioil Crețu.	12. Andrei sloveanu.	
28. Anthim.	71. Ioil sloveanu.	13. Stefan de la văcărie.	

29. Thalasio.	72. Vitalie velnicerul.	14. Petru slovean cântărețu.	
30. Ierotheiu sloveanu.	73. Dionisie.	15. Petru din arhondaric.	
<i>Shimonahii-30</i>	74. Ignatie sloveanu.	16. Gheorghie de la părint(ele) Spiridon.	
31. Dionisie Pruteanu.	75. Iezechiil găinariul.	<i>Părinții de la Săhăstrie.</i>	
32. Ilarie bătrănu.	76. Mercurie sloveanul.	1. Valerian d(u)h(o)v(nic) nacealnicul-60.	
33. Sevastiiian bătrănu.	77. Luchiiian bătrănu.	2. Iosif ieromonah-50.	
34. Macarie cojocariu.	78. Ioanichie Gușatu.	3. Iosif ierodiaconul slujăște-50.	
35. Gherasim sloveanu.	79. Ioan ot părint(ele) Calistrat d(u)h(o)v(nic).	4. Alexie tipicariu-30 ¹⁰⁷ .	
36. Paisie bătrănu.	80. Dositheii sloveanu.	5. Daniil clisiiarhul.	
37. Iosaf sloveanu.	81. Gamaliil.	6. Ghedeon cântărețul.	
38. Gurie din bolniță.	82. Vucul din pitărie.	7. Mathei cântărețul.	

Lei Par.

540 - D(u)h(o)vnici

8 din Sv(ă)nt(a) M(ă)n(ă)s(tiri) Secul.

1 Di la Săhăstria -9

9

700 - Preuți și diaconi, îns(ă):

6 preuți Săcul.

5 diaconi Săcul.

1 preut Săhăstria.

1 diacon Săhăstria.

1 preut Sihla-14

14

3570 - Monahi și frați, îns(ă):

81 monahi Secu.

16 frați Secu.

10 Săhăstria.

10 Sihla. 117

149

Banii de sus arătaț(i), patru mii opt sute zăci lei, după sfătuirea ci s-au făc(u)t cu sf(inția) sa starițul s-au socotit să sloboadă pentru hainile de la Secu pe anul acesta.

1840 iuli(e) 10.

<ss> Visarion d(u)hov(ni)c.

<ss> Gheorghie.

<ss> Elefteri ierodiiakon.

<ss> Methodie ier(o)m(o)nah.

4810 cuprindi pre aciasta.

140 Scădere.

30 pentru un monah ce au luat în (...) Galaction.

50 un i(e)romonah numili Eletherii.

60 încurcați pentru haini (...).

¹⁰⁷ Și la următorii este trecută suma de 30.

4670 Aceștiia numai s-au dat pe haine.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 161-163; 180-181v.

6.

1850 august 13.

No. 307

1850 avgust 13

Cinstit sfin(ției) sali pār(intelui) Theodosăi igumenul Sfintei Monastiri Secului

Pe sfinția sa ierodiaconul Paisăi din mitropolie ce s-au lăsat de cătră pre sfinția sa locțiitor de mitropolit aice la monastire, sfinție sa părintele starețul l-au rânduit a să triimete acolo la Săcu, pe carele prin (...) sf(inția) voastră îi veți da toate cele trebuinciasă și chilie unde va petrece până m(i)ercuri în 16 a următarii, când apoi blagoslovenia sfinți(ei) sale părintelui starețu este să-l triimiteți până la mitoh la Timișăști, împreună cu scrisoare(a) sf(inției) voastre cătră părintele Efrem, unde lăsându-l trăsura să va întoarce înapoi la Secu fără sminteală, iară de priimirea și urmare să avem cinstit răspuns spre regulă.

ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 60, concept.

7.

1852 mai 7.

În însărcinare(a) ci mă gășăsc cu direcțai(a) spițării acestor Mănăstiri Neamțul și Săcul, în lipsă di doftor însărcinat fiind di mănăstiri și învoit și de doftorul mănăstirii, la spitalul dumnealui Fleișun gășându-să și fizic în Târgul Neamțului, la 2 ale aceștii luni curgătoare am fost chemat la Mănăstiri Săcul pintru dohovnicul Ilarion bătrănu(l) că s-ar găsi bolnav. Mergând la pomenita mănăstire l-a(m) aflat pri pominitul duhovnic întru adivăr ni în stari bună, sângile în convulsăe, dureri cu cu tă(i)eturi prin pântici, și mai di temei umflătura surpăturii într-un grad di spaimă, căria i s-au și rânduit medicamentili cerșuti. Astăzi chemat fiind la 7 ale aceștii ca să-l cercetiz, mergând l-am gășat cu urdinare cu sângi umflătura surpăturii tot imflamată, orânduindu-i asămine celi trebuincioasă medicamenturi precum și paza cerșută. Întrebat fiind de igumenul Mănăstirii Săcul dacă ar fi de neapărată nevoi să m(e)argă undiva cu trăsura pomenitul duhovnic Ilarion, nu i s-ar pute(a) întâmpla vreo sminteală la boala ci pătimești în stari cum să gășăști di față, răspunsul mieu au fost că în stari(a) cum să gășăști acum cu trăsura nu poati să meargă pintru că atât surpătura în stari(a) cum să gășăști imflamată, atât noi urdinare cu sângi prin hurducari i s-ar puti(a) aduci vătămari pricinuitoari di urmări mai serioasă patimei, și prin urmare nu poati mai digrabă (i)eși cu trăsura decât pristi câteva zili, și aceasta la mari întâmplari. Deci după cerire(a) ci mi s-au făcut di cătră igumenul Mănăstirii Săcul, am dat acest ..... în mâna sfinției seli.

Grigori Păduri, spițări.

Mănăstiri(a) Săcul la 7 mai.

1852

ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 84, original.

Adeverință

Prin care s-au priimit aice la Sf(ânta) M(ă)n(ăsti)re Secul un potiri de argint poleit cu tot tacâmul lui de la d(u)m(nea)lui c(u)c(onul) Costache Miclescu, din banii una sută galbini, ce au lăsat răposatul vornicul Iordache Miclescu, costisind acest potiri patruzăci galbini și după gătitrea celor patru candelă care vor costasi încă șasăzăci galbini, se va da alt ecoflisis, și până atunce s-au dat această adeverință spre știință.

1853 a(u)gust 24

<ss> Theodosii ierom(ona)h igumen M(ănăstirii) Secul.

Una sută galbeni s-au primit la Sf(ânta) Monastire Secul di la d(umnealui) c(u)c(onul) Costachi Miclescu ce au lăsat fratele dum(i)s(ale) răp(o)s(atul) vornicul Iordachi Miclescu.

ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 112, original.

Cu multă smerenie închinându-ne, sărutăm dreapta sf(inției) v(oastre) prea cinstite părinte stareț.

Cu căzută supunere priimind prea cinstită scrisoarea sf(inției) v(oastre) din no(i)emvrie 1, anul 1853, întru care ne faceț(i) noă nevrednicilor secani întrebare pentru păr(intele) Dimitrie, de să poate priimi la mon(astirea) noastră Secul spre petrecere, sau nu, la care noi smeriții din partea Secului vă facem răspuns cum că numitul ieromonah Dimitrie au mai fost petrecători în Monastirea Secului, însă cu mare supărare și îngreueră, și nepace soborului, pentru care și câteva jalobe sânt din partea soborului Secului asupra sf(inției)sale, care jalobe să află la dela Monastirii Neamțului, și voind sf(inția) voastră a vă încredința le veț(i) ceti și veț(i) vede(a) câtă nepace s-au pricinuit soborului Secului despre sf(inția) sa. Deci și noi acum în temeiul acelor jeluiri, cu supunere vă rugăm ca să nu-l lăsaț(i) de a veni aicea în sobor, căci altă nu i să va pricinui, fără numai ce(a) mai mare struncinare și noă asemenea turburare, pentru că sf(inția) sa pentru asemenea turburări după așezământ au fost depărtat pe totdeauna din sânul acestui sobor, ci bunătatea cea peste măsură a răposatului stareț l-au primit fără voia soborului în M(ănăstirea) Neamțului a fi petrecători până la moarte, rânduindu-i chilii și poslușnic i altele spre odihna sf(inției) sale, iară nu după scrisoarea ce scrie și să roagă cătră răposatul stareț cum că numai să-l primească și va fi supus la cea mai proastă ascultare a monastirii; și noă acum ni-i de mirare cum așa de curând s-au schimbat și caută a zădări iarăș turburări că încă în viață fiind răposatul i-au prepus aceasta păr. Dimitrie ca să se mute la Secul, ci nici de cum nu l-au îngăduit zicând ca nicidecum să-l suferim a veni acolo, precum nici la vreun schit a Secului și încă deaca va mai adăoge al supăra, apoi îl dă pe mâna soborului ca nu numai la Secul, ci cu totul să-l lipsească din sânul soborului, precum au fost și mai înainte lipsit după așezământ. Deci prea cinstite păr(inte) stareț adaogim a vă ruga noi smeriții ca să nu-l trimiteț(i) aicea, căci vreun bine nu să va naște, ci fără numai precum s-au zis turburări nu numai noă ci și sfân., ci lăsați-l să petreacă acolo, iară de nu va înceta a să liniști, apoi va pătimi ceia ce au zis răposatul stareț Neonil. Cu aceasta rămânem al sf(inției) voastre supuș(i) și ascultători noi cei mai jos iscăliț(i) din parte(a) a tot soborul Secului.

<ss> Theodosii ierom(ona)h igumen M(ănăstirii) Secul.

<ss> Chiriac ieroshim(ona)h.

<ss> Andrei d(u)hov(nic).

<ss> Amfilohie d(u)h(o)v(nic).
 <ss> Dorothei d(u)h(o)v(nic).
 <ss> Anthim ieroshimonah.
 <ss> Ilarion ierom(onah).
 <ss> Epifanie duh(o)v(ni)c.
 <ss> Nicodim ieromonah.
 <ss> Iosap ieromonah.
 <ss> Mathei ieromonah.
 <ss> Casian ieromonah.
 <ss> Gerontii ier(o)monah.
 <ss> Parthenii d(u)h(ovni)c.
 <ss> Cali(ni)c sh(i)monah .
 <ss> Nicandru ieromonah.
 <ss> Isihie ieromonah.
 <ss> Athanasiie ieromonah.

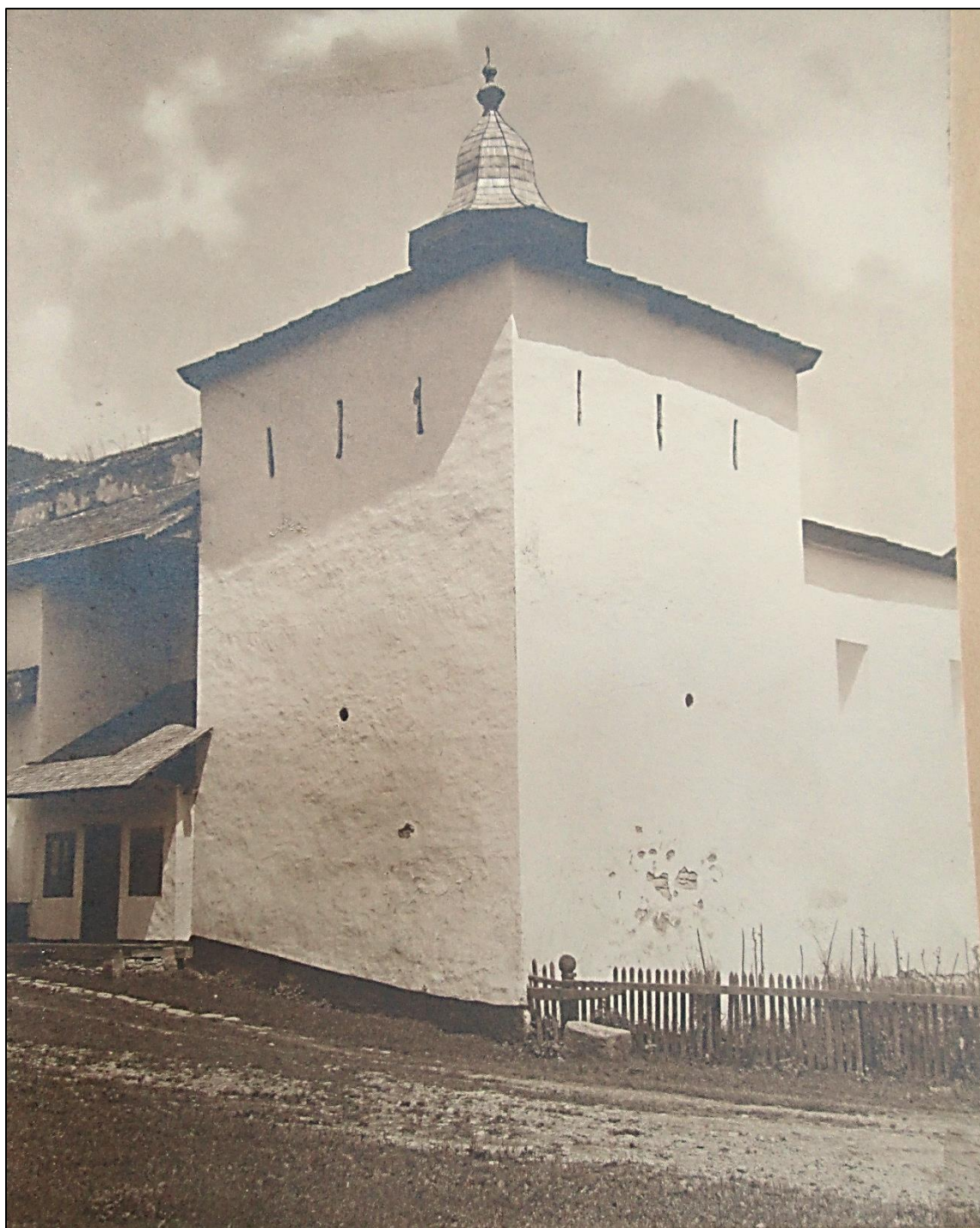
1853 no(i)emvrii

ANI, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 97/1845, f. 114-114v., original.

Semnătura arhimandritului Venedict, starețul Mănăstirilor Neamț și Secu (ianuarie 1842).

Semnătura ieromonahului Chiriack și a membrilor soborului Mănăstirii Secu (iunie 1843).

*Turnul din colțul de sud vest, exterior.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Ad. A. Chevallier, perioada
interbelică).*

*Paraclisul Sfântul Nicolae.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Ad. A. Chevallier, perioada interbelică).*

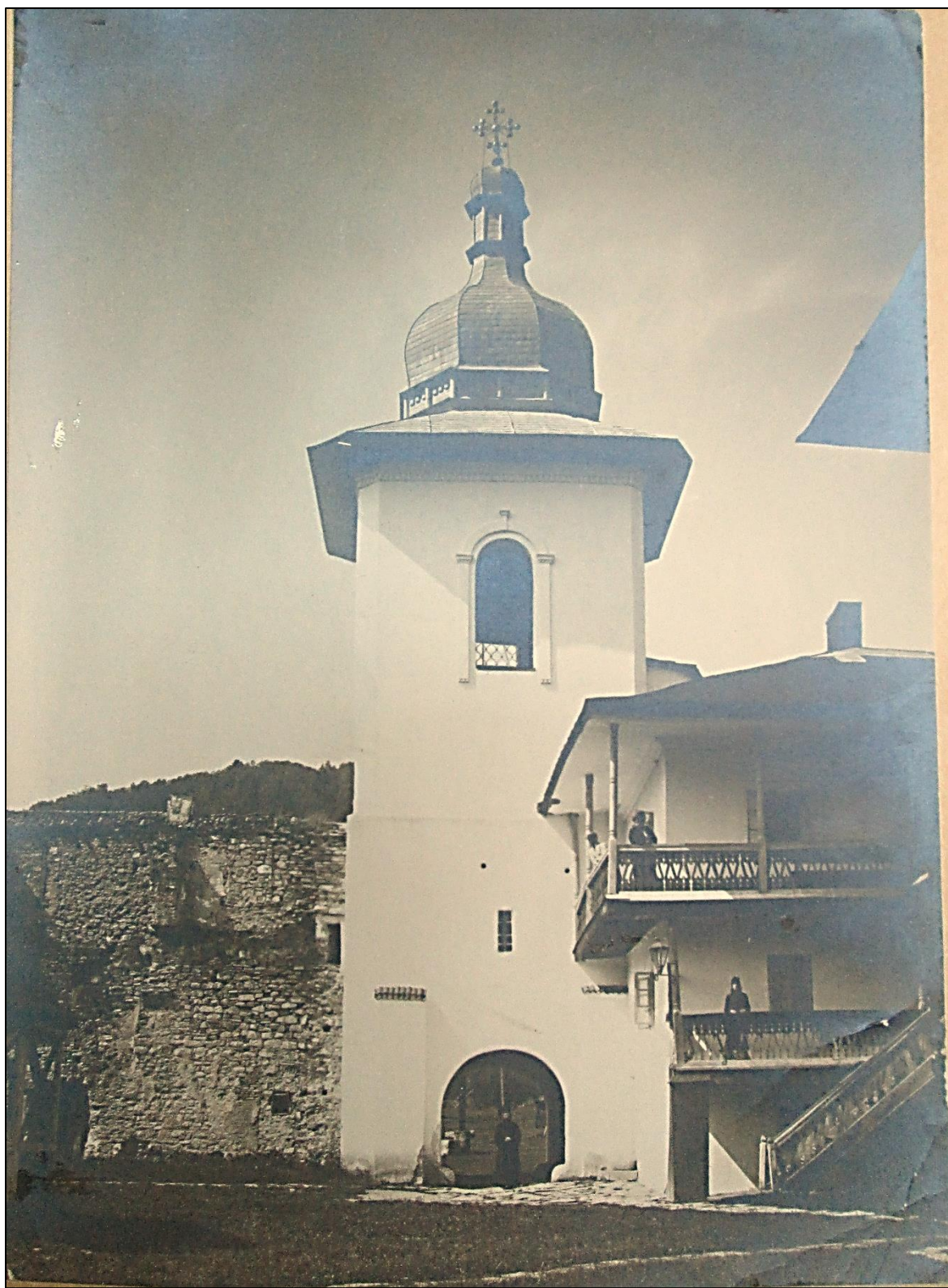
*Piatră de mormânt.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Ad. A. Chevallier, perioada interbelică).*

Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Ad. A. Chevallier, perioada interbelică).

*Turnul clopotniță văzut din incinta Mănăstirii Secu.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (perioada interbelică).*

CONTRIBUȚIA MĂNĂSTIRII SECU LA OBTINEREA INDEPENDENȚEI DE STAT ȘI LA MAREA UNIRE

Emanuel BĂLAN*

Județele Neamț și Bacău au avut o contribuție importantă la obținerea Independenței, prin participarea Regimentelor 14 și 15 Dorobanți la cele mai grele bătălii din cursul războiului¹.

Proclamarea Independenței, prin actul de la 9 mai 1877, a declanșat un val de entuziasm și adeziunea populației, fapt reflectat și în telegramele expediate de înalții prelați sau de cler guvernului României, cum ar fi cea trimisă din Roman de către Episcopul Isaia Vicol, semnată și de iconomul Ion Ștefănescu Fior, preotul Dimitrie Matcaș și mai mulți orășeni². Astfel de telegrame au fost expediate și de către protoiereul de Neamț, preotul N. Conta, preoții din Buhuși, Dimitrie Adamescu, Gheorghe Dimitrescu și Grigore Mitrea, preotul Ion Andrei din Piatra Neamț, preotul Ilie consilier la Hangu și preotul V. Ștefănescu din Tîrgu Neamț³.

Mitropolitul Moldovei, Iosif Naniescu, și episcopul de Roman, Isaia Vicol, au trimis telegrame protoierilor prin care cer ajutorul preoților pentru armată prin donații de bani, produse sau colecte. Mai mult, la 19 mai 1877, mitropolitul dispune amplasarea în biserici a cutiilor pentru donații de bani în scopul ajutorării soldaților răniți⁴. Astfel, la 28 mai, aflăm că toate bisericile din protopopiatul Piatra Neamț, aveau asemenea cutii⁵. Preoții au făcut rugăciuni și slujbe de Te Deum pentru victoria armatei române, dar și pentru ostașii căzuți în lupte, precum cea din 8 septembrie din numeroase orașe ale țării, printre care Roman și Piatra Neamț, iar în februarie 1878, după încheierea războiului, au fost săvârșite în toată țara parastase pentru pomenirea soldaților morți în Războiul de Independență⁶.

Călugării Mănăstirii Neamț-Secu au donat suma de 1200 de lei pentru cumpărarea de arme, așa cum rezultă din nota ministerului din 17 ianuarie 1878⁷.

Prefectul de Neamț, Gh. Adamescu, prin adresa din 28 noiembrie, informa despre donația a 122 de monahi de la Mănăstirea Neamț-Secu în cuantum de 192 de lei și 20 de bani, 12 cămăși, 11 perechi izmene, 5 prosoape, 5 prostiri bune, o flanelă roșie căptușită și 5 bucăți de pânză pentru petece, iar Iordache Matasariu din Reditu, plasa Bistrița, 2 cojoace noi⁸.

Mitropolitul Iosif Naniescu adresează un apel la 27 august 1877 către stareții Mănăstirilor Neamț-Secu, Agapia, Văratec și egumenului de la Schitul Horaița, de a trimite monahi și monahii în serviciul ambulanțelor. Prin adresa din 22 septembrie 1877, stăreția Mănăstirii Neamț comunică Mitropoliei Moldovei și Sucevei, lista călugărilor care se vor ocupa de rănilor soldaților români.

---

* Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; Liceul „Vasile Conta”, Târgu-Neamț.

¹ Pentru detaliile participării acestor regimente la luptele din 1877-1878 a se vedea Teodor Gheorghiu, *Din trecutul Regimentului Roman nr. 14*, Roman, 1930; *Prezentarea istoricului Regimentului Resboieni r. 15 de la înființare, până în prezent*, Piatra Neamț, 1906, p. 15-18; *Albumul Armatei Române*, 1902, p. VII; Radu Rosetti, *Călărașii din Valea Siretului în războiul neamțului*, București, 1939.

² *MO*, nr. 108, din 13 mai 1877, p. 3219-3220.

³ *MO*, nr. 110, din 15 mai 1877, p. 3250-3251, 3253; nr. 112, din 18 mai 1877, p. 3292.

⁴ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, Mihail Roller (redactor responsabil), vol. III, doc. 388, p. 200-201.

⁵ SJAN Neamț, *Fond Primăria Neamț*, dosar 22/1877-1878, f. 8.

⁶ Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa, Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, vol. II, 1957, p. 527.

⁷ *DIR, Războiul pentru independență*, vol. 9 (16 ian. 1878-3 martie 1878), doc. 50, p. 32.

⁸ *Idem*, vol. 8, doc. 1194, p. 701.

Această listă îi cuprindea pe următorii: Venedict Andronic - ieromonah, Calistrat Savul - ieromonah, Dometian Porfiriu - ieromonah, Venedict Popescu - monah, Veniamin Diaconescu - monah, Teofan Pamfil - monah, Calistru Nicolau - monah, Leon Lazăr - monah, Samoil Vidrașcu - monah; Iacov Gheorghieiu - monah; Teodosie Macri - ierodiacon⁹. Unii monahi s-au oferit să ajute pe front. Astfel, monahul Isichie Donici de la Mănăstirea Neamț a cerut Ministerului de Război înrolarea. Ministerul cere despre acesta referințe, pentru ca la 6 septembrie 1877 Protopopiatul Neamț să informeze Mănăstirea Neamț despre transmiterea referințelor morale bune despre acesta și înștiințarea lui atunci când va fi chemat sub armă¹⁰. Starețul Mănăstirii Neamț informa despre alegerea unui număr de 25 de monahi dispuși și pregătiți să ia calea frontului. Starețul Timotei, comunica egumenului de la Secu să îi anunțe pe următorii monahi să fie pregătiți pentru a pleca la serviciul de ambulanțe: ieromonahii Venedict Andronic, Calistrat Savu, Dometian Porfirie, monahii Venedict Popescu, Veniamin Diaconescu, Teofan Pamfil, Leon Lazăr, Calistru Nicolau, Samuil Vidrașcu, Ioasaf Gheorghiu și ierodiacon Teodosie Macri¹¹. La apelul Prefecturii Neamț, în 10 octombrie 1877 cei 390 de călugări a Mănăstirii Neamț-Secu în frunte cu starețul Timotei, contribuie cu suma de 1270 de lei pentru cumpărarea de arme. Alți 120 de călugări donează suma de 192,20 de lei și 36 de cămăși, predate Prefecturii¹². Prefectul de Neamț anunța, la 28 noiembrie 1877, că 122 monahi de la Mănăstirea Neamț-Secu au oferit armatei 192,20 de lei, 12 cămăși, 5 prosoape, care au fost trimise la Turnu Măgurele¹³. Ministerul de Interne, comunica Ministerului de Război la 17 ianuarie 1878, că prefectul de Neamț i-a adus la cunoștință de predarea sumei de 1200 de lei Comitetului central pentru ajutorul ostașilor răniți oferită de către Mănăstirea Neamț-Secu¹⁴.

Așadar, preoți, monahi și monahii au contribuit alături de întregul popor la realizarea și obținerea Independenței de stat a României, în anii 1877-1878, arătând astfel că Biserica Ortodoxă Română, a fost mereu alături de popor prin eforturile ei de cultivare a conștiinței naționale și de afirmare a dorinței de unitate și independență națională.

Centenarul Primului Război Mondial și al Marii Uniri este un moment special al istoriei naționale, dar și o clipă de reflecție asupra trecutului nostru, de rememorare a oamenilor și faptelor de acum un veac. O remarcabilă, dar adeseori, uitată pagină a istoriei noastre o reprezintă rolul mănăstirilor din Moldova, ca spații ale dragostei și grijii față de aproape, față de ostașii care au fost răniți în luptele pentru apărarea țării. Puțini mai cunosc astăzi că, în Marele Război, întregul cler și în special călugărițele și călugării aflați în mănăstirile moldovene s-au aflat în prima linie a salvării vieților celor răniți, a îngrijirii copiilor orfani, a adăpostirii și primirii refugiaților.

În vremea războiului pentru Marea Unire, mănăstirile și-au făcut din nou datoria. Încă din 1913, monahii și monahiile au fost pregătiți pentru a deveni infirmieri, care la nevoie să efectueze serviciul medical în slujba armatei și populației. Dacă, la începutul războiului, mănăstirile au devenit loc de adăpost pentru refugiații români din Bucovina și Ardeal, iar în timpul conflagrației acestea s-au transformat în spitale de campanie pentru îngrijirea răniților de pe front, iar după război, la Mănăstirea Secu, au fost aduși în lagăr, ofițeri superiori și intelectuali ruși, profesori universitari și ingineri din

⁹ SJAN Neamț, Fond Mănăstirea Neamț, dosar 14/1877.

¹⁰ I. Ivan, *Atitudinea viețuitorilor Mănăstirii Neamț-Secu în războiul de independență din 1877*, în *MMS*, 1970, nr. 7-8, p. 448.

¹¹ *Ibidem*, p. 447.

¹² SJAN Neamț, Fond Mănăstirea Neamț, dosar 16/1877.

¹³ *DIR, Războiul pentru independență*, vol. VII, p. 701; *MO*, nr. 1/1878, p.1-2.

¹⁴ *DIR, Războiul pentru independență*, vol. IX, p. 32.

armata lui Vranghel¹⁵, printre ofițerii superiori fiind și generalul Cernov, adjunctul generalului Brusilov¹⁶.

Mănăstirea Secu a oferit armatei alimente, animale și furaje, aici fiind organizat și un spital, administrat de egumenul Ilarion Bălăiță. Pentru nevoile armatei, mănăstirea pune la dispoziție diverse produse, așa cum aflăm din raportul stareșului Ilarion Bălăiță din aprilie 1918¹⁷. Astfel, au fost date Ministerului de Război 209 kg de aramă, în mai 1916, iar Regimentului 55 infanterie, cinci vite în august 1916. În cursul lunii octombrie a anului 1917 s-a pus la dispoziția Regimentul de vânători de munte 40.000 de kg fân¹⁸.

În septembrie 1916 este înființat aici Spitalul 341/C coalescenți, după cum aflăm din raportul stareșului Ilarion Bălăiță, înaintat mitropolitului Pimen, în care se arată sosirea prefectului cu ordinul de înființare a instituției sanitare amintite cu o capacitate de 80-100 de paturi. Spațiul pus la dispoziție a fost arhondaricul, câteva chilii și casele din afara incintei mănăstirii, stareșul fiind numit și administrator al spitalului¹⁹. De la înființarea sa și până în aprilie 1918 au fost internați 320 de răniți, dată la care încă se aflau 150 de invalizi internați²⁰.

În spitalele militare au muncit și monahi de la această mănăstire: ieromonahii Vichentie Mălău²¹, Damaschin Trofin, Ghenadie Ailincăi, Epifanie Acatrinei, ierodiaconii Gorgonie Mocanu, Inochentie Moroi, monahul Antipa David și frații Gheorghe Savin, Vasile Iordache și Tudor Trandov²².

La 6 ianuarie 1917, administratorul spitalului, protosinghelul Ilarion, arăta într-o adresă către Comitetul Regional Sanitar Neamț, că până la acea dată nu a avut răniți și că nici nu are. În luna mai din același an au fost evacuați infirmii din Piatra Neamț²³, astfel că în august 1917 se aflau internați 138 militari răniți²⁴. Problema personalului auxiliar din spital a fost rezolvată abia la 1 iunie 1917, când președintele Consiliul de Administrație a Spitalelor Militare Neamț aproba angajarea aici cu un salariu de 30 lei lunar, a doi bucătari, trei spălătorese și doi gardieni²⁵.

Activitatea preoților a fost apreciată și elogiată de către generalul Constantin Prezan, șeful Marelui Stat Major, care arăta că „preoții și-au făcut mai mult decât datoria și este o cinste pentru cler care, alături de ostași, au dat mai mult decât le-am cerut noi pentru țară și neam”²⁶.

Arhimandritul Teoctist Stupcanu, îndrumătorul călugărilor repartizați Societății de Cruce Roșie, comunica în noiembrie 1917 Mitropolitului Pimen lista călugărilor care au avut diferite misiuni în cadrul acesteia, propunând decorarea lor, printre ei regăsindu-se și călugării de la Secu.²⁷

¹⁵ Piotr Nicolaevici Vranghel, zis și Baronul Negru, născut la 15 august 1878, a fost un general rus și ulterior al armatei albgardiste, în timpul războiului civil din Rusia. Pentru alte detalii vezi: https://en.wikipedia.org/wiki/Pyotr_Wrangel și Piotr Vranghel, *Memorii*, Editura Istros a Muzeului Brailei, 2017.

¹⁶ Alexei Brusilov, a fost un general rus de cavalerie născut la 31 august/12 septembrie 1853, Tbilisi, Imperiul Rus – d. 17 martie 1926, Moscova, URSS (https://ro.wikipedia.org/wiki/Alexei_Brusilov).

¹⁷ Arhimandritul Bălăiță a fost stareș în perioada 1915-1925.

¹⁸ Daniel Isai, Ionel Moldovan, *Lupta Bisericii Ortodoxe din Moldova pentru Marea Unire*, Iași, Editura Doxologia, 2018, p. 206.

¹⁹ Daniel Isai, Ionel Moldovan, *op. cit.*, p. 245.

²⁰ *Ibidem*, p. 207.

²¹ Unul dintre marii duhovnici ai Moldovei. Întreaga familie a îmbrățișat calea monahală, tatăl cu fiul Vasile la Mănăstirea Secu, iar mama sa și cele două surori la Văratec.

²² Andrei Ignat, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, Editura Universitară, București, 2011, p. 211.

²³ SJAN Neamț, Fond CAS Neamț, dosar 3/1916, f. 364, 454; dosar 26/1917, f. 4.

²⁴ *Ibidem*, dosar 26/1917, f. 5.

²⁵ SJAN Neamț, Fond CAS Neamț, dosar 47/1917, f. 279.

²⁶ *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Editura Basilica, București, 2018, p. 138.

²⁷ Ieromonah Damaschin Trofin, de la Spitalul 1; ieromonah Vichentie Mălău, de la Spitalul 2; monahul Antipa David, de la Spitalul 4; ierodiacon Epifanie Acatrinei, de la Spitalul 3; ierodiacon Climent Aonofreesei, de la

Însuși Pimen Georgescu a apreciat printr-un mesaj activitatea mănăstirilor și a viețuitorilor astfel: „Povestind pe scurt cele ce s-au petrecut în mănăstiri în vremea războiului, m-am convins că, călugării și călugărițele noastre, fiind pregătiți de cu vreme, și-au făcut datoria cu vrednicie, ca orice adevărat fiu al țării, încât mulți au murit, îngrijind răniții și mai ales de bolnavii exantematici. Astfel, ar fi fost o adevărată rușine, ca în vremea marelui război călugării și călugărițele noastre, să stea în mănăstire muzeind între pereții chiliilor lor. Și, pentru că călugării și călugărițele din Moldova au știut să-și facă datoria în vreme de război... cu drept cuvânt li se cuvine din partea țării, cinste și considerație, iar din partea Mea, ca Mitropolitul lor, le exprim mulțumirile și binecuvântările Mele”²⁸.

ANEXĂ
Lista călugărilor infirmieri²⁹

	Prenumele și numele	Rang	Spital	Calitatea	Durata
	Partenie Antohie	arhimandrit	Nr. 2	confesor	18.08.1916 01.04.1918
	Vichentie Malău	ieromonah	Nr. 2	infirmier	01.09.1916 24.09.1917
			341/C	infirmier	29.04.1917 10.07.1918
	Gorgonie Mocanu	ieromonah	Nr. 3	infirmier	18.08.1916 31.07.1918
	Inichentie Moroi	ierodiacon	Nr. 3	infirmier	07.09.1916 28.01.1917
			Nr. 4	infirmier	28.01.1917 17.02.1917
			Nr. 3	infirmier	17.02.1917 02.05.1917
	Ghenadie Ailincăi	ieromonah	Nr. 4	infirmier	18.08.1918 28.01.1917
			Nr. 2	infirmier	20.04.1917 02.05.1917
	Antipa David	monah	Nr. 4	infirmier	23.10.1917 21.11.1917
	Gheorghe Savin	frate	Nr. 5	infirmier	18.08.1916 21.06.1918
	Epifanie Acatrinei	ierodiacon	Nr. 5	infirmier	01.09.1916 16.09.1916
					13.02.1918 01.04.1918
	Ilarion Bălăiță	protosinghel	341/C	administrator	11.09.1916 01.07.1917
	Antipa David	monah	Ruginoasa	infirmier	10.10.1916 02.02.1917
			Nr. 33/C	infirmier	15.02.1917 31.07.1917
0	Vasile Iordache	frate	Ambulanța Div. 7	infirmier	
1	Teodor Trandov	frate	Ambulanța Div. 7	infirmier	

Spitalul 3; ieromonah Gorgonie Mocanu, de la Spitalul 3; ieromonah Ghenadie Ailincăi, de la Spitalul 4; ierodiaconul Inochentie Moroi, de la Spitalul 4.

²⁸ <http://ziarullumina.ro/manastirile-din-moldova-in-vremea-marelui-razboi-131725.html> (accesat la 26.04.2018).

²⁹ Daniel Isai, Ionel Moldovan, *op. cit.*, p. 230-237.

OBSERVAȚII ECLESIASTICE ȘI ETNO-CONFESIONALE ÎN „ÎNSEMĂRILE GUBERNATORULUI” BASARABIEI, SERGHEI DMITRIEVICI URUSOV (1903-1904)

Valentin ARAPU*

Personalitatea lui Serghei Dmitrievici Urusov.

Serghei Dmitrievici Urusov s-a născut la 7(19) martie 1862 în satul Spasskoe, aflat în apropiere de Iaroslavl și descinde dintr-o veche familie nobiliară, cel mai vechi strămoș fiind cneazul nogai Urus-murza (cc.1540-1610)¹. După absolvirea gimnaziului, Serghei Dmitrievici Urusov și-a continuat studiile la Facultatea de Istorie și Litere a Universității din Moscova (1881-1885). Pe parcurs a ocupat mai multe funcții publice, inclusiv cea de vice-gubernator al guberniei Tambov, ținut în care Serghei Dmitrievici Urusov s-a apropiat de forțele liberale. În activitatea sa, Serghei Dmitrievici Urusov a promovat politica negocierilor cu exponenții opiniei publice.

În anul 1902 cneazul S.D. Urusov* își exercita atribuțiile de vice-gubernator în Tambov, iar la finele lunii mai 1903 a fost înștiințat despre numirea sa în calitate de gubernator al Basarabiei despre care știa „la fel de mult ca și despre Noua Zeelandă, sau chiar mai puțin”.² În toamna anului 1904 a fost numit gubernator în Tveri, funcție din care a demisionat în mai 1905³.

În 1906 a fost ales deputat în Duma de Stat, participând activ în lucrările Comisiei agrare. Se alătură masoneriei, făcând parte din loja *Grand Orient de France*, iar din 1912 a împărtășit idealurile masoneriei politice într-o structură nou creată *Marele Orient al popoarelor Rusiei*⁴. În noiembrie 1917 a fost ales în Adunarea Constituantă din partea Guberniei Basarabiei pe listele Partidului Libertății Populare. În perioada țaristă Serghei Dmitrievici Urusov s-a remarcat în postura sa de politician abil, reformator moderat, liberal cu viziuni tolerante în abordarea problemelor agrare și națională. După lovitura de stat bolșevică din 25 octombrie 1917 a fost arestat de câteva ori, fiind de fiecare dată achitat. În noaptea de 29 spre 30 august 1919 a fost arestat și internat în închisoarea Butârskaaia. Crucea Roșie Politică s-a adresat către *Prezidiul Comisiei Extraordinare din Moscova*, în persoana anchetatorului Rapoport, cu o cerere în care se stipula că Serghei Dmitrievici Urusov, arestat în dosarul democraților constituționaliști, are deja 57 de ani, este grav bolnav, iar aflarea lui în continuare la închisoare ar putea să-i pună în pericol viața, astfel fiind solicitat transferul deținutului în spitalul de pe lângă închisoare. La 15 decembrie 1919 a fost eliberat din detenție⁵, iar în februarie 1920 bolșevicii l-au arestat în baza dosarului „Centrului tactic”, dar deja în luna iunie a fost amnistiat. În vara anului 1922 a fost arestat din nou, fiind învinuit de complicitate la grupul clericilor ortodocși și catolici al profesorilor care participau la adunările organizate în apartamentul lui Vladimir și Ana Abrikosov. Serghei Dmitrievici Urusov a fost învinuit de „activitate contrarevoluționară”, nu a semnat

* Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău.

¹ Н. Хайлова, *Князь С.Д. Урусов*, с. 8. / http://www.rusliberal.ru/books/Hajlova_URUSOV.pdf [Accesat: 27.01.2017].

² S. D. Urusov era căsătorit cu Sofia Andreevna Lavrova (1866-1922), în familie aveau trei copii – fiicele Vera și Sofia și fiul Dmitrii.

³ С. Д. Урусовъ, *Записки губернатора. Кишинёвъ 1903-1904 г.* Издание В.М. Саблина, Chișinău, „Litera AVN” (Combinatul Poligrafic), 2011, с. 11.

⁴ *Об Урусове С. Д. - в МЧК*, în: http://pkk.memo.ru/letters_pdf/001661.pdf [Accesat: 13.08.2018].

⁵ *Великий восток народов России (ВВНР)*.

⁶ *Об Урусове С. Д. - в МЧК*.

învinuirea formulată, fiind în cele din urmă achitat de judecată. Ultimul arest a lui Serghei Dmitrievici Urusov a avut loc în toamna anului 1929, detenția sa durând o lună⁶.

Deși în perioada sovietică a fost arestat de mai multe ori, ținut în detenție, Serghei Dmitrievici Urusov a reușit să ocupe multiple funcții în domeniul economico-financiar: contabil-instructor în cadrul tovărășiei cooperatiste „Tehpomoshci” în Moscova; administrator al secției generale a Comisiei speciale în Sovietul Suprem al Economiei Naționale („BCHX”) din URSS privind cercetarea anomaliei magnetice din regiunea Kursk; membru în Comisia de cercetare a forțelor de producție naturale din cadrul Academiei de Științe; economist în centrul unional al selecției vitelor pentru carne și lapte; funcționar în inspectoratul Băncii de Stat („Госбанк”)⁷. Ultimii ani din viață a lucrat la biblioteca Uniunii Scriitorilor. Din partea bolșevicilor a suferit multiple impedimente, restricții din cauza că „până la revoluția a fost cneaz”. La 5 septembrie 1937 Serghei Dmitrievici Urusov a decedat în Moscova⁸.

Însemnările gubernatorului.

Cneazul Serghei Dmitrievici Urusov a publicat lucrarea sa *Însemnările gubernatorului* în anul 1907⁹. Scrierea prezintă un interes deosebit datorită faptului că înaltul demnitar relevă în calitatea sa de martor ocular și de participant nemijlocit la evenimentele narate. Având un caracter memorialistic, lucrarea sa cuprinde multiple informații cu caracter administrativ, social, etnografic, geografic, militar. Totodată scrierea conține și numeroase note de călătorie, fiind descrisă cea din Sankt Petersburg la Chișinău, deplasarea în satul Cornești pentru a soluționa revendicările înaintate de 400 de răzeși, inspecțiile realizate la Bălți, Soroca, Hotin, Ismail, Vilково, Șabo. Cu o acuratețe stilistică aparte, cu admirație deosebită, gubernatorul descrie călătoria sa la Iași - „vechea capitală românească” - unde a avut onoarea să fie găzduit cu cele mai mari onoruri de către familia regală a României.

Pentru ai menaja pe unii dintre protagoniștii operei sale, gubernatorul indică în text numai prima literă a numelor proprii, gen: A., R., K. Autorul descrie cele mai memorabile episoade ale activității desfășurate: desemnarea sa în calitate de gubernator al Basarabiei; călătoria spre noua sa destinație; persistența atmosferei tensionate în Chișinău în legătură cu pogromul evreiesc; situația militară din ținut; statutul nobilimii basarabene; organizarea clerului și proprietățile bisericii; moravurile și obiceiurile chișinăuienilor; inspectarea principalelor localități ale guberniei¹⁰.

Instalat în funcția de gubernator al Basarabiei, Serghei Dmitrievici Urusov constata cu mirare că procedura de audiență la Chișinău reprezintă „un rit necunoscut în Velicorusia”. Anticamera se umple zilnic de oameni de trei-patru ori, iar gubernatorul era nevoit să iasă în fața solicitanților la fiecare oră. Oamenii vorbeau în circa zece limbi diferite, iar gubernatorul înțelegea nu mai mult de două limbi, fiind frapat de diversitatea etnică a solicitanților: velicoruși, maloruși, polonezi, evrei, turci, greci, armeni, bulgari, coloniști germani, elvețieni din satul Șabo, niște găgăuzi și într-un număr

---

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ А. М. Кулегин, *От царского губернатора до советского служащего. Судьба депутата I Государственной Думы князя С.Д. Урусова*, în „Таврические чтения 2013. Актуальные проблемы парламентаризма: история и современность”, Международная научная конференция. Межпарламентская ассамблея государств-участников содружества независимых государств; Центр истории парламентаризма, 11-12 декабря 2013 г., Санкт-Петербург, ООО „ЭлекСис”, 2014, с. 188-196.

⁹ *Însemnările gubernatorului* au fost editate în engleză, traducerea fiind realizată de Herman Rosenthal – Prince Serge Dmitrievich Urusov, *Memoirs of a Russian Governor*, London and New York, Harper & Brothers Publishers, 1908, în <https://archive.org/stream/cu31924028368979#page/n5> [Accesat: 06.09.2018]. Serghei Dmitrievici Urusov este autorul lucrărilor: С. Д. Урусов, *В тисках законов. Очерк о положении евреев в России*, Москва, Издательство В. М. Саблина, 1907; *ibidem*, «И вот вдали показался красавец Ярославль...»: (Из воспоминаний), în „Ярославская старина”, Выпуск 4, 1997, с. 42-64; *ibidem*, *Затиски. Три года государственной службы*, Москва, Новое литературное обозрение, 2009.

¹⁰ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, (344 p.), *passim*.

mare - moldovenii. Moldovenii stăteau în genunchi, țineau de asupra capetelor petițiile, vociferând în șoaptă cerințele, mai mereu cu privirea îndreptată în pământ; evreii și mai ales evreicele gesticulau și insistau în așa fel încât guvernatorul era nevoit să se retragă în urmă cu câțiva pași. Fiecare solicitant dorea să se expună și verbal în fața demnitarului rus care le permitea să-i vorbească, învățând în acest sens și câteva „cuvinte moldovenești”. De altfel, printre vizitatori, guvernatorul identifica de fiecare dată și traducători care se isprăveau reușit cu misiunea lor¹¹. Serghei Dmitrievici Urusov se indigna într-un fel de „obiceiul moldovenilor de a veni din depărtare” pentru ai prezenta o plângere pe care el nu o putea examina, deoarece procedura prevedea transmiterea unor astfel de acte către autoritățile guberniale prin poștă. Un astfel de solicitant, în afară cheltuielilor de drum, cheltuia încă vreo cinci ruble pentru alcătuirea cuvenită a actului. „Este incredibil de ușor de al jefui pe moldovean: el merge în întâmpinarea rechizițiilor și parcă este mulțumit când reușește să înmâneze o sumă solidă [de bani] escrocilor care-l așteaptă la fiecare colț [de stradă]”¹².

Călătoria la Iași.

Într-un compartiment aparte cneazul Serghei Dmitrievici Urusov descrie „cu plăcere” călătoria sa în România, destinația finală fiind orașul Iași, unde urma să sosească familia regală¹³. Serghei Dmitrievici Urusov, la indicația ministrului de interne, urma să-l salute pe regele Carol I (1866-1914) din partea țarului Rusiei. Guvernatorul împreună cu însoțitorii săi, au fost cazați în hotelul „Traian”, de unde a efectuat „20-30 de vizite”, discutând ceva mai mult cu șeful cabinetului de miniștri Dimitrie A. Sturdza – „diplomat iscusit, un bătrân de vreo 75 de ani, experimentat și foarte sânguincios”. Întâlnirea oficială a avut loc la 1 octombrie 1904, Serghei Dmitrievici Urusov descrie discuțiile pe care le-a avut cu regele și regina în timpul recepției oficiale „în vechea capitală românească”. În zilele următoare Serghei Dmitrievici Urusov a fost decorat cu „Ordinul Coroana României de gradul I cu panglică și stea”¹⁴.

Guvernatorul Basarabiei relevă următoarele: „Îmi amintesc cu plăcere despre cele cinci zile de aflare în România, unde am fost delegat la porunca maiestății sale cu ocazia vizitei familiei regale românești în Iași.

La 28 septembrie 1904 am primit de la ministrul afacerilor interne Piotr Dmitrievici Sveatopolk-Mirskii¹⁵ o telegramă cu următorul conținut: „La unu octombrie va sosi la Iași regele român. Prin raportul tot-supusului ministru al treburilor interne, privind dorința delegării excelenței dumneavoastră la Iași, pentru a-l saluta pe rege din partea Maiestății numelui său, Maiestatea sa Imperială și-a exprimat voința. Despre înalta porunca comunic Excelenței dumneavoastră spre executare”. Am primit această telegramă seara târziu, iar pe treizeci urma să pornim; ne rămânea doar o zi pentru organizare și pregătiri.

Baronul Stuart¹⁶ și alți oameni experimentați, cu care m-am sfătuit în privința acestei călătorii neașteptate, m-au preîntâmpinat că românii apreciază mult actul de politețe al guvernului rus față de

---

¹¹ *Ibidem*, p. 44.

¹² *Ibidem*, p. 45.

¹³ Capitolul XI. *Călătoria în România la porunca maiestății sale. Iași. Familia regală românească. Părerea regelui despre Rusia. Carmen-Sylva. Dejunul de la primărie*, în С.Д. Урусовъ, *Записки губернатора. Кишиневъ 1903-1904 г.* Издание В.М. Саблина, Chișinău, „Litera AVN” (Combinatul Poligrafic), 2011, c. 219-234.

¹⁴ *Поездка в Румынию по высочайшему повелению. Яссы. Румынская королевская семья. Мнение короля о России. Кармен-Сильва. Обед в мэрии* (Глава одиннадцатая), în Князь С.Д. Урусов, *Записки губернатора*. / http://oldchisinau.com/lib/urusov/urusov-zapiski_gubernatora-11.html [Accesat: 01.02.2017].

¹⁵ Piotr Dmitrievici Sveatopolk-Mirskii (1857-1914) – om de stat, general în cavalerie, general adjutant, ministru al afacerilor interne (26 august 1904 – 18 ianuarie 1905).

¹⁶ Stuart Alexandr Fiodorovici (1842-1917) – președinte al zemstvei Basarabiei (1901-1907).

regele lor și că ei, iubind splendoare și strălucirea, se vor stăruie să ofere sosirii mele o importanță și solemnitate deosebită”.

Serghei Dmitrievici Urusov remarca că a fost determinat să-și organizeze misiunea sa „într-o formă mai strălucită”, asociindu-i în călătorie pe împuternicitul gubernial pe probleme funciare „A. D. R-o, care cunoștea limba română” și consilierul superior al cârmuirii guberniale „von R-a”¹⁷ care vorbea fluent germana.

Gubernatorul a fost cazat în hotelul „Traian”, fiindu-i pus la dispoziție un faeton din partea casei regale. Consulul rus i-a oferit gubernatorului o caleașcă care costa 40 de franci pe zi. Serghei Dmitrievici Urusov a constatat că „majoritatea vizitivilor din Iași s-au dovedit a fi emigranți ruși, - adepți ai sectei interzise, așa numiți „porumbei albi”¹⁸.

Secta „porumbeilor albi”, cunoscută și ca a „mieilor Domnului” sau „scoptă”, își are originea în secolul al XVIII-lea, fondator al căreia este considerat Kondratii Selivanov. „Skoptă” („скопцы”) se aseamănau, în viziunile lor religioase, cu „hristoverii” („хлысты”) care se autobicuiiau. Ritul „porumbeilor albi” are și multe tangențe cu cel al lipovenilor. Adepții sectei „porumbeilor albi” considerau că unica cale de mântuire a sufletului este „înălbirea”, adică înlăturarea organelor genitale, astfel bărbații erau castrați, iar femeile le erau aplicate „stampile”, inclusiv prin înlăturarea sânilor¹⁹.

Serghei Dmitrievici Urusov remarcă că emigranții ruși din Iași, aflând despre vizita gubernatorului rus, sau stăruie să-i ofere unele servicii conaționalului lor, inclusiv au făcut rost de caleașcă „în pofida faptului că în primele zile ale vizitei familiei regale la Iași era imposibil de găsit cai, chiar și pentru plata de o sută de franci pe zi”²⁰.

Descriind activitatea sa în Iași, gubernatorul Basarabiei remarcă că „zilnic de dimineață aveau loc slujbe religioase festive cu ocazia sfințirii vechilor biserici ortodoxe, restaurate cu mijloacele oferite de rege, în vechea capitală românească”. Serghei Dmitrievici Urusov urma să întâmpine familia regală la intrarea în biserică și în calitate de reprezentant al unei țări ortodoxe să participe la slujbă și la toate ceremoniile bisericești. Regele Carol I urmărea ca oaspetele rus să urmeze rânduiala corespunzătoare imediat după principele moștenitor Carol. Clerul românesc îi acorda o atenție deosebită înaltului demnitar, astfel protodiaconul catedralei a citit de la amvon o ectenie în limba slavă, iar cei prezenți și-au îndreptat privirile către gubernator. După terminarea slujbei toți demnitarii vizitau o anumită instituție – „școală militară, universitate, spital, după care luau dejunul la palat”²¹.

După cinci zile de ședere la Iași, gubernatorul Basarabiei a pornit spre Chișinău, fiind „flatat de atenția” acordată de regele României, monarh pe care Serghei Dmitrievici Urusov îl apreciază foarte înalt²².

Clerul ortodox.

Gubernatorul remarcă puținele tangențe cu „clerul basarabean”, episcopul din fruntea eparhiei Chișinăului era văzut ca un funcționar ordinar care nu avea calitățile „necesare unui păstor ai sufletelor și unui predicator ai învățaturii evanghelice”. Serghei Dmitrievici Urusov consemnează și lipsa unor subiecte comune de comunicare cu înaltul prelat, fapt care tensiona discuțiile purtate. Episcopul Iacov [Peatnițkii] era preocupat de câteva probleme majore: mereu se plânga de clima

¹⁷ Raaben von Vikentii Samoilovici (Раабен фон Викентий Самойлович) – general locotenent, gubernator al Basarabiei (10 iulie 1899 - 1903 г.)

¹⁸ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 221.

¹⁹ А. А. Панченко, *Христовщина и скопчество: фольклор и традиционная культура русских мистических сект*, Москва, ОГИ, 2002, c. 365-388.

²⁰ С.Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 221.

²¹ Ibidem, p. 231.

²² *Поездка в Румынию по высочайшему повелению. Яссы. Румынская королевская семья. Мнение короля о России. Кармен-Сильва. Обед в мэрии* (Глава одиннадцатая) în Князь С.Д. Урусов, *Записки губернатора*. / http://oldchisinau.com/lib/urusov/urusov-zapiski_gubernatora-11.html [Accesat: 01.02.2017].

toridă a Basarabiei și de modul de viață din mănăstirile din partea locului în care călugărilor le era permis să se alimenteze după „statutul grecesc”, adică să consume bucate din carne. Astfel, în timpul vizitelor „vlădiciei-arhieru” la mănăstiri, mesele erau îmbelșugate cu „purcei, curcani și găște prăjite”, fapt care-i întrista cu mult „sufletul ortodox” al prelatului, exigent în respectarea cu strictețe a postului. Vlădica era preocupat în permanență de problema financiară, adresându-se de nenumărate ori guvernatorului. Se indigna în permanență de modul, stabilit prin lege, de salarizare lunară al tuturor persoanelor „aflate în serviciul statului” care-și primeau solda pe data de 20 a fiecărei luni. Episcopul se întreba „dacă funcționarul va abandona serviciul până la data de întâi, sau, admitem, va muri, cum urmează să procedeze vistieria? De la cine să restituie banii achitați în surplus?”. Episcopul considera că prin această practică este prejudiciată vistieria, iar în alte state astfel de lucruri nu se întâmplă²³.

Guvernatorul constată că în Basarabia există numeroase proprietăți care aparțin mănăstirilor de peste hotare, „închinat Sfântului Mormânt”. Aceste proprietăți includ terenuri și chiar moșii întregi, lăsate moștenire mănăstirilor în timpurile de demult de către principii moldoveni și magnați întru pomenirea sufletelor și pentru acțiuni iluministe și de caritate. Aceste moșii, estimate la 200000 de deseatine²⁴, au fost eliminate din gestiunea călugărilor străini de către guvernul rus și transmise în administrarea Ministerului agriculturii și proprietăților de stat, unei direcții basarabene speciale de gestionare a proprietăților duhovnicești străine. Două părți din veniturile acestor moșii erau transmise după destinație, peste hotare. Alte două părți din venituri erau distribuite în conformitate cu voința testamentarilor pe moșiile din Basarabia, astfel zemstvele locale construiau cu aceste mijloace școli și spitale. A cincea parte de venituri mergea în contul administrației centrale și locale. Grație creșterii prețurilor pentru arendarea pământului și administrării eficiente a moșiilor, au fost înregistrate unele succese în domeniu: a) mănăstirile de peste hotare primeau mai multe mijloace financiare de la 2/5 din venit decât până atunci când încasau venitul integral; b) zemstvele locale au căpătat subsidii suplimentare pentru a-și diversifica activitatea; c) ministerul a căpătat un fond suplimentar de venituri²⁵.

Trecerea moșiilor mănăstirești în gestiunea statului a dus la creșterea rentabilității veniturilor funciare. Totodată, sistemul de administrare a proprietăților funciare la nivel local nu era lipsit de lacune. În jurul celor 200000 de deseatine de pământ în permanență erau semnalate multiple afaceri suspecte. Aparatul administrativ era destul de numeros, funcționarii erau transferați în alte slujbe și toți acești revizori, agronomi, controlori, supraveghetori, pădurari nu se bucurau de o reputație bună în Basarabia. Serghei Dmitrievici Urusov menționează că timp de un an și jumătate șefii de direcții au fost schimbați de trei ori, iar unul dintre ei a fost concediat după verificarea efectuată de consilierul secret Pisarev care a depistat numeroase probleme și acțiuni suspecte în administrarea moșiilor mănăstirești. Guvernatorul recunoaște că nu a cunoscut toate subtilitățile cazului, dar prezintă două fapte certe. Primul ține de gestiunea pădurilor, astfel în Chișinău prețul pentru un *sajeni*²⁶ cub de lemne de foc era de 30 de ruble, iar rudele și cunoștințele funcționarilor din domeniu primeau lemne

²³ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 141-142.

²⁴ Desetina de stat – măsură a suprafeței în Rusia, egală cu 2400 de stânjani pătrați (1,09 hectare) sau cu 240 de stânjani în lungime și 10 în lățime. „Desetina a fost introdusă în Basarabia după lichidarea unităților de măsură românești – falcea, prăjina, pasul, palma etc., potrivit Regulamentului despre țărani sau agricultori liberi în Basarabia din 24 ianuarie 1834” (Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Chișinău, Lexon-Prim, 2014, p. 279.

²⁵ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 146-147.

²⁶ „Сажень” – unitate de măsură în Imperiul Rus egală cu 2,1336 m. (Указ «О системе Российских мер и весов», 11 октября 1835; în „Полное собрание законовъ Россійской Имперіи”, Собрание второе, Томъ X, Отдѣленіе второе, Санкт-Петербургъ, Въ Типографіи II Отдѣленія Собственной Е. И. В. Канцеляріи, 1836, c. 1010-1011). În sistemul metric românesc un stângen varia, în dependență de epocă și regiune, între 1,96 m și 2,23 m. Stângenul era și unitate de măsură pentru volumul lemnului așezate în stivă egală cu 8 steri.

la prețul de 18 ruble pentru un *sajeni*. Al doilea fapt este mai grav, fiind confirmat documentar. Pământurile mănăstirești erau date în arendă la mezat. Prețurile pentru arendare au crescut din cauza rivalității țăranilor, ajungând la 16-22 de ruble pentru o deseatină pe an. Conform condițiilor, administrația în cazul neachitării la timp, avea dreptul să ia moșia de la arendaș și să o dea în arendă altei persoane. Totodată primul arendaș rămânea responsabil pentru suma inițială de arendare, iar dacă suma celei de-a doua arende era mai mică decât cea inițială, atunci arendașul inițial urma să achite către administrație diferența, inclusiv până la expirarea termenului de arendare. Revizorul a depistat un șir de cazuri care reflectă abuzurile administrative față de arendași, care nu erau înștiințați în mod oficial referitor la termenii de grațiere stabiliți; a fost semnalat un caz când administratorii au refuzat să primească plata pentru arendă, motivând că este zi de sărbătoare; după expirarea perioadei de grație, funcționarii se apucau de treabă, în 2-3 zile încheiau, fără a anunța concurs, un nou contract de arendă cu vre-un afacerist, coborându-i și prețul. Diferența de preț era percepută de la arendații primari, de la țărani. Țăranii nu dispuneau de pământ suficient, fiind nevoiți să achite diferența către autorități, iar suma stabilită inițial o plăteau deja noului arendaș. Datorită acestei combinații ingenioase posesorul nu pierdea nimic și administratorii erau sătui²⁷.

Lipovenii din Ismail.

În însemnările sale Serghei Dmitrievici Urusov acordă o atenție aparte ținutului Ismail, „alipit din nou la Rusia în 1878, după războiul cu Turcia”²⁸. Autorul remarcă că „mai înainte ținutul intra în componența României, fiind divizat în trei prefecturi – Ismail, Bolgrad și Cahul”. În ținut „s-a păstrat organizarea comunală românească” sub administrarea ispravnicului Șulga, demnitar experimentat care urma să „concilieze” legile românești rămase în vigoare în ținutul Ismail cu legislația imperială rusă. Fiecare localitate urbană sau rurală „forma o comună în componența căreia intrau toți proprietarii de pământ și toți locuitorii localității, indiferent de stare socială, clasă etc”. Organul executiv al comunei era compus din primar și 12 membri ai consiliului comunal. Gubernatorul Basarabiei nu intervenea cu multe în administrarea internă a ținutului Ismail. Serghei Dmitrievici Urusov constata că ținutul Ismail rămâne în continuare „o excepție în orânduirea ținutală rusă”, probabil această orânduire „este sortită să aștepte o reformă generală a administrației noastre locale”, dacă, ținutul Ismail, în virtutea „unei combinații internaționale, nu va trece la România, care-și întinde îmbrățișările materne peste râul de frontieră Prut”²⁹.

Serghei Dmitrievici Urusov se arată interesat de starea comunității de lipoveni din Ismail. Situația din Rusia la acel moment i se pare cel puțin stranie, deoarece credincioșii de rit vechi erau oprimați de „biserica dominantă și guvern”, totodată „moscheile și sinagogile se bucurau de libertate”, fiind chiar protejate de guvern; catedralele catolice și luterane erau tolerate; în schimb bisericile și casele de rugăciuni ale credincioșilor de rit vechi erau strâmtorate prin variate metode. Gubernatorul a constatat că în timpul războiului cu Turcia, lipovenii din Ismail, „destul de numeroși în ținut”, „au oferit servicii importante armatei ruse”, astfel, „alipindu-i la Rusia” ar fi inoportun să fie aplicate față de ei „măsuri în spiritul fanatismului pravoslavnic”.

„Arhiereul local al lipovenilor, un bătrân respectuos, cleric onest, autoritate duhovnicească a rascolnicilor locali, se pregătea să plece în România. După datele din pașaport el figura drept „meșcianinul”³⁰ Vasilii Lebedev, calitate în care urma să se prezinte personal după pașaport la direcția

²⁷ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 148-149.

²⁸ *Ibidem*, p. 206.

²⁹ *Ibidem*, p. 207.

³⁰ „Мещанство” – mica burghezie „formată în cea mai mare parte din mici producători și mici comercianți, cunoscuți sub denumirea generică de *meșciane* și care formau cea de-a treia grupare (după intelectualitate și negustori), în care era împărțită populația urbană din Rusia. Mic-burghezii constituiau un grup social ierarhic inferior din cadrul populației orășenești, supus impozitului pe cap de locuitor (capitației), prestațiilor și

de poliție. Îi era impus să aștepte o anumită perioadă de timp, după care, pristavul pronunța cu voce tare: „Acolo Vasika Lebedev așteaptă pașaportul, chemați-l pe Vasika”. Arhiereul intra și era nevoit să asculte următoarea întrebare: „Ai nevoie de pașaport ? Primește-l”³¹.

În Ismail autoritățile ruse au aplicat o legislație restrictivă față de construcția și reparația bisericilor comunității lipovenilor. Nu era admisă construcția unor biserici noi, iar reparația celor existente era admisă doar cu condiția păstrării arhitecturii exterioare existente. La sosirea lui Serghei Dmitrievici Urusov în Ismail, din partea clerului ortodox local i-a fost adresată o plângere în care erau invocate acțiunile defectuoase ale poliției care au permis extinderea bisericii răscolnicilor. Gubernatorul admite că lipovenii locali, în urma demersurilor întreprinse și „probabil, nu fără implicarea unor mijloace bănești” au primit de la administrația gubernială dreptul de a împrejmui pereții bisericii cu un „contrafort de piatră”. Lipovenii au realizat într-un mod atât de reușit lucrarea, încât biserica lor a fost împrejmuită cu un zid cu grosimea de un „sajeni” după care au scos o parte din peretele interior al bisericii, fapt care le-a permis să sporească volumul interior al lăcașului în care încăpeau deja peste 100 de enoriași. O asemenea „viclenie i-a revoltat pe preoții ortodocși” care l-au rugat pe gubernator să nu admită față de „adversari” astfel de concesiuni pe viitor.³²

Serghei Dmitrievici Urusov se confesează că a respectat din copilărie răscolnicii care se caracterizau prin modul treaz de viață, spirit antreprenorial și demnitate proprie. Comparându-i pe creștinii din imperiu, gubernatorul remarcă că majoritatea sunt apropiați de idolatrie, pe când răscolnicii și sectanții își apără cu fermitate credința și ritualurile, „iar uneori tind să identifice noi căi spre realizarea idealurilor lor religioase”. Demnitarul rus relevă că a încercat, în măsura posibilităților, să satisfacă doleanțele modeste ale lipovenilor din Ismail³³. Astfel, creștinii de rit vechi de pe lângă cimitirul Rogojk din Moscova,³⁴ le-au dăruit un clopot lipovenilor din Ismail, fiind invocată memoria încoronării țarului Nicolae al II-lea. Clerul ortodox din Basarabia s-a adresat autorităților laice cu cerința de a le refuza lipovenilor o eventuală construcție a clopotniței pentru instalarea clopotului adus de la Moscova. Serghei Dmitrievici Urusov le-a permis lipovenilor să înceapă construcția clopotniței, iar după revenirea sa la Chișinău a perfectat actele necesare în acest sens.

În continuarea narațiunii sale, gubernatorul menționează vizitarea bisericii lipovenilor în care, în prezența sa, a fost ținută o slujbă în sănătatea familiei țariste. Ulterior a satisfăcut câteva doleanțe minore - îndreptarea unor jgheaburi pe acoperișul bisericii, repararea țevilor de scurgere - măsuri interzise până atunci de către poliție din cauza lipsei unei decizii din partea autorităților de construcții guberniale.

Comunitatea lipovenilor din Ismail s-a adresat gubernatorului Serghei Dmitrievici Urusov cu rugămintea de a li se permite refacerea unei biserici de lemn, închise după spusele lor în anul 1878 din cauza șubrezeniei edificiului. Gubernatorul și-a exprimat dorința de a vizita lăcașul și de a face cunoștință cu planul de refacere a bisericii, dar, a constatat că lipovenii intenționau edificarea unei biserici din piatră, dar nu de lemn, fapt care contravenea legislației imperiale. Deplasându-se pe teren, spre surprinderea sa, Serghei Dmitrievici Urusov nu a găsit nici o biserică veche de lemn, dar numai

---

recrutării; aveau dreptul să se angajeze în calitate de salariați, să practice meșteșugăritul și comerțul cu amănuntul”(Valentin Tomuleț, *Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni)*, Vol. II, Chișinău, CEP USM, 2012, p. 193-194).

³¹ С.Д. Урусовъ, *op. cit.*, 2011, с. 209.

³² *Ibidem*, p. 210.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Cimitirul Rogojk („Рогожское кладбище”) a fost fondat în anul 1771. Creștinii de rit vechi au inițiat în preajma cimitirului un orfelinat, o casă pentru ajutorarea nevoiașilor, două capele, o catedrală. Cu timpul în jurul cimitirului s-a format o așezare de lipoveni care a devenit și centrul creștinilor de rit vechi din întreaga Rusie (Дмитрий Урушев, *Старообрядцы. У Рогожской заставы*, în: „Истина и жизнь. Ежемесячный журнал о человеке, духовности, культуре”, nr. 6, 2005 / <http://www.istina.religare.ru/article31.html> [Accesat: 05.09.2018].

un loc pustiu împânzit de urzici. Gubernatorul admite că pe acest teren a fost cândva o construcție, dar este imposibil de stabilit ce reprezenta prin sine. Demnitarul relevă că nu s-a supărat pe „sărmanii lipoveni pentru încercările lor de a-l minți”, învățându-i cum să formule un act în acest sens, adresat autorităților centrale din Petersburg, singurele capabile de a înțelege importanța de stat a solicitării, formulate de comunitatea lipovenilor din Ismail³⁵.

Chestiunea armenescă.

Demnitarul rus relevă existența unor „relații complicate” cu arhiepiscopul armenilor Nerses, un apărător aprig al intereselor Bisericii armenescă³⁶. Arhiepiscopul Nerses Hudaverdian reprezenta și apăra în continuare interesele comunității armenescă nu numai din Basarabia, dar și din Ucraina, numindu-l în fruntea coloniei armenescă gregoriene din Harkov pe preotul Srapion Samuelian care a contribuit la deschiderea pe lângă biserică a unei școli armenescă³⁷.

Ministrul de interne V. K. Plev³⁸ a dispus ca biserica armeană gregoriană să fie lipsită de avere și capitaluri care urmau să treacă în gestiunea statului. Această decizie a fost determinată de faptul că printre revoluționari și opozanți ai guvernului, se remarcă în număr mare etnicii armeni. Implementarea acestui ordin le-a revenit gubernatorilor. Catolicosul armenilor a poruncit în eparhiile din subordine să nu se supună cerințelor autorităților în privința predării bunurilor și banilor. Totodată ministerul de interne forța evenimentele, expediind și instrucțiunile elaborate în acest sens: exproprierea averilor și banilor urma a fi încredințată funcționarilor locali, fără vreo apartenență de rudenie sau de alt gen la populația armenescă³⁹.

Serghei Dmitrievici Urusov recunoaște că misiunea era „dificilă și neplăcută”, dar pentru a o îndeplini a decis să recurgă la o soluție, deja aplicată de mai multe ori: „de a trece cu vederea instrucțiunea ministerului, acționând în contrariul ei”⁴⁰. Gubernatorul a invitat în audiență pe un „armean, căsătorit cu armeană, care avea o influență mare asupra clerului local” și ocupa o funcție înaltă în administrație. Pentru a-l convinge pe armeanul (A), al cărui nume nu-l menționează, cneazul a invocat dispoziția venită de sus și datoria civică a fiecărui supus. Astfel, armeanul a căzut de acord să medieze procesul de expropriere a bunurilor și banilor de la clericii armeni. În continuare Serghei Dmitrievici Urusov relevă că au regizat și pus în aplicare o „comedie”. A mers în vizită la arhiepiscopul Nerses, mirându-se de faptul că încă nu pleacă la Odessa, unde era așteptat de medici pentru investigarea și tratarea unei boli mai vechi. Arhiepiscopul a stabilit ziua plecării, iar după ce a

³⁵ С.Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 212.

³⁶ Arhiepiscopul Nerses Hudaverdian (1844 - 5 martie 1917) a fost numit *Aracinort* (Primat sau Eparh al Bisericii Armenice) al eparhiei Basarabia-Nor Nahicevan în perioada anilor 1899 și 1917. Este originar din Vagarșabad, în localitatea natală a absolvit Seminarul „Jarankavoradz”(1862). În paralel a studiat agronomia la Institutul „Mesrob Abovian” din Erevan. Nerses Hudaverdian a obținut în timp toate rangurile ierarhice ale bisericii armenice: arhimandrit(1872), episcop(1879), arhiepiscop(1897). Episcopul Nerses a exercitat multiple funcții în cadrul bisericii armenice: bibliotecar al Bibliotecii Sfântului Scaun în Ecimiadzin; contabil-șef și președinte al Sinodului Congregației în Ecimiadzin. Nerses Hudaverdian s-a opus tentativelor rusești de îngrădire a școlilor armenice, intrând astfel într-un conflict cu procurorul Sinodului. În consecință, din ordinul țarului, a fost exilat pentru o perioadă la Poltava. Prin *Gontag*-ul Catolicos al nr. 1073 a fost numit *Aracinort*, părăsind Ecimiadzinul și îndreptându-se spre Chișinău (3 octombrie 1899) (Edvard Jeamgocian, *Catedrala armeană din București*, București, Editura Ararat, 2008, p. 196-197).

³⁷ *Армянские религиозные общины Харькова (1900-1917) в контексте истории армянской церкви в Украине*, în: „Вісник”, Випуск 41, 2009, în http://history.vn.ua/journal/41_09/13.html [Accesat: 30.01.2017].

³⁸ Veaceslav Constantinovici von Plev³⁸ (1846-1904), om de stat, a fost senator (1884), consilier de stat (1895), consilier secret (1895), la 4 aprilie 1902 a fost numit ministru de interne iar la 15 (28) iulie 1904 a fost asasinat de eserul Egor Sazonov. A promovat o politică dură, represivă față de opoziție și mișcările revoluționare.

³⁹ Valentin Arapu, *Soluționarea „chestiunii armenice” de către gubernatorul Basarabiei S.D. Urusov*, în „Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe umanistice. Istorie. Filozofie. Filologie”, Revistă științifică categoria B, Anul X, nr. 4 (104), Chișinău, CEP USM, 2017, p. 110-114.

⁴⁰ С. Д. Урусовъ, *op. cit.*, c. 142-143.

părăsit orașul, armeanul (A), împuternicit de guvernator împreună cu alți funcționari, a purces la inspectarea instituțiilor bisericii armenе, unde de fiecare dată, absolut „întâmplător se afla contabilul în fața casieriei deschise”. La înaintarea cerinței de a preda autorităților banii încasați și documentele, contabilul refuza și se dădea la o parte. Funcționarii luau cartea de evidență a banilor în care erau fixate recent totalurile încasărilor. Au fost expropriate sume bănești, hârtii de valoare, acte de vânzare, ipotecare. Funcționarii fixau documentar în registrele financiare ale instituțiilor expropriate sumele sustrase, iar, contabilii de acolo formulau protestele în scris, confirmând și sumele preluate de stat. După expirarea procedurii, adversarii își luau rămas bun, retrăgându-se la casele lor.

Prin măsurile întreprinse, Serghei Dmitrievici Urusov a reușit aproape imposibilul: executarea instrucțiunilor imperiale fără a leza substanțial interesele comunității armenilor basarabeni, în mod special ale Bisericii armenе. Astfel, dacă în alte regiuni ale imperiului, măsurile de expropriere a bunurilor și banilor de la clericii armeni au fost însoțite de tensiuni și conflicte dintre autorități și armeni, în Chișinău totul s-a desfășurat foarte calm⁴¹.

După asasinarea lui V. K. Pleve, guvernul rus a renunțat la măsurile de expropriere a bunurilor și banilor de la comunitatea armeană. Guvernatorul Basarabiei Serghei Dmitrievici Urusov scria: „Cu Nerses am rămas amici, dar în discuțiile ulterioare nu am pomenit niciodată de acel abuz, pe care l-am comis față de clerul armean, aflat în subordinea sa”⁴².

Evreii.

Serghei Dmitrievici Urusov descrie situația comunității evreiești din Basarabia. Constată că în 1903 în ținut locuiau 250 de mii de evrei, ceea ce constituia 11% din totalul populației. Cinzeci de ani în urmă numărul evreilor era de 78000 din totalul populației care nu depășea cifra de 710 mii de locuitori. De-a lungul frontierei Basarabiei cu România și Imperiul Austro-Ungar a fost stabilită o fâșie cu lățimea de 50 de verste în care este interzisă așezarea sau viețuirea evreilor. Legea din 3 mai 1882 le interzicea evreilor să se așeze cu traiul în afara orașelor și localităților mai mari. Evreii din Basarabia au primit dreptul de a se așeza cu traiul în 10-12 orașe și în aproximativ 30 așezări mai mari. Autoritățile forțau strămutarea evreilor în mediul urban, unele așezări au fost declarate sate cu scopul de impune pe evrei să le părăsească. Serghei Dmitrievici Urusov remarcă că una dintre direcțiile guberniale a pus la îndoială dreptul de înmormântare a evreilor în perimetrul satelor, iar regula de la 3 mai nu permitea înhumarea lor în afara circumscripției orașului. Totodată nu se permitea amenajarea cimitirelor evreiești în orașe, astfel în acest sens, ca excepție autoritățile au fost nevoite să extindă drepturile evreilor⁴³.

O problemă pentru autoritățile ruse o constituia recrutarea evreilor în armată, mulți dintre cei vizați recurgeau la diferite șiretlicuri pentru a se eschiva de la serviciul militar. Comandantul regimentului Volâni, staționat la Chișinău, menționa că „nu ar trebui să ne mire faptul că evreii se eschivează de la serviciul militar. Situația lor în armată este dificilă”. Evreul dintr-o familie modestă, religioasă nimerește în cazarmă, într-un mediu în care limbajul lui, manierele, deruta generală, devin ținta glumelor și ironișor soldaților. Evreul este forțat să se integreze în viața cazonă, dar îi sunt încălcate habitatul obișnuit și obiceiurile religioase. Din primele zile în armată, evreul este nevoit să mănânce ciorbă cu carne de porc și să participe la aplicațiile militare în zilele de sâmbătă. Rudele acestui evreu începe al considera drept unul spurcat, ferindu-se de el, devenind părăsit, singuratic și deprimat spiritual⁴⁴. În anii treizeci ai secolului al XIX-lea comandamentul militar rus era preocupat de intangibilitatea credințelor religioase ale evreilor-soldați. Erau date recomandări în privința respectării ritului religios, evreii din armată fiind asigurați că autoritățile militare sunt disponibile să

---

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 239-240, 242.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 246-247.

le ofere un rabin. Serghei Dmitrievici Urusov constată că la timpul său armata rusă primește alte directive, asigurate prin broșurile generalului Bogdanovici și apelurile „despre necesitatea de ai bate pe jidovi – dușmani ai oamenilor ruși”⁴⁵.

Concluzii.

Gubernatorul Serghei Dmitrievici Urusov în însemnările sale oferă un tablou general al realităților basarabene în anii 1903-1904. Relevante sunt observațiile sale eclesiastice, religioase și etno-confesionale. Aparținând curentului liberal, fiind creștin ortodox, Serghei Dmitrievici Urusov încearcă să includă în narațiunea sa toate bisericile și confesiunile existente în Basarabia, fără a leza cumva statutul, drepturile și privilegiile religioase ale comunităților. Autorul nu s-a referit la diferențele doctrinare în mod special, preferând să facă unele aprecieri generale. Totodată, pe lângă majoritatea ortodoxă a populației basarabene, Serghei Dmitrievici Urusov descrie comunitățile armenilor, lipovenilor, evreilor. În timpul vizitei sale la Iași, a constatat existența în rândul vizitiilor locali, a numeroși emigranți ruși care făceau parte din secta „porumbeilor albi”.

---

⁴⁵ *Ibidem*, p. 247.

INFLUENȚA RUSIEI ASUPRA ROMÂNIEI ÎN 1918

Cristiana CHIRCU*

I. Relațiile ruso-române (sec. XV–1916). Scurt istoric.

Anul 2018 invocă prin corespondentul său din urmă cu 100 de ani amintiri, în umbre diferite, din prima conflagrație mondială ce avea să marcheze omenirea într-un mod radical și irevocabil.

Pentru România, Marele Război a venit ca o șansă a reîntregirii naționale – entuziasmul exuberant al populației, manifestat la momentul intrării în conflict după doi ani de neutralitate, a fost rapid convertit, însă, în incertitudine și agonie, sentimente la care au sudat întoarcerile neașteptate de situație în care nu se mai putea distinge aliatul de inamic.

Micul regat de la nord de Dunăre s-a văzut pus în fața unor alegeri cu implicații fără precedent: de la stabilirea taberei de partea căreia să intre în război, până la îndurarea unui tratament demn de o țară învinsă în cadrul Tratatelor de la Versailles, deși, în final, România s-a aflat în tabăra învingătorilor.

Istoricul Lucian Boia este de părere că Primul Război Mondial ar fi putut fi evitat în condițiile în care în 1914 Europa se aștepta la o vară liniștită „după cele două războaie care însângeraseră Balcanii în 1912-1913 și pusese în alertă cancelariile marilor puteri. Dar nici măcar „butoiul cu pulbere” balcanic nu reușise să incendieze Europa, și de data aceasta se găsisese o soluție negociată (*Pacea de la București*, august 1913)”¹.

Cu toate acestea, interesele ascunse ale marilor puteri se dovedesc mai aprige decât importanța păstrării echilibrului în relațiile internaționale, iar la 28 iulie 1914, la o lună după Atentatul de la Sarajevo, Austro-Ungaria declară război Serbiei. În ajutorul statutului sârb are să vină Rusia, fapt ce atrage Antanta – Franța, Imperiul Britanic, Italia din 1915 și Statele Unite ale Americii din 1917, în conflict cu Austro-Ungaria și, implicit, cu Puterile Centrale – Germania, Imperiul Otoman și Bulgaria.

Cât despre participarea României se poate spune că, deși la Consiliul de Coroană de la Sinaia – 3 august 1914 Regele Carol I a susținut intrarea în război de partea Puterilor Centrale, potrivit Tratatului din 1883, s-a adoptat expectativa armată ca propunere a primului ministru Ionel I. C. Brătianu, conducătorul Partidului Național Liberal.

Încoronarea lui Ferdinand I rege în toamna aceluiași an, după decesul lui Carol I, va face ca, prin rădăcinile genealogice ale Reginei Maria, soția Sa, personalitate de o influență imposibil de neglijat, România să semneze două convenții secrete cu Antanta, la 4 august 1916². Zece zile mai târziu, România declară război Austro-Ungariei, iar trupele românești inițiază ofensiva în Transilvania.

După doi ani petrecuți pe front, românii ajung la 1 decembrie 1918 să își vadă visul împlinit; acesta are să fie anul în care, pe rând, teritoriile românești aflate sub dominație străină „se întorc acasă” - argumentul tuturor zilelor de foamete și chin. Scenariul unirii nu era, însă, văzut cu aceeași

---

* Colegiul Național „Dimitrie Cantemir”, Onești.

¹ Lucian Boia, *Primul Război Mondial - Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 32.

² Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. I, Editura Stiințifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 200: „Brătianu socotea că interesele României fuseseră bine garantate și că semnăturile reprezentanților celor patru mari puteri erau o cheazășie care apăra România împotriva unei eventuale încercări rusești de a repeta gestul de la 1878”.

ochi de către marile puteri, o influență puternică având-o, de la intrarea țării în război și până la sfârșitul secolului XX, Rusia, ca victimă directă a nașterii comunismului. Revoluția bolșevică din 25 octombrie 1917 are să stârnească un val al controverselor și răsturnărilor de situație ce inundă cu violență pământul românesc.

După doi ani de neutralitate, România primește un ultimatum ce o silește să intre în război. Alegerea unei tabere de partea căreia să lupte a constituit un episod foarte controversat ca, în cele din urmă, să se semneze convenții militare și politice cu Antanta. Pentru a justifica decizia trebuie să privim la evenimentele anterioare petrecute în contextul relațiilor ruso-române. Încă din secolul al XV-lea se remarcă, prin căsătoria strategică a fiicei lui Ștefan cel Mare, Olena (Elena), numită ulterior de rușii moscoviți Voloșanca (românca), cu cneazul Moscovei, Ivan Ivanovici, o apropiere de ordin dinastic între Moldova și Rusia.

Tânăra Olena părăsește locurile natale definitiv în 1483 și este primită cu toată pompa domnească în țara soțului ei, fiul lui Ivan al III-lea cel Mare, urmând ca mai târziu să aibă un fiu, moștenitor al tronului, pe nume Dimitrie. Comploturile Sofiei Paleologu aduc, însă, un final tragic cursului vieții Olenei și băiatului ei, fiind înmormântată în 1505 la Mănăstirea Voznesenskaia, cadou primit la logodna cu Ivan cel Tânăr³.

În secolele următoare, factorul unificator al celor două țări l-a constituit Ortodoxia: practica și limba cultului veneau din spațiul slavon de nord, în special în cadrul Bisericii moldovenești. „Iată, deci, cât de adânc pătrunde influența slavă. Mai departe, se constată că titlul Domnului țării, (cu elemente ca gospodin sau gospodar) titlurile boierilor, organizarea armatei, a justiției, sunt luate, în parte, de la aceeași slavi”⁴.

Caracter impunător, spiritul rusesc se amestecă mai ales după 1711 pe cât posibil în toate relațiile diplomatice și în viața internă a Moldovei și Valahiei, A. D. Xenopol consemnând că „încă înainte de a se isca războiul dintre Rusia și Turcia⁵, Rusia, prevăzând această posibilitate, reînoiește uneltirile sale în Moldova și Valahia pentru a trezi iarăși simpatiile lor pentru dânsa, care începuseră a ațipi după cele două încercări fără izbândă de a scoate aceste țări de sub domnia asupritoare a turcilor”⁶. Deceniile ce urmează aduc oamenii țarului Alexandru I în fața unui deficit financiar fără precedent: în perioada 1804 - 1814, el poartă 10 războaie, aproape tot atâtea cât Franța lui Napoleon.

Cu toate acestea, rușii ocupă în 1806 Moldova și Țara Românească, fiind maziliți domnii celor două țări. Războiul ruso-turc declanșat în același an se încheie în 1812 cu nefericita anexare a teritoriului dintre Prut și Nistru, la Imperiul Rusiei. Influența ei asupra românilor crește, devenind oficială în urma Tratatului de la Adrianopol 2/14 septembrie 1829 prin care se diminuează dominația otomană în Principate, în acest timp având loc o mișcare de educare a tineretului românesc la școli cu prestigiu din străinătate, cu susținerea țarului Nicolae I, militant împotriva a tot ceea ce ținea de progresism și o figură istorică pe care izvoarele vremii o numesc „polițistul Europei”.

„Dar prăpastia dintre autoritățile țariste și tineretul nostru democrat se adâncea cu atât mai mult cu cât domnii și marea boierime priveau de obicei cu ochi buni pe autocratul Nicolae I. Ziua onomastică a țarului era sărbătorită cu fast. Domnul Alexandru Ghica purta uniformă de croială rusească și-și potrivea favoritele după felul cum le purta Nicolae I”⁷, însă imaginea aceasta a Rusiei

³ Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare*, Sfânta Mănăstire Putna, 2005, p. 11.

⁴ P. P. Panaitescu, *Influența polonă și rusă în vechea cultură românească*, București, Editor Nicolae T. Zamfirescu, 1935-1936, p. 6.

⁵ Este vorba despre războiul ruso-turc încheiat cu Pacea de la Kuciuk-Kainargi în 1774.

⁶ A. D. Xenopol, *Resboalele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țerilor Române*, vol. I, Iași, Editura H. Goldner, 1880, p. 85.

⁷ G. Bezviconi, *Contribuțiile la istoria relațiilor româno-ruse*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1962, p. 243.

este degradată prin înfrângerea suferită în 1856, după Războiul Crimeii, când Moldova și Țara Românească intră sub garanția colectivă a celor șase puteri europene.

Anii 1877–1878 au să cântărească greu în istoria României prin obținerea independenței în urma războiului dus alături de Rusia căreia i se cedează cele trei județe din sudul Basarabiei, primite după Războiul Crimeii, motiv al distanțării dintre cele două state, România semnând în 1883 un tratat secret de aderare la Tripla Alianță.

Legăturile dinastice se reiau prin căsătoria principesei Maria, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii și a țarului Alexandru al II-lea, cu principele moștenitor al României, Ferdinand. În 1914, la Constanța, are loc o extraordinară întâlnire a Regelui Carol I cu Țarul Nicolae al II-lea. Câteva zile mai târziu avea să înceapă Marele Război. În același an, la 1 octombrie, se încheie la Sankt Petersburg un acord internațional secret, între guvernul român și cel țarist prin care rușii se asigurau de atitudinea favorabilă a României la începutul Primului Război Mondial.

II. Rusia și România. Războiul: 1916–1918

Armata română inițiază la 14 august 1916 ofensiva în Transilvania, ofensivă respinsă, ce nu este, însă, la fel de violentă ca înfrângerea suferită în Dobrogea, la Turtucaia. Până la finalul anului, România are să piardă două treimi din teritoriu, Regele, armata și administrația fiind nevoiți să se mute la Iași.

La intrarea în război, atmosfera generală în țară se dovedește a fi una plină de optimism, Regina Maria consemnând în jurnalul său, într-o însemnare denumită „Soarele strălucește și va fi război!” următoarele: „Împrejurările au făcut să fiu implicată în situație mai îndeaproape decât ar fi fost cele mai multe regine. Umerii mei sunt considerați destul de largi încât să poarte unele greutăți, inima mea e considerată destul de mare încât să aibă în ea o măsură de curaj, așa că nu mi s-a ascuns nimic”⁸, vădindu-se încă de la început rolul ce are să îl joace în anii următori.

Fiind nepoată atât a Reginei Victoria a Marii Britanii, cât și a Țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, inima ei avea să salte la vederea trecerii diviziilor rusești⁹, cărora le acorda o atenție și grijă sporită, fapt sesizabil prin anumite nuanțe ce le capătă paginile memoriilor sale: „Le-am adus țigări și dulciuri tuturor răniților și iconițe celor mai bolnavi. Le-am dat în special răniților ruși, care și-au făcut imediat semnul crucii și le-au sărutat cu mare fevroare”¹⁰.

La polul opus, Generalul Henri Berthelot, privește, încă de la începutul sosirii sale în Est, cu scepticism atitudinea rusească, în special după ce un ofițer rus îi mărturisește că Beleaev ar fi declarat „noi n-am venit aici pentru a participa la război”¹¹, urmând ca pe 9 decembrie 1916 să însemneze: „primesc o telegramă ciudată de la Janin, în care spune că situația mea pe lângă Rege și Marele Cartier General Român îi neliniștete pe ruși! În ce sens? Nu lucrăm toți pentru aceeași cauză? Sau voi fi pentru ei un martor incomod?”¹²

Atitudinea ostilă a rușilor se permanentizează și în rândurile soldaților, locotenentul Octavian Tăslăuanu însemnând un eveniment petrecut într-o dimineață friguroasă de februarie 1917: „În gara Răcăciuni, trebuie să aștept, căci trenul curier era în întârziere cu vreo două ore. În sfârșit, sosește. Era tixit. Un soldat rus, când vreau să mă urc, îmi spune că vagonul e remorcat pentru ofițerii ruși, care se

⁸ Regina Maria a României, *Jurnal de război 1916-1917*, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2015, p. 104.

⁹ *Ibidem*, p. 176: „La gara Ciulnița am avut plăcerea de a vedea un regiment rusec, de fapt părți din două regimente rusești recent sosite. Ne-am salutat cu mare bucurie de ambele părți”.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Henri Berthelot, *Jurnal și Corespondență 1916-1919*, ediția a II-a, traducere din limba franceză de Oltița Cîntec, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2000, p. 89.

¹² *Ibidem*, p. 97.

tolăneau sfidători pe cele bănci goale. Stau în picioare până la Adjud și citesc un articol al reginei, scris cu suflet”¹³.

Bănuielile nefericite ale Generalului aveau să își găsească argumente tot mai solide în acțiunile rușilor: conducerea misiunii franceze cu deosebit devotament încurca planurile așa-numiților aliați. Aceste fapte nu erau străine numelor sonore de la conducerea armatei române, ca urmare a faptului că „de îndată ce a sosit în București, generalul Beleaev a adunat, la hotelul „Athénée Palace”, pe toți ofițerii ruși aflați în București și le-a spus: „scopul venirii noastre aici nu este de a ajuta pe români ci de a împiedica Misiunea Berthelot să reușească”. [...] De altminterlea faptele erau să dovedească curând că acestea erau intențiile rusești”¹⁴.

Situația era cu atât mai delicată cu cât familia țaristă se afla, încă de la începutul lui 1917, într-o lumină nefavorabilă prin relația ei cu controversatul Rasputin care pare să aibă o influență nefastă asupra țarinei pe care „multă lume o urăște”¹⁵. Vara aceluiași an aduce episoade tragice în rândurile armatei rusești: schimbările de la Moscova afectează nemijlocit soldații care se află într-o permanentă stare de oscilație, mulți refuzând să continue lupta, timp în care hrana le este asigurată de către români și „trădarea se simte pe toate părțile”¹⁶. Atitudinea lor culminează cu respingerea echipamentelor de iarnă sub semnul convingerii că războiul avea să se termine.

Atmosfera generală de deznădejde este plusată de trădarea colonelului Alexandru D. Sturdza care, împreună cu aghiotantul său, locotenentul Constantin Wachmann, a dezertat din armata română, trecând de partea germanilor, după ce un ofițer român a fost împușcat la Mănăstirea Cașin în urma unei neînțelegeri privind rația de zahăr. Sturdza își plănuise foarte bine trădarea, în perioada anterioară dezertării comandând trupelor diverse mișcări suspecte, avantajoase pentru germani față de care manifesta, încă din perioada studiilor sale, o deosebită admirație ce nu a reușit să o ascundă atât de bine pe cât și-ar fi dorit¹⁷.

La finalul anului 1917, Marele Cartier General Român emite o declarație prin care își asumă greșelile făcute pe parcursul anului. La 1 decembrie, foametea domnea în rândurile armatei și cetățenilor, exista o rată ridicată a mortalității infantile, iar populația și Regele trăiau în teroare, tifosul exantematic făcându-și din nou simțită prezența¹⁸.

III. Impactul Revoluției bolșevice asupra României: Pacea de la București (1918)

„Descompunerea armatei rusești a fost efectul revoluției politice asupra sufletului soldatului vechii împărății. Soldatul rus era, în imensa lui majoritate, mujicul în uniformă”¹⁹. În ideologia colectivă se împroprietărise ideea că viața sa îi aparținea în întregime țarului. Revoluția din martie știrbește umbra marelui idol, răsărind la orizont cele trei etape ale revoluției - burgheză: Miliukov-Gucikov, social-democrată: Kerenski-Cernov și comunistă: Lenin-Troțki. Dorința încheierii păcii începea să prindă rădăcini în inima și conștiința derutată a rușilor de pretutindeni, prin ziare și manifeste împrăștiate inclusiv pe front. Punctul culminant se atinge la 25 octombrie / 7 noiembrie odată cu lovitură de stat organizată de Lenin, urmând ca, în luna următoare, puterea să fie preluată de către comuniști.

¹³ Octavian Tăslăuanu, *Din vârtejul războiului*, vol. 2, București, Editura RAO, 2001, p. 215.

¹⁴ Radu R. Rosetti, *Mărturisiri 1914-1919*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 133.

¹⁵ Regina Maria a României, *op.cit.*, p. 293.

¹⁶ Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 204.

¹⁷ Baronul Valeriu Kapri, *Cazul fostului colonel Alexandru Sturdza, Comandantul diviziei a 3-a română. Un episod din Războiul Mondial 1914-1918 pe frontul român*, Oradea, Tip. soc. pe acț. Adolf Sonnenfeld, 1926, p. 4-6.

¹⁸ Dumitru Cioflină (coord.), *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente (1916-1920)*, București, Editura Machiavelli, 1996, p. 221-227, nr. 104.

¹⁹ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 192.

„Rusia s-a trezit astfel, la sfârșitul lunii octombrie a anului 1917, cu o nouă formă de guvernământ. Puterea bolșevică s-a impus, până la încheierea anului, în cea mai mare parte a teritoriului fostului imperiu al Romanovilor”²⁰. În scurt timp, comuniștii au început tratativele de pace cu Puterile Centrale; România se vede în fața luării unei decizii având două alternative la fel de nefericite pentru ea: întrucât Revoluția nu a amenințat doar împlinirea idealului propus, acela al reîntregirii naționale, ci și integritatea statului de drept, una dintre soluții era încheierea păcii, fapt ce însemna pierderea definitivă a șansei de a recupera teritoriile românești aflate sub stăpânire austro-ungară; a doua alternativă presupunea continuarea luptei cu speranța că la conferința de pace ulterioară războiului, România ar fi avut parte de un tratament mai blând în lumina faptului că a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-și ajuta aliații.

Cea din urmă soluție ar fi atras un număr foarte mare de pierderi de vieți omenești, românii fiind nevoiți să lupte nu numai împotriva germanilor, ci și a vechilor lor aliați, rușii, contaminați de microbul bolșevic. Din acest motiv, s-a întârziat cât mai mult cu putință momentul adoptării unei opoziții concrete față de situația creată. În acest timp, diviziile rusești se văd puse într-o postură extrem de sensibilă, comandantul Romeo Vidrașcu însemnând în jurnalul său, la 26 octombrie 1917, că „Rușii tot se svârcolesc să plece de pe front, dar vor să rămâe la noi, căci la dâșii e mare nesiguranță”²¹.

Evenimentele se petrec într-un timp alert, într-o perioadă în care motivele de îngrijorare erau numeroase. „Rușii nu se mai băteau; mai mult încă, ei plecau de pe front, dedându-se în drum la devastări. Trupele noastre au trebuit, pe de o parte, să dezarmeze pe cei ce părăseau frontul, cu care prilej au avut loc ciocniri între ruși și ai noștri, ciocniri ce s-au isprăvit totdeauna în favoarea alor noștri. Mai târziu, au trebuit urmăriți rușii în Basarabia, spre a asigura comunicațiile noastre și a pune pe locuitorii acestei țări românești la adăpost de jafurile și omorurile trupelor rusești”²².

Situația se precipită, iar asupra României se fac mari presiuni, inclusiv o tentativă de asasinare a lui Dmitri Șerbaciov, general de infanterie și general-adjutant și comandant al Armatei 7 de pe Frontul de Sud-Vest, în decembrie 1917, când membri ai Comitetul Bolșevic intră cu forța în camera sa, însă sunt opriți la timp de doi ofițeri²³. Ulterior are să se dovedească faptul că lovitura îl avusese drept țintă pe Regele Ferdinand, despre care I. G. Duca menționa că „Servitorii trebuiau să îl întrebe de 20 de ori înainte de a afla dacă dorea ca automobilul său să fie gata de plecare la 5 sau la 5³⁰”.

Pentru aghiotanții lui era un adevărat chin să obțină un răspuns precis la vreo întrebare, sau să reușească a-i smulge vreun ordin de serviciu. Toți miniștrii săi au putut constata că era la curent cu toate chestiunile, că știa tot ce se petrece, că nimic nu-i scăpa”²⁴, însă vădea o fire slabă, spre deosebire de rigiditatea și hotărârea de care dăduse dovadă Carol I, înaintașul său. Cu toate acestea, „lipsa de voință a suveranului a fost compensată, dacă se poate spune așa, de surplusul de voință al Reginei”²⁵.

La începutul lui 1918, aceasta păstrează o atitudine extrem de optimistă privind ajutorul Aliaților, față de care nu își pierde încrederea în ciuda tuturor acțiunilor rusești cu nuanțe de trădare.

Proclamarea independenței Ucrainei trage noi semnale de alarmă, marcând fărâmițarea Rusiei, lucru pe care diplomații români nu și-l doreau: era nevoie de un aliat puternic, integru, mai ales în condițiile în care, de la Petrograd, izvorau constant noi incertitudini privind orientările politice ale țării în care se mai simțea pregnant nostalgia țaristă în antiteză cu premisele revoluționare:

²⁰ Sorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul Război Mondial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 204.

²¹ Romeo Vidrașcu, *Jurnalul de Campanie: 15 august 1916–18 iunie 1918*, București, 1920, p. 159.

²² Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 227.

²³ Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 246.

²⁴ I.G. Duca, *Memorii*, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, vol. I, București, Editura Machiavelli, 1992, p. 140.

²⁵ Lucian Boia, *Suveranii României. Monarhia, o soluție?*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 47.

„Pretențiile de anexare ale Ucrainei au grăbit constituirea Republicii Democratice Moldovenești [...]. Existența Sfatului Țării și constituirea unei republici au reprezentat primul pas pentru desprinderea totală a Basarabiei de Rusia. La sfârșitul lunii decembrie 1917, situația din Basarabia se agravase și mai mult. Militarii ruși pregăteau o lovitură de stat ce urmărea instaurarea puterii sovietice în Basarabia și menținerea acesteia în componența Rusiei Sovietice”²⁶.

În același timp, în februarie, se constituie la Iași Guvernul Averescu ce manifestă, nemijlocit, tendințe pacifiste, reacție sincronizată cu încheierea păcii prin Tratatul de la Brest-Litovsk.

Discuțiile dintre Puterile Centrale și delegațiile Petrogradului au stat sub semnul neîncrederii reciproce, aspect la care s-a adăugat și refuzul bolșevicilor de a recunoaște Germania ca învingătoare, motiv pentru care negocierile au fost pe cale să se întrerupă, fapt evitat datorită abilităților intransigente ale generalului-maior Hoffmann, desemnat de Guvernul de la Berlin.

Au avut loc numeroase întâlniri între cele două părți până când „în seara zilei de 3 martie 1918, la orele 17,50, tratatul de pace de la Brest-Litovsk a fost semnat”²⁷, proclamându-se, astfel, încetarea stării de război între Puterile Centrale și Rusia. „Câteva luni mai târziu, la 27 august 1918, a fost încheiat un tratat adițional la Convenția de Pace de la Brest-Litovsk, act care a atenuat rigorile celui încheiat la 3 martie 1918”²⁸.

Tratatul are să fie, însă, anulat la 13 noiembrie, după ce Germania capitulează. Cea mai mare dezamăgire interioară o trăiește, de departe, Regina Maria, care, pentru o vreme, este zărită cu lacrimi în ochi la fiecare întâlnire²⁹, găsind refugiu în actele de caritate care-i definesc aura conturată de-a lungul timpului: „Expedițiile acestea zilnice printre cei săraci și înfometați sunt singura mea consolare; astfel pot alina cu mâinile mele, preț de câteva ceasuri, o parte din nenorocirea care ne copleșește.”³⁰.

Petrogradul începe alert să solicite statelor beligerante încheierea păcii, orizontul ieșirii Rusiei din război fiind tot mai aproape, peisaj în care România se află în imposibilitatea continuării luptei. La 4 decembrie 1917 se aprind dezbateri în Consiliul de Miniștri al României, numindu-se delegat generalul Alexandru Lupescu în cadrul tratativelor de armistițiu și pace, marele nostru istoric Nicolae Iorga apreciind că „A trebuit să bem și amărăciunea aceasta”.

Guvernul și poporul continuă, însă, să creadă în victoria Antantei, iar miniștrii se împart în două tabere, fapt ce se scandează cu demisia a patru reprezentanți ai Partidului Conservator: Take Ionescu, Mihail Cantacuzino, Barbu Ștefănescu Delavrancea și Nicolae Titulescu, urmând ca pe 8 februarie 1918 prim-ministrul Ion I. C. Brătianu să prezinte demisia întregului cabinet. Puterea politică îi este încredințată generalului Alexandru Averescu care constituie un nou guvern și prelungește armistițiul cu 10 zile, însă și acesta demisionează la 12 martie, după ce oferă autorizație germanilor pentru a trece prin Galați și austriecilor prin Bălți, fără a avea consimțământul Regelui, primul care se sesizează fiind generalul Henri Berthelot³¹. Locul său are să fie preluat de către Alexandru Marghiloman, omul care era pe placul Puterilor Centrale.

Data de 7 mai 1918 avea să fie, după aproximativ 50 de zile de discuții, ziua semnării la București a tratatului de pace între România și Puterile Centrale și a actelor adiționale acestuia. Supranumită și „Pacea Rușinoasă” sau „Pacea Punică” aceasta numără printre prevederile ei demobilizarea armatei, cu excepția a patru divizii care și-au păstrat efectivele de război, cedarea bogățiilor naturale Germaniei pe o perioadă de 99 ani, cedarea unei fâșii de-a lungul Carpaților

²⁶ Liviu Florian Dogeanu, *Istoria Neamului Românesc*, Editura Roossa, București, 2013, p. 250.

²⁷ Sorin Zamfir, Jean Banciu, *op.cit.*, p. 272.

²⁸ Petre Bărbulescu și Ionel Cloșcă, *Repere de cronologie internațională (1914–1945)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 80.

²⁹ Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 278.

³⁰ Regina Maria a României, *op.cit.*, p. 378.

³¹ Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 287.

Austro-Ungariei - 5600 km², anexarea la Bulgaria a Cadrilaterului și a unui teritoriu între Cadrilater și linia Cernavodă-Constanța. În schimb, aveam permisiunea Puterilor Centrale de a ocupa Basarabia³².

Se intentează un proces de judecată împotriva lui Brătianu pentru abuz de putere privind intrarea unor trupe străine pe teritoriul românesc, trimiterea tezaurului în Rusia, distrugerea rafinăriilor etc, proces cu care suveranul nu este de acord. Tezaurul României a fost trimis în Rusia în timpul războiului pentru a fi protejat de Puterile Centrale. Odată cu lovitura de stat din octombrie, bolșevicii au sechestrat bunurile, o parte din ele fiind restituite ulterior în trei tranșe, ca gest de bunăvoință al sovieticilor și, respectiv, al rușilor, în 1935, 1956 și 2008, însă niciodată integral. Deși Averescu insistă asupra regelui Ferdinand, acesta amână momentul până când pacea este anulată la sfârșitul lui 1918 de către Parlamentul și Guvernul României ca urmare a înfrângerii armatelor Puterilor Centrale.

IV. Visul românilor de veacuri: ROMÂNIA MARE

Cu toate că a cunoscut tensiuni nebănuite, întoarceri de situație și a fost otrăvită prin acte de trădare, în special prin veninul Revoluției bolșevice, putem spune că România a avut „steaua ei norocoasă”, reintrând în război la începutul lui noiembrie 1918, Germania capitulând câteva zile mai târziu. Marele Război ia sfârșit pe 11 noiembrie prin Armistițiul de la Compiègne, iar țara de la nordul Dunării se găsește în tabăra învingătorilor.

Cu toate că la Conferința de pace de la Paris este tratată cu superficialitate, reușește să își atingă scopul în urma numeroaselor misiuni diplomatice: recunoașterea României Mari, după anexarea, pe rând, a teritoriilor la patria mamă: pe 27 martie 1918 se unește cu Basarabia - unire recunoscută în octombrie 1920 prin Tratatul de la Paris, de către Franța, Italia, Anglia, Japonia, la 15 noiembrie 1918 cu Bucovina - Tratatul de la Saint Germain semnat cu Austria în decembrie 1919 și pe 1 decembrie 1918 cu Transilvania, Banatul și Crișana - Tratatul de la Trianon încheiat cu Ungaria pe 4 iunie 1920.

Marele Război a pus România în fața a multiple situații dificile, dintre care cea mai grea de depășit a fost, de departe, furișarea diplomatică printre tentaculele rusești ce băteau tactul păcii cu ritmul revoluției.

Rusia a pus piedici încă de la intrarea României în război: superficialitatea diviziilor și inexistența noțiunii de integritate în sânul oamenilor ei politici au contribuit la construirea previziunii încheierii Păcii între fostul imperiu țarist și Puterile Centrale. Atitudinea bolșevicilor s-a dovedit a fi lipsită de orice fel de scrupule, cruzimea lor culminând cu asasinarea familiei țariste la 17 iulie 1918, act echivalent cu sfârșitul dinastiei Romanov, o veste cu ecou tragic în inima Reginei Maria. „Ca urmare a întâmplărilor anului 1917, când Rusia țaristă s-a prăbușit, descompunându-se în elementele legate odinioară prin silnicioși și inchițăți, Moldovenii din Basarabia, în mod firesc s-au ales de o parte (...). Din toate se desprindea un gând, acela de a-și așeza viața națională după rosturile firii lor: autonomia Basarabiei”³³, autonomie câștigată în urma promovării principiului autodeterminării de către Lenin, după modelul american.

Microbul comunist s-a extins rapid, putându-se afirma că impactul Revoluției din Octombrie nu a avut efect nefast doar asupra participării României în Primul Război Mondial, ci și asupra traseului ei istoric de-a lungul secolului al XX-lea.

România Mare sub zodia Marii Uniri nu se aștepta ca în deceniile următoare, vechii ei aliați de la nord să o supună jugului sovieto-comunist.

³² Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1975, p. 688-689.

³³ Ștefan Ciobanu *Basarabia. Monografie*, Imprimeria Statului din Chișinău, Chișinău, 1926, p. 150.

„PIOȘENIA” ROMÂNILOR FAȚĂ DE EROI ÎN ANUL CENTENAR. CÂTEVA IPOSTAZE

Iustin LEHONSCHI MESEȘMITH*

Generațiile noastre au șansa de a comemora un veac de la realizarea, după Independență, al celui de-al doilea deziderat major al românilor: Marea Unire. Acest eveniment istoric a fost precedat de una dintre cele mai mari tragedii umane, în care neamul românesc și-a adus un însemnat obol de sânge, jertfă care a fost liantul Unirii celei Mari. Tot pentru hotarele României Mari, armata română s-a implicat cu entuziasm și în cea de a doua mare conflagrație mondială.

„Un popor care nu-și cunoaște istoria e ca un copil care nu-și cunoaște părinții”.

A spus cândva Nicolae Iorga, unul dintre cei mai mari istorici de care poporul român se poate bucura că l-a avut, supranumit de multe ori „Apostolul Marii Unirii”. Cu voia lui Dumnezeu ne aflăm în anul 2018, un an cu o deosebită importanță pentru noi, românii, dar, cu atât mai mult, pentru istoria noastră. Aș crede că nu ar trebui să existe om din această minunată țară care să nu știe să răspundă la o simplă întrebare: Ce s-a întâmplat acum 100 de ani?; dar, pentru a fi sigur că sunt înțeles voi răspunde pe înțelesul tuturor. Acum 100 de ani, pe acest pământ sfânt, s-au stins din viață mulți ostași curajoși, s-au scris cărți cu sânge în loc de cerneală sau tuș tipografic, dar nu în ultimul rând, s-a înfăptuit Marea Unire, adică un pământ al nostru, pentru noi și pentru urmașii noștri, pe care noi ar fi trebuit să îl prețuim cu propria viață. Spun „ar fi trebuit” deoarece acea Românie pe care stămoșii noștri ne-au lăsat-o, acum la 100 de ani după, nu a mai rămas decât o amintire. Cu prilejul Centenarului în toată țara au loc manifestări diverse: parade, concursuri, concerte, defilări, inaugurări, toate cu steaguri și manifestări care arată că noi suntem Români Patrioți. Nu mai contează esențialul, nu mai contează că mormintele ostașilor stau părăsite, contează doar că avem multe stegulețe cu drapelul României unde, de multe ori, culorile sunt puse în ordinea greșită. În altă ordine de idei, suntem un popor de patrioți, sau cel puțin așa ne închipuim noi.

*„Nu plânge maică Românie
Că am să mor ne-mpărtășit
Un glonț pornind spre pieptul tău
Cu pieptul meu, eu l-am oprit”.*

Acestea sunt versurile unei poezii scrise în timpul războiului pentru întregirea neamului Românesc, având autor un soldat anonim; versuri care sunt pline de încălător sufletească, arătând jefa unui om pentru neamul său. Modul în care el privește moartea este de-a dreptul tragic, dar în același timp încurajator, având în vedere că jertfa lui a contribuit la salvarea unei națiuni. Acesta ar trebui să ne fie nouă exemplu, ca fiecare să primim un glonț – fie el și spiritual – trimis de vrăjmași, neuitând, cum de multe ori se întâmplă în ultima vreme. Anul acesta, datorită evenimentului remarcabil pe care îl celebrăm, mai toată țara este implicată în evenimente cu caracter patriotic. Zilnic se observă în toate sursele mass-media, fel de fel de activități consacrate Centenarului sau unui eveniment istoric important care să atingă câtuși de puțin și noțiunea de Centenar. Cu toate acestea direcția în care ar fi trebuit să ne îndreptăm nu este întocmai cea corectă. Am avut oportunitatea ca

---

* Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

anul acesta să participe la mai multe evenimente din țară destinate Centenarului și spiritualității românești. Am rămas surprins plăcut de multe lucruri ce păstrează vie și neclintită tradiția și spiritul patriotic al oamenilor, în special ale copiilor. În același timp, am rămas și cu o urmă de tristețe, datorată neglijenței anumitor persoane de interes local sau național, cu privire la istoria țării sau cu mărturiile ce o consfințesc. Astfel zis, într-o țară în care filmele indiene sau turcești contează mai mult decât Centenarul Marii Uniri, s-au mai strecurat și oameni cărora încă le mai pasă de țară și de viitorul ei.

Chiar dacă istoria țării noastre a fost și încă este zbuciumată, unele lucruri ar trebui să ne facă să înțelegem adevărata valoare a monumentelor sau a obiectivelor importante ce țin de trecutul națiunii. Dacă, la 1 decembrie 1918, România Mare a prins contur, în următoarele trei decenii a fost încercate de tentative revizioniste. Toate aceste încercări au dus în contextul celui de-al doilea Război Mondial la „ciunțirea” teritorială a României, în ciuda eforturilor militare și diplomatice. În apărarea acestei afirmații stau drept mărturie o sumedenie de obiective datând din perioada 1939-1945, încadrându-se aici și cazematele de la Ingărești. Aceste „mormane de piatră”, denumite astfel de către foarte mulți oameni, au deservit ca linie de apărare a unei părți din țară. Chiar dacă în acest an aceste cazemate ar fi trebuit să fie în centrul atenției, ele au rămas în continuare la latitudinea timpului. În acest context, o inițiativă demnă de laudat este cea a unor oameni deosebiți, care prin forțe proprii și ajutați de echipe de voluntari devotați, au reușit să readucă la lumină două din cele câteva zeci de astfel de amenajări rămase pe teritoriul dintre Dumbrava, Timișești, Urecheni și Ingărești (**Fig. 1**).

Fig. 1. Ingărești – cazemată după igienizare

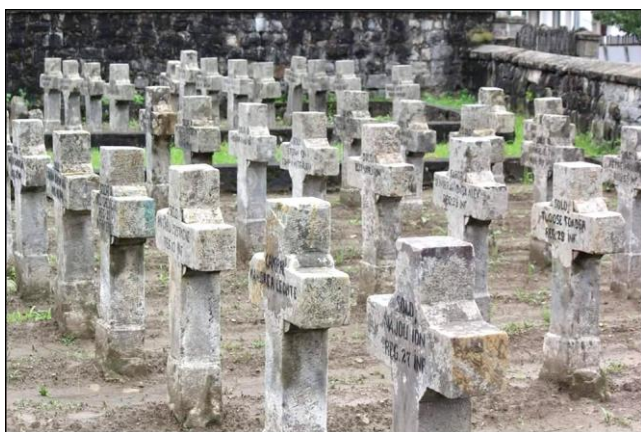
Acești eroi (le pot spune așa cu toată încrederea) sunt domnul Vitalie Josanu și doamna Roxana Josanu care împreună cu voluntari din cadrul Asociației „Mușatinii” din Roman și alții, nu s-au sfiit să pună mâna pe secure și pe sapă, făcând astfel un act de patriotism pe coasă. Poate ca este un gest mărunț în ochii unora dar este un gest excepțional pentru conservarea

patrimoniului nostru cultural în contextul actual al anului Centenar. Să sperăm că acest început este unul promițător pentru întreaga educația culturală a țării, declanșând schimbarea astfel încât să fim percepuți cu alți ochi în contextul celebrării.

Nicolae Bălcescu era de părere că Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-însa, ea – națiunea – își vede trecutul, prezentul și viitorul, ne ajută să știe cine este și de unde vine. Trecutul, cu siguranță, nu îl mai poate schimba nimeni iar privit cu ochi raționali el este acela din care se pot trage multe învățăminte. Prezentul este ceea ce trăim, din păcate o realitate nu tocmai favorabilă pentru țară și popor. Despre viitor pare mai simplu de discutat, deoarece viitorul nu îl cunoaște nimeni, viitorul îl constituie tinerii de astăzi. Aceștia sunt singurii care ar mai avea puterea necesară de a schimba direcția spre o cale mai bună. Dat fiind contextul actual al anului centenar, am avut deosebita plăcere să particip la un eveniment care m-a surprins plăcut din toate punctele de vedere. La invitația Cristiane Chircu, o tânără plină de entuziasm atunci când este vorba de țară, am fost invitat să îmi expun o parte din colecția etnografică pe care o dețin în cadrul unei activități desfășurate în municipiul Onești. „Tânărul Oneștean” este o inițiativă pornită de la tineri, cu sprijinul tinerilor și dedicată tinerilor, cu scopul de a marca în mod semnificativ anul Centenar și conotația majoră pe care

Fig. 2. „Tânărul Oneștean”, ediția I, 2018

Fig. 3. Cimitirul Eroilor – Mănăstirea Cașin, jud. Bacău

văile, coastele și crestele munților, pe dealuri și toate meleagurile unde au fost lupte. S-au adunat, os cu os, trupurile celor căzuți, s-a făcut identificarea victimelor, pe cât s-a putut, osemintele fiind aduse în Cimitirul Eroilor, la Mănăstirea Cașin. Eroii identificați au fost îngropați în morminte separate, având la cap o cruce de piatră, cu numele și gradul militar, iar cei neidentificați într-un mormânt comun. Însăși Regina României a vărsat lacrimi pe locul acestui cimitir. Nimeni nu știe dacă povestea de iubire dintre Regina Maria și Xenofon Obreja a fost adevărată. Cert este că cea mai mare cruce din cimitir este dedicată unui sublocotenent, dovadă că eroul a avut un loc special în inima reginei. Locotenentul Xenofon Obreja își doarme azi somnul de veci alături de alți 8.000 de viteji în Cimitirul Eroilor din Mănăstirea Cașin, pentru care anul acesta a fost prilej de pomenire și onorare deosebită. A fost „ziua lor de naștere” într-o țară care, cel puțin se vrea așa cum o visau ei. Cu această ocazie, în cadrul proiectului „Tânărul Oneștean”, zeci de tineri au depus câte o floare pe fiecare cruce, iar un sobor de preoți au oficiat un parastas. La finalul acțiunii, într-un singur glas s-a intonat de către toți cântece patriotice purtând în mâini, ca și ei odinioară, steagul României, însemn pentru care ei au murit și pe care noi astăzi trebuie să continuăm să-l înălțăm.

În altă ordine de idei, se naște o întrebare: „De ce aici se poate iar în altă parte nu?” Nu întâmplător apare această întrebare ci pentru că mergând și în alte locuri am văzut multe stări de fapt, dintre care puține m-au surprins plăcut. De exemplu, o simplă plimbare prin Iași te poate face să te gândești de două ori, dacă în mod sigur, acest an este dedicat Centenarului Marii Uniri. Împreună cu doi prieteni foarte dragi sufletului meu, am făcut o plimbare până în cimitirul Eternitatea din Iași, care

acesta ni-l oferă (**Fig. 2**). În cadrul acestei inițiative zeci de tineri au participat la diverse ateliere, conferințe și activități ce au avut ca temă principală evenimentele de acum 100 de ani. La prima vedere poate nu este nimic fascinant, dar privind din interiorul acestei acțiuni consider că nici un tânăr participant nu a plecat de acolo fără un minim bagaj de informații, ceea ce oferă speranță pentru viitorul țării. Tot la inițiativa A.T.O.R. (Asociația Tinerilor Ortodocși Români), filiala Onești, și cu sprijinul Protopopiatului Onești, în comuna Mănăstirea Cașin s-a desfășurat o acțiune prin care tinerii voluntari au curățat un cimitir al eroilor din perioada Primului Război Mondial, cimitir care a dobândit astfel un plus de valoare în contextul anului Centenar (**Fig. 3**). În Cimitirul Eroilor din Mănăstirea Cașin au fost înhumate în vecii vecilor trupurile, neînsuflite ale acelor care și-au vărsat sângele și viața pentru independența și întregirea Neamului, în luptele crunte ale acelor ani. După terminarea Primului Război Mondial s-au întreprins cercetări pe

găzduiește mii de trupuri ale soldaților căzuți pe fronturile de luptă. Pornind la pas printre crucile parcă uitate în timp am poposit în cimitirul eroilor. După multe încercări de a găsi cimitirul eroilor din Primul Război Mondial, într-un final, l-am descoperit dar, spre surprinderea noastră, porțile erau închise, fapt care ne-a determinat să pășim peste un „gard viu” parcă mai mult un tufiș decât unul curat cum ar fi fost normal, măcar în acest an. Cu gândul de a comemora, măcar în inimile noastre acești eroi, și a înălța o mică rugăciune pentru ei, am început să verificăm starea fiecărui monument funerar din cimitir. Nu mare ne-a fost surprinderea să descoperim că majoritatea monumentelor sunt într-o stare deplorabilă, din toate punctele de vedere. Crucile erau acoperite cu vegetație (**Fig. 4**), de pe monumentul principal cădeau bucăți semnificative de tencuială, numele ostașilor le puteam citi doar dacă dădeam la o parte ramuri aruncate iar criptele din această incintă parcă nici nu existau. Aici mă întreb dacă cei care își dorm somnul de veci, sunt oare ostașii care acum 100 de ani care și-au dat viața pentru țara noastră? Și iar mă întreb: De ce într-o așezare mică se poate îngriji un monument al eroilor, iar într-un oraș cu o semnificație atât de mare pentru România „orașul celor trei uniri”, capitala României între 1916 și 1918, aceste monumente sunt uitate? În continuare sper că lucrurile se vor schimba iar autoritățile competente în acest domeniu vor face ceva semnificativ în privința acestor mii de eroi care își dorm somnul de veci acolo.

Fig. 4. Monument funerar – Cimitirul Eternitatea

Identitate și credință în anul centenar

Aceste două idealuri perene, pe care orice român ar trebui să le aibă în inimă și suflet, au reprezentat pentru soldații de acum 100 de ani scopul pentru care ei au mers la luptă, conștienți fiind că, în orice moment, ar fi putut muri. Parcurgând un secol din axa timpului, în România anului 2018, aceste două cuvinte: identitate și credință, le vedem tot mai mult promovate de instituțiile competente din țară. Biserica Ortodoxă a susținut și organizat zeci de activități bazate pe tema Centenarului. Acum un secol, Biserica a avut un rol foarte important în înfăptuirea Marii Uniri, dat fiind faptul că la 1 decembrie 1918 în lipsa mitropolitului primat Conon Arămescu Donici, Regele Ferdinand l-a solicitat pe mitropolitul Moldovei, Pimen Georgescu (denumit și mitropolitul Marii Uniri), pentru a sluji la marele eveniment ce consfințea Unirea provinciilor. Cum istoria nu se uită niciodată, sau cel puțin așa ar trebui, anul acesta am participat la o activitate organizată sub egida Arhiepiscopiei

Fig. 5. Eveniment cultural – com. Stănița, jud. Roman

Romanului și Bacăului; am fost invitat să jurizez un concurs de port popular și, în același timp, să expun o parte din Colecția Etnografică „Lada cu Zestre”. Aici mi-a fost dat să văd că identitatea noastră națională, manifestată și prin costumele populare, nu a pierit și merge într-o direcție promițătoare. La această activitate s-a adunat un număr semnificativ de copii îmbrăcați în costume populare ținând în mâini fel de fel de stegulețe (**Fig. 5**). După câteva momente de

dans popular au avut loc trei concursuri cu trei teme diferite: costum popular, heraldică și baterea toacei. Dat fiind faptul că am fost în comisia de jurizare la concursul de costum popular, am avut oportunitatea să aud zeci de povești de la copiii îmbrăcați în straiile de sărbătoare. Acest lucru dovedește că identitatea noastră ca neam încă nu a murit și se păstrează vie prin acești copii care în viitor vor deveni străjeri ai țării.

Făcând o retrospectivă a celor prezentate, dar și a celor petrecute în țară, în acest an, la fel ca inundațiile, venirea Centenarului Marii Uniri a luat prin surprindere multă lume, și încă din domeniu, nefiind în măsură să se pregătească pentru un asemenea eveniment care se întâmplă rar, între generații. Astfel marile momente ale anului 1917, bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz riscă să fie rememorate pe plan local, iar Centenarul anului 1918 să se rezume doar la tradiționale parade militare. Este foarte probabil să se întâmple așa, deși, de la o vreme încoace, sentimentul patriotic crește în spațiul public. Dintr-o dată, tot felul de domni și doamne cu atribuții mai mari sau mai mici – dar nu numai – descoperă portul tradițional și postează selfie-uri de mai mare dragul în cămăși populare mai mult sau mai puțin autentice, dar, când este vorba de fapte concrete se ascund de responsabilități. Cu multă speranță în ziua de mâine și cu credință în prea bunul Dumnezeu, să sperăm că evenimentele de acum 100 de ani nu au fost uitate ci sunt păstrate măcar în sufletul fiecăruia, acolo unde nimeni nu se poate rușina că este Român.

ETAPE ÎN CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ PRIVITOARE LA DATArea BISERICILOR DE LEMN DIN BUCOVINA

Laurențiu DRAGOMIR*,

Scopul final al prezentei lucrări de cercetare multidisciplinare este acela de a identifica și realiza o bază de date actualizată unitară a celor aproape 350 de biserici din lemn din Bucovina istorică, inclusiv datarea unor biserici utilizând investigațiile de laborator.

Conservarea bunurilor patrimoniului cultural național vizează păstrarea în deplină autenticitate și transmiterea acestor valori în deplină integritate generațiilor următoare.

Menținerea autenticității și valorii monumentelor istorice presupune conservarea nealterată a materialelor originare, meșteșugurilor tradiționale, concepției și integrării în arealul său cultural.

Obiectivele cercetării științifice privind stabilirea autenticității și datarea monumentelor din lemn presupun:

- a. cercetarea documentelor istorice (arhive, biblioteci), implicând analiza și sinteza istoriografică;
- b. analiza estetică, grafologică, iconografică;
- c. analize fizico-chimice și biologice.

Etica cercetării științifice are scopul de a preciza cât mai clar principiile, responsabilitățile și procedurile astfel încât cercetarea științifică să se realizeze în conformitate cu principiile etice acceptate de comunitatea științifică internațională.

Standardele, normele și documentele internaționale în domeniul protecției patrimoniului cultural indică o etapă importantă a procesului de conservare-restaurare, și anume, anamneza și analiza, investigațiile, diagnosticul, intervențiile și controlul.

În România și în țările Uniunii Europene, pentru structurile și componentele monumentelor evaluarea inițială necesită expertize în mai multe domenii de specialitate.

Metodologia evaluării stării de conservare a bisericilor de lemn, comportă următoarele etape:

1. Documentarea istorică.

2. Cercetarea „in situ”.

Instrumente de evidență:

- metode de evaluare.
- instrucțiuni de lucru, fișe.
- relevee.
- cartarea degradărilor.

3. Investigații de laborator (identificarea esenței de lemn, analiza dendrocronologică)

4. Identificarea și diagnosticul principalelor ciuperci și insecte xilofage ce degradează structurile din lemn ale bisericilor.

5. Propuneri de intervenție de conservare preventivă, curativă și restaurare.

Pentru structurile din lemn ale monumentelor se pot efectua teste și încercări¹, metodele și informațiile obținute fiind enumerate în continuare:

---

* Asociația pentru Protecția Patrimoniului-APP București; Universitatea „Valahia” din Târgoviște.

¹ Vivian Dragomir, *Conservarea și restaurarea arhitecturii vernaculare*, p.192-193, Craiova, Editura Universitaria, 2012.

Metoda:

Inspekția vizuală
Unde acustice (senzori, detector acustic)

Rezistivitatea electrică (Umidometru pentru lemn)
Radiografie –raze X

Termografie în infraroșu

Determinarea esențelor
Dendrocronologia
Endoscopie-videoscopie

Rezistența
Specimen extras-prelevat

Informații obținute:

Geometrie, defectele structurale și mecanice, etc.
Modulul de elasticitate dinamic, defecte interne,
depistarea insectelor xilofage

Măsurarea umidității conținute
Vizualizarea elementelor interne (șuruburi, piese de
prindere), noduri, goluri, defectele structurale ale lemnului
Imagini privind localizarea umidității acumulate, noduri
interne și goluri, defecte structurale, lemn putrezit

Determinarea esențelor
Determinarea vârstei
Controlul intern al nodurilor și golurilor, defecte
Structurale, degradarea lemnului

Densitatea și defectele; diagramele rezistențelor relative
Prelevarea din structură pentru teste de laborator

a. Metodologia datării bisericilor din lemn în România

În România, problema investigațiilor dendrocronologice a fost menționată pentru prima dată de dr. doc. Victor Giurgiu în anul 1966². Datarea unor construcții medievale a fost făcută de A. F. Alexandrescu în 1995. Cercetătorul român dr. ing. Ionel Popa a elaborat și implementat în 2010 rețeaua națională de serii dendrocronologice multiseculare pentru speciile de rășinoase – RODENDRONET și a realizat primul centru de excelență de cercetare în domeniul dendrocronologiei din România în cadrul Institutului de Cercetări și Amenajări Silvice-Stațiunea Experimentală de Cultura Molidului Câmpulung Moldovenesc.

La Muzeul Etnografic al Maramureșului din Sighetu Marmăției s-au efectuat primele investigații dendrocronologice asupra monumentelor etnografice din lemn. Casa Dunca din Șieu este datată dendrocronologic 1776-1777, Casa Dunca Boboioag din Ieud a fost datată 1570-1571, datările fiind efectuate de un institut de cercetări german³. Biserica de lemn din Oncești, cea mai veche construcție din muzeu, construită în anul 1621, are unele bârne datate dendrocronologic în perioada anilor 1572-1614-1621⁴.

18 biserici de lemn din Maramureș au fost studiate dendrocronologic în perioada 1997-2002 de către cercetătorul Ólafur Eggertsson la Laboratorul de Anatomie a Lemnului și Dendrocronologie a Universității Lund, Suedia, împreună cu arhitectul Alexandru Baboș⁵, stabilindu-se o cronologie certă pentru aceste biserici și la fixarea seriilor dendrocronologice și pentru celelate biserici de lemn din Maramureș.

În cursul anului 2002, arhitectul Alexandru Baboș a prelevat 16 probe din diferite bârne ale structurii vechi de lemn a bisericii lui Dragoș Vodă de la Putna. Aceste probe din lemn de stejar au fost analizate în primăvara anului 2003 de specialistul suedez Hans Linderson, la Laboratorul de Anatomie a Lemnului și Dendrocronologie a Universității Lund, Suedia, 12 dintre acestea fiind datate,

² Victor Giurgiu, *Studiul creșterilor la arborete*, București, Editura Ceres, 1967.

³ Klaus Freckmann, Burghart Schmidt, *Auß Jean Cuisenier Sparen in Rumänien-in architektonische Eindrücke im Banat, in Transsilvanien und in den Maramures*, vol. Jean Cuisenier, *Das Gedächtnis der Karpaten-Rumanien und sein Kulturelles Erbe: Innen- und Außenansichten*, Jonas Verlag, 2008, p. 357.

⁴ Ólafur Eggertsson, Alexandru Baboș, *Dendrochronological dating in Maramureș with special emphases on objects from the Maramureș museum in Sighetu Marmăției*, „Revista Tradiții și Patrimoniu”, nr.2-3/2003, p. 47.

⁵ *Ibidem*, p. 40–49.

indicându-se tăierea arborilor ante 1400. Cercetarea lui Hans Linderson și Alexandru Baboș a fost publicată în lucrarea *Mănăstirea veche de lemn a Putnei în arhitectura medievală românească*⁶.

b. *Studiu de caz: Biserica de lemn Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil din Poiana Stampei*

Biserica a fost construită între anii 1883-1885, cu aprobarea împăratului Franz Joseph I. Catapeteasma, unică pentru bisericile de lemn din zona Bucovinei istorice rămasă României, era pictată de pictorul bucovinean Epamimonda Bucevschi, iar primul preot care a slujit în această biserică a fost Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf, membru al Academiei Române. În biserică mai existau trei policandre, pe care Regele Carol I al României le-a făcut cadou parohiei.

Fișa de conservare

1. Denumire: Biserica de lemn „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”.

2. Cod lista monumentelor istorice din România sau Ucraina (după caz): SV-II-m-B-05588. România (Figura pe Lista Monumentelor Istorice din anul 1956 și apare în ultima listă a monumentelor istorice din decembrie 2015. În prezent nu mai există).

3. Localizare, localitate, stradă, nr., județ: com. Poiana Stampei, județul Suceava.

4. Destinație actuală: monumentul nu mai există. Bârnelor secționare se aflau la data colectării (august 2016) depozitate în curtea bisericii.

5. Destinație inițială: biserică de sat.

6. Proveniența: Poiana Stampei, jud. Suceava.

7. Zona istorică: Bucovina.

8. Zona etnografică: Suceava, subzona Câmpulung Moldovenesc.

9. Date (exactă, perioadă): 1883-1885. Construită cu aprobarea Împăratului Francisc Iosif I.

Primul preot care a slujit la Poiana Stampei, a fost marele folclorist român Simeon Florea Marian.

10. Meșteri: Sava Pralea și meșteri din Poiana Stampei.

11. Descriere. Date istorice generale.

Satul Poiana Stampei este atestat documentar din anul 1593, din timpul domniei lui Aron Vodă. Localitatea a mai avut o biserică de lemn strămutată în anul 1868 de la Vatra Dornei și care la 1884-1885 a fost demontată și donată satului Moroșeni.

12. Componente arhitecturale:

a. Planul construcției:

tip: plan treflat (sau triconc).

descriere: pronaos, naos și altar. Accesul în biserică se făcea prin ușa situată în pridvor.

b. Fundația construcției:

material: - piatră.

tehnica: - .

c. Temelia/soclu:

material: piatră de carieră;

tehnica: piatra zidită cu liant de mortar.

d. Pardoseala construcției: piatră; lemn.

e. Pereții construcției:

material: lemn de rășinoase.

tehnica: lemn cioplit în 4 fețe.

îmbinare: cununi din bârnelor prelucrate în 4 fețe, îmbinate la colțuri în „coadă de rândunică”.

---

⁶ Alexandru Baboș, Hans Linderson, *Mănăstirea veche de lemn a Putnei în arhitectura medievală românească*, AII, XXXIX-XL, 2003, Iași, p. 43-59.

f. Șarpanta:

tip: în patru ape; cu cinci turle.

material: căpriori și rigle din lemn de rășinoase;

tehnica: căpriori fixați de cosoroabe prin cuie de lemn. Riglele bătute în cuie de fier.

îmbinare: cununi orizontale îmbinate la colțuri.

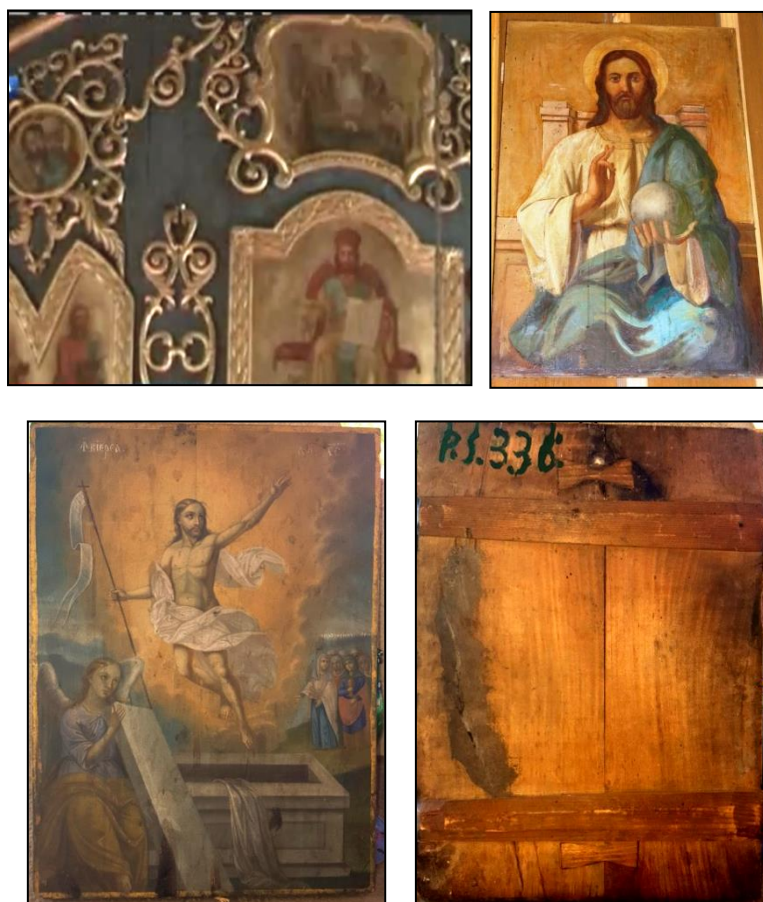
g. Învelitoare: **material:** tablă; **tehnica:** fixată pe astereală; **îmbinare:** suprapunerea straturilor de tablă.

h. Evacuarea fumului: nu este cazul; nu are coș de evacuare. Evacuarea fumului ocazional de la lumânări prin uși, ferestre.

13. Inscripții: **text:** – ; **traducere:** – ; **amplasare:** – .

14. Componente artistice:

Pictură tempera: icoane-catapeteasmă, pictate pe lemn afectate de incendiu (**Fig. 1**).

Fig. 1. Biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil. Icoane pictate pe lemn

Pictura murală („a fresco”, „a secco”, ulei):

Iconostas, mobilier (jilțuri, strane, candelabre, uși):

Catapeteasma și icoanele împărătești, icoana Maicii Domnului și a Mântuitorului Nostru Iisus Hristos erau pictate de către pictorul Epaminonda Bucevschi.

Strane din lemn de stejar: - recuperate parțial (**Fig. 2**).

Fig. 2. Strane din stejar

Decorații în lemn (pisanie, ancadramente, coloane): -

Decorații speciale:

15. Bunuri mobile:

- patru policandre din cristal de Bohemia.

- odoarele cu care a fost înzestrată biserica: *Sfânta Evanghelie* tipărită la Sibiu, în anul 1859 de Mitropolitul Ardealului, Andrei Baron de Șaguna.

16. Date generale climatice:

Evoluții climatice și microclimatice:

1950-1990: temperatura medie anuală = $7,6^{\circ}\text{C}$ cu maxima medie în luna iulie = $18,4^{\circ}\text{C}$ și minima medie în luna ianuarie $-4,8^{\circ}\text{C}$.

Umiditatea relativă a aerului a avut valori anuale de 79%, cu un maxim în luna decembrie (86%) și un minim în luna mai (72%)⁷.

17. Înregistrări termohigrometru⁸:

Data: 11.09.2015.

Temperatura aerului (exterior): 21°C .

Umiditatea relativă: 61%.

Temperatura (interior): -

Umiditatea relativă: -

18. Starea de conservare/Diagnostic/Evaluarea calitativă a stării generale a obiectivului:

Obiectivul consemnării detaliate a stării de conservare, în conformitate cu **SR 13561:2013 Patrimoniul cultural. Artefacte din lemn. Structuri portante. Inspecții in situ pentru diagnosticarea elementelor din lemn**, este de a obține informațiile enumerate mai jos de la fiecare element din lemn ce face parte din structura monumentului, în vederea evaluării integrității și performanței:

- a) specie lemn: brad;
- b) umiditatea lemnului și eventuali gradienti de umiditate: - ;
- c) clasă de risc biologic pentru lemn, conform SR EN 335-1 și SR EN 335-2: -;
- d) degradările elementelor din lemn, cu menționarea poziției și extinderii principalelor defecte și deteriorărilor eventual prezente: - ;
- e) poziția, forma și dimensiunile zonelor critice și secțiunilor critice.

Incendiul din 18 februarie 2015 a distrus în mare parte structura șarpantei acoperișului bisericii și bunuri de patrimoniu din interior (**Fig. 3**).

Bârnelor pereților se puteau recupera, însă biserica a fost demolată iar bârnelor din lemn au fost ulterior secționate. În prezent, pe amplasamentul bisericii de lemn s-a edificat o biserică nouă din beton armat și cărămidă (**Fig. 4**).

⁷ Gabriel Davidescu, Mihai Apetrei, *Regimul elementelor climatice în timpul unui ciclu de activitate solară la Suceava*, în „Lucrările Seminarului Geografic Dimitrie Cantemir”, nr.11-12, 1991-1992.

⁸ Înregistrările au fost efectuate cu aparatură de măsură și control verificate metrologic.

Fig. 3. Biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil în timpul incendiului și după

Fig. 4. Noua biserică cu hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil

Pentru efectuarea unui studiu dendrocronologic sunt necesare prelevarea de probe specifice, care pot fi: secțiuni transversale, secțiuni longitudinale, secțiuni în pană și carote. Cele mai frecvent utilizate sunt secțiunile transversale și carotele (Fig. 5; 6; 7).

Dintr-o secțiune transversală, în care avem inele complete, se pot observa vătămările din trecut și diverse defecte ale lemnului.

Secțiunile transversale oferă cele mai multe informații despre viața unui arbore, dar nu pot fi prelevate decât din arbori morți sau din bârnele unor construcții vechi, formată din mai multe bârne sau grinzi, care la margini au păstrat ultimul inel exterior (de multe ori chiar coaja) îmbunătățind precizia datării.

**Fig. 5. Bârne pereți-îmbinare
coadă de rândunică**

Fig. 6. Secțiune din bârnele de lemn ale bisericii

Fig. 7. Secțiune transversală, inele complete.
Prelevare dendrocronologică-biserica de lemn, Poiana Stampei

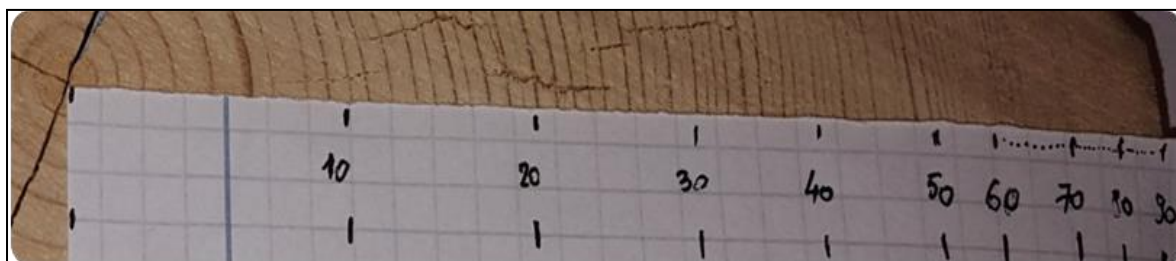
Fig. 8. Burghiul Pressler.

Fig. 9. Prelevarea carotelor de lemn din bârne.

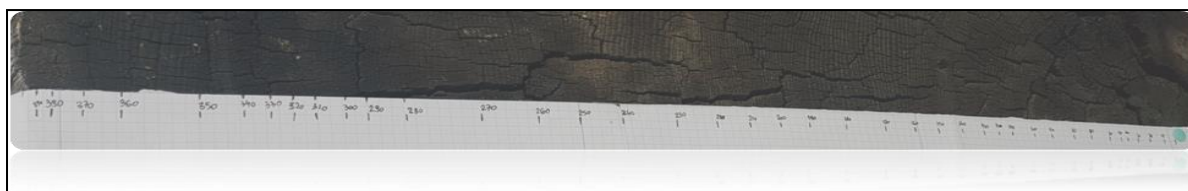
Prelevarea carotelor se realizează cu ajutorul burghiului Pressler (**Fig. 8; 9**).

În laborator probele sunt depozitate în spații cu microclimat controlat, urmând a fi apoi prelucrate în vederea analizelor dendrocronologice. Prelucrarea fizică presupune fixarea acestora în menghine speciale și finisarea cu hârtie abrazivă de granulații cât mai fină, pentru a face vizibile inelele anuale, urmând a fi analizate cu microscopul binocular și ulterior scanate la o rezoluție cât mai mare (min.1200 dpi) (**Fig. 10; 11; 12**).

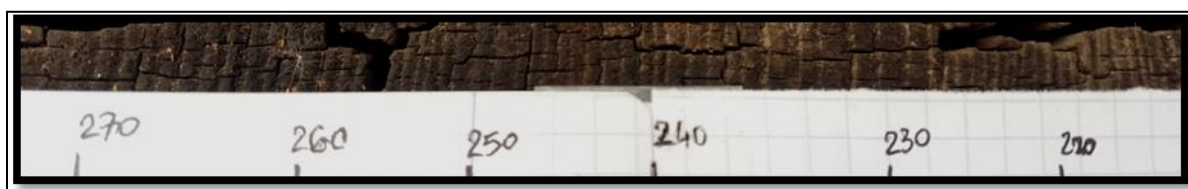

Fig. 10. Probă pentru analiză dendrocronologică-secțiune transversală, bârnă perete.

Fig. 11. Serie de referință (arbore selecționat: brad) având lungimea seriei dendrocronologice de 393 de ani.

Fig. 12. Serie de referință (detaliu).

Laboratorul de investigații biologice, fizico-chimice și restaurare lemn deține probe de esență din lemn brad atât din bârne provenite din structuri istorice cât și din arbori seculari având scopul de a avea o bază de date dendrocronologică a inelelor anuale din zona Bucovinei istorice. Cronologiile de brad pentru zona Bucovinei coboară până la anul 1572.

Ca metode de cercetare și analiză dendrocronologică a probelor sunt compararea vizuală și prelucrarea automată a datelor cu programe specializate.

Interdatarea prin compararea vizuală a probelor este un procedeu de bază al oricărui studiu dendrocronologic.

Din analizele efectuate asupra bânelor din lemn cunoscând anul doborârii (1882) identificăm vârsta și vechimea arborilor (1788-1794):

Probe:	Specia:	Nr. inele:	Datare:
bârna nr.1	Abies alba	91	1882
bârna nr.2	Abies alba	88	1882
bârna nr.3	Abies alba	94	1882

În perioada următoare, cercetarea dendrocronologică va fi extinsă și asupra altor biserici din lemn din Bucovina istorică pentru a concretiza o bază de date cu datarea precisă a acestora.

O CATAGRAFIE A MĂNĂSTIRII SECU DIN 1840

Costin CLIT*

Conform unor lucrări egumenia Mănăstirii Secu a fost deținută de ieromonahul Dimitrie Bradeș în trei rânduri, în perioadele: 1833-1834, 1836-1838 și 1838-1842¹. Propunem spre publicare condica (catagrafia) odoarelor bisericești, argintăriilor, veșmintelor și a cărților bisericești, preluate de duhovnicul Dimitrie la 5 februarie 1840, probabil de la predecesorul său Samuil / Samoil, după ce a fost rânduit egumen de mitropolitul Veniamin Costachi prin porunca din 25 ianuarie 1840². Perioada celui de-al treilea egumenat se întinde până la 10 ianuarie 1842³. Recent au fost publicate catagrafiile Mănăstirii Secu din 1856⁴, care pot fi coroborate cu cea de față.

DOCUMENT

Condică pentru toate odoarile bisericești, argintării, veșminte și altile a Sfintii Mon(astiri) Secului, lămurindu-se acum la anul 1840 februarie în 5 în egumenie sfinții sale părintelui d(u)h(o)vn(ic) Dimitrii.

8	Potiriuri cu discurile și zvezdile lor, i lingurițele și patru copii cu mânâncioarele numai de argint, însă:	
	No.	
	1	Potiri mare nou de argint și poliit, lucrat cu zavaturi, cu discos mare cu scaon și zvezdă, piste tot poliite, cu un potiraș mic și două disopodii (?) pentru (...) la arhieru tot de argint și poliite, un ibricel pentru căldură asăminea, copie și lingurița, așăzat în tocul său cu tot tacâmul.
	1	Potiriu ctitoresc au discul fără de scaun, împreună cu zvezda tot de argint și poliite piste tot, lucrate în zavaturi, și lingurița.
	1	Potiriu, iarăș mare, de argint poliit peste tot, cu săpături pi sus împreună cu discul cu scaun și lingurița deasăminea.
	1	Potiriu mare de argint nou, cu discul și zvezda poleite pesti tot, lucrat cu flori și săpături, cu lingurița, așăzat în tocul său.
	2	Potiri de mijloc nouă de argint și poliite din parte, cu discurile în scaune, zvezdile, lingurițele și copiile mănunchile de argint, cu care slujăsc de opștie la biserica mare și în Sfân(tul) Necolae.
	1	Potiriu mic de argint lucrat în flori și poliit piste tot, cu discul și lingurița, iară zvezda nepoliită.
	1	Potiriu mic de argint poliit tot, cu discul și zvezda și lingurița, cu care împărtășăsc părinții.

* Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși.

¹ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1987, p. 82-83.

² Arhivele Naționale Iași (ANI), Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 90-90v.

³ *Ibidem*, dosar 65/1842, f. 11.

⁴ Costin Clit, *Catagrafiile Mănăstirii Secu din 1856*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, III, 2017, p. 261-272.

	8	
1		Potiriu cu discul, zvezda, lingurița de cos(i)toriu.
1		Linguriță de argint poliită.
1		Zvezdă de argint poliită.
9		<i>Evanghelii</i> ferecate cu argint, însă:
	No.	
	1	<i>Evanghelie</i> mare moldovinească nouă lucrată ciftiș finifturi frumoasă a căroră înprejururi iaste tot cu pietricele de topaz, așăzată în tocul său.
	1	<i>Evanghelie</i> mari slovinească cu table de aramă, ferecată cu argint și poliită.
	2	<i>Evanghelii</i> mari slovenești ferecate cu argint pi catefeli verzi și una poliită din parte.
	1	<i>Evanghelie</i> mari slovinească, ferecată cu argint pe catife roșii.
	1	<i>Evanghelie</i> sirbiască ferecată cu argint pe catife roșii și poliită cu aur.
	1	<i>Evanghelie</i> mare moldoviniască, ferecată cu argint pi catife verde.
	1	<i>Evanghelie</i> mică moldoviniască vechi la slovă, ferecată cu argint pe catife roșii și poliită cu aur, având pe față chipuri lucrate în zavăt .
	1	<i>Evanghelie</i> greciască ferecată cu argint pe catife roșii și poliită cu aur.
	9	
3		<i>Evanghelii</i> mari nouă legate cu scânduri pe prost.
4		<i>Evanghelii</i> mici nouă legate iarăș(i) pe prost.
1		<i>Evanghelii</i> mică vechi legată pe prost.
1		<i>Liturghie</i> sirbească ferecată cu argint pi catife roșii și poliită cu aur.
26		Cruci ferecate, mari și mici, însă:
	No.	
	3	Cruci mari ctitorești fără scaune, numai cu mănunchi mari, săpate în praznice, ferecate cu argint și poliite.
	2	Cruci mai mici ctitorești, ferecate cu argint și poliite fără scaune, numai mănunchi.
	1	Cruce mică ferecată cu argint și poliită, având sfin(tul) lemn iarăș cu mănunchiu de pus pe sfin(ta) masă.
	3	Cruci nouă ferecate cu argint și poleite fără scaune, numai cu mănunchi pentru pus pe sfin(ta) masă.
	1	Cruce ferecată cu argint nepoliită, tot cu mănunchiu de pus pe sfin(ta) masă.
	1	Cruce mare nouă ferecată cu argint și poliită din parte, având scaun mare de asăminea.
	13	Cruci de mijloc și mai mici ferecate cu argint în scaunile lor și poliite, din care una are și sfin(tul) lemn și scrise pe fața scaunului înprejur câteva rânduri de slove, încă una din aceste iaste lucrată sirmă și cu p(i)etricele.
	1	Cruce mică cu scaun ferecată cu argint și nepoliită.
	1	Cruce mare în scaun iarăș mare, lucrată în madem, fața cu fifturi proaste și aceasta-i pentru văhoade.
	26	
1		Chivoțal de argint și poliit, în care șăd sfin(tele) taine.
1		Chivoțal mai mari de argint nepoliit, în care șăde cel poliit.
1		Secrieș de argint, cu flori săpate, cu fir pe dânsul, și poliit cu aur, cu opt pietre granate.
1		Ferecătura piciorului Sfin(tului) Ioan Botezătorul poliit cu aur, pus în săcrieșul mai sus însămnat.
1		Părticică din moaștile Sfânt(ului) Arhidiacon Stefan ferecată cu argint cu dou(ă) pietri mici, una rubin și una smaragd, ci sint puse tot în acelaș săcrieș.

1		Litieri mari de argint și foarte frumos, poliit cu aur, lucrat pi de laturi ciftiș, având tot tacâmul său, adică discul mare de argint și poliit, păhărușile de argint poliite pi din lăuntru cu căpăcelile lor asăminea argint, și blidișorul de pus grâu deasăminea poliit, și este așăzat acest litieriu cu toate ali sale în tocul ci anumi îi făcut pentru dânsul .
1		Panaghieriu mare de argint și poliit cu aur, lucrat ciftiș, foarte frumos, așăzat în tocul său.
1		Panaghieri mai mic de argint și poliit cu aur.
2		Sfeșnici ctitorești mari de argint lucrate cu flori ci să pun înaintea(a) icoanil(o)r celor împărătești.
2		Sfeșnice ctitorești mai mici de argint lucrate în flori ci sint pentru văhod.
2		Sfeșnice de argint ctitorești de mijloc de pus pe sfînta masă.
1		Blid mare de argint nepoliit pentru colivă.
4		Lefti, doi de aur curat, iară doi poliți.
1		Blid mai mic de argint poliit cu aur, lucrat pe margine cu chipuri, însă tot în argint pentru dat anafură.
2		Chivote cu turnuri pentru cădit diaconii, cari sint de argint și poliite.
1		Chivot asăminea iarăș de argint mai vechi.
1		Crâstelniță mare de argint de sfințit apă.
1		Teas de argint poliit
1		Coroană de argint poliită de pus la ico(a)na cea mare a Sfânt(ului) Ioan.
12		Cădelniță de argint, însă:
	No.	
	2	Cădelniță de argint și poliite piste tot lucrate frumos cu multe turnurele pusă în tocul lor.
	2	Cădelniță de argint poliite lucrate sadea, pusă în tocul lor.
	2	Cadelniță iarăș de argint poliite din parte.
	2	Cadelniță de argint sadea poliite.
	4	Cadelniță de argint nepoliite lucrate în flori.
	12	
1		Părechi cățui de cățuit ecliserhii, de argint și poliite piste tot lucratecu multe turnurele, iară pi de laturi ciftiș, chipul deasupra mănunchiului în zavăt, împrejur cu clopoțai de argint poliți cu aur, așăzate în tocul lor.
1		Părechi cățui iarăș de argint nepoliite, tot cu clopoțai, însă mai rari, precum la cele bune de sus.
15		Candile de argint vechi și nouă.
1		Iconiță Maica Domnului ferecată cu argint, nepoliită ci șade ân strana stărițască.
1		Icoană a Sfint(ului) Ierarh Necolai, ferecată cu argint, nepoliită, ci să pune la iconostas.
1		O iconiță Sfin(tul) Ioan Boteză(torul) lucrată în argint sade și poliită, ci este ctitorească.
2		Păhăruță de argint nepoliite pentru litie, împreună cu blidișorul mic pentru grâu tot de argint.
4		Păhăruță de argint pentru dat căldură, însă trii poliite pi dinlăuntru, iară unul nepoliit.
3		Iconiță vechi ferecate cu argint de pus la policandru precum de mult au fost obicei.
4		Cruci vechi ferecate cu argint tot de policandru.
1		Cruci, nu tare mari, di piatră de Matortat cu ferecătura stricată, însă de argint.
2		Cruciță mici, vechi, de argint, fără lemn, însă stricate.
1		Jumătate cadelniță de argint ctitorească cu multe turnurele și poliită, dar vechi stricată.
2		Părechi paftale mărișoare de argint poliite.
1		Părechi paftale mici de argint poliită.

2		Părechi paftale de argint nepoliite.
1		Cănaș mare ctitoresc de Ibrișan, căpacul deasupra de argint și poliit cu slove sirbești înprejur, care să pune la policandru.
1		Aer ctitoresc greu lucrat în fir, cu mărgăritari pi la coroane, mărgăritari lipsă ca vr(e)o 20 fire și acest aer iaste făcut în anul de la Adam 7116 <1607 septembrie 1-1608 august 31>.
1		Aer mic pe mușama lucrat în zugrăvele.
9		Sfinte Antimisuri cu litocurile lor, din cari unul iaste ctitoresc de 192 de ani.
12		Părechi văzduhuri cu procovițele lor, însă:
	No.	
	1	Părechi, văzduhul de Chină (?) țăsut în fir, câmpul verde, procovețile de catefea verdi, cu cruciți lucrate în fir greu, bune.
	3	Părechi de ștof bun, lucrat în fir, cu dișchisuri roșie, bune.
	2	Părechi, iarăș bune de ștofiță de Liptca, di care o părechi îi cu privazurile de catefea verdi.
	1	O părechi, văzduhul de materie galbănă cu floricele, procovețile de ștofiță de Liptca cu privazurile galbine, colțurile roșie
	1	Părechi de aclaz alb cusut cu flori de fir și mătăsă, nouă, la procoveță privazuri de aclaz roșu.
	1	O păreche, văzduhul de ștof alb, lucrat în fir cu privazurile albastre, iară procovițele materii de Liptca, câmpul albastru.
	1	Părechi de ștofiță rusască și cu privazuri, însă acestea purtate.
	2	Părechi, 1: sade negri, cu fluturaș(i) și șâreturi de fir albe, pentru post, iară 1: la văzduh mijlocul materie în dungi, privazuri albe închisă și alte, iară procovețile galbine cu privazuri catefe roșii.
	12	
2		Procoviță de aclaz negru cu floricele di fir alb de cel prost cu privazurile den catefe neagră, bune.
2		Procovețe, iarăș negri, în mijloc câte cu o floare albă frumoasă de fir și mătăsă.
1		Procovătu, ștof de Liptca cu deschisuri roșie, privazurile de ștofiță verdi.
1		Sacos ctitoresc de catefea verdi, cu discurile cusute în fir și mărgăritaru.
1		Omofoar de mie albă, cu crucile cusute cu mărgăritari.
4		Bederniță ctitorești greli, lucrate în fir la una, și puțin mărgăritari, cănașurile de Ibrișan.
1		Becrință de ștof bun, cănașurile de fir.
31		Feloane, însă:
	No.	
	1	Felon greu de ștof bun, spatile cusute în fir Pogorârea Sfint(ului) Duh.
	1	Felon ctitoresc greu zarva verdi, cu serafimi de fir piste tot.
	1	Felon ctitoresc greu zarva roșii, cu lucefirii de fir.
	1	Felon zarva roșie ctitoresc greu, cu slove piste tot I(isu)s H(risto)s.
	1	Felon zarva albă ctitoresc greu cu lucefiri di fir pisti tot.
	1	Felon greu de ștof galbănă, cu spate mai nouă.
	1	Felon de ștof galbăn, bun.
	1	Felon de giumătate ștof cu câmpul mohorât și cu cruci, bun.
	1	Felon, giumătate ștof rusască, bun.
	1	Felon pol ștof, câmpul alb, cu cruci(u)liță roșie, florile galbine lucrate în fir, bun.
	2	Feloane pol ștof, cu flori de fir și mătăsă, 1 câmpul verde, 1 câmpul albastru, bune.
	2	Feloane pol ștof de Liptca, cu cruci de fir și flori de mătăsă, 1 câmpul albastru deschis, 1

		câmpul albastru închis, bune.
	2	Feloane albe pol ștof rusască, cu flori roșie de fir și mătăasă, bune.
	2	Feloane de aclaz îndoit, roșu, cu flori mari albe.
	2	Feloane adamască vișinii fără deșchisuri, bune.
	2	Feloane adamască galbănă, iarăș sadea.
	1	Felon pol ștof alb cu fir cu floriceli în fir și cruciți.
	1	Felon câmpul albastru tot cu dungi colțurate de curmeziș lucrate în fir prost, spatile stofită de Liptca, bun.
	2	Feloane de plise sadea negri de mătăasă, cu cordele roșii.
	2	Feloane albe di duminici, mai vechi, 1 adamască, 1 pervie.
	1	Felon de plise roșie.
	31	
7		Feloane vechi, stricate, 2 stofită sadea stacoșii, 2 pervele mohorâte, 2 aclas verzi, 1 aclaz cenușău cu flori albe, însă aceste numai la masle sint întrebuințate după a lor stare.
<i>Stihare preuțăști</i>		
1		Stihari albastru maltim îndoit vechiu cu poalele cusute cu flori de hir.
1		Stihari stofită, câmpul cenușău bun, cu flori de mătăasă și cu două rânduri de șăret, bun.
2		Stihari adamască verdi în ciubuce late, bune.
3		Stihari de cutnii bune în ciubuce.
2		Stihari de citare cu poale de ghermesit albastre.
1		Tij de cutnie roș în ciubuce mici, bun.
1		Tij aclaz verde, vechiu, cu 2 rândurile șăret.
1		De stanbol în giurculiță bun cu poale verzi.
2		Tij de șal alăde în ciubuce, 1 cu poale albastre, 1 cu poale galbine, câte cu un șăret, însă rupte.
1		De adamască galbă(nă) de schil cu poale galbine mai nouă, cu șăret alb.
1		Stihariu alăgea (?) în ciubuci cu poale di anpină (?), tot în ciubuce, vechișor.
1		Stihariu de cutnie în ciubuce verzi și negri, statile cit galbăn cu pușori, însă vechiu purtat.
1		Materie sadea neagră cu poale mohorâte, cu acest stihariu slujăsc la post.
<i>Epitrahile</i>		
2		Ctitoarești greli cusute în fir pi aclaz roș(u), cu două rânduri de chipuri, cu nasturi de argint lucrați ciftiș și poliți.
1		De giuătate ștof galbăn lucrat în fir cu cruci și serafimi mici cu chenariu înprejur.
1		Ștofa rusască proastă cu șăreturi de fir înprejur.
1		Giuătate ștof de Liptca cu flori de fir și mătăasă, 1 câmpul verdi, 1 câmpul albastru, cu șăreturi de fhir, mai vechi.
2		Giuătate ștof liptca cu flori de mătase și șăret galbăn înprejur, bune.
2		Giuătate ștof rusască albe cu chinaruri, bune.
2		De ștofiță rusască albe cu flori roșie de fir și mătăasă, bune, înprejur cu cordele roșăi.
2		De giuătate ștof roșii, cu șăreturi galbine înprejur.
1		Pol ștof de Liptca, verdi, cu șăret alb înprejur.
1		De pervie, alb, bun, cu șăret galbăn înprejur, de duminici.
2		De plisă roșie sade, cu șăret bun, galbăn înprejur, bune.
2		De alcaz bun, roșie, cu flori albe, cu șăreturile iarăș albe, purtate.
2		De ștofiță roșie bune, cu multe flori galbine și cu șăret alb, prost.
2		De plise neagră bune, cu șăreturi albe, la unul mai late.

1		De aclaz negru cu flori, bun, cu trei rânduri șăreturi albe înprejur.
2		De aclaz albastre cu puișori, cu șăreturi înprejur, bunișoare.
12		Epitrahile proaste de cit și alte materii, care toate sint vechi, cu unile tot mai slujăsc o vreme, iară unile la masle sint întrebuințate.
<i>Stihare diiaconești</i>		
1		Ștof galbănă, greu, ctitoresc.
2		Giumătate ștof de Liptca, cu câmpul rușu, bune, cu flori de fhir și matasă.
2		De pol ștof roșie cu flori de hir și cu închipuire(a) tablil(o)r lui Moisi, bune.
2		De aclaz, bune, roșie, cu flori mari albe, bune.
2		De aclaz mai prost verdi, în ciubuce de fir prost.
2		Albe de duminici, bune, 1 adamască, 1 aclaz, în ciubuce.
1		De ștofiță galbăn, cu flori, singer la poale roșasi.
1		De plisă roșie, bun.
2		De materie neagră, sade, cu cordeli stracoșii, care-s de post.
1		De adamască roșie, însă purtat.
1		De drachiță verde, cu poale și șăret galbăn, bun.
2		De ștofiță stracoșii, vechi, purtate.
1		De aclaz cenușiu, cu flori albe, vechiu.
1		De ștofiță îndoită, stracoșie, vechiu, ctitoresc.
<i>Orare diiaconești</i>		
2		Orare ctitorești bune pe catefe verde cu tăbliță de argint poliite și șăreturi bune.
1		De sirmă greu ctitoresc cu flori de mătăsa.
2		De fhir, bune, câmpul galbine și cu serafimi.
2		De șeret galbăn de fhir, bune.
2		Roșie, cu flori galbine, de fir și cu șărpușori.
2		De ștofiță, câmpul roșu, florile de hir, bune.
2		Albe, de aclaz, pentru duminici, bune.
2		Adamască galbănă și cu cordele, purtate.
2		Adamască stracoșie, cu cordele ci să poartă.
1		De plisă verde cu cordele roșie, vechiu.
1		De plisă verde cu cordele roșie, vechiu.
1		De plisă neagră, cu cordele albe, bun.
2		De corde neagră, bune, ce sint pentru post.
2		De șăret galbăn, vechiu.
1		De aclaz în ciubuce, purtat.
<i>Rucaveță</i>		
1		Părechi ctitorești, bune, cusute cu catefe roșie cu fhir și cu mărgăritariu.
2		Părechi tij bune în șătraice de fhir.
1		Părechi de ștof greu, bune, cu șăret galbăn înprejur.
1		Părechi de plise roșie, bune, cu chinariuri.
1		Părechi de ștof Liptca, bune, cu șăreturi late de fir galbăn.
15		Părechi tot de giumătate ștof roșie, verzi, albastre, care sint toate bune pentru praznice.
5		Părechi pol ștofiță, bune, cu floricele de hir prost galbăn.3
3		Părechi de plise neagră.
5		Părechi pol ștofiță, vechi, ci să poartă în toate zilele.
<i>Brâ(i)e preuțești.</i>		

4		Brâ(i)e de taclit de Liptca, bune.
5		Brâ(i)e în ciubuce, urzala mătasă, bătătura bunbuc, ci să poartă de opștie.
2		Chingi înbrăcate cu materie tot pentru încins.
1		Brâu de mătase bun, tot cu dungi în dișchisuri de-a curmeziș.
1		Poală pentru Sfânt(a) Masă de ștof galbănă rusască, nouă.
1		Poală pentru Sfân(ta) Masă, vechi, ctitorească, de zarva albastră, cu privazuri în multe feluri, fiind meremetisită.
1		Poală rusa(s)că ștofiță cu câmpul roșu și cu flori, bună, ci este tot pentru Sfinta Masă.
1		Poală pentru Sfin(ta) Masă, nouă, de aclaz bun roșu cu dungi, asăminea în feliul său.
1		Poală de Sfint(a) Masă, bună, de aclaz bun roș(u) de Indii, cu flori mari albe.
1		Perdea la dvere mari, bună, de mătase, cu câmpul roșu, cu mulți serafimi de hir galbăn și mătase, privazurile ștofiță albă cu floricele.
1		Perdea la dvera mare ctitorească bună pe aclaz roșu, cu flori de fir cusute în natura, privazurile de catefe neagră verde.
1		Perdea la dvera mare de aclaz ctitorească în fir greu cu privazurile late de catefe roșie, bună.
1		Perdea la dvera cea di pi de laturi ctitorească cu flori de fhir pe aclaz mohorât, singhefuri materie roșie.
1		Poală, înbrăcăminte iconostasului ctitorească pe aclaz roșu, cu flori de hir, cusute în natura, prevazurile mai stricate, de adamască verde.
1		Poală pentru iconostas deasupra, iarăș ctitorească de aclaz roșu, cu slove sirbești di hir de în jur înprejur, bună.
1		Poală pentru iconostas ctitorească de aclaz roș(u), cu floricele galbene de fhir, privazul ghermesit albastru.
1		Poală pentru iconostas ctitorească, câmpul albastru, aclaz mur, privazurile materii roșie.
1		Poală la iconostas bună, de aclaz roșu, cu flori cusute de fhir, privazurile de aclaz verde.
1		Poală pentru iconostas de ștof galbănă rusască, singhefurile verzi, bună.
1		Poală pentru iconostas, ștofiță verde, singhefuri lilechii, mai purtată.
1		Poală pentru iconostasă bună de lungu, șal albastru cu peteală pe dânsa și cu hurmuz.
1		Perde(a) mare la pridvor ctitorească, zarva, câmpul roș(u), cu flori late în fhir, prevazurile aclaz verde.
1		Perde(a) mare bună, iarăș la pridvor de aclaz de Indii, roșu, cu flori mari albe, privazurile adamască galbănă.
2		Poale ctitorești bune, zarva roșie, singhefurile de catife verde care sint pentru colivariu.
1		Poală pentru <i>Evanghelie</i> de aclaz, câmpul alb, flori multe pi dânsa, verzi și roșie, privazurile adamască galbănă.
1		Poală, tot la <i>Evanghelie</i> , de aclaz în ciubuce, cu 2 șăreturi proaste galbini.
2		Poale la <i>Evanghelii</i> de cit, vechi.
1		(A)coperământ deasupra Sfint(ei) Mese de cit, cadrul nou.
1		(A)coperământ tij de mătase în ciubuce, vechi.
1		Cit roșu în ciubuce de pus înprejurul scaunului Sfânt(ului) Aer.
3		Perdele la Maica D(o)m(nului) suptiri, cu pergalamurile lor, din care pe una îi tot struguri de hurmuz alb.
1		Perdea suptire mai vechi albă, tot la Maica Domnului.
2		Cevrele bune căptușite de cădit diiaconii, cu câmpul vânt, cu flori înprejur de fir și mătasă.

1		Perdea la M(aica) Domnului suptire roșie, cu pergalam dintr-însa.
1		Coroană la M(aica) Domnului cusută în fir.
3		Părechi tulpane galbene cu frânghioare de cădit diiaconii.
3		Părechi tulpane negri cu frânghioare de cădit diiaconii.
1		Părechi tulpane roșie cu frânghioare de cădit diiaconii.
1		Părechi tulpane albe cu frânghii, tot de cădit.
1		Părechi testemeli negri cu flori, tij.
1		Testement mare topit lilechiu cu corde înprejur, nou.
1		Testement vișiniu cu flori, nou.
2		Bucăți materie suptiri cinușii cu flori în chip de basmale.
2		Basmale de mătăasă, 1 albă cu flori multe, 1 mură mijlocul sade, marginile cu dungi.
1		Basma sade albă de mătăasă.
2		Cevreli suptiri sade albe, la una flori de peteală pi di laturi.
1		Poală la proscomidie de aclaz verdi, cu florile din felul său.
1		Poală la colivari de adamască roșie, cu floriceli în felul său.
1		Poală la colivari de cit cu flori galbene, mai vechi.
6		Basmale negri cu picături albe.
6		Basmale roșii de cădit clisăerhii și altile de argint la darea anaforii.
1		Covor bun de Misiriu.
1		Scoarță de lână cu flori alese, din 2 lați.
2		Lăiceri nouă.
1		Lăiceri cu flori alese, în strana stărițască.
40		Șărvete bisericești, prosoape și mai multi, bune și mai proaste.
12		Mantii, 4 bune, iară 8 vechi, unile și stricate.
84		Icoane mici, cu praznice și sfinți mai înșămnați.
<i>Cărțile Oltarului moldovenești legate pe prost.</i>		
1		<i>Testament nou</i> de Neamț.
4		<i>Leturghii</i> mari de Eși, vechi.
1		<i>Liturghie</i> mare de Chișinău.
2		<i>Liturghii</i> mici de Buzeu, nouă.
1		<i>Liturghie</i> mică de Râmnic, vechi.
2		<i>Molitvenice</i> de Iaș(i) vechi, însă bune.
1		<i>Ceaslov</i> mic de București, vechiu.
1		Cărțulie nouă de Niamțu <i>Rânduiala Sfânt(ului) Maslu</i> și alte pricini.
1		Cărțulie <i>Panahidă</i> mai vechi.
2		Trupuri cărțulii <i>Acathistieri</i> , nouă, de Niamț. Legate cu 12 Psalmi.
<i>Slovinești</i>		
1		<i>Testamint.</i>
2		<i>Liturghii</i> mari din Lavra Pecerschii.
1		<i>Liturghie</i> mică tot la Pecersca.
3		<i>Liturghii</i> mai mici.
1		<i>Molitevenic</i> mare de Mosc(o)va.
1		<i>Molitevenic</i> mic .
1		<i>Liturghie</i> în două limbi, slovinească și moldovinească, vechi.
<i>Mademuri și alămuri</i>		
4		Policandre prin biserici de madem, 2 mari, 2 mici.

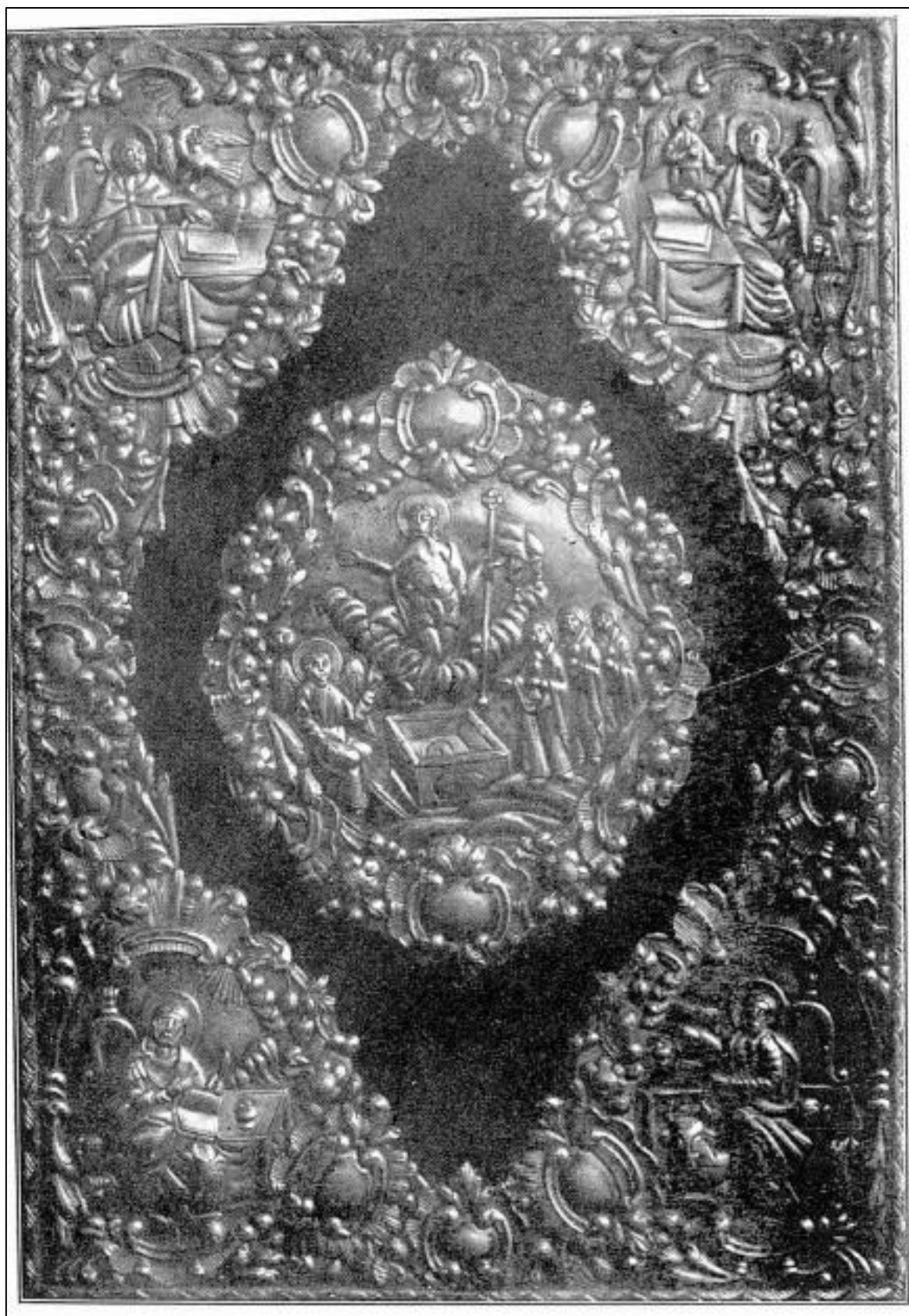

1		Crăstelniță de madem pentru sfințit apă.
1		Teas de aramă și spo(i)t, tij.
5		Cădelniță de madem, 3 mai nouă, 2 mai vechi.
1		Tăblăluță de madem bună pentru pus mucările.
5		Tăblăluță pentru li(...)cări împreună cu mucările lor.
1		Tabla pentru litie bună cu flori și cu torți albe.
1		Tabla mai mică vechi.
4		Sfeșnice de pus pi Sfânta Masă de madem, 2 mai nouă, 2 mai vechi.
2		Sfeșnice mici de cos(i)tor nouă, zugrăvite, galbine, pentru Sfânta Masă.
3		Sfeșnice de alamă bune, 2 pentru văhud, 1 la iconostas.
2		Sfeșnice de alamă, însă numai talgerul de sus câte cu trii fofeziși cu flori, bătute în păreți la biserica mare înai(n)te(a) ico(a)nilor înpărătești, pi di laturi.
1		Sfeșnic de alamă cu 2 fofezi, de pus pe S(fânta) Masă.
7		Sfeșnice de alamă cu scaune de pus pe Sfânt(a) Masă.
6		Sfeșnice mici de alamă de cele tupilate de pus la proscomidii.
2		Cățui de alamă de cățuit clisăerhii, bune.
2		Cățui de alamă mai mici tij di(n) care una este mai vechi.
2		Sfeșnice de alamă cu umbrare, ci sint la strane.
2		Ibrice de aramă spoite de spălat la proscumidie.
1		Oală de cos(i)tor, așăzată la proscomidie tot la spălat.
3		Lopiți de fier de adus foc în biserici.
1		Oală fără capac de aramă, tot pentru adus foc.
5		Talgire de cos(i)tori pentru dat anafură.

ANI, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 46/1839, f. 103-110.

*Ferecătura de la Evanghelia grecească (1766).
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Stelian Petrescu, 1911).*

*Ferecătura de la Evanghelie (1821).
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Stelian Petrescu, 1911).*

*Sfântul Luca, Evanghelie, manuscris slav din 1664.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Stelian Petrescu).*

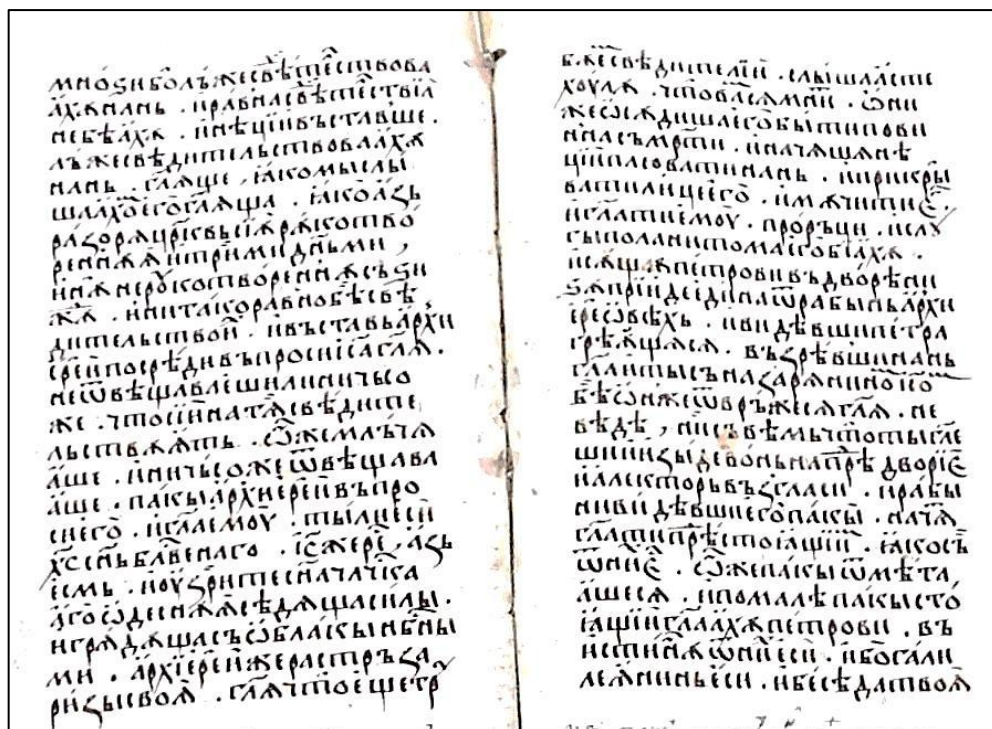
*Sfântul Matei, Evanghelie, manuscris slav din 1664.
Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Stelian Petrescu, 1911).*

Ferecătura Evangheliei din 1821, Muzeul Mănăstirii Secu.

Evangeliiar, manuscris slavon copiat în 1571 de Ioan diac, Muzeul Mănăstirii Secu.

Aghiazmatar din 1841, Muzeul Mănăstirii Secu.

O CATAGRAFIE A VIEȚUITORILOR DIN MĂNĂSTIRILE NEAMȚ ȘI SECU DE LA 1848

Costin CLIT*

Publicarea documentelor inedite redactate în grafie chirilică, și nu numai, este o prioritate pentru editorii „Buletinului informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, până în prezent fiind editate documente, însemnări de pe carte veche, catagrafii, pomelnice, testamente, fotografii și alte mărturii, cu ajutorul cărora poate fi reconstituit mai lesne trecutul Mănăstirii Secu și a altor lăcașe monahale din spațiul românesc. Prioritate au mărturiile ce privesc Mănăstirea Secu. Oferim cercetătorilor și iubitorilor de istorie o catagrafie a viețuitorilor din 1848 de la mănăstirile Neamț și Secu, dar și de la mănăstirile și schiturile dependente de Mănăstirea Neamțului și Secului. Catagrafia ne permite o evaluare numerică a viețuitorilor și ne oferă informații despre vârsta viețuitorilor, perioada de viețuire, anul intrării în monahism, pe baza cărora putem face unele aprecieri despre egumenii lăcașurilor sau a unor monahi rămași în mentalul colectiv. Catagrafia redă și listele de viețuitori din schiturile aflate sub ascultarea Mănăstirii Neamț și Secu, anume Sihăstria, Sihla, Vovidenia, Pocrov, Lipova, Orgoești, Bulucu, preacum și a bolnavilor din bolnița Mănăstirii Neamț.

Unele date din catagrafie nu corespund realității. Am putea lua cazul ieromonahului Nicanor Tuduri (banul Neculai Tudori), născut în anul 1777 la Bătinești, lângă Țifești¹, care la 16 februarie 1832 primește blagoslovenia mitropolitului Veniamin Costachi pentru a fi primit în soborul Mănăstirii Neamțului². Nicanor „Tudurie” contribuie cu suma de 500 de lei pentru „facerea cișmelii” de la Mănăstirea Secu (1836) - Nicanor shimonah, Gheorghie, Atanasia monahia, Elena și Dimitrie³. În 1847, shimonahul Nicanor Tuduri afierosea Schitului Pocrov *Mineile*, tipărite la tipografia Mănăstirii Neamț în 1845. Redăm însemnarea făcută pe *Mineiul lunii lui septemvrie*: „Acest trup de Minei, cumpărându-să de cătră mine smeritul sh(i)monah Nicanor Tuduri, s-au afierosât paraclisului nostru de la Schitul Pocrovu a Adormirii Maicii Domnului spre (i)ertare(a) păcatelor morților noștri și ale mele păcătosului. / 1847, s-au însămnat, tot asemine(a) și în luna lui ianuarie și a lui oct(om)v(rie) maiu”⁴. În același an, schimonahul Nicanor ridică o casă monahală cu 11 chilii și un paraclis de iarnă⁵. Potrivit catagrafiei de față, ieromonahul Nicanor Tudori viețuia în 1848 la Mănăstirea Neamțului.

Ilie Tudori, biv vel medelnicer, cu frații săi, Neculai și Gligori, fac schimb la 15 iunie 1816 cu spătarul Mihălachi Racoviță, căruia îi dau moșia Cucoreni de la ocolul Turiei, ținutul Iași, în schimbul a 16 pogoane și 3 firtre de vie la podgoria Necorești la coasta Lupii, cu cramă, casă, alte heiuri, vase și un han în târgul Bârlad, la ocolul vitelor, lângă hanul lui Ciupercă. Nicolae și Gligori

* Colegiul Național „Cuza Vodă”, Huși.

¹ Ieromonahul Ambrozie Ghinescu, *Nicanor Tudori, boierul înveșmântat în haina smerită a monahului* în <https://doxologia.ro/documentar/nicanor-tudori-boierul-invesmantat-haina-smerita-monahului>; Petre Abeaboerul, Ion Purdel, *Bolotești, comuna de la „poarta Vrancei”*, Focșani, Editura Terra, 2009, p. 52.

² Costin Clit, *Correspondența Mitropoliei Moldovei cu stareții Mănăstirii Neamțului și Secului*, Extras din „Cadențe peste timp”, Revista cadrelor militare în rezervă și a veteranilor de război din județul Vaslui, Anul V, nr. 2 (10), 2017, Huși, p. 110, nr. 130.

³ Idem, *Pomelnicul Mănăstirii Secu din 1845*, în „Buletinul informativ al Simpozionului Național *Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*”, p. 227

⁴ Idem, *Însemnări de pe cărțile din biblioteca Mănăstirii Neamțului (I)*, în „Prutul”, Huși, serie nouă, Anul VIII (XVII), nr. 1 (61), 2018, p. 197.

⁵ Arhim. Dosoftei Șcheu, *Schitul Pocrov, loc de taină și lumină*, Iași, Editura Trinitas, 2007, p. 33; Ieromonahul Ambrozie Ghinescu, *op. cit.*

Tudori sunt nemulțumiți de schimbul făcut, așa cum reiese din mărturia din 13 iunie 1816 a medelnicerului Ilie Tudori, întărită de aga Dimitrie Beldiman ca martor, pe care o redăm în continuare. „După cuprindere(a) acestui zapis de schimbu ce am dat dumisale spat(arului) precum scrie într-însul că am dat și părțile fraților miei Nicolai și Gligoraș Tudori, dar frații arătându-să nemulțămii, fiind că mai (î)nainte vechilime n-am fost luat. Pentru aceasta nepriimind ș-au cerut moșie, și fiind că li s-au dat și vo(i)e pentru părțile lor să și le ei în stăpânire ca unii ce n-au avut date iscălituri, iar parte(a) mea, atât din clironomii, cât și din danie de la moș, să rămâ(i)e driaptă a dumisale spat(arului), pentru care socotindu-mă cu dumnialui, din lucrările și banii ce am fost luat în schimbul tocmelei moșiei am oprit pentru această a triia parte a me(a) viile arătate, hanul și doao mii de lei bani, iar cusurul am întorsu dumisale spat(arului). Deci numai această a triia parte va stăpâni dumnealui din tot trupul aceștii moșii după scrisori, iar a fraților miei au rămas slobode. Și spre încredințare urmează a me(a) iscălitură”⁶. Niculai și Grigoraș Tudori fac schimb de moșii la 11 ianuarie 1817 cu biv vel vornicul Theodor Balș, primii dau părțile de moșii din Cucoreni și primesc a patra parte din moșia Ciureștii, părțile din Chimeni și Păcurărești, de la ținutul Tutovii, precum și suma de 13000 de lei⁷. Catagrafia ținutului Tutova din 1828 înregistrează cei 10 „liudi” (supuși) ai serdarului Iliei Tudori (Tuduri) din satul Călimănești⁸ și ai fiului său Alecu Tuduri⁹.

Potrivit catagrafiei de față ar fi născut la 1778, intră la mănăstire în 1838 și se călugărește în 1839.

Copie

No. 691

Catagrafie de toți p(ă)rinții și frații petrecători în Sf(ânta) M(ănă)s(tire) Niamțu(l) și Secul, precum și di pi la toate schiturile aflătoare.

1848

CATAGRAFIE				
De toți părinții și frații petrecători în soborul M(ănăstirii) Niamțu(l) cu Monastirea Secul și schiturile aflătoare. / 1848.				
No.	Numile!	Vrâsta	Câți ani de când au intrat în mo(nasti)re	Câț(i) ani de când s-au călugăritu
		Anii	Anii	Anii
Ieroshimonahii				
1	Păr. Selevchie	74	43	40
1	-//- Gudiilu	85	56	53
1	-//- Chesarie	70	20	20
1	-//- Dometiian	73	36	35
1	-//- Visarion	52	15	10
5				
1	-//- Filip	61	43	41
1	-//- Ierodion	55	36	33

⁶ ANI, Colecția Documente, 438 / 118 (Condica documentelor moșilor moștenite de către Mihail Sturza de la logofătul Teodor Balș), f. 308-312.

⁷ Ibidem, f. 313-316.

⁸ Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845), XII. Ținutul Tutova, Partea I (1828), volum editat de Mircea Ciubotaru, Lucian-Valeriu Lefter, Ioan Mihalcea și Ana Sabie, cu introducere de Mircea Ciubotaru, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2018, p.239; respectiv p. 446.

⁹ Ibidem, p. 542.

1	-/- Gavril	56	38	31
Ieromonahii				
1	-/- Iustin	64	45	44
1	-/- Cleopa	39	20	18
1	-/- Theodosie	32	19	13
1	-/- Isidor	37	7	2
1	-/- Theodosie, călugărit la schit(ul) Doljești și preoțit la Gorovei.	41	2	26
1	-/- Costandie	36	18	14
1	-/- Gherasim	59	36	34
1	-/- Varsanufie	45	30	27
1	-/- Alistarh	79	57	52
1	-/- Trifilie	56	42	30
1	-/- ~~Gherasim~~	~~36~~	~~23~~	~~21~~
1	-/- Conon	51	32	29
1	-/- Grigorie	47	32	22
1	-/- Nestor	39	25	22
1	-/- Vlasie	35	20	17
1	-/- Petru	35	19	12
1	-/- Nathanail	68	40	38
1	-/- Ghelasie	37	14	10
1	-/- Jonathan	31	15	12
1	-/- ~~Isachie~~	~~37~~	~~8~~	~~5~~
1	-/- Ionichentie	47	29	27
1	-/- ~~Ierodion~~	~~55~~	~~36~~	~~33~~
1	-/- Iacov	42	27	24
1	-/- ~~Gavril~~	~~56~~	~~38~~	~~31~~
1	-/- ~~Petru~~	~~70~~	~~30~~	~~24~~
1	-/- Ieronim	56	36	33
1	-/- Nikon	45	28	25
1	-/- Sarafin	56	22	19
1	-/- Haralampie	44	22	19
1	-/- Ghervasie	45	25	5
1	-/- Moisi	40	20	8
1	-/- ~~Iustin~~	~~40~~	~~20~~	~~5~~
1	-/- Ieroftei	50	29	8
1	-/- ~~Gherontie~~	~~43~~	~~16~~	~~3~~
1	-/- Ignatie	40	20	5
1	-/- Alistarh	80	50	49
1	-/- Ghenadie cămăraș mare	44	24	21
1	-/- Ioasaf	40	23	20
1	-/- Iosif	37	22	19
1	-/- Theofan	36	20	18
1	-/- Chesarie	36	10	8
1	-/- Savva	48	30	28

1	Neofit	40	22	20
1	Isaia	29	-	5
Ierodiaconii				
1	~~Păr. Gurie~~	~~31~~	~~16~~	~~14~~
1	-//- Ghervasie	64	41	39
1	-//- Ipolit	55	18	10
1	-//- Galaction	47	12	10
1	-//- Anastasâe	48	30	27
1	-//- Avgustin	32	12	7
1	-//- Paisie	34	10	7
1	-//- Gherasim	29	18	14
1	-//- Theoctist	24	13	8
1	-//- Athanasâe	25	11	4
1	-//- Galaction	40	12	9
1	~~-//- Gheorghe~~	~~63~~	~~45~~	~~41~~
1	-//- Nil	35	20	5
1	-//- Iona	33	20	4
1	-//- Visarion	40	20	3
1	-//- Nathanail	28	8	2
1	-//- Nicanor	28	8	3
1	-//- Nionil	39	14	2
1	-//- Ghenadie	38	15	4
1	-//- Pimen	26	6	3
1	-//- Nionil	29	9	5
1	-//- Vasiian	28	9	3
1	-//- Macarie	48	29	27
1	-//- Ilarion	30	15	3
1	-//- Vichentie	50	45	3
1	-//- Thadei	38	15	4
1	-//- Irothei	26	6	3
1	-//- Ananie	33	14	13
1	-//- Nictarie	31	11	10
1	~~-//- Theofan~~	~~30~~	~~10~~	~~8~~
1	-//- Varahiil	26	8	3
1	-//- Theofilact	24	5	2
1	-//- Theodorit	24	8	4
1	Ieroshidiacon Elefterie	61	45	42
1	~~Anastasie~~	~~48~~	~~30~~	~~27~~
1	Isaac	38	5	1
1	Melhisedec	25	-	4
1	Iachim	30	15	12
1	Climent	31	16	14
Shimonahii				
1	Păr(intele) Iov	50	28	24
1	-//- Therapon	53	22	19
1	-//- Gavriil	60	20	17

1	-//- Nifon	54	36	34
1	-//- Ierimia	92	27	25
1	-//- Veniamin	57	24	22
1	-//- Nicanor Tuduri	70	10	9
1	-//- Iulian	88	45	6
1	-//- Vicol	64	24	21
1	-//- Misail	72	44	41
1	-//- Ioil	60	39	36
1	-//- Ghedeon Paiu	76	4	4
1	-//- Varlaam	90	20	17
1	-//- Ianuarie	80	10	9
1	-//- Iust	77	49	46
1	-//- Dimitrie	76	60	59
1	-//- David	72	40	38
1	-//- Nicodim	92	11	8
1	-//- Pavel	74	32	29
1	-//- Inochentie	50	34	30
1	-//- Evghenie	70	47	45
1	-//- Ionathan	94	17	15
1	-//- Ioan	72	39	38
1	-//- Maxim	80	38	33
1	-//- Gherasim	80	14	10
1	-//- Ghervasie	70	50	49
1	-//- Thalasia	70	24	10
1	-//- Vitalie	94	40	35
1	-//- Ilie	75	49	47
1	-//- Serafim	70	38	33
1	-//- Stefan	65	30	27
1	-//- Nictarie Greau	72	35	32
1	-//- Theodosâe	66	20	9
1	-//- Ilarion	95	53	50
1	-//- Theoctist	72	19	16
1	-//- Trifilie	73	43	41
1	-//- Ghervasie	76	34	28
1	-//- Nicanor	80	53	47
1	-//- Ioachim	74	34	31
1	-//- Lavrentie	51	32	28
1	-//- Macarie	70	40	37
1	-//- Pavel	66	44	40
1	-//- Nicodim	80	40	41
1	-//- Vasilie	55	25	20
1	-//- Ghenadie	65	14	10
1	-//- Orest	70	52	48
1	-//- Ilarion	75	39	37
1	-//- Filimon	75	39	34
1	-//- Varnava	75	30	27

1	-//- Nichifor	81	56	53
1	-//- Prohar	63	42	40
1	-//- Irimie	49	18	16
1	-//- Ghidioan	67	34	33
1	-//- Iosaf	68	50	45
1	-//- Naracheon (?)	66	36	33
1	-//- Stefan	56	22	16
1	-//- Calistrat	48	24	20
1	-//- Vasilie	70	15	13
1	-//- Gherasim	72	50	49
1	Savatie	70	36	33
1	Varsanufie	60	26	23
1	Theofan	87	14	10
1	Iona	65	26	23
1	Avramie	62	15	13
Monahii				
1	Păr(intele) Timothei	38	17	17
1	-//- Thalasia	47	30	12
1	-//- Chiril	46	25	23
1	-//- Theona	45	14	7
1	-//- Evghenie	45	14	6
1	-//- Gherontie	52	19	18
1	-//- Ghedeoan	50	10	2
1	-//- Methodie	60	30	20
1	-//- Theodot	51	26	21
1	-//- Orest	32	12	9
1	-//- Mardarie	34	11	9
1	-//- Gherontie	50	18	15
1	-//- Galaction	70	14	13
1	-//- Leontie	50	30	28
1	-//- Varsanufie	57	15	10
1	-//- Galaction	60	20	15
1	-//- Dorothei	29	3	1
1	-//- Isachie	42	21	18
1	-//- Siluan	34	14	11
1	-//- Ioil	31	18	15
1	-//- Vichentie	24	8	5
1	-//- Clavdie	45	19	15
1	-//- Miron	70	35	31
1	-//- Savva	73	17	14
1	-//- Axintie	58	19	16
1	-//- Chitriian	38	24	19
1	-//- Tihon	46	18	15
1	-//- Ioachim	32	14	8
1	-//- Nifon	34	5	1
1	-//- Epifanie	53	12	10

1	-- Visarion	31	5	1
1	-- Chesarie zugravu(l)	70	50	31
1	-- Savva	66	38	34
1	-- Pamvu	80	36	34
1	-- Daniil	36	3	1
1	-- Ironim	60	40	37
1	-- Chelsăe	40	12	9
1	-- Sozot	55	12	10
1	-- Porfirie	40	12	9
1	-- Isihie	32	20	8
1	-- Spiridon	30	20	16
1	-- Maxim	89	42	41
1	-- Visarion	44	1	1
1	-- Isihie prisăcariu(l)	80	50	32
1	-- Silvestru	27	4	1
1	-- Io(a)nie	58	20	17
1	-- Ilarie	36	15	12
1	-- Macarie	70	50	47
1	-- Martirie	64	47	43
1	-- Ghenadie	70	40	38
1	-- Mathei	50	24	21
1	-- Meletie	40	30	27
1	-- Daniil	53	28	20
1	-- Doroftei	50	20	15
1	-- Theofan	38	21	15
1	-- Manasie	54	5	2
1	-- Theofan	50	29	24
1	-- Thadei	51	34	21
1	-- Iosie	40	22	19
1	-- Parthenie	82	35	31
1	-- Ignatie	40	28	22
1	-- Costandie	38	13	11
1	-- Varsanofie	23	6	2
1	-- Calistrat	40	15	10
1	-- Stratonice	42	20	16
1	-- Calinic	46	9	7
1	-- Dometie	31	15	14
1	-- Ionichentie	36	6	4
1	-- Iosif	45	11	8
1	-- Thadei	50	30	22
1	-- Theodor	46	25	21
1	-- Chesarie	35	23	16
1	-- Gurie	65	36	34
1	-- Ioil	60	28	18
1	-- Nichifor	28	7	4
1	-- Vasiian	65	39	36

1	-//- Sofronie	60	32	29
1	-//- Maxim	90	40	37
1	-//- Chiriiac	50	24	20
1	-//- Ghelasie	48	18	15
1	-//- Daniil	40	26	22
1	-//- Isaiia	45	27	23
1	-//- Victor	48	27	24
1	-//- Narcis	71	10	7
1	-//- Gherontie	38	16	12
1	-//- Vasilie	30	9	6
1	-//- Varsanufie	75	15	11
1	-//- Filaret	75	36	33
1	-//- Costandie	38	13	9
1	-//- Ghenadie	73	9	6
1	-//- Varnava	54	3	1
1	-//- Dionisie	54	20	18
1	-//- Dometiian	33	11	8
1	-//- Iezechiil	43	20	15
1	-//- Ieroniim	48	19	17
1	-//- Serghie	60	12	8
1	-//- Gavriil	36	16	11
1	-//- Theodot	48	29	27
1	-//- Grigorie	36	17	15
1	-//- Iacov	50	30	20
1	-//- Theona	45	16	4
1	-//- Athanasâe	44	31	27
1	-//- Sevatie	55	33	30
1	-//- Gurie	40	30	22
1	-//- Ioil	60	14	11
1	-//- Vonifatie	40	25	21
1	-//- Mithodie	70	16	13
1	-//- Gavriil	50	20	17
1	-//- Iacov	45	32	27
1	-//- Vavila	53	37	34
1	-//- Io(a)nichie	36	24	5
1	-//- Matfei	70	35	31
1	-//- Gordie	58	36	33
1	-//- Manasâe	45	32	27
1	-//- Casiian	50	12	3
1	-//- Thalasia	65	40	10
1	-//- Ilarion	58	5	2
1	-//- Isaiia	50	12	2
1	-//- Mina	30	12	2
1	-//- Mina	40	12	2
1	-//- Nazaree	21	4	1
1	-//- Gherasim	39	24	3

1	-//- Dalmat	30	6	3
1	-//- Evstratie	40	15	8
1	-//- Eleseiu	60	40	5
1	-//- Cornilie	30	15	4
1	-//- Visarion	25	12	3
1	-//- Rafail	45	3	2
1	-//- Theodosâe	53	3	2
1	-//- Nictarie	50	15	5
1	-//- Galaction	38	9	3
1	-//- Mamat	26	6	2
1	-//- Iason	65	48	3
1	-//- Ghidioan	30	12	5
1	-//- Ierinarh	53	23	3
1	-//- Dionisie	30	19	5
1	-//- Ioachim	50	25	3
1	-//- Nechifor	28	12	2
1	-//- Iachinth	30	18	2
1	-//- Varuh	25	8	3
1	-//- Nicodim	35	14	4
1	-//- Luchiiian	30	15	3
1	-//- Dorothei	28	6	2
1	-//- Elisei	30	16	5
1	-//- Ignatie	35	15	4
1	-//- Vitalie	45	17	3
1	-//- Iraclie	30	16	4
1	-//- Gheorghie	35	10	4
1	-//- Glicherie	23	8	2
1	-//- Nestor	26	6	3
1	-//- Clavdie	30	6	2
1	-//- Nechifor	30	5	2
1	-//- Calinic	26	10	4
1	-//- Io(a)nie	40	15	5
1	-//- Costandie	30	12	3
1	-//- Iona	40	20	5
1	-//- Ghervasâe	30	15	3
1	-//- Gheorghie	65	13	3
1	-//- Tarasâe	56	15	5
1	-//- Luchiiian	40	16	4
1	-//- Glicherie	31	8	3
1	-//- Galaction	30	15	4
1	-//- Vanifatie	32	20	5
1	-//- Sevastiian	60	30	2
1	-//- Ilarion	28	12	3
1	-//- Chiriiac	40	18	4
1	-//- Stefan	28	8	2
1	-//- Alexie	30	12	3

1	--/ Naum	47	28	3
1	--/ Valariian	40	13	4
1	--/ Isaac	34	5	2
1	--/ Gherman	65	35	2
1	--/ Sosipatru	28	15	4
1	--/ Isidor	88	33	6
1	--/ Iezăchiil	56	3	2
1	--/ Nestor	43	15	4
1	--/Mardarie	35	15	3
1	--/ Thadei	34	16	4
1	--/ Iona	38	20	5
1	--/ Dosothei	48	20	6
1	--/ Alexee	30	11	3
1	--/ Rubim	28	10	4
1	--/ Iosaf	40	20	5
1	--/ Pahumie	50	12	3
1	--/ Serghie	60	20	5
1	--/ Avacum	80	30	20
1	--/ Mardarie	75	25	3
1	--/ Nicolae	50	15	2
1	--/ Theona	58	23	5
1	--/ Sevastiian	70	25	8
1	--/ Theodorit	50	20	5
1	--/ Gheorghie	65	12	3
1	--/ Daniil	50	20	4
1	--/ Grigorie	30	15	3
1	--/ Evthimie	40	5	2
1	--/ Dionisâe	65	24	5
1	--/ Seva(s)tie	34	20	5
1	--/ Ananie	50	30	6
1	--/ Grigorie	28	8	4
1	--/ Iorest	62	12	9
1	--/ Damiian	26	4	2
1	--/ Gherman	35	12	3
1	--/ Daniil	24	6	4
1	--/ Varlaam	50	14	8
1	--/ Dometiian	40	20	12
1	--/ Avxintie	56	15	8
1	--/ Thelaleu	47	17	3
1	--/ Ionathan	35	8	2
1	--/ Isihie	38	13	4
1	--/ Alexa	45	20	4
1	--/ Vlasâe	28	12	6
1	--/ Andrei	40	23	3
1	--/ Ieronim	60	20	4
1	--/ Gheorghie	60	36	8

1	-- Antipa	70	22	3
1	-- Io(a)nie	72	18	8
1	-- Vonifatie	35	18	3
1	-- Chelsăe	70	47	3
1	-- Gherasim	50	35	3
1	-- Artenie	25	5	2
1	-- Vonifatie	45	10	5
1	-- Pahomie	70	4	3
1	-- Pafnutie	57	33	31
1	-- Iulian	57	20	17
1	-- Cozma	30	20	17
1	-- Efrem	43	22	20
1	-- Arcadie	27	15	13
1	-- Chiril	30	5	4
1	-- Avacum	42	19	15
1	-- Mercurie	60	42	37
1	-- Varnava	55	Patru luni	O săptămână
1	-- Nechita	59	39	36
1	-- Anatolie	46	28	25
1	-- Agapie	36	26	20
1	-- Chesarie	30	10	8
1	-- Alistarh	60	12	10
1	-- Theodosăe	43	32	28
1	-- Dometian	50	8	4
1	-- Io(a)nie	80	8	1
1	-- Isidor	38	12	5
1	-- Isidor	40	18	6
1	-- Ghervasăe	50	6	2
1	-- Cornilie	40	12	2
1	-- Iov	25	5	2
1	-- Victor	20	5	2
1	-- Maxim	30	5	3
1	-- Chirion	26	5	1
1	-- Isaia	30	11	1
1	-- Neofit	23	5	1
1	-- Dosithei	26	4	1
1	-- Gudiil	27	4	1
1	-- Lavrentie	60	6	1
1	-- Vasălescu	24	4	2
1	-- Evsevie	19	5	1
1	-- Gordie	36	18	5
1	-- Patrichie	26	5	1
1	-- Nicandru	36	21	18
1	-- Inochentie	70	25	13
258				
Frații				

1	Fr(atele) Ioan Caragea	35	14	
1	-//- Ioan	18	1	
1	-//- Costantin	18	1	
1	-//- Nicolae	20	3	
1	-//- Vasilie	20	2	
1	-//- Costantin	19	1	
1	-//- Stefan	23	3	
1	-//- Stefan	20	2	
1	-//- Pantelimon	48	2	
1	-//- Simioan	18	1	
1	-//- Ioan	18	5	
1	-//- Costachie	17	3	
1	-//- Grigorie	32	4	
1	-//- Nicolae	25	9	
1	-//- Petru	60	2	
1	-//- Pavel	31	2	
1	-//- Iordache	18	3	
1	-//- Gheorghie	19	1	
1	-//- Costache	25	1	
1	Ierei Grigorie	46	4	
1	-//- Gheorghie	70	2	
1	-//- Mihai	35	5	
1	-//- Costache	18	1	
1	-//- Meletie	60	1	
1	-//- Petre	32	1	
1	-//- Ioan	40	2	
1	-//- Ilie	27	10	
1	Fr(atele) Vasilie	16	1	
1	-//- Stefan	64	3	
1	-//- Andrei	36	2	
1	-//- Ioan	18	2	
1	-//- Nicolae	44	1	
1	-//- Costache	24	1	
1	-//- Gheorghie	26	1	
1	-//- Costantin	82	2	
1	-//- Zaharie	75	5	
1	-//- Iordache	32	2	
1	-//- Ioan	40	1	
1	-//- Vasilie	16	1	
1	-//- Ioan	23	4	
1	-//- Petre	45	1	
1	-//- Andrei	35	2	
1	-//- Vasilie	25	1	
1	-//- Nicolae	70	1	
1	-//- Gavriil	32	10	
1	-//- Toader	52	12	

1	-/- Gheorghie	23	7	
1	-/- Ghiorghie	20	3	
1	-/- Ghiorghie	50	4	
1	-/- Ioan	50	2	
1	-/- Costantin	24	1	
1	-/- Vasilie	27	1	
1	-/- Sofronie	20	2	
1	-/- Petru	24	3	
1	-/- Gheorghie	65	5	
1	-/- Nicolae	60	2	
1	-/- Constantin	44	6	
1	-/- Gheorghie	25	2	
1	-/- Gheorghie	23	6	
1	-/- Iordache	38	1	
1	-/- Gheorghe	45	3	
1	-/- Ioan	42	5	
1	-/- Vasilie	23	6	
1	-/- Ioan	20	6	
1	-/- Vasilie	30	4	
1	-/- Nicolae	35	4	
1	-/- Gheorghie	60	3	
1	-/- Apostol	70	2	
1	-/- Vasilie	50	1	
1	-/- Vasilie	20	4	
1	-/- Ioan	20	3	
1	-/- Vasilie	22	9	
1	-/- Zaharie	45	9	
1	-/- Vasilie	35	1	
1	-/- Dimitrie	26	1	
1	-/- Theodor	25	1	
1	-/- Nicolae	30	3	
1	-/- Ioan	23	5	
1	-/- Andrei	40	6	
1	-/- Vasilie	20	3	
1	-/- Andrie	40	6	
1	-/- Nicolae	26	2	
1	-/- Ioan	19	3	
1	-/- Gheorghie	20	1	
1	-/- Costantin	23	3	
1	-/- Costantin	20	1	
1	-/- Chiril	21	2	
1	-/- Pavăl	30	1	
1	-/- Costantin	16	4	
1	-/- Andrei	20	3	
1	-/- Ioan	19	2	
1	-/- Ioan	23	3	

1	-//- Theodor	40	3	
1	-//- Ioan	25	2	
1	-//- Petru	20	5	
1	-//- Anastasăe	30	2	
1	-//- Nicolae	25	3	
1	-//- Nicolae	26	2	
1	-//- Ioan	18	3	
1	-//- Gheorghie	32	1	
1	-//- Costantin	29	1	
1	-//- Andrei	20	2	
1	-//- Gheorghie	41	1	
1	-//- Gavriil	20	2	
1	-//- Petru	40	4	
1	-//- Vasilie	20	1	
1	-//- Gheorghie	19	1	
1	-//- Vasilie	20	1	
1	-//- Ioan	40	5	
1	-//- Nicheta	55	1	
1	-//- Vasilie	60	3	
1	-//- Vasilie	23	1	
1	-//- Ioan	25	3	
1	-//- Ilie	30	9	
1	Pr(eotul) Sămioan	60	1	
1	Fr(atele) Nechita	56	1	
1	-//- Ilie	40	3	
1	-//- Simioan	23	3	
1	-//- Ioan	50	6	
1	-//- Theodor	26	5	
1	-//- Vasilie	30	6	
1	-//- Gheorghie	20	5	
1	-//- Radu	60	2	
1	-//- Nicolae	19	1	
1	-//- Ioan	20	4	
1	-//- Nicolae	322		
1	-//- Gheorghie	30	5	
1	-//- Dimitrie	20	1	
1	-//- Gheorghie	18	1	
1	-//- Vasilie	36	1	
1	-//- Nicolae	46	2	
1	-//- Andrei	16	1	
1	-//- Ioan	17	1	
1	-//- Alecu	14	1	
1	-//- Costantin	15	1	
1	-//- Theodor	15	1	
1	-//- Dimitrie	19	1	
1	-//- Ioan	20	4	

SFANTA MÂN(ĂSTI)RE SECUL				
1	Păr(intele) Venedict Arhimandrit proin stareț	80	64	61
1	-//- Theodosâe egumenu	51	30	28
Iershimonahii				
1	-//- Calistrat	88	57	55
1	-//- Chiriiac	52	36	34
1	-//- Ilarion	72	54	51
1	-//- Andrei	60	39	36
1	-//- Anthim	41	22	16
Ieromonahii				
1	Dorothei	52	32	29
1	Amthilohie	54	40	33
1	Neofit	50	30	27
1	Ilarion	50	36	30
1	Parthenie	43	25	18
1	Epifanie	40	16	13
1	Seiesie	36	10	7
1	Serafim	67	39	36
1	Manoe	42	24	20
1	Mathei	65	40	37
1	Iosaf	62	7	6
Ierodiaconi				
1	Nicodim	34	17	14
1	Athanasie	32	18	14
1	Andronic	26	17	9
1	Iosif	30	17	14
1	Nicanor	35	13	11
1	Isidor	30	13	9
1	Sofronie	33	24	10
Shimonahi				
1	Dosothei	75	45	43
1	Darie	58	35	33
1	Naisie	85	15	12
1	Calinic	67	44	43
1	Dorimedon	52	18	16
1	Theodosâe	72	15	13
1	Nicodim	38	14	12
1	Stefan	65	32	31
Monahi				
1	Ioan	70	56	53
1	Mercurie	72	53	42
1	Savva	80	40	35
1	Ioan	49	31	24
1	Ioil	44	14	8
1	Iona	64	54	50

1	Cleonic	54	25	23
1	Necon	55	40	38
1	Theofilact	47	13	9
1	Ioachim	61	15	11
1	Filaret	40	14	11
1	Nicandru	50	24	22
1	Luca	34	20	13
1	Noe	45	21	18
1	Irinarh	38	10	9
1	Gherasim	46	14	6
1	Dionisâe	37	14	13
1	Iustin	70	14	7
1	Ioil	50	38	33
1	Meletie	34	13	12
1	Aron	62	42	30
1	Vucul	50	20	14
1	Simion	42	25	21
1	Ghervasie	41	13	7
1	Gherontie	36	16	13
1	Dalmaul (?)	30	15	13
1	Policarp	27	9	4
1	Porfirie	60	17	16
1	Nictarie	64	13	13
1	Vichentie	54	33	31
1	Irinei	63	2816	
1	Theofil	38	16	14
1	Ghenadie	35	15	9
1	Iason	40	10	8
1	Sofronie	24	11	2
1	Galaction	24	7	2
1	Ierothei	30	14	12
1	Petronie	71	7	1
1	Platon	69	6	1
1	Dometiian	40	20	18
1	Glicherie	24	11	4
1	Antonie	28	9	1
1	Manuil	22	8	3
1	Gherasim	28	8	5
1	Nechifor	25	6	(...) ¹⁰
1	Arsenie	43	15	- // -
1	Therapont	45	5	- // -
1	Dositheiu	42	5	- // -
1	Neonil	27	7	- // -
1	Selvestru	48	12	- // -

¹⁰ De la Nechifor la Gherasim este notat: „Aceștie sânt călugăriț(i) de curând”.

1	Dometiian	23	8	- // -
1	Gavriil	22	8	- // -
1	Ghedioan	22	7	- // -
1	Gherasim	42	24	- // -
1	Serapion	46	32	28
1	Iesei	50	31	27
1	Neonil	40	28	21
58				
Frații				
1	Costantin	30	5	
1	Vasilie	18	1	
1	Ioan	20	1	
1	Gheorghie	24	2	
1	Paraschiv	22	2	
1	Pavel	40	1	
1	Ioan	19	1	
1	Andrei	50	2	
1	Gheorghie	28	2	
1	Grigorie	31	2	
1	Vasilie	16	1	
1	Dimitrie	19	4	
1	Andrei	70	1	
1	Stefan	24	4	
1	Nicolae	22	1	
1	Vasilie	28	2	
1	Savva	70	1	
1	Ioan	20	5	
1	Vasilie	36	3	
1	Nicolae	22	2	
1	Ioan	55	4	
1	Dimitrie	28	7	
1	Gheorghie	67	1	
23				
Schitu(l) Sihăstrie				
Ieromonahii				
1	Ioan	40	34	22
1	Nicandru	45	28	24
1	Methodie	62	35	33
1	Theofan ierodiiakon	26	12	9
4				
Shimonahi				
1	Daniil	56	34	31
1	Varnava	46	30	27
1	Vartholomei	64	7	5
3				
Monahii				

1	Ironim	75	31	29
1	Irenei	40	28	19
1	Iosie	41	22	18
1	Irinarh	30	12	9
1	Macarie	28	8	7
1	Thoma	71	10	6
1	Iezechiil	26	3	1
1	Mardarie	27	3	Călugăriți di curând.
1	Visarion	22	4	
1	Irothei	20	3	
1	Fr(atele) Theodor	19	2	
11				
Schitu(l) Sâhla				
Ieromonahii				
1	Gherasim	47	27	20
1	Calistu	82	23	20
2				
Shimonahi				
1	Nil	70	40	37
1	Vitalie	60	34	31
1	Luca	71	37	34
3				
Monahii				
1	Ghermanol	35	12	2
1	Vonifatie	45	5	2
1	Iona	25	4	1
3				
Schitul Vovidenie				
Iromonahii¹¹				
1	Păr(intele) Petru, igumenul	50	30	24
1	Gherasim	36	23	21
1	Gherontie	43	16	13
1	Iust	40	20	15
1	Isachie	41	20	16
Ierodiaconi¹²				
1	Gheorghie	63	45	41
1	Gurie	31	16	14
2				
Shimonahii¹³				
Monahii				
1	Ghenadie	45	27	25
1	Simioan	41	25	21

¹¹ Inițial au fost trecute următoarele nume, apoi tăiate: Savva și Iacov.

¹² Inițial au fost trecute următoarele nume, apoi tăiate: Climent și Ioachim.

¹³ Au fost trecute următoarele nume, apoi tăiate: Pamfil, Savatie, Varsanufie, Theofil, Athanasie, Iona și Avramie.

1	Iustin	46	25	21
1	Therapont	50	23	21
1	Ioachim	50	21	18
1	Alexa	48	21	16
1	Ghenadie	40	15	13
1	Manoil	50	14	9
1	Manasie	50	14	10
1	Nathan	33	13	10
1	Iacov	63	20	18
1	Chelsăe	63	12	10
1	Lazar	28	11	3
1	Mina	64	10	4
1	Andrei	38	10	1
1	Ielesei	60	6	4
17				
Frații				
1	Costandin	50	14	
1	Stefan	30	6	
1	Gheorghie	30	1	
1	Costantin	26	1	
4				
Schitu(l) Pocrovu				
Ieromonahii				
1	Varlaam igumenul	51	30	27
1	Nestor	39	23	21
2				
Shimonahii				
1	Nathanail	85	54	53
1	Ioan	86	48	45
1	David	43	23	20
1	Iacov	70	37	34
4				
Monahii				
1	Varahiil	60	45	39
1	Gherman	65	50	47
1	Avramie	54	35	32
1	Mitrofan	75	47	43
1	Varlaam	55	34	30
1	Adam	58	23	19
1	Filaret	45	14	8
1	Ghenadie	50	28	20
1	Pantelimon	80	20	15
1	Theodosie	75	40	35
10				
Schitu(l) Lipova				
Ieroshimonahi				

1	Sf. Sa păr. Nectarie, igumen	36	17	14
1	Teoctist	50	29	20
1	Sofronie	75	10	9
Ieromonahii				
1	Galaction	40	25	19
1	Alinpi	50	26	23
1	Theona	46	25	20
1	Isaia	40	4	+
6				
Ierodiaconi				
1	Gherasim	35	8	3
1				
Shimonahi				
1	Zaharie	80	57	50
1	Ierimie	78	33	28
1	Nicandru	70	21	19
1				
3				
Monahii				
1	Zosima	48	20	18
1	Serafim	49	26	23
1	Io(a)nie	55	25	20
1	Ilarion	30	10	4
1	Dosothei	46	29	25
1	Pahome	40	15	12
1	Iona	47	21	19
1	Cornilie	50	17	14
1	Galaction	37	20	17
1	Nifon	30	8	2
1	Macarie	60	20	18
1	Samoil	50	10	8
12				
Frații				
1	Ioan	60	15	
1	Ioan	49	7	
2				
Schitu(l) Orguești				
Ieroshimonahii				
1	Sf. sa păr. Theodor igumenul	62	34	24
1	Vasilie	39	27	20
1	Parthenie ieroshidiiakon	55	12	9
1	Damaschin	49	28	25
4				
Ieromonahii				
1	Samoil	63	44	41
1	Dimitrie	57	30	25

1	Stratonic	2 luni vinit		
1	Pahomie	41	22	19
1	Pimen	42	19	16
1	Nicodim	45	26	25
6				
Shimonahii				
1	Ionisie	81	25	20
1	Costandie	68	25	24
1	Iosaf	49	15	11
1	Trifon	65	15	12
1	Chesarie	51	27	26
1	Paisăe	55	10	3
1	Varlaam	81	51	48
1	Lavrentie	50	18	17
1	Ianuarie	35	18	14
1	Isidor	34	14	4
1	Ioil	36	9	7
1	Athanasie	51	4	1
1	Theona	50	30	27
1	Isihie	65	29	26
1	Nechifor	50	8	7
1	Ilarie	41	6	3
1	Veniamin	35	9	7
1	Ifthimie	32	2	1
1	Darie	43	29	24
1	Dosftei	49	15	12
1	Ghermano	49	2	1
1	Ielisei	50	2	1
1	Thadei	31	15	12
1	Vinedict	55	13	12
1	Gherasim	45	2	1
1	Sarapion	55	28	19
1	Samon	58	16	13
1	Alexee	48	31	27
24				
Frații				
1	Efstathie	55	6 luni	
1	Vasilie	55	4	
1	Simioan	38	2	
1	Dimitrie	20	4	
4				
Schitu(l) Bulucu				
1	Sf. sa pār. Vitalie, igumenul			
1	Nicolae ieroshimonah	67	18	15
1	Gherasim ieromonah	45	20	16
2				

Monahii				
1	Anatolie	56	20	17
1	Pancratie	43	18	14
1	Ilarion	30	20	16
3				
Frații				
1	Dimitrie	26	6	
1	Nicolae	25	4	
1	Ioan	22	1	
3				
Bolnavii aflați la bolnița mică a neputincioșilor din M(ă)ns(tirea) Niamțu-1848				Anii
1	Numile			Vrâsta
1	Ioan			50
1	Costantin			60
1	Costantin			63
1	Dimitrie			50
1	Alexandru			45
1	Ioan			30
1	Ioan			23
1	Lupu			25
1	Gheorghie			14
1	Ioan			23
1	Toader			19
1	Ioan			60
1	Iordache			45
1	Gheorghie			13
1	Ioan			12
1	Vasilie			30
1	Enache			25
1	Toader			32
1	Vasilie			40
1	Mihail			37
1	Semioan			68
1	Nicolae			27
1	Toader			36
1	Costantin			30
1	Ursul			38
1	Costache			21
1	Lupu			21
1	Toader			32
1	Ioan			50
1	Gheorghie			40
1	Ioan			23
1	Ioan			52
1	Toader			35

1	Ioan			25
1	Ioan			35
1	Grigorie			30
1	Mihail			28
1	Alecu			30
1	Vasilie			45
1	Ieremie			15
1	Nicolae			23
1	Ioan			32
1	Ioan			25
1	Ioan			35
44				

Arhivele Naționale Iași, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice-Moldova, dosar 121 / 1848, f. 1-21v.

ISTORIA SCHITULUI SIHĂSTRIA SECULUI A ARHIMANDRITULUI ANDRONIC POPOVICI

Cosmin NIȚĂ*

La Arhivele Naționale ale Republicii Moldova din Chișinău se păstrează cele zece volume ale *Istoriei mănăstirilor Neamț și Secu*¹ scrise de arhimandritul Andronic Popovici² în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Această lucrare conține informații utile pentru cunoașterea istoriei mănăstirilor Neamț, Secu și implicit istoria bisericii din Țara Moldovei până la jumătatea secolului al XIX-lea. Totodată în aceste volume se regăsesc și multe documente citate care în prezent sunt pierdute dar și numeroase descrieri ale mănăstirilor, schiturilor și ale unor sate ce erau în proprietatea acestora. Schitul Sihăstria Secului a fost ctitorit de către episcopul Ghedeon al Hușului în anul 1734, prima menționare a acestui fapt a fost consemnată în *Pomelnicul cel mare* al schitului³, dar din acea vreme s-a păstrat și o însemnare pe cartea *Cheia înțelesului* care menționează că „Let 7242/1734 mai 8 d(ni): 10 lei am dat la Nictarie pentru bes(e)rica la Săhăstrie; 1 leu am dat la Ioan meșteru tot noe(m)v(rie) 21”⁴, ceea ce înseamnă că la acea dată s-au finalizat lucrările de construcție la noua așezare monahală.

În cartea a X-a din *Istoria mănăstirilor Neamț și Secu* cu subtitlul *Istorie pentru toate schiturile mănăstirilor Neamțul și Secul*, este redată *Istorie pentru începerea, și zidirea, și buna întemeiere și înzestrare a sf(â)ntului schit „Sihăstria monastirii Secului” ce este în Principatul Moldaviei* până la 1861⁵. Andronic Popovici face o descriere detaliată a schitului ce era înconjurat de un zid de incintă „în chip de cetate” cu turn clopotniță, biserica „Nașterea Feciorei Maria”, paraclisul „Sf. Ioachim și Ana”, cișmeaua, corpul de chilii, trapeze, cuhnea, chelăria, beciurile și alte dependințe gospodărești. Acesta a cunoscut situația așezării monahale deoarece în perioada 17 – 26 septembrie 1861 a fost egumen iar la 21 septembrie a primit în seamă zestrea schitului⁶. În textul lui Andronic cuprinde și o *Catagrafie* a zestreii schitului care probabil a fost întocmită odată cu preluarea egumeniei schitului în ziua de 21 septembrie⁷.

Clădirile care au fost descrise de Andronic Popovici au rezistat până în ziua de 30 mai 1941 când din pricina coșului de fum de la bucătărie care s-a aprins și a vântului puternic s-a produs un incendiu care a mistuit toată mănăstirea Sihăstria⁸.

* Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

¹ Varianta a patra a acestor volume se păstrează la ANRM, fond 2119, inv. 3, nr. 53 și 93 – vol. I, 71 – vol. II, 64 – vol. III, 70 – vol. IV, 82 – vol. V, 72 – vol. VI, 73 – vol. VII, 74 și 75 – vol. VIII, 89 – vol. IX și 77 – vol. X.

² Despre arhim. Andronic Popovici a se vedea: Schiarhimandritul Andronic Popovici, *Aduceri aminte (1820-1892)*, editura Catisma, București, 2007, 172 p.; *Andronic Popovici, arhimandrit. Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamț și Secu*, vol. I, editor Ion Gumenii. Editura Lexon-Prim, Chișinău, 2016, p. 7-72 (Ion Gumenii, Dormidont Bădăraș, *Studiu introductiv*); Valentina Pelin, *Paisianismul în contextul cultural și spiritual sud-est european*, ediție îngrijită și revizuită de acad. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu, Editura Doxologia, Iași, 2016, p. 284-303.

³ ANRM, F. 2119, inv. 2, dos. 71, f. 96.

⁴ C. Bobulescu, *Sihăstriile nemțene Secu și Sihla*, în „Anuarul liceului Petru Rareș” Piatra Neamț - anii 1936-1940, Piatra Neamț, Tipografia Gh. Asachi, Piatra Neamț, 1942, p. 108. Cartea *Cheia înțelesului* în perioada interbelică era în posesia Schitului Pocrov.

⁵ ANRM, F. 2119, inv. 3, dos. 77, f. 62-67 v.

⁶ Schiarhimandritul Andronic Popovici, *Aduceri aminte (1820-1892)*, editura Catisma, București, 2007, p. 126.

⁷ ANRM, F. 2119, inv. 3, nr. 95, f. 41 v – 42 (*Oareși care aducei aminte despre mine mult păcătosul Andronic arhimandritul, de la nașterea mea și până la anul 1892 și câte ceva științi dintru cele ce am întâmpinat în viața mea pre acest pământ și despre oareși care neamuri ale mele după trup*).

⁸ Ioanichie Balan, *Mănăstirea Sihăstria*, ms. dactilografiat aflat în posesia mănăstirii Sihăstria, p. 113-116.

Tot aici este descris modul în care se desfășura sărbătoarea hramului, modul în care se făcea aprovizionarea schitului de la mănăstirea Secu sau Neamț dar Andronic nu omite să arate și cum arăta mediul înconjurător arătând ce soiuri de copaci, animale și plante existau în zonă care puteau fi utile desfășurării vieții de zi ci zi a monahilor sălășluitoari în această așezare monahală.

Punerea în valoare a manuscriselor lui Andronic Popovici poate ușura cercetarea istoriei mănăstirilor Neamț și Secu din punct de vedere religios, istoric și arheologic prin informațiile oferite de acestea.

Istorie pentru începerea, și zidirea, și buna întemeiere și înzestrare a sf(â)ntului schit „Sihăstria monastirii Secului” ce este în Prințipatul Moldaviei

A ne mira să cuvine o prea iubiților miei cetitori pentru deosebirea cea mare care se vede de prin istoriile bisericesti și politicești, și încă și de prin istoriile Țării Moldaviei pentru oamenii vrémilor celor mai de demult, alăturându-i cătră acești din zilele noastre carii să laudă cum că sânt mai luminați. pentru că în anii cei mai de demult măcar de și adeseori să făcea pre aici năpădiri tâlhărești de turci, de tătari, de leși și de altele nații de oameni barbari, prădători, robitori și ucigători. Însă Țara Moldaviei între toate aceste necazuri înotând foarte mult, era înflorită și luminată, și D(u)mnezeu să proslăvească și să lauda întru ea, pentru multele bunătăți ce să săvârșia întru dânsa, de bărbații moldoveni cei ce o ocârmuia și de cătră toți viețuitorii de pe ea. Căci, că și bine credincioșii domni, stăpânitori și prea o sf(i)ntității mitropoliți și iubitorii de D(u)mnezeu, episcopi, și prea cinstiții preoți, și cucernicii întru H(risto)s, ierodiaconi, și prea cuvioșii monahi, și boiarii, și neguțătorii și cei mari și cei mici, dintru toată vârsta și din toată starea, parte bărbătească și femeiască, să întrecea unul pre altul, întru facerile de bine, dorind să aibă vecinică pomenire. Căci, că /62/ iată că între altele multe faceri de bine ce vedem însemnate din parte, cum că s-au făcut cu sf(i)nte noastre monastiri. Apoi mai este încă și acest sf(â)nt schit „Sihăstria” a sf(i)ntei monastiri Secului, întemeiat între apus și amiază de la monastirea Secului, puțin mai sus, în depărtare cale mergând pe jos, cu picioarele, ca de jumătate de ceas. Deci pre acesta l-au întemeiat, cu a sa sânguină, cu chieluială, prea sf(i)ntul Ghedeon episcopul Hușului, carele este cu metania din sf(â)nta monastire Secul, precum să scrie în sf(â)ntul pomélnic cel mare al sf(i)ntei monastiri Secului și întru al acestei sihăstrie, și d(u)mnezeasca biserică o au sf(i)ntit întru cinstea și marea prăznuire a Nașterii prea sf(i)nte stăpânei noastre născătoare de D(u)mnezeu și pururea fecioarei Maria. Și au așezat viețuitori aicea, monahi, ca să se nevoiască spre mântuire.

Nu să cuvine însă de a o mai ști încă și pre aceasta, adevă, cum că la acest sf(â)nt schit soborniceasca biserică acum nu este chiiar cea vechă, ci este întemeiată din nou de către prea cuviosul părintele nostru Dometian, arhimandritul și starețul sf(i)ntelor noastre monastiri, și zidită de piatră, îndestul de largă, și lungă și (i)naltă, și are și un turn în boltă la mijloc, întru care este înfipt policandru, și este zugrăvită cu chipuri de sf(i)nti prin lăuntru peste tot, și sfințită tot întru cinstea și marea prăznuire a Nașterii prea sf(i)nte stăpânei noastre născătoare de D(u)mnezeu și pururea fecioarei Mariei, și are și catapiteazmă de lemn zugrăvită foarte frumos, după stilul vechiu.

Dar însă să cuvine să se mai știe încă și aceasta, adevă, cum că tot întru acești sf(â)nt schit să mai află și o altă sf(â)ntă biserică, adevă, un paraclis, pre cum /62v/ sau obicinuit al numi cei de loc, întemeiat pre temelie de piatră cu pereții de lemn, tencuiți și văruiți, și acoperit cu draniță, și sf(i)ntit întru cinstea și prăznuirea, a sf(i)ntilor dreptilor d(u)mnezești părinți, Ioachim și Anna, carele are și chiliuți lângă el, duple forma chiliilor celor făcute cu paraclise prin tot sf(â)ntul Munte Athon. Pre carele paraclis l-au întemeiat întru acel chip prea cuvioșii sa părintele ieroschimonahul și d(u)hovnicul Callistrat, ucenicul prea fericitului părintelui nostru starețului Paisie, și carele prea cuviosul d(u)hovnic, cu fericit sfârșit în sf(â)nta monastire Secul s-a mutat la vecinica viață la anul 1849, la întâia zi a lunii lui decemvrie.

Rămâne acum datoriia de a o mai însemna, încă, tot aicea, dupre cuviință, și pre toată zestrea și podoaba bisericească a acestui sf(â)nt schit care este regulată întru acest chip, adecă:

Catagrafie pentru toată zestrea bisericească a sf(â)ntului schit Sihăstriia monastirii Secului

No.	Arătare anume
4	Potire, însă:
	2 de argint cu stea de discos și cu linguriță, toate poleite cu aur;
	2 de madim;
	4 peste tot.
14	Cruci, însă:
	1 cruce mare cu scaun, ferecată cu argint și poleită cu aur;
	7 cruci, tot mari, ferecate cu argint și /63/ poleite cu aur, între care una este și cu o părticică din dătorul de viață lemn, cu scaune;
	2 cruci ferecate cu argint fără scaune;
	2 cruci, de alamă, cu scaune;
	2 cruci îmbrăcate cu sedef;
	14 peste tot
1	Salbă la icoana Prea curatei maicii lui D(u)mnezeu, întru care sânt 13 irmilici de aur, câte de 14 lei; și 1 irmilic de 16 lei; 10 bănuți mici; 1 galben nemțesc; 2 ruble, 1 de 8 lei, 1 de 7 lei; 1 cruce mică, de argint și 1 floare cu pietricéle;
2	Cutii, de argint, pentru păstrat Sf(i)nte Taine;
1	Cutie, de madim, tot pentru Sf(i)nte Taine;
10	Candele de argint, cu mari, cu mici;
1	Candelă de madim;
2	Păhăruțe, de argint, pentru căldură;
2	Cădelnițe de argint;
4	Cădelnițe de madim;
2	Potirașe și 1 ceșcuță de argint pentru litie, poleite cu aur;
2	Cățui de argint;
2	Cățui de alamă;
14	Svêșnice de alamă, cu mari cu mici, și 1 de madim;
1	Ibric de alamă cu capacul lui, la proscomidie;
9	Părechi mucări, mici;
2	Părechi mucări, mari, pentru policandre;
2	Tablale de fier pentru litie;
6	Talgere de cositoriu;
5	Talgere de fier;
2	Fanare, mari, pentru litanii;
3	Părechi paftale, 1 de argint, 1 de sedef, 1 de tunzuf;
1	Cristelniță de alamă, mare, pentru sf(i)ntă apă; /63v/.
2	Policandre de alamă;
3	Îmbrăcămînți pentru sf(â)ntul prestol: 1 de stofită, 2 de cit;
18	Îmbrăcămînți pentru amvon și proscomidie;
22	Îmbrăcămînți pentru colivariu, de cit și de aclaz;
14	Feloane, însă: 3 de stofită, 2 de adămască roșie, 1 de adămască roșie cu flori albe, 1 de aclaz

	cafiniu, 7 de cit;
23	Epitrahire de stofită și de alte materii;
7	Stihare preoțești de cutnie și de alte materii;
5	Stihare diaconești, însă: 1 de adămască roșie, săpată, făcut de ieroschimonah Andronic în anul 1842 când era ierodiacon el, 1 de aclaz negru, 1 de stofită galbenă și 2 de cit;
5	Orare diaconești: 1 de sip, 1 de adămască roșie, sepată și 3 de <alte> materii;
2	Brâie preoțești;
20	Părechi rucaviți, de mai multe feliuri de materii;
6	Basmale, bune, pentru cățuit;
2	Tulpane galbene;
37	Prosoape;
2	Prostiri pentru acoperit Sf(â)ntul prestol;
8	Mantii;
9	Lăvicere, cu mari cu mici;
1	Covor;
1	Aer, zugrăvit pe pânză;
1	Cruce, mare, de lemn pentru litanii;
1	Prapor;
2	Dulapuri, mari, pentru ținut veșminte;
62	Iconiți pentru pus pe amvon;
1	Serafim de lemn cu 2 foféze.
	<i>Cărțile bisericești</i>
6	<i>Eva(n)ghelii</i> , dintre care, 1 mare și 1 ferecată cu argint; /64/
1	<i>Filadă</i> cu Eva(n)gheliile Sfințelor Patimi;
3	<i>Apostoli</i> ;
6	<i>Testamente a Eva(n)gheliilor și a Apostolilor</i> ;
4	<i>Chiriadodromion</i> : 1 a Eva(n)gheliei și 3 a Apostolului;
4	<i>Ceasoslove</i> , mari;
1	<i>Tipic</i> , mare;
4	<i>Trupuri Minee</i> ;
2	<i>Antologhio(a)ne</i> ;
15	<i>Cărți Viețile Sfinților</i> preste tot anul;
2	<i>Cărți Tâlcuirea Eva(n)gheliei de Sf(â)ntul Theofilact al Bolgariei</i> ;
5	<i>Liturghii</i> , între care 1 ruscă;
4	<i>Molityénice</i> ;
4	<i>Octoie</i> , mari, între care 1 în limba slavenească;
5	<i>Psaltiri</i> , mari, cu 1 în limba slavenească;
1	<i>Octoih</i> , mic;
3	<i>Penticostare</i> ;
4	<i>Trio(a)de</i> ;
2	<i>Heruvic</i> chinonicariu;
6	<i>Cărți Slujba învierii</i> ;
2	<i>Irmolghio(a)ne</i> ;
2	<i>Bogorodice</i> , <i>Octoih</i> cu canoanele la pavecernițe pe 8 glasuri;
1	<i>Apanthisma</i> ;

2	<i>Paterice</i> ⁹ ;
3	Tomuri <i>Sf(â)ntul Efrem Sirul</i> ;
1	Carte <i>Sfântul Isaac Sirul</i> ;
1	Carte <i>Sf(â)ntul Theodor Studitul</i> ;
1	Cărticică <i>Slujba sf(i)nteii Poheriei împărătesei</i> ;
1	Carte <i>Rânduiala tunderii în călugărie</i> ;
1	<i>Slujba Sf(â)ntului Dimitrie Bassarabov și Ioan Suceavski</i> ;
1	Carte cu slujbe la mai mulți sf(i)nti;
1	Carte <i>Sf(â)ntul Ioann Scarariul</i> ; /64v/
1	Carte, scrisă de mână, <i>Sf(â)ntul Nil Sorsca</i> ;
1	Carte <i>Viața părintelui nostru starețului Paisie</i> ;
2	Cărticicele pentru sf(i)ntirea apei;
1	Cărticică <i>Panuvhidă</i> ;
1	Carte <i>Sf(â)ntul Augustin</i> ;
1	Carte <i>Hronograful Sf(â)ntului Dimitrie Rostovul</i> ;
1	Carte, scrisă de mână, <i>Sf(â)ntul Callist patriarhul</i> ;
1	<i>Biblie</i> , mare;
1	<i>Catavasieriu</i> ;
1	Trup <i>Prolo(a)ge</i> ;
1	<i>Pidalion</i> ;
2	Ceasornice de părețe;
2	Tablale pentru colivi;
1	Tingire pentru fiert grâul de colivi;
1	Caldare, mare, de aramă;
1	Tingire pentru făcut bucate.

Ograda împrejur a acestui sf(â)nt și d(u)mnezeesc lăcaș prin sângea a prea cuviosului părintelui nostru Dometian, arhimandritul și starețul a acestor sf(i)nte monastiri Neamțul și Secul, este zidită de piatră ca în chip de cetate, în patru unghiuri, îndestul de înaltă și cu zidiul gros, și cu o clopotniță mare chiar în zidiul ogrăzii, în partea despre răsărit, întru care sânt patru clopote și o toacă mare de lemn și ciocanele trebuitoare, și pe supt clopotniță este și o mică porțiță de (i)eșit afară din ogradă, și are în partea cea despre amiază și sf(â)nta poartă mare, și lângă poartă și o ceșmea este cu apă foarte multă și bună. Iară în lăuntru ogrăzii osebit de un coros de chilii ce este în partea despre miazănoapte de la biserică, întemeiat tot de /65/ prea cuviosul nostru starețul Dometian. Apoi în anii 1842 s-au mai întemeiat și de către prea cuviosul părintele nostru Venedict, arhimandritul și starețul, casa cea mare a trapezii, de piatră. Așijderea și cuhnea, și chelăriile, și beciurile pentru ținut vinul și murăturile. Și mai este și o fântână cu roată de lemn și cu lanț de fier la găleată, cu apă foarte bună. Și sânt și chilii întemeiate de piatră și de lemn și acoperite cu draniță iar afară de ogradă este numai o casă anume făcută, cu covățile trebuitoare pentru spălat cămeși, și un grajd pentru cai, și o odaie, și șuri pentru boi și pentru căruță, și cotiugi și sanii. Și sânt și copaci roditori de multe feliuri de poame împrejurul ogrăzii și totdeauna să află și puțini stupi.

Nu să cuvine de a o mai ști, încă, și prea aceasta, adecă cum că în anul 1844, la 20 de zile ale lunii lui iulie, un monah anume Nicanor Cernețchie prin diata sa arată cum că au dăruit acestui sf(â)nt

⁹ În text *Патерике*.

schit o dugheană cu tot locul ei și cu tot venitul bănesc^I în târgul Botoșanii în măsurile însemnate prin glăsuirea documéntelor sale pre care le-au dat toate la stăpânirea a acestui sf(â)nt schit împreună cu dugheana.

Istorisindu-le noi pre toate acestea, așa duple cât s-au putut apoi acum o fac tot aicea aicea cunoscută și pre aceasta, adecă, cum că rânduiala a acestui sf(â)nt schit este întru acest chip că bisericeasca rânduială să țină întocma(i) duple tipicul cel predanisit întru sf(i)nte noastre monastiri, însă d(u)mnezeiasca liturghie numai sâmbăta și duminica /65v/ și la zile cu serbători și la slujbe cu polielee și cu slavoslovii mari să săvârșaste, iară în celelalte zile numai ceasurile împreună cu Obédnița, și Apostolul și Evanghelia, duple tipic să săvârșesc dimineața. Și cele de trebuință pentru îndeplinirea bisericeștii rându(i)eli și a tuturor celor de nevo(i)e, adecă prescuri, vin, untdelemn, grâu, tămâe, smirnă, lumânări de ceară, miiare, zahar, și strafide pentru colivi, ce să fac duple predaniile păzite în monastirile noastre și altele ce mai trebuesc, toate ce să dau de ajuns din cămara obștească a sf(i)ntei monastiri Secului, fără numai lumânările să iau la începutul fiecării luni de la ecclisiarhul cel mare al Sf(i)ntei monastiri Neamțului.

Cătră acestea, apoi, tot asemenea și pentru ținerea a părinților și a fraților viețuitori și nevoitori aicea li să dau hainile trebuitoare, și încălțeri, și mâncare, și băutură și luminări și celelalte de nevoie toate tot din sf(â)nta monastire Secul duple régulile predanisite de mai înainte. Și monahi viețuitori și nevoitori spre mântuirea sufletului întru acest sf(â)nt schit mai totdeauna să află la numer mai mulți de douăzeci și încă uneori și treizeci, între carii unul este nacealnic, ieromonah și d(u)hovnic rându(d)it din sf(â)nta monastire Secul sau din sf(â)nta monastire Neamțul, și alți doi ieromonahi și un ierodiacon și un monah paraecclisiarh și un monah tipicariu și ceialalți monahi cântăreți și ceteți. Și întru acest sf(â)nt schit și eu, ticălosul Andronic, am fost rându(d)it igumen în anul de la H(ri)s(tos) 1861, la 17 zile ale lunii lui septemvrie, dar numai până în 26 /66/ de zile, ale aceiași luni septemvrie am fost igumen, și atuncea, după ce cu ajutoriul întru tot înduratelui D(u)mnezeu, am isprăvit priveghiierea și d(u)mnezeiasca liturghie, în zioa pomenirii mutării sf(â)ntului apostol și evanghelistului Ioann de D(u)mnezeu cuvântătorului, cunoscându-mă că nu sânt vrédnic a fi igumen nici odinioară, fiind că sânt prost, atât, în vederea ochilor la chipul fétii, pre cum și în fapte, și întru învățătură, am făcut economie și am fugit fiind că întru alt chip nu puteam scăpa^{II}.

Deci, pre lângă toate acestea, apoi, acum de datorie cunosc cum că este de trebuință de a o mai însemna, încă, și pre aceasta aicea, adecă că d(u)mnezeescul acesta lăcaș, al prea curatei maicei lui D(u)mnezeu, este întemeiat așa cu aceste cuprinderi pre un loc foarte frumos întru o coastă a muntelui ce să numește Tăciunele, având înprejur tot munți înalți și înbrăcați cu păduri, întru care să află cei mai înalți și mai groși copaci, de brad, de fag, de carpăn, de giugastru, de mesteacăn, de plop, de ulm, de arin și de altele soiuri. Înăuntrul codrului (i)es și mulțime de culbeci, să fac și gribi mulți, pitârci, rășcovi, pânișoare, opintici, bureți negri, bureți păstrăvi și de altele soiuri de bureți, să fac și mure, fragi, căpșune, zmicură, și afine. Sânt și izvoară de ape foarte reci, și limpezi, și bune. Și pre alătura cu schitul, în partea despre amiazezi, curge pâraul ce să numește Secul, de prin munții cei din sus, întru carele să află și pște, adecă păstrăvi, mreană, porcușori, clean, zvârluge, raci și de altele soiuri, iară în lăuntru codrilor acestora /66v/ să află și mulțime de hiiară selbatece, adecă căprioare, lupi, urși, cerbi, (i)epuri, vulpi, jderi, porci selbatici și de altele soiuri.

Urmează trebuința acum de a să mai istorisi, încă și aceasta aicea, adecă cum că întru toată vremea în fiecarele an când să apropie zioa hramului a acestui sf(â)nt schit și d(u)mnezeesc lăcaș, apoi din vechea predanie, este acest obicei că prea cuviosul igumen al sf(i)ntei monastiri Secului împreună cu sfātuirea a părinților d(u)hovnici chiiamă pre iconomul monastiri și îi hotărăște pre carii

^I Vezi venitul bănesc al ei cartea ..... fila ..... *Istor(ia) Sf(i)nt(elor) Monastiri Neamțul și Secul* [Notela cu cifre romane aparțin lui Andronic Popovici].

^{II} Vezi fuga mea, fila 46, cartea 1, *Istoria pentru noua Monastire Neamțul*.

anume dintre monahi să rânduiască ca să întâmpine sf(i)ntele ascultări în vremea a acestui sf(â)nt praznic, adică la bucătărie, la chelărie și la altele, carii îndată cum să rânduiesc sânt și îndatoriți de a încărca din monastire tot feliul de vase și de lucruri, ce știu ei din vechea obicinuită rânduială, cum că le trebuesc, adică cazane mari și mici și altele lucruri. Asemenea să hotărăște cine să aibă grijă a avea pâine adusă acolo de ajuns de la pităria monastirii, și pște, și orez, și untdelemn, și lumânări de la cămară, și vin și rachiu de la chelărie, și altele de toate câte sânt de nevoie și să le împărțească și să iconomisească ca să fie de ajuns și să se împace toți atât cei de casă precum și streinii ce să vor aduna la praznic. Iară la 6 zile ale lunii lui septemvrie apoi mERGE acolo și însuși prea cuviosul igumen al sf(i)nteii monastiri Secului împreună cu mai mulți ieromonahi, ierodiaconi și cu tipicariul împreună și cu cântăreți. Și în 7 zile ale lunii lui septemvrie seara spre zioa hramului după vecernia mică merg cu icoana hramului din biserică la masă în trapeză, cântându-să tropariul hramului și trăgându-să și clopotile atât la mergerea de la biserică la trapeză precum și pre urmă la mergerea de la masă /67/ până în biserică și la vremea cuviincioasă începându-să și săvârșindu-să după obiceiul sf(i)ntelor noastre monastiri priveghiierea de toată noaptea. Asemenea și dumineața sf(i)ntă apei și d(u)mnezeiasca liturghie, tot cu sobor. Și după d(u)mnezeiasca liturghie mergând iarăși cu icoana hramului la masă cu aceleași cântări și ținuturi ce au mers și în seara trecută. Acolo în vrémile rânduite să cântă de părinții cântăreți moldoveni și ruși, mulți ani pentru domnul Moldaviei, pentru mitropolitul, pentru arhimandritul și starețul monastirilor și celelalte heretismosuri ce sânt predanisite la noi. Și apoi seara în zioa hramului vecernia să săvârșăște, cea mică în biserica sf(i)ntilor dreptilor d(u)mnezești părinți Ioachim și Ana, și noaptea tot acolo să săvârșăște priveghierea cu toată buna rânduială. Așijderea și dimineața în 9 zile ale lunii lui septemvrie să săvârșăște d(u)mnezeiasca liturghie cu sobor tot acolo, și după liturghie să face și panivhida pentru prea fericirii ctitori, și după panivhidă masa cu cântările obicinuite și apoi după masă îndată prea cuviosul igumen al monastirii Secului împreună cu toți ieromonahii și ierodiaconii și tipicariul împreună cu cântăreții și cu toți ceialalți părinți și frați, cu carii sau fost dus acolo, mulțumind prea curatei maicei lui D(u)mnezeu căci au ajutat de s-au săvârșit sf(â)ntul praznic acesta al ei, cu pace să înapoesc în monastire la locul lor.

Carte poștală Schitul Sihăstria (cca. 1900): Deținător: Muzeul de Istorie a Moldovei din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, inv. 15084.

MONASTIREA SECU
DE ANI 261 DUPĂ INSCRIȚIE, IAR DUPĂ ISTORIE 303 ANI, FIINDCĂ DATA INSCRIȚIEI
ESTE DE LA REPARAȚIE¹

Costin CLIT (editor)

Această Monastire este zidită și dotată de celebrul istoric Vornicul Nestor Ureche, la anul 7110, numirea de Secul i s-a dat după un râuleț ce curge pe lângă zidurile ei numit cu acest nume, în care locuiesc acum ca vreo 400 părinți călugări, și se administrează de către Starețul Monastirii Neamțul printr-un reprezentant al său, în ea se serbează Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul. Vechimea de sus se afirmă din instrucțiunea ce este deasupra ușii pe dinnăuntru, copiată de mine la 30 iulie 1862:

Inscripțiunea scrisă în limba română.

† Această sfântă biserică s-a făcut la anul 7110 de Vornicul Nistor Ureche și soția sa Mitrofana făcând aici Chinoviu de Monahi, eară la anul 1763, părintele Starițul Paisie, viind din sfântul Munte în Monastirea Dragomirna la anul 1775, a venit cu soborul aicea în Monastirea Secul, ieară la 1779, s-a mutat în Monastirea Neamțului rămânând amândouă aceste Monastiri sub ocârmuirea Sfinției sale. S-au zugrăvit biserica precum să vede la 1850, cu cel mai însemnat ajutor al Sfinției sale Părintelui Calistrat Duhovnicul, Starețu fiind Părintele Arhimandritul Neonilu.

Ctitori zugrăviți

În dreapta
Nistor Ureche.
Mitrofana soția sa.
Eremia VV. Movilă.
Maria Doamna.

În stânga
Cuviosul Paisie Starițul.
Veniamin, Mitropolitul.

Costumul. Nestor îmbrăcat c-o tătarcă blănită, căciulă de oaie românească, în mâna dreaptă cu toiag al rangului său, pe dedesupt cu antereu. Mitrofana, cu o scutelnică albastră, cu blană albă, pe cap are un fel de căciulă roșie (nu fes altă formă) rochie și papuci în picioare. Domnul și Doamna cu haine (straie) și coroane imperiale, având sceptru în mână. Starețul în haine monahale și mătănii în mână, iar Mitropolitul cu mantie și pateriță (cârjă).

Ornamente sante

Din obiectele cele mai remarcabile este:

1 Sacosul Arhieresc, cusut de însuși Ctitora numai în fir de aur, cu 4 cruci, în spate, are cusut pe Mântuitorul Cristos ocolit cu mărgăritare.

1 Poală de icoană de atlaz verde cusută foarte bogată de chiar Ctitora, are inscripțiunea următoare:

---

¹ Material publicat de preotul Grigorie Musceleanu în „Calendarul antic pe 1863”, București, Imprimeria Națională a lui Stephan Rassidescu, p. 87-114.

*Mormintele ctitorilor Mănăstirii Secu în perioada interbelică.
 Institutul Național al Monumentelor Istorice, dosar 391 (Foto: Ad. A. Chevalier).*

Сеі покровци въ даръ Ктитора Митрофана Кня Пан Уреке ъек Дворнику. Въ честь и повхааа святою славному пророку прдтече и креститлію Іоанъ ..... святих Монастиру Съкула и въ паметь ихъ въ лѣто 7119, Авг. 20.

Traducție

Acestu procovețu a făcut în dar Ctitorii Mitrofana Prințasă, Pan Ureche Dvornicū, în cinstea și lauda sfântului Slăvitului Prorocū înainte-mergătorul și Botezătorul ..... Sfintei Monastiri Secul și în memoria lorū, anu 7179, Avgust 20.

2 Orare diaconești de catifea verde, cu tăblițe de argint masiv, poleite cu aur, tot de Ctitor făcute.

1 Epetrahil vechi cu sfinți cusuți cu fir de aur, și cu nasturi (bumbi) de argint poleiți, tot ctitoricesc.

Сеі епитрахинь сътвори Варлаамъ митрополит Сучявкый въ лѣто 7150.

Traducție.

Acest epitrafilu a făcut Varlaam Mitropolit de Suceava, anul 7150.

5 Sfi(n)te (veșminte preoțești) de stofă foarte bogată și solidă, ctitoricești.

1 Sfită de stofă cu ape, cu flori de fir pe poale, foarte vechie tot de ctitori.

1 Epitafu (Aer) de catifea, cusut foarte bogat în fir de aur, are 22 sfinți ale căror coroane sânt încungiurate cu pietre de mărgăritar mari, împrejur cu inscripțiune în limba slavonă și cu gerlant de flori tot în fir, are data 7116, este cusut chiar de Ctitora, precum se constată în inscripție. Acest Epitafeu au fostu hrăpit de Turci și cu mari osteneli și sume mari de bani s-a răscumpărat, să află în cea mai bună stare deși are o vechime de ani 255, dar întrece în arte și frumusețe mult pe cele făcute în timpul de față.

2 Sfeșnice mari de argint, în greutate ca de 4 sau 5 oca, acestea sânt ctitoricești.

1 Anaforniță de argint cu zmalțuri, lucrată în relief; și cu două rânduri de pietre, din care unul albe, și altul verzi. Aceasta este dată în dar sf(intei) biserici de D-ei C(u)c(oana) Caterina Ilisoschi, la anu(l) 7347.

1 Altă anaforniță de argint albă sadea și cu inscripția următoare: „*Această tipsie este a Sfintei Monastiri Seculu, și cine o va lua de la Sfânta Monastire să fie blestemat de D(umne)zeu, anu(l) 7110 Iulie 20*”, aceasta are o greutate ca de 2 oca.

1 Ciucure de argint poleit, ctitoricesc cu inscripție slavonă (policandru(l) acestui ciucure tot de argint să zice că ar ar fi în patriarhia din Constantinopol luat de un Mitropolit grec arbitralicește).

2 Cutii de argint în greutate ca de câte una oca, în care sânt Sf(intele) moaște ale Sf(ântului) Ștefan, aceste cutii sânt încungiurate cu pietre albe, ear una sculptată și cu pietre verzi.

2 Chivote mari (cutii în formă de biserică) de argint câte cu 5 turnulețe, poleite cu aur, brodate cu sârmă de argint albă, acestea sânt făcute de răposata Safta Monahiea Brâncoveanca, amândouă în greutate ca de 7 oca.

1 Litier (o tavă pentru ortose) cu toate ale sale precum pahar pentru vin, pahar pentru untdelemn și altele. Acest litier este foarte mare, tot de argint lucrat și acesta cu pietre, ca și Chivotele, făcut de răposatul Mitropolit Sofronie la anul 7346, și poate să aibă o grutate ca de 8 oca de argint.

1 Agheazmatar (castron pentru sfințirea apei) de argint poleit cu aur și sculptat cu sârmă de argint alb, în greutate ca de 8 oca.

2 *Evanghelii* mari în limba slavonă înbrăcate cu argint peste tot lucrate ajuru, tablele de zmlt, pe una Învierea Domnului, ear, pe alte patru Evangheliștii, pe dos asemenea, aceste table smaltate sânt ocolite cu pietre albe.

1 *Leturghie* scrisă de mână pe hortie de desen groasă, îmbrăcată cu catifea roșie și cu argint pe la colțuri, și în mijloc poleit cu aur, are anu(l) 7151 / 1643 Meța (luna) Mai 25.

1 *Evanghelie* scrisă cu mâna în limba slavonă cu catifea și argint.

3 *Evanghelii*, cu argint.

15 Cruci de argint de diferite mărimi.

O mulțime de argintării, în diferite obiecte, veșminte preotești și dieaconești o sumă considerabilă, și de stofele cele mai grele și foarte frumoase. Candile de argint; atât întrebuințate cât și la cămară, un număr foarte de ajunsu pentru podoaba bisericii.

Situațiunea

Această biserică eczistă într-o depărtare de o oră de la Neamțu ca spre miazăzi, este ocolită de munți acoperiți cu păduri de brazi foarte mari, este și aceasta o cetate, biserica la mijloc, mică dar și solidă și frumoasă, are 2 paraclise în fund în dreapta și-n stânga foarte bine ținute, are trapez, odăi de primire și chilii de părinți prea bune, la colțul din staâga în rândul clopotniții este un pirgu (turn rotund) înalt și bine construit, în el zice tradiția că Vorniceasa Mitrofana soția lui Nistor Ureche a cusut cele mai frumoase odoare ctitoricești și care se găsesc și azi. Cu toate astea acel turn este foarte rău păstrat, zic așa pentru că într-însul să țină magazie de lemnărie, surcele și gunoae vecinice. Bine ar fi ca părinți(i) să ție curat acel turn, care aduce aminte Românilor timpilor de virtute și de independință.

La spatele acei Monastiri este o bisericuță (cimiteriu) unde să îngroapă părinții și aceasta destul de frumoasă, pe alături curge râulețul Secul, pân(ă) (în)prejuru chilii destule formând ca o mahala.

Biserica cea mare cu hramul Tăerea Capului Sf(ântului) Ioan; zugrăvită cu ulei, are 2 policandre galbene de alamă, 4 sfeșnice, 4 icoane peste tot cu argint, curățenia întrece pe cea de la M(ănăst)rea Neamțului. În Sf(ântul) altar are pe Sf(ânta) masă 5 chivote de argint cu câte 5 turnuri, toate poleite, 5 candel de argint foarte luxoase, încungiurate numai cu pietre colorate, acestea sânt ca cele de la Neamțu, 3 *Evanghelii* slavone peste tot cu argint și zmlturi, tipărite la anu(l) 1752.

În biserică în dosul tronului Domnesc, în dreapta să deschide o ușă secretă în zid pân(ă) între străni, acolo este mormântul fericitului ctitor Nestor Ureche, în stânga asemenea mormântul Mitrofanei soției sale, ear deasupra ușilor sânt scrise numele lor, mai este și o icoană Maica Domnului tăeată în mai multe părți de turci la 1821.

Această Monastire este eczilul Monastirii Neamțu, zic așa pentru că toți părinții care au simț mai mult și doresc luminarea clerului, se trimit acolo. De aceia lucrurile sânt bine aranjate. Am găsit 2 părinți pe care le voi tăcea numele numai ca să nu se îndoiască persecuția, oameni de toată treaba, oameni care ar merita să fie în Neamț, acolo unde este cârma acestor 2 Monastiri. Cu toată organizarea ce li s-a făcut, ar trebui ca Guvernu(l) să trimiță adesea revizori nepărtinitori ca să vază de se ecsecută toate orânduelile întocmite, căci altfel paralizează din ce în ce, căci cei care au administrația sânt oameni cetind la obiceiile cele învechite care din nenorocire a(u) rămas de la lipoveni(i) ce să încuibaseră acolo.

Istoria pe scurt pentru Sf(ânta) Monastire Secul.

În anul 1560, un stareț oarecare anume Zosim, împreună cu ucenicii săi s-au stabilit în locul unde se află și până acum Biserica Nașterii Sfântului Ioan Botezătorului, puțin mai la vale de zidul Monastirii. Curățind pădurea de pre acolo și făcându-și un schitișor și o Bisericuță de lemn și puindu-i

prăznuirea Nașterii Sf(ântului) Ioan Botezătorului, petrecea întru nevoințele călugărești, iar schitul își avea numirea după starițul său, adică Zosima, pentru care să adeverește în pomelnicul cel mare a sfintei Monastiri Secului.

Deci, întâmplându-se pe acea vreme Domn țării Moldovei *Alecsandru Lăpușneanul*, și auzind de petrecerea acestor monahi și de înbunătățită vieța lor, au dat acelui schit al lui Zosima, întâia-și dată moșiile din hotarul cetății Neamțului, fiind și acel schit făcut pre locul cetății. Pentru această, ca să-și aibă acei monahi mai cu lesnire cele trebuicioase ale vieții aceștia, și au întărit Alecsandru Voevod această danie pentru munți cu *Ispisoc de dănuire*. Așijderea o au întărit aceasta și *Bogdan, Petru și Aron Voevozii* cu a lor adrese: precum mărturisește de aceasta *Ieremiea Voevod Movilă*, și întărește cu al său *Uric* acea danie în anul 1605 Aprilie 20, când să afla Igumen părintele Dosoteiu Ieromonahul carele s-au fost pus după părintele Zosima la 1590 Octombrie 24.

Deci întemeindu-se acel schit a lui Zosima, să făcuse vestit, pentru vieța cea plăcută lui D(umne)zeu, a acelor monahi. Din care pricină, mulți din boeari și din toată starea să aduna la acel schit pentru rugăciunea și blagoslovenia.

Apoi pe la 1599, în vremea Domnii lui *Ierimia Movilă Voivod*, un boer mare, anume Nestor Ureche², îndemnat fiind din râvnă s-a apucat și cu cheltueală a zidit sfânta Monastire a Secului pre locul unde să află acum, puțin mai la deal de schitul ce să zicea a lui Zosima, și săvârșindu-se de zidit și sfințindu-se Biserica dupre rândueală a pus prăznuirea a Tăerii cinstitului Cap, al sfântului Ioan Botezătorului.

Eară în documentul său din anul 1605 Octomvrie 1, care este pentru moșiile ce au dat el Monastirii, între altele, să zice așa: „și pentru aceia, am dat, și am miluit sfânta Monastire de mai sus zisă, pentru sufletele, și lăsarea păcatelor răposaților părinților noștri, să fie nouă întru rugăciune și pomenire, neclătit în veci de la sfânta Monastire. Iară după a noastră moarte, în vre(o) oareși care vreme, de ar fi voit cineva să strice a noastră danie și miluire, fie cine va fi: să fie neertat de la milostivul Domnul D(umne)zeu, și de la prea curata lui maică, și de la toți sfinții, și pârașu să-i fie lui sfântul Ioan prorocul și botezătorul lui C(risto)s înaintea strașnicului județ al lui C(risto)s”.

Iară fericitul Domn *Ieremiea Voevod*, în *ispisocul* său cel pentru moșișe Săbăoanii și Berindeștii, întru altele zice așa: „drept aceia, și după vieța noastră, cine va fi Domn țării noastre aceștia a Moldoviei, din fiii noștri, sau din neamul nostru, sau altul dintru alt neam, pre cine îl va alege dreptul judecător întru tot puternicul D(umne)zeu, Domniea sa să nu strice pomana noastră aceasta și miluire a sfintei Monastiri, ci și Domniea sa să miluiască și să întărească daniea noastră aceasta a sfintei Monastiri Secul. Pentru care și Domnul D(umne)zeu să miluiască și să întărească pre Domniea sa, atât în viața aceasta, cât și întru împărăția cerului, însutit cu vecinicile bunătăți, cu sfinți împărați să se învrednicească. Ear cel ce va sfârâma osârdiea noastră și va strica pomana noastră, să-l răsipească pre el mâniea lui D(umne)zeu mai mult decât praful și să-l piarză D(umne)zeu, toată rădăcina și pomenirea lui de pre pământ, înaintea strașnicului jude al lui Cristos, nemilostiv înprotivitor lueși, și să-și afle pe marele mergător înainte, pe botezătorul lui C(risto)s Ioan, împreună cu nenumăratele adunări de luminați îngeri și Arhangheli, și mulțimea apostolilor, și a prorocilor, și mulțimea de cete oștenești a cenștiilor mucenici. Ear mai ales să aibă pre prea cinstita și nevinovata fecioara maica lui C(risto)s, pentru care să săvârșăste toată nădejdea cea bună creștinească. Așijderea și pre toți sfinții a căroră laudă este sfânta Biserică. Pre unu ca acela să-l aibă ca pre un vrăjmaș adevărului și răsipitor Bisericii, ca să aibă parte de muncile cele fără de sfârșit, cu Iuda vânzătorul Domnului, și cu alți călcători de lege fără de rușine și fără de D(umne)zeu eritici, și stricători de Biserici; cu Dioclitiean, cu Macsimiean, și cu Iuliean, și cu cei asemenea lor, și blestemul lui Arie, ce l-au luat de la cei 318 sfinți părinți de la soborul cel dintâiu al Niceii, și cu de

---

² Acesta este celebrul istoric al Moldovii Nestor Ureche, pe care am avut norocirea ca să-l văz zugrăvit în Biserică când am vizitat-o la 31 Iuliu 1862. *P.G. Musceleanu*.

la alte soboare să se pogoare asupra capului lui, și să fie de trei ori blestemat și proclit de toți sfinți(i) lui D(umne)zeu, amin, 7114 mai”³.

La anul 1607, de carele să arată în întărirea ce o face Simion Voevod, pentru poeana lui Ureche. Acest Simeon Voevod, dăruind Monastirei moșia Vânătorii⁴, și altele. Asemenea hotărâri și blestemuri pune în hrisovul său, precum fratele său Ieremia Voevod, care sânt mari făcători de bine și ctitori a aceștii Monastiri.

Încă au mai înzestrat fericitul ctitor *Nestor Ureche* pre Monastirea Secului și cu alte odoare scumpe și argintării: din care și acum să află întru această Monastire, cele mai cinstite odoare cu numele ctitorului scrise, măcar că multe să vor fi prădat și prăpădit în vremea prăzilor Tătărași, Leșești și altele, și încă și 2 sfeșnice de argint mari au luat de la această Monastire, Ioan Mavrocordat, Domnul Moldaviei⁵, (precum să scrie în *Litopisițul țării*, Tom 2, a lui Enache Kogălniceanul), iară între alte odoare ce s-au mai dat de acest fericit Ctitor, să află și un Sf(ânt) Aer, ce este cusut în gherghef de însăși mânele fericitei *Mitrofanei*, soția Ctitorului, carele este foarte frumos lucrat în anul 7116 (255 ani vechime). / *Nota Pr. G. Musceleanu*.

Deci Nestor fericitul ctitor, împreună cu soția sa Mitrofana, după multele bunătăți ce au făcut D(umne)zeștilor locașuri, mutându-se din această vieață, sânt îngropați întru această Sfântă Monastire.

La anul 1609 Fevruarie 4, binecredinciosul Domnul Costandin Movila Voevod, întărește hrisoavele moșiilor Săbăoanii, Berindeștii și Vânătorii.

Asemenea întăriri pune și Prea sfințitul Mitropolit Chir Anastasie Crimca în dieata sa din anul 1622, Iulie 1, pentru cele ce au dat el Monastirii, în care hotărște că fără strămutare să i să săvârșască pomenirile arătate în dieată. Iar Radul Voevod, în hrisovul său cel din 1625 Noemvrie 12, carele este pentru moșiile Jideștii și Roșciorii, arată cum că zapisul cel pentru aceste moșii îi făcut cu mare blestem, de la fericitul Ctitor Damian, cel ce l-au dat Monastirei: „că acestea s-au scrisu pe marele sfântul și Dumnezeuescul Jertfelnic, și mila Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Is(us) H(risto)s să fie pentru greșalele lor și a născătorilor lor, și arată că și el întărește acesteia, ca să stea așa nestrămutate cu tot venitul lor nici o dată în veci”.

În anul 1665, Fevruarie 6, Evstratie Dabija Voevod a dăruit Sfintei Monastiri Secului cetatea ce să numește a Neamțului, împreună cu Monastirea Sf(ântul) Ierarh Nicolae, ce era înlăuntru(l) ei, cu moșii și cu toată averea ei⁶, în hrisovul său, între altele la sfârșit hotărâște așa: „Drept aceia mai sus

³ Nu crează așa de ușor cuvioșii părinți monahi, precum au obicei, că, luarea averilor Monastirești sub îngrijirea guvernului, trage după sine blesteme; din contra, cu aceasta guvernul împlinește dorința fondatorilor exprimată într-însele „ori pe care D(umne)zeu va dăru cu Domniea țării, fie din neamul nostru, fie streinu să îngrijască și să întărească”, aceasta face guvernul și nimic mai mult, adică ia averile Monastirești sub îngrijirea sa ca să nu să înstreineze, precum s-a urmat de cătră cuvioșii părinți, unele vânzând, ear pe altele schimbându-le, proprietăți mari s-au văzut date pe niște grădini. / *Nota Pr. G. Musceleanu*.

⁴ Onorabili ctitori; țineți socotealăde această moșie, Domnul Simeon dă danie nu o proprietate a sa, ci a Statului; această moșie numită Vânătorii (în care am șezut la un prânz în voeajul ce am făcut în vara trecută), este în poalele cetății lui Ștefan Vodă cel mare, lângă Târgu Neamțului, ea s-a numit Vânătorii fiindcă acolo ședea(u) familiile oștenilor din garda prințului, numită Vânătorii; și acest Domnitor arbitralicește a dat-o danie Monastirii Secul. Bine! Fapta este bună pentru că n-a înstrăinat-o ... Dar tot ce voi să dezvolt este că asemenea bunuri ale statului să găsească multe dăruite pe la Monastiri zise închinare, adică dăruite de aceia care nu erau adevărații proprietari; a(u) dat aceia ce nu era a lor.

⁵ Auziți buni creștini cum s-a(u) înstreinat averile Monastirilor chiar de la Chinovii, Domnu(l) Ioan Mavrocordat ia 2 sfeșnice mari de argint făcute de fondatori Români și le transportă în țara sa, tot asemenea acești Domni, a(u) dat atâtea Monastiri sub numire de închinare, când aceste Monastiri nu erau făcute de dâșii. Eată fapte de fanarioți, care s-a(u) muncit și să muncesc a renege naționalitatea, aceasta o aprobez prin inscripciunea pusă la Monastirile Tazlău și Bistrița.

⁶ Părinților călugări care vor a avea curagiul a murmura contra măsurilor Guvernului, puse în privința averilor Monastirești; care este a Statului; răspunsul este pe față. Domnul care pune astfel de legături, le pune asupra acelor ce vor strica sau vor înstreina; ear nu asupra acelor ce vor îngriji biserica, dar

scrisă Monastire, din cetatea Neamțului, să fie și de la Domniea mea dreaptă danie și miluire Sfintei Monastiri Secului, cu tot venitul, eară după vieață și Domnie, oricarele va fi Domn pământului nostru al Moldavii, acela să nu îndrăznească a strica a noastră danie și miluire și așezare, ear de va cuteza, apoi să fie de 3 ori blestemat, și procler, de Domnul D(umne)zeu cel ce au făcut Cerul și pământul, și de Prea curata Maica sa, și de 4 Evangheliști și de toți sfinții Apostoli, și de acei 318 Părinți din Nicheia, și să aibă parte cu Iuda și cu Aria cel de 3 ori blestemat, în muncele cele fără sfârșit, în veci amin”. Care acest hram al Sfântului Ierarhu al lui H(risto)s Nicolae după multe răscoale și prăzi urmate aicea în țară, neputând sta în cetate s-au mutat hramul în lăuntru(l) sfintei Monastiri Secul, unde și până azi să păzește și este biserică frumoasă, foarte, foarte.

În uricul binecredinciosului Domn Dimitrie Cantemir Voevod cel pentru moșia Răuceștii, carele este din anul 1711, Martie, unde să arată că s-au jăluit acest Egumen împreună cu soborul, cum că le-au p(i)erit hârtiile ce avea pentru moșia Răuceștii în vremea rescoalei de Cazaci și-au aflat în robie în țara căzăcească, la Nijina, un zapis de schimbu ce era de la Costandin Postelnicul, pre carele cu multă cheltueală l-au răscumpărat de acolo, Iar pentru întâmplarea acestei prăzi a documentelor Monastirești din cetatea Neamțului să arată mai pre larg în hrisovul lui Costantin Cantemir Voevod, pentru aceștia pricină dat acestei Monastiri în 7199, Iunie 10.

Deci în vremea aceasta, Prea sfințitul Ghedeon Episcopul Hușului, carele este cu metania dintru această sfântă Monastire, precum scrie în pomelnicul cel mare, au făcut cu a sa cheltuielă sfântul Schit, Sihăstria Secului, unde este hramul Nașterea Prea sfintei Stăpânei noastre Născătoare de D(umnez)eu și pururea fecioarei Mariei, carele schit pre urmă l-au întemeiat mai bine părinți(i), Starețul Dometiean și Venedictu.

Iară, la 1764, Iunie, Despa Șetrăreasa a lui Vasile Cozma Șetraru, cu fii și cu nepoții săi, închinând sfântul Schit Lipova la Monastirea Săcului, în diata lor între altele zice așa: „*Iată cu toată voea noastră am primit și am închinat acest schit la sfânta Monastire Secul, întru lauda sfântului Ioan Botezătorul, împreună cu toate cele ce are, atâta din lăuntru, adică veșminte și cărți, și altele: cât și cele din afară, moșia câtă este prinprejurul Schitului, după scrisorile ce am dat la mâna părinților și altele*”. Apoi hotărăște așa: „*și întru acest chip ne-am învoit și am închinat toate la Monastirea Secului, să fie veacinică în veci niminea din neamul nostru ori din fii noștri, după săvârșirea noastră, să nu fie volnici a strămuta așezarea și daniea aceasta, iar carele s-ar ispiti, ori cine a strica daniea aceasta, unul ca acela să aibă pârâșiu la Sf(ântul) județ, pe Preacurata Fecioara Mariea și pre sf(ântul) Ioan, și să fie neertați de D(umne)zeu și de toți sfinții, și ori la ce judecată ar (i)eși să nu i să fie în seamă, și să iasă rușinat ca un stricător de pomeni și altele*”⁷.

La anul 1765, întru acest an s-au dat de cătră binecredinciosul Domn Grigorie Ghica și de cătră tot sfatul Măriei sale sfânta Monastire Secului cu moșii și cu tot venitul ei pe seama Preacuviosului părintelui nostru Starețului Paisie⁸, carele era venit din sfântul Munte al Atonului, și să afla Stareț

Sfântul Nicolae din cetatea lui Ștefan unde este? Îngrijirea ce trebuia să aibă asupra bisericei din cetate care ar trebui să ecziste și astăzi ca un suvenir sfânt? Zice că a mutat hramul în Monastire și este frumoasă foarte-foarte! Poate să fie cât de frumoasă, însă este alta, ear nu aceia de care se vorbește în crisovul de dotație. Anatemele donatorilor sânt foarte bune, ele să reduc cătră aceia care au călcat condițiunile. Sânt culpabili părinții că n-au îngrijit de acea biserică, a cărei existență în cetate făcea mult și cetatea n-ar fi suferit. Catapiteazma este la biserică satului Vânătorii, cum și câteva străni împreună cu strana (tronu) lui Ștefan. / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

⁷ Mă prinde mirare(a) de părinți(i) care au redactat și a(u) tipărit această scurtare de istorie, cum a citat numai blestemele puse într-însele? Și îndatoririle ce le sânt puse spre a le escuta potrivit voinței donatorilor le tace? Zic că le tace fiind că la finitul fiecărui blestem mai zice și altele, ear ce sânt acele altele nu le spune! Să înțeleagă de sinele, că acele altele să vede că sânt îndatoriri puse de fondatori asupra părinților, dar pentru că nu le-a(u) împlinit trece cu repeziciune peste dânsule.

⁸ Aci este o eroare pentru că, Monastirea Secului nu este închinată părintelui Paisie; ci acel Domnitor prin hrisovul său unește numai administrarea în persoana sa, tot asămenea mai în urmă, Domnul Costantin Moruzi,

Monastirei Dragomirna până acum, ca să rămâe în veci a soborului sfinții sale această Monastire, unde este așezat Preacuviosul în anul 1775, Octomvrie 14, împreună cu cei 350 de frați a sfinției sale⁹, care îi avea din sfântul Munte și din Monastirea Dragomirna, și au petrecut acolo, până în anul 1779, August 14, când atuncea prin voea lui D(umne)zeu, i-au dat și sfânta Monastire a Neamțului de cătră bunu credinciosul Domn Costandin Moruz și de cătră tot sfatul Măriei sale, și de cătră Preasfințitul Mitropolit, și așa a început Preacuviosul a ocârmui după darul cel dat lui de la D(umne)zeu cu dragoste și cu blândețe pre amândouă Monastirile, ca un părinte iubitor de fii.

Încă s-au socotit de cuviință a să pune și acesta aice: fiind că Părintele nostru starițul Paisie când a venit din Monastirea Dragomirna, a găsit aproape de Monastirea Secului, lângă Săscuța, satul Fagii; și așijderea și când a venit din Monastirea Secului în Monastirea Neamțului a găsit sat lângă Monastire, pentru aceia sfinția sa, ca un mai înainte văzător ce era, a cunoscut că nu este cu puțință spre a se întemeia tagma monahicească întru aceste monastiri având megieși pre mireni și femei și copii; după cum să vede și astăzi ce întemeere este pre la alte monastiri călugărești ce sânt prin sate mirenești, și a pus toată silința de a mutat satul Fagii de lângă Monastirea Secului lângă satul Vânătorii și așijderea satul de lângă Monastirea Neamțului l-a mutat la Timișești, pentru care să adeverește din porunca binecredinciosului Domn Costandin Moruz, cea din anul 1780, Ianuarie 19, în care hotărăște ca numaidecât să se mute locuitorii de aicea la Timișești, care sau și mutat, precum să dovedește aceasta din mărturisirea lor și chizeșia ce o au dat monastirii la 1780, Martie 2, și așa întru această înțeleaptă economie a bunului păstor să păzește și până acum soboarele întemeiate prin mult număr de frați adunați întru numele Domnului în aceste două monastiri, și încă se va păzi cu ajutorul lui D(umne)zeu, prin mijlocirea Preacuratei stăpânei noastre născătoarei de D(umne)zeu și pururea Fecioarei Mariei, și prin mila și sprijinirea iubitorilor patrioți, căroră le este de mare laudă pentru această sfântă lavră, că să păzește până acum întreagă, precum o au întemeiat fericirii ctitori.

Deci la 1790, s-au făcut preacuviosul părintele nostru Stariț Paisie Arhimandrit de Preasfințitul Mitropolit Kir Amvrosie, și petrecându-și ceialantă rămășiță a vieții sale întru mari fapte bune, s-au mutat către Domnul în anul 1794, Noemvrie 15, Miercuri la 11 ceasuri din zi, viețuind de la nașterea sa 72 ani.

Deci, mutarea cătră Domnul a Preacuviosului părintelui nostru starițul Paisie, cu unirea a tot soborului s-au ales și s-au pus stariț părintele Sofronie, carele cu blagoslovenia Preasfințitului Mitropolit Iacov s-au făcut și Arhimandrit de iubitorul de D(umne)zeu Episcopul Hușului Veniamin Costachi, cel ce în urmă a fost Mitropolit multă vreme, care rândueală și până astăzi se păzește cu nestrămutare pentru toți stariții, și acest stareț a fost foarte smerit și milostiv, însă la al șasele(a) an al stăriției sale, din pricina bătrâneților, slăbindu-i vederile, și cunoscând el că se face sminteală soborului orbiciunea lui, a dat paretis de stăriție, iar soborul a ales pe părintele Dorotei stariț, carele era mare și iscusit dascal, deci ocârmuind soborul doi ani și șase luni s-a paretisit, și în locul lui a pus soborul earăși pe părintele Sofronie stariț, carele întru aceste două rânduri, purtând cărma stăreției

---

unește administrarea Secului cu a Neamțului, fiind în apropiere (rezeși) fiind chiar Chinovii tot de părinți. / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

⁹ Acești ucenici care însoțeau pe părintele Paisie din sfântul Munte erau Ruși cei mai mulți, și, precum era starețul începător și regulator monastirei, așa și acei ucenici ai săi erau începători și regulatori intricilor și a tot felul de rele, și prin urmare această monastire dischisesă cuibul tuturor lipovenilor goniți din Rusia, aceștia a(u) corupt pe toți Românii din schit, aceștia făcuseră biserica cu totul muscălească, încât limba română nu se mai auzea decât prin chilii și oarecare paraclise, zic așa pentru că serviciul Divin să făcea în limba rusă. Mulțămită Guvernului de la 1859, care prin mijlocirea și energia Venerabilului părinte Monahul Sofronie Vărnăv rupse cu desăvârșire ace(a) barieră, să goni limba slavonă din biserică, încât azi să mărește numele lui D(umne)zeu în limba română. Dar cu gonirea limbei nu se goni și obiceiurile rusești, pentru că cei care n-au fugit din monastire păstrează un souvenir trist, și acest souvenir este grosieritatea și alte viciuri pe care modestia îmi ordonă să tac ...! / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

nouă ani, s-a mutat către Domnul în anul 1805, Mai 3, și în locul lui a ales soborul și a pus stariț pre părintele Dorotei, carele era om smerit, tare blând și mult sporit întru faptele cele bune, deci purtând cârma stăriției doi ani și opt luni a dat paretisis, voind să se liniștească, și în locul lui a ales soborul și a pus stareț pre părintele Ioan.

În vremea stăreției acestuia, Preasfințitul Kir Veniamin să afla paretisit de la scaun întru această sfântă monastire, și tare mult era iubit de starețul și de sobor, pentru zmerenia și dragostea lui cea mare, și toată cinstea îi da, pentru ca să-l mângâie și toate îi făcea duple voia preasfinției sale, și în vremea petrecerii sale aicea a făcut cu a sa cheltueală chilii cu două rânduri și paraclisul Adormirii Maicei Domnului, care chilii să numesc acum stăriția veche, iară când a mers iarăși la scaunul țării, Preasfințitul Mitropolit Veniamin a luat cu sineși și vreo câțiva părinți din acest sobor, pentru slujbele sfintei mitropolii, și după ducerea Preasfințitului Mitropolit la scaun, petrecând multă vreme s-a mutat din această vieață părintele Ioan starețul la anul 1812, Decembrie 20, purtând cârma stăriției cinci ani, iară în locul lui a ales soborul și s-a pus stareț pe Părintele Silvestru, carele era om foarte cuvios.

Deci, în vremea stăreției sale, făcând schitul Urgueștii, ce este pe moșia Negomireștii, în ținutul Tutovei, Spătăreasa Safta, fiica lui Ioan Bogdan, l-a închinat sfintei Monastiri Neamțului în anul 1816 Noembrie în 8, și în dieata sa se pune înfricoșate blestemuri asupra oricui ar strica hotărârea ei.

Și purtând părintele Silvestru cârma stăriției până la 1818 Martiu 29, s-a mutat dintru această vieață trecătoare, iară în locul lui s-a ales de către soborul și s-a pus stareț părintele Ilarie, carele era un om foarte procopsit în cele duhovnicești și politicești.

Acesta s-a silit și a făcut chilii de piatră cu două rânduri înlăuntrul monastirei, însă în vremea stăreției sale s-a întâmplat mare turburare întru această țară din pricina voluntirilor carii avea(u) război cu turcii și care nimic alt nu a isprăvit, ci pre lângă necazul locuitorilor țării, a adus supărare și monastirilor călugărești, în care vreme s-a prefăcut cu totul în cenușă și sfânta monastire a Secului¹⁰ unde a ars mulțime de odoară ctitoricești și documente a monastirilor și a patrioților, iară în monastirea Neamțului părintele starețul Ilarie ținea mulțime de turci zeloage, căroră le plătea pe toată ziua leafă îndestulată¹¹ și atât era de viteaz părintele Ilarie întru toate scârbele și întâmplările ce-i venea, întrucât și singuri Turcii să mira(u) de înțelepciunea și bărbăția lui, pentru că întru această vreme fugiră și Mitropolitul, și boerii mai toți din țară, și rămăsese numai Preasfințitul Meletie Episcopul Hușului (cel ce în urmă a fost Mitropolit) carele împlinea și toate trebile Mitropoliei țării în acea vreme.

Deci cu ajutorul lui D(umne)zeu liniștindu-se țara și puindu-se Domn binecredinciosul Ioan Sandul Sturza Voevod, s-a silit părintele Ilarie și a isprăvit zidirile ce le-au fost început, și a înălțat clopotnița după cum să vede astăzi, făcând împreună și paraclisul, întru care să prăznuește Buna vestire a Preasfintei stăpânei noastre Născătoarei de D(umne)zeu și pururea Fecioarei Mariei, și în sfârșit a împlinit împrejur înlăuntrul monastirei chilii cu două rânduri, duple forma celor ce sânt făcute mai (i)nainte de Preasfințitul Mitropolit Veniamin în anul 1809, apoi s-a apucat și de monastirea Secului ca să o înoască, hotărând a face chilii de piatră, iară nu de lemn, duple cum se făcuse întâiu și tot după planul celor de la monastirea Neamțului cu două rânduri, însă nu o au putut isprăvi, pentru că din multele supărări ce i se întâmplase să înbolnăvise foarte tare la stomahu, și așa după multe scârbe și dureri ce a pătimit în vremea acei răzmeriți, a trecut la viața cea fără de durere și nesfârșită;

---

¹⁰ Aceștea sânt voluntarii, ce să ziceau Mavrofori ai lui Alecsandru Ipsilant o rămașiță a Domnilor din Fanar și care pribegeau în Rosiea, ei și numai ei au făcut așa prăzi, iar Românii sau Moldovenii n-au întrebuințat așa cruzimi.

¹¹ Cât despre mine, condemn pe acest Ilarie starițul căruia îi face atâtă laudă scriitorul călugăr în anul 1857, el n-a fost decât un trădător, zic așa c-a făcut cauză comună cu Turcii(i) plătindu-le lefi, cu alte cuvinte să făcuse Pașa lor. El mai bine trebuia să facă ceia ce a(u) făcut patrioții lui din toată țara ... / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

în anul 1823, Noemv(rie) 23, iară în locul lui s-a ales de cătră tot soborul și s-a pus stareț părintele Domitiean.

Acesta foarte ascuțit la minte și vrednic de a stăpâni, arătându-se foarte cu milostivire cătră tot soborul și silindu-se a fi întru toate îndestulare în monastire, și încă s-a silit de a făcut și monastirea Secului, mai întocmai cu a Neamțului, și la 1826 a zidit biserica sfântului marelui Mucenic Gheorghe pre locul unde a fost întâi zidită biserica Înălțarei, despre care am arătat mai pre larg la locul cuviincios, și a zugrăvit peste tot biserica mare, făcând și catapiteazmă nouă, și acoperindu-o, și în scurt să zic, multe lucruri bune a făcut acest stariț pentru monastire și pentru sobor, după multele osteneli duple sânguința sa, a mers să-și ia răsplătirea de la Domnul în anul 1824, Octomvrie 4, la 9 ceasuri din noapte, și în locul lui s-a ales de cătră tot soborul și s-a pus stareț părintele Neonil, carele era rudenie starețului Ilarie, și carele întru toate supărările ce pătimea starețul în vremea Turcilor nu se putea a nu pătimi și părintele Neonil împreună.

Deci în vremea stăreției sale, iarăși nu a putut scăpa de supărare; pentru că la 1835 Ianuarie 11, din o întâmplare neprevăzută a ars toată monastirea Secului, și așa mari supărări i-au pricinuit, și se silea ziua și noaptea ca să întemeeze la loc, însă negătindu-o bine a fost silit de oareșicare împrejurări întru același an de a făcut paretis de stăriție la Noemvrie 12, și în locul lui s-a ales de cătră soborul și s-a pus stareț părintele Mardarie, carele era om foarte sporit în cele duhovnicești, iară la cele politicești nici își pune a mintea a le ști, și pentru aceia s-a rânduit cu învoirea Preasfințitului Mitropolit ca să se facă dicasterie în monastire (un fel de judecatorie eclesiastică) spre a pune acei dicasterioți la cale toate trebile monastirei înlăuntru și pe afară; însă nimic nu era(u) învoiți a hotărî fără de știrea starițului, și așa întru acest chip a purtat cărma stăreției părintele Mardarie de la 1835, Noemvrie 12, până la 1838, Aprilie 10, când atuncea dând paretis, însă acum mai multe supărări a pătimit; din pricina acelor dicasteriori, care nici de cum nu voia ai da ascultare, și așa după multe clevetirile lor a fost scos din stăriție și surgunit la monastirea Slatina în anul 1840, Decemvrie 27¹², iară în locul lui s-a pus stareț iarăși părintele Mardarie, carele mai purtând cărma stăreției până la luna Maiu în 15, a acestueași an, s-a mutat cătră Domnul, și în locul lui s-a ales de cătră tot soborul și s-a pus stareț de însuși Preasfințitul Mitropolit Veniamin, părintele Venedict, carele și mai (i)nainte de a fi stareț, a făcut multe lucruri bune întru amândouă monastirile acestea și a întemeat sfântul schit Sihla, făcând acolo biserica Nașterii sfântului Ioan Botezătorul și chilii pentru șiderea părinților.

Iară după ce s-a pus stareț, îndată a trimis de au adus pre părintele starițul Neonil de la Vorona unde să mutase de la monastirea Slatina, și pre toți câți se afla(u) surguniți pe aiurea din clevetirile acei dicasterii, care dicasterie s-a și desființat prin hrisovul și așezământul cel dat monastirei de cătră binecredinciosul Domn Mihail Grigori Sturza Voevod în anul 1843, Mai 4, No. 175¹³ duple rugăciunea soborului și duple acest hrisov, părintele Venedict a dat paretis de stăriție, iară în locul lui s-a ales cu toată bucuria și dragostea de cătră tot soborul și s-a pus stareț iarăși părintele Neonil la 1843, Iunie 19.

---

¹² Să înțalege că acest stariț este din ortoaia celor de acum care nu să mulțămesc cu comitetele întocmite de Guvern, căci ce era un decasteriu, nimic, mai mult decât acestea de azi, dar Cuvioșia sa vrea ca să nu aibă control să întrebuințeze averea monastirei care este a publicului, în plăcerile sale și să trăească el și câțiva proestoți ca pași(i), iar ceilanți la orice ar cere, să li să răspundă ca la Cernica și Căldărușani, nu-i blagosovenieau starițului.

¹³ Acest crisoav cu câtă sumă s-o fi cumpărat, nimeni nu știe afară de acel părinte stareț și cu câțiva părinți, pe care-i numește sobor, fie bine crezut că săracii călugări care sânt cei mai mulți, nici nu știe de aceste cereri în numele soborului, ei după cum (i)mi arăta(u) când am vizitat aceste monastiri, îmi spunea(u) că mai înainte de-a lua Guvernul îngrijirea monastirilor, li să dă pentru hrană niște pâne numită pitan, aceasta era așa de neagră și rea, încât nici câini(i) n-o mirosea(u) (astfel de pâine să dă și acum la Cernica și Căldărușani), iar acum sânt foarte mulțămiiți pentru hrană, voiu să zic că stariții, pentru că plateau lefi anuale Mitropolitului și altora, făcea multe cereri în numele soborului, care nu era nicidecum consultat.

Deci cum a intrat stareț a treia oară s-a sălit și a gătit bolnița ce era începută de la vale de oadaa monastirei, însă nici acum nu a scăpat de supărare, pentru că la 1844 martie spre 30, iarăși a ars monastirea Secului și nu s-a putut afla bine din ce pricină, decât aceasta știu că mult a cheltuit până ce a văzut în starea care se află astăzi, apoi s-a apucat și a făcut altă bolniță mai aproape de dos de monastire și mutând bătrânii acolo, pre ceialaltă o a prefăcut pentru tipografie, făcând și o mașină pentru tipărit cărți, care face mult folos.

Iară la 1847, s-a stârnit holeră în țara aceasta și prinprejur foarte cumplit carea a urmat și până la anul 1848, și în vremea aceasta boerii din Iași și de pre la alte orașe fugea(u) pre unde putea(u); iară cei mai mulți împreună cu familiile și copiii lor au venit la monastirea Neamțului și Secului și la schitul Vovidenia, și la Pocrov, și pre toți i-a întâmpinat monastirea cu a sa cheltuială întru toate, necruțând nimic numai ca să-i împace, iară Maica Domnului făcea minuni, căci unii vene(u) loviți de holeră, dar aicea sub acoperemântul Maicii Domnului ori și carele a scăpat, în câtă vreme a șezut până s-a răcorit holera, nici unul nu a murit de această boală.

Într-acestea, întâmplându-se o revoluție în părțile Ungariei și aflându-se venite pentru pază în țările acestea oști rosienști¹⁴, Generalul Adiutant Alecsandru Nicolaevici Liders¹⁵ a cercetat acest sfânt și dumnezeesc lăcaș în anul 1849, Decemvrie 9, căruia făcându-i să cuviincioasa întimpinare de cătră Monastire, pre urmă după ducerea sa i-a rămas nemuritoare pomenire ca unui om înpărătescu.

Apoi la 1849, mazilindu-se Înălțimea sa Mihail Sturza, s-a pus Domn țării Moldovii Grigorie Alecsandru Ghica Voevod, care cu milostivire precum și aceialanți Domni căutând spre aceste sfinte D(umn)zeești locașuri, le-a hărăzit un hrisov în anul 1850, Mai 27, cu No. 659, foarte întăritor, celui din 1843 Mai, 4 No. 175, în carele într-altele la sfârșit face întărirea după orândueală (adecă întărește regula de mai înainte a monastirei).

Apoi s-a silit părintele starițul și a zidit spitalul, împreună cu biserica sfântului Marelui Mucenic Dimitrie, în târgul Neamțului, și pentru ca să fie monastirea sigură în viitor, a nu mai face altă scoală, a zidit spre folosul tinerilor locuitorști aproape de spital o scoală, pentru care a cerut de o au întărit cu hrisov aceasta, binecredinciosul Domn Grigorie Ghica, în anul 1853, August 22, No. 75, acestea și altele multe înbunătățiri făcând părintele Neonil, s-a mutat din această vieață la 1853 Oct(ombrie) 16, iară în locul sfinției sale s-a ales de cătră soborul și s-a pus stareț părintele Natanailu.

Acesta mai înainte de a să pune stareț a făcut prin sirguința sa multe lucruri bune în monastire, iar acum fiind stareț și țara nefiind din pricina oștirilor ce să află în ea, nu a putu face ceva însemnat, fără numai că multă cheltuială a monastirei, a adus din Rosiea o *Evanghelie* ferecată frumos¹⁶ și un potir cu tot tacâmul lui iarăși frumos lucrat, și a făcut strana această nouă pentru sfânta icoană cea făcătoare de minuni a Maicii lui D(umne)zeu și alte multe lucruri mai mici, iară la 1855 Fevruarie 24, paretesându-se de stăriție (adecă scoțindu-se) din poronca ocârmuirei, cele ce s-au lucrat atuncea până în 1856, Iuliu 10, pentru aceste sfinte monastiri, noi ca cele ce nicicum nu au priivit spre întărirea și folosul soborului¹⁷ și ca cel ce sânt bine cunoscute de înalta ocârmuire politică și Bisericească am

¹⁴ Este cunoscut că monastirea Neamțul și Secul era cuibul spionagiului rusesc, d(e) aceia părintele care a scris istoria aceasta zice că oștile venise spre pază, când toată lumea știe că ele veniseră să sugrume libertatea și naționalitatea, precum zicea chiar în manifestul de atunci „A căror naționalitate s-a pierdut în noaptea secolilor”, iată dar că acest părinte era și este de credință muscălească.

¹⁵ Iată cum părinți(i) călugări respectă religiunea, (i)ese cu evanghelii și cruci înaintea generalilor de alt cult, acesta era catolic sau luteran iar nu ortodocsm fac tot pentru interes. / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

¹⁶ Vedeți descrierea odoarelor sfinte și judecați dacă monastirea avea trebuință d(e)-o *Eva(n)ghelie* ruscă, când acolo sânt evanghelii și vase sfinte pentru 50 biserici, iată cum să prăpădea(u) banii monastirei, această *Evanghelie* și vasele a costat 16 mii galbeni după spusa părinților, abuz pus la umbra creștinismului.

¹⁷ Nu le place sârmani fiind că iubesc întunericul, acest timp era când se făcea scoli și altele în monastire, este timpul de stăriție al Arhimandritului Dionisie, acum locoteninte de Buzău. / *Nota Pr. G. Musceleanu.*

socotit a fi de prisos să se mai istorisească aici¹⁸, la 1855 Mai 18 să numește locotenent de stareț, Arhimandritul Dionisie prin Ofițul următor:

Noi Grigorie Ghica Voevod cu mila lui D(umne)zeu Domn țerei Moldaviei

Prea Sfinției sale Domnului Domn Sofronie Arhiepiscop și Mitropolit Moldavei și Sucevii

În dorința ce avem de a se pune capăt *neorânduinelor* ce în cele din urmă înpregiurări să alunecase în Monastirile Neamțul și Secul: pentru ca aceste sfinte lăcașuri să poată lua a direcție regulată, conform scopului fundatorilor și propășirilor timpului; și pentru ca osebitele așezăminte de acolo, precum și seminariul proiectat după însuși cererea și dorința soborului, pătruns de asemenea morală nevoe, să poată prospera și trage după sine rezultate folositoare patriei, prin răspândirea luminei învățăturilor; Domnia noastră având în vedere meritele și instrucția ce prea Cuviosul Arhimandrit Dionisie posedază conform § 1, din Așezământul organizării învățeturilor Bisericești, precum stau de dovadă scrierile Teologice ce a dat la lumină, l-am numit Locotenent de Stareț la numitele Monastiri de unde este și cu metania, despre care încunștinăm pe prea sfinția Voastră, poftindu-vă a înainti cuvenitele din parte-vă lucrări potrivit regului Bisericești.

Iscălit **Grigorie Alecsandru Ghica Voevod**

(L. P.)

No. 343

Pentru întocmai cu originalul.

Șef Departamentului D. Ralet.

Șef Secției G. Dulcescul.

Secția a 2 din Departamentul Cultului și al Instrucției publice.

No. 2974

Iași 1855, Mai 18 zile.

Noi Grigorie Alecsandru Ghica Voevod, cu mila lui D(umne)zeu, Domn țerei Moldaviei

Onorat și credincios boeriu al Domniei noastre dumisale logofătului și cavaleriu Gheorghie Sturdza

În dorința ce avem de a să pune capăt *neorânduinelor* ce în cele din urmă înpregiurări să alunecase în Monastirile Neamțul și Secul, numind acolo locotenent de Stareț pe prea Cuviosul Arhimandrit Dionisie, pentru ca supt direcția înțeleaptă a unui bărbat ca acesta, să poată prospera acele sfinte lăcașuri, precum și seminariul proiectat după însuși rugăciunea ce ne-au făcut-o soborul, pătruns de asemenea moralicească nevoe, Domniea noastră întru cunoștința patriotismului și zelului ce aveți pentru înaintirea cultului național, rânduim pe D(umne)ta spre a merge la zisa Monastire, dinpreună cu numitul Arhimandrit, unde prin măsurile cele mai potrivite, restatornicind orânduieala cerută de bună cuviință, de datoriile tagmii Monahice și de scopul fondatorilor, să îndemni pe sobor cătră ceruta ascultare și supunere ce datorește superiorului său, pentru ca într-o unire și dragoste să se poată lucra cele spre bine și în folosul sfintelor lăcașuri, după propășirile timpului de față, și astfel să se arate vrednic deosebitei bune voințe ce totdeauna am avut-o pentru a lui înflorire. Totodată îi vei arăta că această a noastră hotărâre, pe care am luat-o în singurul scop de a aduce acele Monastiri în

¹⁸ Acestui părinte istoric fiind din ceata celor cu sfintele și mult binele cuvântate lungi și largi pungi, n-a vrut să scrie timpul stăreției Starețului Dionisie, fiind că acel timp a lipsit pe părinți(i) proestoși și chiar pe Mitropolitul de atunci pe fiecare de câteva mii de galbeni. Eu însă care nu mă interesez nici de unul, nu voi tăcea.

îndreptare morală și materială, fiind nestrămutată. Domniea noastră vom avea cea mai neadormită privighere, ca ori ce încercare de vrajbă și neliniște din partea rău cugetătorilor să fie aspru înfrânată.

Iscălit **Grigorie Alecsandru Ghica Voevod**

Subscris Șef Depart(amentului) D. Ralet.

Subscris Șef Secției G. Dulcescul.

Secția a 2 din Depart(amentul) Cultului și al Instrucției publice.

No. 2762

Iași 1855, Mai 14 zile.

Noi Grigorie Alecsandru Ghica Voevod, cu mila lui D(umne)zeu, Domn țerei Moldaviei

Prea Cuvioșiei sale Arhimandritu(l) Dionisie

Pentru ca Monastirile Neamțul și Secul să poată răspunde dorinții fondatorilor și propășirilor timpului, având nevoie de o direcție nemerită și regulată, și totodată fiind că programul semenarului de acolo, s-a înființat după însuși cererea și dorința soborului, ce s-a pătruns adânc de această neapărată și sfântă trebuință, pe care Institut, de mare însemnătate, l-am întărit și cu Hrisovul nostru. Noi în privire că pentru a prospera și această instituție și a trage după sine rezultate folositoare, urmează trebuință de un bărbat luminat și cu științele cerute, spre a putea aduce atât pe Monastire la cuvenita îmbunătățire, cât și pentru a apleca întocmai programul citat în aceste scopuri, și întru cunoștința ce avem despre instrucția temeinică ce posedezi în ramul teologic, precum stau dovadă deosebitele scrieri ce ai dat la lumină, te rânduim cu plăcere locotenent de Stareț la numitele Monastiri, unde îți ai și metania, și îți punem înaintea ca pășind de îndată în această îndatorire la care te cheamă numai singur meritele ce ai, să te sârguești a răspunde în totul dorințelor Domniei noastre arătate mai sus, la restatornicirea bunei administrații și răspândirea luminei învățeturilor în acele sfinte lăcașuri.

Iscălit **Grigorie Alecsandru Ghica Voevod**

(L. P.)

No. 229

Șef Depart(amentului) Cultului D. Ralet Vornic.

Cercetat Leonid Ghica.

Secția a 2 din Depart(amentul) Cultului și Instrucției publice.

No. 2760.

Iași. 1855 Maiu 14 zile.

Cuvioșilor Duhovnici îndeplinitori îndatoririlor de Stareț, după așezământ

Prea Înălțatul Domn Stăpânitoriu prin luminatul său Ofis din 18 zile Maiu, anul de față, cu 2974, îmi face cunoscut că la acea Monastire în locul prea cuvioșiei sale Arhimandritului Antonie, a rânduit pe preacuvioșia sa Arhimandritul Dionisie locotenent de Stareț. Deci alăturându-să aicea copie de pe acel Ofis vi se face cunoscut spre regularisire, dându-i cuviincioasa ascultare.

Iscălit SOFRONIE Mitropolit Moldovei.

No. 836. 1855 Maiu 19 zile.

Scrisoarea de mulțumire a soborului către Înălțimea sa Domnitorul

Prea Înălțate și mult milostive Doamne.

Smeritul sobor al sfintelor Monastiri Neamțul și Secul și Schiturile, adunându-ne astăzi în 24 Maiu, în sfânta soborniceasca Biserică, am ascultat cu toată umiliința înalte Ofise a Înălțimei voastre, supt No. 229 și 230, și porunca prea sfințitului Mitropolit sub No. 836 însoțită de o copie a luminatului Ofis No. 343, urmat cătră prea sfinția sa, cu care s-au orânduit locotenent de Stareț acestor sfinte Monastiri, prea cuvioșia sa Arhimandritul Dionisie, și cu fierbinți lacrimi am lăudat pre Dumnezeu cel ce v-au însuflat această mântuitoare măsură în care cunoaștem o nouă dovadă de părinteasca îngrijire cu care nu încetați de-a pururea a mângâia Soborul la nevoile cel încungiură.

Pătruns atât de cea mai vie și cea mai adâncă recunoștință pentru această binefacere, cât și de fierbinte dorință de a vă dovedi în faptă aceste simțeminte și a păzi și așezământul. Soborul a găsit de cuviință a alege și a și ales de stareț statornic tot pe prea cuvioșia sa părintele Arhimandritul Dionisie, rugând cu umilită smerenie pe Înălțimea voastră, ca potrivit Așezământului, să bine voți a întări această a noastră alegere, de la care noi așteptăm înflorirea Monastirii și apărarea ei despre toți vrăjmașii, supt puternicul și blândul scut al Înălțimei voastre.

Al Înălțimei voastre întru tot smeriți și pre plecați cătră Dumnezeu rugători.

Urmează iscăliturile soborului.

1855 Maiu 24.

Scrisoare de mulțemire a soborului cătră prea o sfințitul Mitropolit.

Înalt prea sfințite și mult milostive Stăpâne

Smeritul sobor al sfintelor Monastiri Neamțul și Secul și schiturile, adunându-ne astăzi în 24 Maiu în unire, în sfânta sobornicească Biserică, am ascultat cu toată umiliința Înalte Ofise, supt No. 229 și 230 și porunca Înalt prea sfinției voastre supt No. 836 însoțită de o copie a luminatului Ofis No. 343, urmat cătră prea sfinția voastră, cu care s-au orânduit locotenent de stareț acestor sfinte Monastiri prea cuvioșia sa Arhimandritul Dionisie, și cu fierbinți lacrimi am lăudat pre Dumnezeu cel ce v-au însuflat această mântuitoare măsură, în care cunoaștem o nouă dovadă de părinteasca îngrijire a prea Înălțatului nostru Domn și a prea sfinției voastre, cu care nu încetați de-a pururea a mângâia pe sobor la nevoile cel încungiură..

Pătruns atât de cea mai vie și ce(a) mai adâncă recunoștință pentru această binefacere, cât și de fierbinte dorință de a dovedi în faptă aceste simțeminte și a păzi și Așezământul. Soborul a găsit de cuviință a alege și a și ales de stareț statornic pe pre(a) cuvioșia sa părintele Arhimandritul Dionisie, rugând cu umilită smerenie pe Înalt preosfinția voastră, ca potrivit Așezământului să binevoți a întări această a noastră alegere, de la care noi așteptăm înflorirea Monastirii și apărarea ei supt prea milostivul Scut al Înalt preosfinției voastre.

Ai înalt preosfinției voastre întru tot smeriți și prea plecați.

Urmează iscăliturile.

1855 Maiu 24.

Raportul Dumisale Marelui Logofăt Gheorghie Sturza și a Luminării sale Prințului Iancu Ghica
cătră prea Înălțatul Domn

Prea Înălțate Doamne

În conformitate cu luminatul vostru Ofis din 14 Maiu 1855, No. 230, mergând la sfânta Monastire Neamțul, am adus cunoștința soborului adunat măsurile ce rara pietate¹⁹ și părinteasca bună voință a Înălțimii voastre v-au insuflat spre vederatul folos acestui sfânt lăcaș.

---

¹⁹ Evlavia, buna credința.

După acestea am instalat ca locuitoriu de stareț pe prea cuvioșea sa Părintele Arhimandrit Dionisie, Soborul întreg cunoscând în această măsură o nouă dovadă a părinteștii voastre îngrijiri, a salutat cu ce(a) mai vie bucurie, pătruns de adâncă recunoștință pentru această nouă binefacere a Înălțimei voastre, de la care cu drept cuvânt să așteaptă înflorirea sfintei Monastiri, pătruns și de cea mai sinceră dorință de a contribui la acest scop plăcut lui Dumnezeu și de a scuti acest sfânt lăcaș de *treburile și necuviințele* de care a fost însoțită alegerea de stareț din anul 1853 și care de atunci *n-au încetat* a aduce sfintelor Monastiri feliurite supărări și scădere. Sfântul sobor, după ascultarea frumosului cuvânt de instalare al prea cuviosului Arhimandrit Dionisie, a rostit a sa plăcere de al alege și a și ales cu unanimitate de stareț statornic pre numitul Arhimandritul. Alegerea s-a făcut cu cea mai mare liniște, cu cea mai bună orânduială și bună voință și fără cea mai mică opunere. Cei mai cuvioși părinți au declarat că asemenea alegere dovedește că este insuflată de Duhul Sfânt și că prin chemarea părintelui Arhimandrit Dionisie, ați zidit din nou acest sfânt lăcaș. Iară prin confirmarea prea cuvioșiei sale veți întări casa lui Dumnezeu și veți depărta din ea pentru totdeauna necuviințele atât de contrarii sfintei ei meniri, *necuviinți*, care au turburat liniștea, au învăluit interesurile ei, au scăzut averea ei și i-au adus și defăimă(ri). Supuind la picioarele tronului Înălțimei voastre scrisoarea de mulțumire și rugămintea întregului sobor ca să binevoiți a întări unanima lui alegere, noi ne simțim foarte fericiți că am putut contrebui la realizarea unii din celu mai mântuitoare dorinți ale Înălțimei voastre. Ne simțim foarte fericiți, că am avut plăcuta ocaziune de a ne încredința de simțimentele de adâncă recunoștință ci tot soborul nu încetează a manifesta pentru Înălțimea voastră și a auzi necontenitele binecuvântări ce această nouă binefacere a atras atât Înălțimei voastre, cât și acelor bărbați care au fost organul înființării, acelor măsuri de mare cuviință și de neapărată trebuință, Cu acărora aducere întru împlinire ați binevoit a însărcina pe,

Ai Înălțimei voastre prea plecați servi.

Iscălit *Gheorghie Sturza Logofăt, Iancu Ghica*

1855 Maiu 25.

Cuvântul marelui Logofăt Gheorghie Sturza către soborul Sfintelor Monastiri Neamțul și
Secul

Cuvioși Părinți

Prea Înălțatul nostru Domn întru neadormita sa îngrijire pentru binele obștesc, eară mai ales pentru binele lăcașurilor Dumnezezești, însuflețit de adâncă religiozitate de care a dat atâtea strălucite dovezi, a găsit de cuviință a pune în fruntea acestor sfinte Monastiri pe un bărbat ale căruia însușiri închezeșluesc împlinirea mântuitoarelor doriri ale Mărireii sale.

Bărbatul acesta este prea cuvioșea sa părintele Arhimandritul Dionisie ale căruia cunoștinți și virtuți sânt obștește prețuite și a căruia vieață a fost un șir lung de stradanii pentru luminarea neamului nostru, pentru întărirea credinței și pentru avuțirea literaturii Bisericești cu cele mai folositoare scrieri. Numai de la un asemenea bărbat să poate aștepta înflorirea acestor Monastiri, întemeierea credinței, lățirea cunoștințelor, îmbunătățirea clerului și renașterea morală a întregii țări. Îmbrățișați-l dar, îmbrățișați-l cu căldură și agiutați-l întru împlinirea frumoasei, dar grelii și spinoasei sale chemări. Dați-i ascultare(a) cuvenită, care este cea mai neapărată condiție a vieții Monahice. Scutiți-l de supărările care de *atâtea ori* au turburat liniștea acestui sfânt lăcaș și a amărât vieața *celor* de mai (i)nainte stareți. Arătați-vă vrednici de Înalta buna voință a prea bunului nostru Domnitor, pentru care înflorirea numitelor Monastiri va fi cea mai frumoasă răsplătire a nenumăratelor sale binefaceri.

Prea Cuviosule Părinte Arhimandrite Dionisie.

Priimește această numeroasă turmă sufletească, pe care părinteasca îngrijire a Domnitoriului îți încredințază prin mine, fii ei păstoriu bun, păstoriu blând și duios și o condu pe calea adevărului, a luminii și a mântuirii, spre mulțumirea religiosului nostru Domnitor, spre bucuria și folosul întregii țări și spre lauda lui D(umne)zeu.

Adresa Departamentului Bisericesc, lângă care s-a trimis preacuvioșiei sale Arhimandritului
Dionisie Ofisul Domnesc.

Prea Înălțatul Domn stăpânitoriu, binevoind a numi pe prea cuvioșiea voastră locotenent de stareț Monastirilor Neamțul și Secul, subscrisul cu deosăbită mulțemire vă alăturez pe lângă aceasta Decretul Domnesc de rânduire, sub No. 229, și osebit pentru știința și regula prea cuvioșiei voastre copia Ofisului No. 2762, către D(umnea)lui boeriul Logofăt Gheorghie Sturza, însercinat a vă însoți în mergere la numitele Monastiri. Rămâind în desăvârșită încredere, că veți răspunde în totul înaltei chemări și principiilor ce totdeauna au caracterizat vieța prea cuvioșiei voastre, jărtfită numai interesului moral, pentru luminarea clerului și cultura națională.

Iscălit Șef Departamentului *Dimitrie Ralet Vornic*.

Director *Leon Ghica*.

Șef Secției G. Dulcescu.

Secția a 2. No. 2763. 1855 Maiu.

Noi Grigorie Ghica Voevod, cu mila lui D(umne)zeu Domn țerei Moldaviei

Prea sfințitului Mitropolit Sofronie.

În urma rânduiri prea cuvioșiei sale Arhimandritul Dionisie de locotenent de stareț al sfințelor Monastiri Neamțul și Secul, soborul acestora prin suplica ce ne-au supus, aducându-ne la știință că mulțemit de chemarea numitului la asemenea îndatorire, el a găsit de cuviință al alege de stareț statornic, ca pe unul de la care așteaptă înflorirea Monastirilor, ne-au rugat să întărim asemenea alegere. Potrivit dar cu cererea soborului, Domnia noastră prin decretul No. 3064, recunoscând și întărind pe prea Cuviosul Arhimandrit Dionisie de stareț pe viață al ziselor Monastiri, facem despre aceasta cunoscut și prea sfinției voastre, poftindu-vă a însărcina de îndată pe Teofilia sa Episcopul de Huș(i) ca să meargă la sfânta Monastire Neamțul spre a și instala pe numitul stareț după rânduieala Bisericească.

(Urmează supt însemnarea M(ăriei) sale).

L(ocul) P(eceții).

No. 367.

Șeful Depart(amentului) Cultului *D. Ralet*.

Șef Secției G. Dulcescu.

Secția a 2 din Departamentul Cultului.

No. 7895.

Iași, anul 1855 Maiu 28 zile.

Noi Grigorie Ghica Voevod, cu mila lui D(umne)zeu Domn țerei Moldaviei.

Prea Cuvioșiei sale Arhimandritul Dionisie.

În urma rânduiri prea cuvioșiei voastre de locotenent de Stareț al Monastirilor Neamțul și Secul. Soborul acestora prin suplică ne-au adus la știință că în nevoea și trebuința ce simte de un

vrednic povătuitor, te-au ales și te cere de stareț deplin, rugându-ne prin urmare să te recunoaștem și să te întărim în asemenea funcție. *Domnia noastră* după încredințarea ce de la început am avut-o, că vei răspunde în totul înaltei chemări și principiilor ce caracterizează viața prea cuvioșiei tale devotată interesului moral pentru luminarea clerului și înflorirea culturii naționale, am încuviințat nemerita alegere a soborului, și prin decretul de față cu plăcere te recunoaștem și te întărim pe veață de Stareț al Monastirilor Neamțul și Secul, unde îți ai și metaniea; În care eminentă funcție pășind deîndată te vei sârgui a introduce în totul buna orândueală și regulata administrare, spre a putea prospera osebitele așezăminte proiectate a să face, precum și seminariul întărit cu *Domnescul nostru hrisov* No. 3061, pentru ca acelea sfinte locașuri să poată răspunde asfeiul scopului fundatorilor, propășirilor timpului și dorințelor noastre și a iubitei patrii.

(Urmează supt însemnarea M(ăriei) sale).

L(ocul) P(eceții).

No. 363.

Șeful Depart(amentului) Cultului *D. Ralet*.

Șeful Secției G. Dulcescu.

Secția a 2 din Departamentul Cultului.

No. 3062.

Iași, anul 1855 Maiu 28 zile.

Prea cuvioșiei sale Domnului Arhimandrit Dionisie Stareț sfintelor Monastiri Neamțul și Secul

În urmarea suplicii soborului Monastirilor Neamțul și Secul, prin care a supus la cunoștința *Înălțatului nostru Domn* că v-au ales în unanimitate de Stareț statornic al numitelor Monastiri, *Înălțimea Sa* binevoind a recunoaște și a întări asemenea alegere prin Decretul Domnesc No. 3062, Subscrisul are de mulțumire a vă trimite un asemenea și a vă felicita că acele sfinte lăcașuri au dobândit un vrednic povătuitoriu și adevărat păstoriu sufletesc în persoana prea cuvioșiei voastre, de la care se sperează și prosperarea așezămintelor de binefacere și dezvoltarea culturii naționale.

(Iscălit) Șeful Departamentului *D. Ralet*.

Șeful Secției G. Dulcescu.

Secția a 2 din Departamentul Cultului și al Instrucției publice.

No. 3074.

Iași. Anul 1855 Maiu 29.

Cuvânt rostit de prea sfințitul Episcop al Hușului D. D. Meletie Istrate, la instalarea cuvioșiei Sale Arhim(andritul) Dionisie de Stareț al sfintelor Monas(tiri) Neamțul și Secul.

Rugămintea ce prin înscris a-ți făcut cătră prea Înălțatul Domn stăpânitor, precum și cătră prea sfințitul Mitropolit, de a vi să întări de Stareț prea cuviosul Arhimandrit Dionisie, pre care l-ați socotit vrednic de a ocârmui această lavră, Prea Înălțatul Domn încuviințându-o, Prea sfințitul Mitropolit potrivit § (...) ²⁰ din așezământul acestor Monastiri m-a însărcinat de a o aduce într-o împlinire. Îndeplinind dar această măreață misie, socot de prisos de a vă vorovi de îndatoririle ce vă leagă cătră el, aveți sfânta Scriptură care vă povățuește, Cu toate că cu mahnire trebuie de a spune că sântem departe de învățeturile ei. Întreb pre bătrânii acestui sobor, care, dacă nu-ș(i) aduc aminte de fericitul într-o pomenire Stareț Paisie, dar cel puțin știu pe un Silvestru, pe un Ilarie, oare în timpul acestor bărbați să găsea acest sobor cum este astăzi, cred că-mi veți răspunde că nu; oare de am cerceta cauza acestei decadențe, negreșit am găsi-o în voi, care rămânând în locul acelor bătrâni, v-ați depărtat de la

---

²⁰ Spațiu gol-nota editorului.

vieța și fapta lor. Voi Dohovnicilor ce sânteți păstorii sufletești aceștii turme, oare cunoașteți sarcina care o aveți, și de o și cunoașteți, oare sânteți adevărați stâlpi a fiilor voștri sufletești, spre ai întări și ai apăra de cursele vieții; oare nu să *potrivește vouă* înfricoșatul cuvânt al Mântuitorului „*că orb pe orb povățuind amândoi cad în groapă*”. Este vreme fraților de a vă deștepta, aduceți-vă aminte de bărbații acia în a cărora loc sânteți, și ce zic: Aduceți-vă aminte de înfricoșatele făgăduințe ce ați dat lui Dumnezeu, înaintea acestui sfânt jervenic și gândiți că va veni un ceas când veți fi întrebați. *Fii gata, zice Mântuitorul, că nu știți când va veni ceasul*. Totodată mă îndreptez și către prea cuvioșea ta părinte Stareț, dându-ți(i) în mână toeagul acestei păstorii cu care să conduci turma încredințată la pășunile mântuirii, cunoști sarcina ce ai luat și pentru aceasta și Biserica și nația cere mult de la prea cuvioșia ta, fii dar după cum învață Apostolul, care zice: „Tuturor toate m-am făcut ca măcar pe vreunii să dobândesc” ca pe toeagul acesta răzemându-te să păstorești turma încredințată prea cuvioșiei tale, aducându-ți aminte că ai să fii întrebat la înfricoșata judecată, ca să poți(i) atunci zice cu fruntea veselă, „iată eu și fiii pre carii mi-au încredințat Domnul”.

Anul 1855 Iunie 5 zile.

La 1856 Septembrie s-a pus stareț părintele Gherasim. Deci acesta fiind că din tinerețe și până acum a fost pururea în ascultările obștei, având pe seama sa cele mai de căpitenie slujbe și cunoscând bine în ce stare i s-au încredințat aceste sfinte Monastiri, care departe să afla în starea lor cea mai dinainte²¹. Întru altele multe păgubiri²² ce au pățimit Monastirile acestea, au văzut că sânt foarte împovărate, și prin 2 hrisoave domnești, unul din anul 1855 supt No. 3016 (sau 3061) și altul supt No. 1274, care era pentru scoala din Monastire și pentru internatu(l) din târgu Neamțu, și privind și la hotărârile fericitor ctitori înzestrători acestor Monastiri, care numai pomeniri și rugăciuni, pentru dânsii și pentru toți pravoslavnic(i) creștini poruncesc să facă²³ neîncetat, fără a mai zice: că eartă pre călugări de acele hotărâri, foarte s-au îngrozit de această mare sarcină ce i s-au pus, căci, din pricina neangiuingeri(i) banilor²⁴ nici pomenirile fericitor ctitori nu se pot săvârși cu toată îndestularea precum cer ei, nici ținerea Bisericilor, și a soborului poate să ajungă deplin spre lauda lui D(umne)zeu, din pricina lipsiților de nevoe. Toate acestea și cele asemenea, luându-le în băgare de seamă, cu multă zmerenie și cu lacrimi împreună cu tot soborul, au rugat pe prea sfințitul Mitropolit²⁵ și pre înaltul guvern de s-au milostivit asupra acestor Monastiri și prin hrisovul din anul 1856 Noembrie 29, supt No. 34, au hotărât să rămâe în totul nelucrătoare acele 2 hrisoave arătate mai sus, regularisând²⁶ lămurit prin aceasta cum să urmeze.

Această scurtă istorie este făcut și tipărită de părinți într-acea Monastire la anu(l) 1857.

²¹ Acest părinte este din aceia care a mers la Monastire numai ca să se înbogățească, ear nu pentru mântuirea sufletului, ceia ce nici nu cunoaște, nici vrea, fără bani.

²² Păgubiri numește scolile din(ă)untru și din afară a Monastirei, fiind că acești părinți nu vreau ca călugări(i) să știe carte, fiindcă atunci suferă să mănânce numai ei, ear entereșele ce le da pe la uni(i) și alții, nu zice că sânt păgubiri, ci fapte sufletești călugărești.

²³ Zice că ctitori(i) poruncesc numai slujbe, și pomeniri, întreb pe cuvioși(i) autori, știe ce vrea să zică pomenirile? Crez că nu, ei zic pomeniri numai la mâncări și băuturi, și prin urmare sânt datori numai a mânca și a bea și aceasta este totul, ear scolile sânt niște erezii ... O! Ce nenorcire!

²⁴ Auzi că nu ajungea atunci când acele milioane era(u) pe mâna cuvioșiilor lor. Da! Are dreptate pentru că era na mie, na ție, na mie.

²⁵ Să zice că Mitropolitu(l) Sofronie lua de la Monastire ca o diurnă 2 mii galbeni și fiind că starițul Dionisie îi tăea leafa, l-a scos ...!

²⁶ Acest hrisov, dat de Vogoride sau Balș, a costat pe cuviosul stareț mai mult de 6 mii galbini. Mă mir că mai are curagiu a lăuda faptele sale și a pomeni în broșură chiar că a luptat cu lacrimi de a făcut ca să rămâe nelucrătoare acele hrisoave din 1855? Acele hrisoave erau date de Grigore Ghica Voevod, în care hotăra ca monastirea să ție o școală în târgu(l) Neamțu, un gimnaziu în Monastire, pentru copiii orfani și pentru călugări(i) ce stau toată ziua tolăniți în chili, ei strică toate acele hrisoave numai pentru că erau obligate a face bine. / Nota Pr. G. Musceleanu.

Corina Cimpoeșu, Marcelina Brîndușa Munteanu, Ludovic Stawski. *Un pictor în Moldova secolului al XIX-lea*, Iași, Editura Palatului Culturii, 2014, 117 p.

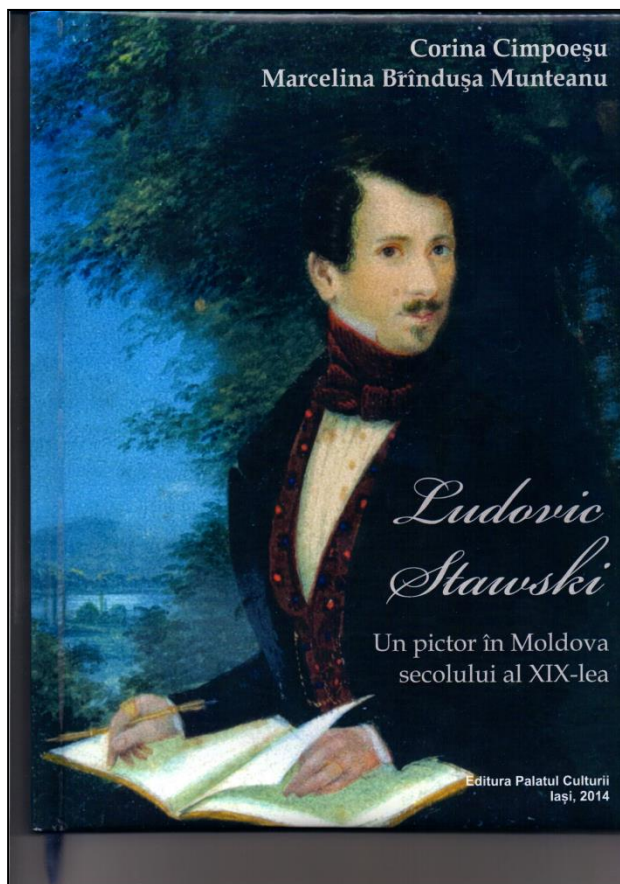
Monografia elaborată de cercetătoarele Corina Cimpoeșu și Marcelina Brîndușa Munteanu este dedicată personalității lui Ludovic Stawski - distins artist polon, stabilit la Iași în secolul al XIX-lea. Ludovic Stawski a continuat o tradiție cu origini medievale, când prin filiera polonă în Țările Române ajungeau ideile occidentale prin scrierile literare, lucrările științifice, operele și lucrurile de artă. Un impact asupra culturii și spiritualității românești l-au avut centrele universitare din Polonia unde au fost școliți numeroși tineri, originari din Țările Române. În cazul lui Ludovic Stawski, asistăm la o extensiune și o influență benefică a valorilor școlii polone de pictură în viața culturală și spirituală a Moldovei.

Lucrarea monografică este structurată în modul următor: *Cuvânt înainte*, șase compartimente, *Conclusions*, *Catalog* și *Bibliografie*.

În partea introductivă autoarele Corina Cimpoeșu și Marcelina Brîndușa Munteanu își propun să cerceteze opera artistului de formație europeană Ludovic Stawski, stabilit în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Sunt analizate principalele repere istoriografice, fiind puse în valoare cercetările realizate de către George Oprescu, Henri Blazian, V. A. Urechia, I. C. Filitti, Gheorghe Ghibănescu, Eugen Pohonțu, Vasile Florea, Adrian-Silvian Ionescu, Sorin Iftimi. Studiul monografic este realizat în baza documentelor inedite din Arhivele Naționale Iași care „se referă la biografia artistului”, completată prin actul său de botez și „evaluarea profesională a lui Ludovic Stawski în care sunt lămurite date personale ale acestuia, printre care originea sa poloneză, pregătirea sa artistică, dar și unele trăsături de caracter” (p. 5).

Autoarele au analizat numeroase semnături autografe ale lui Ludovic Stawski din documente și două semnături „ce apar pe tablourile sale”, anume cele autografe care reflectă evoluția „prenamelui de la forma franceză sau germană Louis / Ludovic prezentă în perioada 1830-1851 la aceea de Jean” și Ion la sfârșitul secolului al XIX-lea (p. 6).

Obiectivul principal al studiului monografic constă în cercetarea exhaustivă a operei lui Ludovic Stawski, cele mai multe tablouri ale căruia se află la Muzeul de Artă din Iași. Repertoriul portretelor semnate de Ludovic Stawski a fost îmbogățit datorită investigațiilor efectuate de autoarele studiului dat la Mitropolia Moldovei și Bucovinei care deține în custodia sa o valoroasă „colecție de portrete de înalți ierarhi din secolul al XIX-lea” (p. 6).

În primul compartiment - *Date inedite privind biografia lui Ludovic Stawski* - Corina Cimpoeșu invocă importanța investigațiilor realizate de către Virginia Vasilovici, „reputat muzeograf și cercetător al vieții artistice ieșene” care menționează că Ludovic Stawski a trăit între anii 1807-1887 (p. 9).

Cercetând și coroborând numeroase acte de arhivă, Corina Cimpoeșu oferă informații noi, inedite despre viața lui Ludovic Stawski. Conform datelor certificatului de botez, artistul s-a născut la 15 octombrie 1806 în orașul Lwow în familia lui Matei Stawski și a Barbarei de Mejewski. „Fiind de religie catolică, rit latin, copilul a fost botezat în biserica călugărilor Bernardini” cu numele Ioan Cantu Pavelu. În anul 1830 familia Stawski era stabilită la Iași. La 28 aprilie 1835 Ludovic Stawski s-a căsătorit cu Ana Palticenski la biserica reformată din Iași. După o perioadă de timp (10-15 ani) soții s-au separat. Părinții lui Ludovic – Matei și Barbara – au decedat la Iași în 1840 și respectiv în 1842. În vara anului 1888, la vârsta de 82 de ani Ludovic Stawski (probabil deja convertit la ortodoxie) s-a căsătorit cu Iulia Slavinska care avea doar 38 de ani. Artistul s-a stins din viață la 13 octombrie 1896, la vârsta de 90 de ani (p. 10-17).

Pe dimensiunea onomastică, autoarea accentuează faptul că „Louis Stawski este aceeași persoană cu Ioan Canta Pavel Stawski”. Influențat de cultura franceză, Stawski și-a atribuit prenumele Louis care este și numele său de artist. Totodată, „în istoria artei românești” artistul rămâne cunoscut cu prenumele de artist Ludovic, „consecință firească a faptului că și l-a însușit și folosit în mod frecvent” (p. 18).

În următorul compartiment, intitulat *Cultura poloneză și formarea artistică a lui Ludovic Stawski*, Corina Cimpoeșu elucidează procesul de formare artistică a lui Ludovic Stawski, reieșind din caracteristicile artei poloneze de la finele secolului al XVIII-lea – primele decenii ale secolului al XIX-lea. Ludovic Stawski nu s-a numărat „printre studenții uneia dintre academiile de artă ale timpului”, el mai probabil și-a făcut „ucenicia într-un atelier” al „unui pictor polonez consacrat”. Arta poloneză era „bine integrată fenomenului artistic european”. Regele Stanislaw August Poniatowski și familiile magnaților poloni invitau pictori prestigioși ai Europei la Varșovia. Astfel, în Polonia și-au găsit o numeroasă clientelă pictorii Giovanni Batista Lampi, Joseph Grassi, Marcello Nacciarelli, Johann Peter Picher, Franz Xavier Lampi. Dintre pictorii polonezi care făceau parte din generația lui Ludovic Stawski se remarcă Piotr Michałowski (1800-1855) și Jan Nepomucen Głowacki (1802-1847), ambii studiind în atelierul lui Józef Brodowski (1780-1853). Autoarea sesizează faptul că Ludovic Stawski în perioada sa de formare, „într-un fel sau altul” „a resimțit influența” artistică a maestrului Józef Brodowski.

Situația din capitala Moldovei, în care și-a desfășurat activitatea „Ludovic Stawski în perioada ieșeană”, este reflectată pe larg de Corina Cimpoeșu într-un capitol aparte. Ludovic Stawski a găsit la Iași „o colonie poloneză de vre-o 500 de oameni”. Pentru a-și găsi clientelă pentru picturile sale, L. Stawski a plasat un anunț „pentru zugrăvii de portreturi” în periodicul condus de Gheorghe Asachi „Albina Românească”(1830). Activitatea lui L. Stawski la Iași „urma să umple un gol datorat lipsei pictorilor locali care să fi fost instruiți în tradițiile artistice ale picturii europene”, iar „portretul era genul pe care elitele culturale moldovene îl preferau”. Ludovic Stawski a realizat picturi pentru marile familii de boieri Roznovanu, Sturdza, Ghica, Bașotă, Cantacuzino, Bucur. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea „moda portretului pierduse din importanța sa”, iar L. Stawski a preferat să se retragă în profesorat (p. 27-33).

În următorul capitol Corina Cimpoeșu a elucidat multiple *Aprecieri asupra stilului artistic al pictorului Ludovic Stawski*. Portretele sale sunt compoziționale, paleta cromatică este diversificată în dependență de personajele portretizate, tehnica sa este marcată de finețe. Chipul lui Ludovic Stawski este reflectat în autoportretul său, păstrat la familia Costăchescu din Iași. Cel mai cunoscut tablou creat de L. Stawski este intitulat *O vedere a Iașilor la 1842*. Peisajul urban al capitalei moldave prezintă „un rar și prețios document vizual al Iașilor la 1842” (p. 35-48).

Marcelina Brîndușa Munteanu este autoarea compartimentului cu titlul *Ludovic Stawski profesor la Institutul de Fete din Iași*. Cercetătoarea abordează activitatea de dascăl a lui Ludovic Stawski în baza surselor de arhivă și a realizărilor bibliografice în domeniu. Tabloul general al învățământului este redat prin prisma instituțiilor fondate – Academia Mihăileană, Gimnaziul Vasilian, Școala de Fete din Iași (Institutul pentru învățătura fetelor), Pensionul de la Miroslava – și a problemelor existente în cadrul educației artistice. Lipsa dascălilor autohtoni l-a determinat pe referendarul Epitropiei Școlilor Gheorghe Asachi să caute „aceste cadre printre străini care locuiau atunci în Moldova sau să îi cheme din diferite centre europene unde ei activau”. Pentru a dezvolta învățământul artistic, Gheorghe Asachi susține introducerea unor catedre și clase de „zugrăvie”, „caligrafie și desen”, „desen de peisagii și de flori”, titulari fiind profesorii Victor Lincourt, Josef Adler, Ion Müller, Gustav Freiwald, Giovanni Schiavoni, Mauriciu Löffler.

Pictorul Ludovic Stawski a fost profesor la Școala de Fete din Iași din anul 1839 până la 1 septembrie 1887 când „se retrage la pensie, în vârstă de 80 de ani”. În epocă educația artistică a femeilor era diferită de cea a bărbatilor, fetelor urmau să li se formeze unele „deprinderi privind industria casnică”. În acest scop la școlile de fete era predat cursul „desen al florilor și de peisaje”. La 15 ianuarie 1839 Ludovic Stawski a fost numit profesor de „desenul florilor” la Școala de Fete din Iași. Numirea sa îi oferea un statut deosebit, oferindu-i posibilitatea de fi remarcat „de către înalta societate ieșeană”. Profesorul Stawski a „predat o perioadă de timp fără să fie plătit”, activitatea sa de dascăl îi oferea „prilejul să găsească o viitoare clientelă pentru comenzile de tablouri, dar și pentru orele de pictură date în particular”. A ales să fie profesor „de desen al florilor și peisaje” la Școala de Fete, dedicându-se formării gustului artistic al mai multor generații de fete. A fost un dascăl dedicat, perseverent, „care și-a împlinit vocația cu dăruire, deși nu a fost recompensat după meritele sale” (p. 49-72).

Lucrarea cuprinde un studiu de caz, reflectat pe etape de către Daniela Sălăjan. Autoarea descrie în detalii procesul de restaurare a tabloului lui Ludovic Stawski *Portretul logofătului Alecu Ghica* (ulei / pânză, 72,2 X 96 cm). Cercetătoarea analizează starea de conservare a tabloului înainte de restaurare (suportul auxiliar șasiul; suportul din pânză; stratul pictorial) și treisprezece operațiuni de restaurare efectuate. Relevant este ansamblul detaliilor ale tabloului din timpul procesului de restaurare, inclusiv detaliile ale portretului personajului înainte, în timpul și după restaurare (p. 73-78).

Concluziile generale, formulate în limba engleză de Corina Cimpoeșu și Marcelina Brîndușa Munteanu, sunt complexe, relevante, având conexiuni interdisciplinare.

Catalogul cuprinde: *Picturi, Còpii după lucrările originale ale lui Ludovic Stawski și Grafică*. Picturile cuprind următoarele creații ale artistului: *Còpie după autoportret de Peter Paul Rubens; Postelniceasa Safta Cantacuzino de la Podoleni; O cucoană bătrână; Autoportret; O vedere a Iașilor la 1842; Portretul lui Alecu Ghica; Familia Bucur; Alexandru Ipsilanti; Antioh Cantemir*. Còpiile după lucrările originale ale lui Ludovic Stawski cuprind *Portretul Mitropolitului Veniamin Costachi*, realizat de Gheorghe Tattarescu și *Portretul lui Gheorghe Săulescu*, fiind opera lui C. D. Stahi. Grafica cuprinde *Portretul domnului Moldovei Ioan Sandu Sturdza Voievod* (1853) și *Portretul domnului Moldovei Alexandru Constantin Moruzi* (1853) (p. 85-111).

Sursele bibliografie investigate de către autoarele monografiei, dedicate pictorului Ludovic Stawski, cuprind documente de arhivă, ediții periodice, lucrări generale și speciale.

În urma celor expuse, concluzionăm că monografia *Ludovic Stawski. Un pictor în Moldova secolului al XIX-lea* reprezintă o contribuție importantă în istoria artei, culturii, spiritualității și educației artistice românești. Autoarele Corina Cimpoeșu și Marcelina Brîndușa Munteanu au realizat o cercetare complexă, interdisciplinară în baza surselor de arhivă inedite, a colecțiilor de documente publicate și a valoroase opere de specialitate. Este relevantă abordarea prosopografică a vieții artistului Ludovic Stawski cu scoaterea în evidență a informațiilor inedite, referitoare la momentele

determinante din cadrul parcursului său istoric și profesional. Formarea artistică a lui Ludovic Stawski este abordată în contextul culturii poloneze, a valorilor iluministe, romantice și neoclasiciste, cultivate și răspândite în epocă. Activitatea didactică a lui Ludovic Stawski în calitate de profesor la Institutul de Fete din Iași reprezintă o prioritate a studiului în cauză.

Autoarele au inclus în lucrare un studiu de caz, relevat de către Daniela Sălăjan, care reflectă procesul de restaurarea a tabloului *Portretul logofătului Alecu Ghica*, creat de Ludovic Stawski.

Stilul expunerii este unul profund academic, limbajul discursului științific conține termeni din domeniul istoriei artei și a științelor conexe istoriei: cultură și civilizație, învățământ, educație artistică, muzeografie, arhivistică, prosopografie, antroponimie, memorialistică, paleografie.

Lucrarea este realizată în condiții poligrafice excelente, catalogul picturilor include într-un format relevant creațiile artistice ale pictorului Ludovic Stawski.

Unele observații minore sunt de ordin tehnic, fiind sesizate doar câteva omiteri în redarea numelor proprii: „Michłowski” în loc de Michałowski (p. 24); „Głowachi” în loc de Głowacki (p. 24); „Sturda” în loc de Sturdza (p. 108) și repetarea unui fragment din text (p. 27). Aceste lacune tehnice nu diminuează valoarea științifică înaltă a lucrării și prestația academică a demersului istoriografic și culturologic.

Studiul monografic *Ludovic Stawski. Un pictor în Moldova secolului al XIX-lea* încununează efortul colectiv al autoarelor Corina Cimpoeșu și Marcelina Brîndușa Munteanu, reprezentând, prin rezultatele obținute, o realizare temeinică în istoriografia românească contemporană prin punerea în valoare a noi surse inedite de arhivă care fac lumină asupra unor aspecte necunoscute până acum din viața și activitatea artistului Ludovic Stawski.

Valentin ARAPU*

---

* Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău.

Pr. drd. Paraschiv Banciu, *Balcani Marginea-File din Istorie*, Editura StudIS, Iași, 2018, 104 p.

Recent, în peisajul publicistic românesc și-a făcut apariția, în anul 2018, cartea *Balcani Marginea – File din Istorie* a distinsului slujitor al Bisericii lui Hristos, preotul paroh, doctorand Banciu Paraschiv. Titlul acestei cărți stârnește interesul în mod special localnicilor din comuna Balcani, dar și cercetătorilor și tuturor celor preocupați și dornici de a afla din tainele istoriei acestei, comune. Autorul aduce în atenția publicului în mod special date inedite privind atestarea bisericii unde Sfinția Sa a păstorit vreme de 11 ani, într-o lucrare realizată nu numai cu rigoare științifică, dar și cu o deosebită căldură a inimii. Ariile de cercetare, dar și o profundă preocupare asupra documentelor de arhivă au condus de fapt la realizarea unui tablou istoric al comunei Balcani, una dintre cele mai vechi așezări din județul Bacău. Rod al unor migăloase și serioase documentări și cercetări prin biblioteci și arhive cum ar fi Arhivele Naționale Bacău (fond Parohia Balcani, Colecția Stare Civilă-Mitrice), Arhiva Arhiepiscopiei

Romanului și Bacăului (fonduri arhivistice personale), Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, lucrarea reprezintă de fapt o parte din istoria locală a comunei Balcani. Prin aceasta a dorit să evidențieze începutul și evoluția satului, despre biserica de lemn, dar și amănunte despre biblioteca pe care a avut-o această parohie. Lucrarea conține fotografii și anexe cu valoare de document, fiind chiar și o carte de învățătură pentru elevii și tinerii (din păcate astăzi foarte puțini) din comuna Balcani.

Lucrarea cuprinde cinci capitole cu date și informații inedite. Primul capitol *Comuna Balcani* aduce în atenția publicului date demografice, atestarea comunei Balcani, lăcașurile de cult, dar și scurte prezentări ale școlilor din această comună. Din capitolul al doilea intitulat *Izvoare istorice despre locuitorii satului Balcani*, aflăm că la sfârșitul secolului al XVIII-lea, satul Balcani era proprietate a Mănăstirii Tazlăului și câți locuitori avea acest sat (în acea perioadă parohiile dețineau registrele de stare civilă-mitrice).

Al treilea capitol, *Biserica Sfântul Nicolae*, este un capitol în care părintele Paraschiv, prin spiritul cercetării minuțioase ne oferă câteva date și informații (identificate în fonduri arhivistice) privind vechimea acestei biserici, ctitorii acesteia, redând chiar și unele trăiri și opinii ale preoților ce au slujit în acea sfântă biserică de-a lungul anilor. În capitolul patru, *Slujitori ai Sfântului Locaș*, sunt realizate portrete ale preoților ce au păstorit acolo încă din anul 1886 fiind evidențiată activitatea pastoral-misionară și implicarea acestora în lucrări de consolidare și pictură a bisericii. Printre aceștia îi amintim pe preotul Gheorghe Podoleanu, Ioan Sărăcuțu, ieromonahul David Țeruș, protosinghelul

Epifanie Catrina, care a fost detașat provizoriu de la Mănăstirea Secu în anul 1919. În încheierea acestei lucrări, autorul a ținut să amintească câteva cărți vechi care au fost în zestrea Bisericii *Sfântul Nicolae*. Lucrarea constituie o realizare științifică temeinică, durabilă, scrisă cu talent și cu multă dăruire, cu imagini color de o calitate superioară, ce încântă ochiul cititorului lucrare ce va dăinui peste ani.

Ca orice altă carte și această lucrare, se citește, nu se povestește. Felicităm autorul și recomandăm cu căldură această carte publicului larg iubitor de cultură și istorie românească.

Valentin IOAN*

---

* Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bacău.

ABREVIERI

AARMSI – „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, București
AIIX – „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași
ANI – Arhivele Naționale Iași
ANRM – Arhiva Națională a Republicii Moldova
AP – Analele Putnei, Mănăstirea Putna
ArhGen – „Arhiva Genealogică”, Iași
ASAVR – Arhiva de Stat a Actelor vechi din Rusia
AȘUI – „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza»”, Iași
BCMI – „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București.
BMI – „Buletinul Monumentelor Istorice”, București.
BOR – „Biserica Ortodoxă Română”, București.
CDM – Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, București
DIR – *Documente privind istoria României*
DRH – *Documenta Romaniae Historica*
MMS – „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași
MO – „Monitorul Oficial”
SJAN – Serviciul Județean al Arhivelor Naționale
SMIM – „Studii și materiale de istorie medie”, București

INFORMAȚII UTILE PENTRU ACTUALII ȘI VIITORII COLABORATORI

Textele trimise cu intenția de a fi tipărite în această publicație trebuie să ajungă, în fiecare an, până la data de 20 iulie (Sfântul Ilie Tesviteanul), la una dintre adresele: c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com.

Materialul va fi transmis în format *word* și va avea următoarele caracteristici:

- Textul va fi scris cu font Times New Roman, spațiere 1,15;
- Alinierea paragrafelor de tip stânga-dreapta (justified);
- În cazul textelor în limba slavonă sau cu caractere chirilice se vor trimite și fonturile necesare;
- Notele infra, numerotate continuu, în format clasic;
- Imaginile pentru publicat vor fi transmise separat, în format jpg, cu explicații și trimiteri în text;
- Textul va fi însoțit de un rezumat în *limba română* de 10 rânduri;
- *Lista bibliografică* va fi în forma: nume, prenume, titlul lucrării, volumul sau numele publicației, locul apariției, editorul, anul și paginile articolului;

Greșelile gramaticale, de expresie și de interpretare, devierea de la forma solicitată mai sus precum și „onestitatea” materialului vor rămâne drept o „vinovăție” a autorului sau autorilor.

Pentru viitoarele ediții ale Simpozionului, care se desfășoară anual în luna septembrie, titlurile comunicărilor se vor trimite la adresele de mai sus, în fiecare an, până la 31 august.

Redacția (contact): Tel. 0741469212, 0727786127;
E-mail. c.asavoai@gmail.com sau nitacosmin043@gmail.com;

Mănăstirea Secu: Comuna Vânători, cod 617500, jud. Neamț;
web: <https://secu.mmb.ro/>, Tel: 0233 251862;
E-mail: manastirea_secu1602@yahoo.com.

Editura Cetatea Doamnei

Contact: Viorel Nicolau
Piața Ștefan cel Mare, nr. 12, bl. C6, Piatra Neamț,
tel. 0233 219927